

ਸੰਪਾਦਕੀ

ਗੁਰੂ ਦਾ ਸਹੀ ਸਰੂਪ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਪਰਮਾਣਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਗੁਰੂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਵਿਚ ਕੋਈ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਤਿਵੇਂ ਗੁਰੂ ਅਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਵੀ ਕੋਈ ਅੰਤਰ ਨਹੀਂ। ਇਸੇ ਲਈ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਰੱਬੀ ਬਾਣੀ, ਪੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ, ਬ੍ਰਹਮ ਸ਼ਬਦ, ਪ੍ਰਭੂ ਹੁਕਮਿ, ਖਸਮ ਕੀ ਬਾਣੀ, ਸੱਚੀ ਬਾਣੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਾਣੀ ਆਦਿ ਅਨੇਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੋਧਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਣੀ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਬਾਰੇ ਇਕ ਗੱਲ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਕਹੀ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਇਸ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਸੁਣਦਾ ਅਤੇ ਕਮਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਜਨਮ ਮਰਣ ਕੱਟਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਪਾਰ ਉਤਾਰਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

ਜਨ ਨਾਨਕ ਬੋਲੇ ਬ੍ਰਹਮ ਬੀਚਾਰੁ॥

ਜੋ ਸੁਣੇ ਕਮਾਵੈ ਸੋ ਉਤਰੈ ਪਾਰਿ॥

ਜਨਮਿ ਨ ਮਰੈ ਨ ਆਵੈ ਨ ਜਾਇ॥

ਹਰਿ ਸੇਤੀ ਓਹੁ ਰਹੈ ਸਮਾਇ॥ ਪੰਨਾ - 370

ਜੇ ਮਨੁੱਖ ਮਨ ਮਗਰ ਤੁਰਨ ਦੀ ਗੀਤ ਨੂੰ ਰੋਕ ਲਾ ਲਵੇ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਆਸਰਿਤ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਰੂਪ, ਤਾਂ ਇਹ ਤੱਤ ਸਰੂਪ ਅੰਮ੍ਰਿਤਮਈ ਬਾਣੀ ਐਸੇ ਗੁਰਸਿਖਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦਿਆਂ ਵਿਚ ਆ ਵਸਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਹਿਰਦੇ ਦਾ ਕਮਲ, ਜਿਹੜਾ ਯੋਗੀਆਂ ਸੰਨਿਆਸੀਆਂ ਦੇ ਕਈ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਯੋਗ ਹੱਠਾਂ ਨਾਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਖਿੜਦਾ, ਉਹ ਇਸ ਬਾਣੀ ਅਤੇ ਨਾਮ ਸਦਕਾ ਖਿੜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਵਿਗਾਸ ਵਿਚ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖ ਜੋਤੀ ਪਰਮ ਜੋਤੀ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਐਸਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਾਣੀ ਤਤੁ ਹੈ ਗੁਰਮੁਖਿ ਵਸੈ ਮਨਿ ਆਇ॥

ਹਿਰਦੈ ਕਮਲੁ ਪਰਗਾਸਿਆ ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਮਿਲਾਇ॥

ਪੰਨਾ - 1423

ਪਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਵੀਚਾਰ ਹਰੇਕ ਦੇ ਵਸ ਦਾ ਰੋਗ ਨਹੀਂ। ਜਦ ਤਕ ਮਨ ਦੀ ਬਿਰਤੀ ਐਸੀ ਨਹੀਂ ਬਣਦੀ, ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਮਨ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ। ਨਾ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਨਾ ਸੁਣ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਵੀਚਾਰ ਅਤੇ ਅਮਲ ਤਾਂ ਹੋਰ ਉਚੀਆਂ ਘਾਟੀਆਂ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਸ਼ਾਹਦੀ ਭਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਨ ਵਾਲਾ ਨਿਜ ਘਰ ਦਾ ਵਾਸੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਅਸਲ ਘਰ ਪੁੱਜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਐਸੇ ਪੁਰਸ਼, ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਨ ਵਿਰਲੇ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ -

ਬਾਣੀ ਬਿਰਲਉ ਬੀਚਾਰਸੀ ਜੇ ਕੋ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੋਇ॥

ਇਹ ਬਾਣੀ ਮਹਾਪੁਰਖ ਕੀ ਨਿਜ ਘਰਿ ਵਾਸਾ ਹੋਇ॥

ਪੰਨਾ - 935

ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਨ ਅਤੇ ਸੁਣਨ ਦਾ ਭਾਵ ਹੈ ਕਿ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਵਿਅਕਤ ਵੀਚਾਰ ਨੂੰ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਸਾ ਕੇ ਅਮਲੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਅਖੌਤੀ ਤੌਰ ਤੇ ਗਾਉਣ ਜਾਂ ਰਸਮੀ ਤੌਰ ਤੇ ਸੁਣਨ ਦਾ ਕੀ ਲਾਭ? ਗੁਰੂ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਅਤੇ ਨਦਰ ਦਾ ਪਾਤਰ ਬਣਨ ਲਈ ਗੁਰੂ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਾ ਪਾਲਨ ਕਰਨਾ ਆਵਸ਼ਕ ਹੈ। ਐਸਾ ਹੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਹੈ -

ਸੇਵਕ ਸਿਖ ਪੂਜਣ ਸਭਿ ਆਵਹਿ

ਸਭ ਗਾਵਹਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਉਤਮ ਬਾਣੀ॥

ਗਾਵਿਆ ਸੁਣਿਆ ਤਿਨ ਕਾ ਹਰਿ ਥਾਇ ਪਾਵੈ

ਜਿਨ ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਆਗਿਆ ਸਤਿ ਸਤਿ ਕਰਿ ਮਾਨੀ॥

ਪੰਨਾ - 669

ਗੁਰਬਾਣੀ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਸੋਝੀ ਬਖਸ਼ਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਅਨੇਕ ਜਨਮਾਂ ਦਾ ਸਫਰ ਤਹਿ ਕਰਕੇ ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ -

ਫਿਰਤ ਫਿਰਤ ਬਹੁਤੇ ਜੁਗ ਹਾਰਿਓ ਮਾਨਸ ਦੇਹ ਲਗੀ॥

ਪੰਨਾ - 632

ਇਹ 'ਮਾਨਸ ਦੇਹੀ' ਬੜੀ ਅਦਭੁੱਤ ਵਸਤੂ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਬਲ, ਇਸ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਨੇ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਨਕਸ਼ਾ ਬਦਲ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਸਾਇੰਸ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਲੱਭਤਾਂ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਵਿਕਸਤ ਬੁੱਧੀ ਦਾ ਚਮਤਕਾਰ ਹਨ। ਪਰ ਇਹ ਤਿੰਨ ਤੱਤਾਂ ਦੀ ਖੇਡ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੈ, ਭੌਤਿਕ ਸੰਸਾਰ ਦੀਆਂ ਲੱਭਤਾਂ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਸਾਨੂੰ ਤਿੰਨ ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਉਪਰ ਚੌਥੇ ਪਦ ਦਾ ਪਰਾਭੌਤਿਕ ਗਿਆਨ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਮਨੁੱਖ ਅਚੇਤ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਮਨੁੱਖਾ ਜੀਵਨ ਦੇ ਆਦਰਸ਼ ਤੋਂ ਸਾਨੂੰ ਸੁਚੇਤ ਕਰਦੇ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮਨੁੱਖਾ ਸਰੀਰ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਗੋਬਿੰਦ ਨਾਲ ਇਕਰੂਪਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਮਨੁੱਖੀ ਜਾਮਾ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ 'ਅਵਸਰ' ਹੈ, ਵਾਰੀ ਹੈ ਜੋ ਕਈ ਜਨਮਾਂ ਦੀ ਭਟਕਣਾ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਹੈ, ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

ਮਿਲੁ ਜਗਦੀਸ ਮਿਲਨ ਕੀ ਬਰੀਆ॥

ਚਿਰੰਕਾਲ ਇਹ ਦੇਹ ਸੰਜਰੀਆ॥ ਪੰਨਾ - 176

ਅਤੇ ਇਸ ਮਿਲਾਪ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਸੌਖਾ ਢੰਗ ਦਸਿਆ ਹੈ 'ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ' -

ਨਾਨਕ ਕਹਤ ਮਿਲਨ ਕੀ ਬਰੀਆ ਸਿਮਰਤ ਕਹਾ ਨਹੀ॥

ਪੰਨਾ - 632

ਗੁਰੂ ਜੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਇਹ ਗੱਲ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਜਨਮ ਬੜੀ ਲੰਮੀ ਘਾਲਨਾ ਉਪਰੰਤ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਗੋਬਿੰਦ ਨਾਲ ਮਿਲਾਪ ਦਾ ਸੁਨਹਿਰੀ ਅਵਸਰ ਹੈ। ਮਿਲਾਪ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਹੈ, ਸਾਧਸੰਗਤ ਕਰਨੀ ਅਤੇ ਨਾਮ ਜਪਣਾ। ਜੇ ਇਹ ਅਸਲ ਕੰਮ ਨਾ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਬਾਕੀ ਦਾ ਸਾਰਾ ਕਾਰ ਵਿਹਾਰ ਵਿਅਰਥ ਜਾਵੇਗਾ -

ਭਈ ਪਰਾਪਤਿ ਮਾਨੁਖ ਦੇਹੁਰੀਆ॥

ਗੋਬਿੰਦ ਮਿਲਣ ਕੀ ਇਹ ਤੇਰੀ ਬਰੀਆ॥

ਅਵਰਿ ਕਾਜ ਤੇਰੈ ਕਿਤੈ ਨ ਕਾਮ॥

ਮਿਲੁ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਭਜੁ ਕੇਵਲ ਨਾਮ॥ ਪੰਨਾ - 12

ਜਿਸ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖ ਰੋਜ਼ ਹੰਢਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਕਈ ਮਹੀਨੇ, ਕਈ ਵਰ੍ਹੇ ਹੰਢਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਬਣਤਰ ਤੋਂ ਅਣਜਾਣ ਰਹਿਣਾ ਕਿੱਧਰ ਦੀ ਸਿਆਣਪ ਹੈ? ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਰੀਰ ਹਵਾ, ਪਾਣੀ, ਅੱਗ ਆਦਿਕ ਤੱਤਾਂ ਦੇ ਮੇਲ ਨਾਲ ਬਣਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਚੰਚਲ ਬੁੱਧੀ ਆਪਣਾ ਤਮਾਸ਼ਾ ਰਚਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਸਰੀਰ

ਦੇ ਨੌ ਪ੍ਰਗਟ ਦਰਵਾਜ਼ਿਆਂ ਰਾਹੀਂ ਕਿਰਿਆਸ਼ੀਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਕ ਦਸਵਾਂ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਵੀ ਹੈ ਜੋ ਗੁਪਤ ਹੈ। ਕੀ ਮਨੁੱਖ ਲਈ ਇਹ ਜਾਣਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਹ ਦਸਵਾਂ ਦਵਾਰ ਕਿੱਥੇ ਹੈ ਅਤੇ ਉਥੇ ਕਿਵੇਂ ਅਪੜਿਆ ਜਾ ਸਕੀਦਾ ਹੈ? ਅਸਲ ਵਿਚਾਰਵਾਨ ਮਨੁੱਖ ਤਾਂ ਉਹ ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ ਜੋ ਆਪਣੇ ਆਪ ਦੀ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਨੂੰ ਜਾਣ ਲਵੇ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

ਪਉਣੈ ਪਾਣੀ ਅਗਨੀ ਕਾ ਮੇਲੁ॥
ਚੰਚਲ ਚਪਲ ਬੁਧਿ ਕਾ ਖੇਲੁ॥
ਨਉ ਦਰਵਾਜੇ ਦਸਵਾ ਦੁਆਰੁ॥
ਬੁਝੁ ਰੇ ਗਿਆਨੀ ਏਹੁ ਬੀਚਾਰੁ॥
ਕਥਤਾ ਬਕਤਾ ਸੁਨਤਾ ਸੋਈ॥
ਆਪੁ ਬੀਚਾਰੇ ਸੁ ਗਿਆਨੀ ਹੋਈ॥ ਪੰਨਾ - 152

ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਸਮ ਦਵਾਰ ਤਕ ਪੁੱਜਣ ਦਾ ਰਾਹ ਦਸਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੀਦਾਰ ਬਖਸ਼ਣ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਵੀ ਹੈ -

ਨਉ ਦੁਆਰੇ ਪਰਗਟੁ ਕੀਏ ਦਸਵਾ ਗੁਪਤੁ ਰਖਾਇਆ॥
ਗੁਰਦੁਆਰੈ ਲਾਇ ਭਾਵਨੀ ਇਕਨਾ ਦਸਵਾ ਦੁਆਰੁ ਦਿਖਾਇਆ॥
ਪੰਨਾ - 922

ਉਥੇ ਕੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ?

ਤਹ ਅਨੇਕ ਰੂਪ ਨਾਉ ਨਵਨਿਧਿ
ਤਿਸ ਦਾ ਅੰਤੁ ਨ ਦੇਈ ਪਾਇਆ॥ ਪੰਨਾ - 922

ਇਹ ਨਵਨਿਧਿ, ਰਤਨਾਂ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਜੋ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਸਾਂਭ ਰੱਖੇ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਅਨਜਾਣਤਾ, ਅਗਿਆਨਤਾ ਕੋਈ ਪ੍ਰਸੰਸਾਜਨਕ ਗੱਲ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ, ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਐਸੀ ਘੋਰ ਅਗਿਆਨਤਾ ਨੂੰ ਮੂਰਖਤਾ ਗਰਦਾਨਦੇ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਬੇਸਮਝ ਲੋਕ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਗੇੜ ਵਿਚ ਜ਼ਲੀਲ ਹੁੰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ -

ਰਤਨਾ ਪਾਰਖੁ ਜੇ ਹੋਵੈ ਸੁ ਰਤਨਾ ਕਰੇ ਵੀਚਾਰੁ॥
ਰਤਨਾ ਸਾਰ ਨ ਜਾਣਈ ਅਗਿਆਨੀ ਅੰਧੁ ਅੰਧਾਰੁ॥
ਰਤਨੁ ਗੁਰੁ ਕਾ ਸਬਦੁ ਹੈ ਬੁਝੈ ਬੁਝਣਹਾਰੁ॥
ਮੂਰਖ ਆਪੁ ਗਣਾਇਦੇ ਮਹਿ ਜੰਮਹਿ ਹੋਇ ਖੁਆਰੁ॥
ਨਾਨਕ ਰਤਨਾ ਸੋ ਲਹੈ ਜਿਸੁ ਗੁਰਮੁਖਿ ਲਗੈ ਪਿਆਰੁ॥
ਪੰਨਾ - 589

ਗੁਰੂ ਦਾ ਸ਼ਬਦ (ਗੁਰਬਾਣੀ) ਅੰਦਰ ਵਸਦੇ ਪ੍ਰਭੂ ਸ਼ਬਦ (ਨਾਮ) ਨਾਲ ਮਿਲਾਪ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਮਿਲਾਪ ਹੀ ਪ੍ਰਭੂ ਮਿਲਾਪ ਹੈ -

ਜੀਆ ਅੰਦਰਿ ਜੀਉ ਸਬਦੁ ਹੈ ਜਿਤੁ ਸਹ ਮੇਲਾਵਾ ਹੋਇ॥
ਬਿਨੁ ਸਬਦੈ ਜਗਿ ਅਨੁਰੁ ਹੈ ਸਬਦੇ ਪਰਗਟੁ ਹੋਇ॥
ਪੰਨਾ - 1250

ਜੋ ਦਸਮ ਦੁਆਰ ਦੀ ਅਨੂਪਮ ਕੋਠੜੀ ਬੰਦ ਪਈ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਸਾਨੂੰ ਅਨੁਰਾ ਹੀ ਅਨੁਰਾ ਦਿਸਦਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਲੋਅ ਅੰਧਕਾਰ ਨੂੰ ਮੋਟਣ ਅਤੇ ਉਸ ਬੰਦ ਕੋਠੜੀ ਨੂੰ ਖੋਲ੍ਹਣ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਐਸੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਦਰਸ਼ਨ ਦੀਦਾਰੇ ਕਰਕੇ ਜੋ ਅਨੰਦ ਅਤੇ ਵਿਸਮਾਦ ਛਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਜੁਬਾਨ ਦਸ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ, ਸ਼ਬਦ ਲਿਖ ਨਹੀਂ

ਸਕਦੇ। ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਐਸੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਨਾ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਆਲ ਜੰਜਾਲ, ਨਾ ਭੋਰਾ ਮਾਤਰ ਅਹੁੰਬੁਧ, ਨਾ ਕੋਈ ਉਚ ਨੀਚ, ਨਾ ਦੈਤ, ਬੱਸ ਸਭ ਪਾਸੇ ਸਭ ਥਾਂਈ ਪਸਰੇ ਹੋਏ ਅਪਰ ਅਪਾਰ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੀਦਾਰਾਂ ਦੀ ਮਸਤੀ ਛਾ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਦ-ਵਿਗਾਸ ਦੀ ਇਸ ਅਨੰਦਮਈ ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਕਥਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ -

ਸਤਿਗੁਰੁ ਸਬਦਿ ਉਜਾਰੇ ਦੀਪਾ॥
ਬਿਨਸਿਓ ਅੰਧਕਾਰੁ ਤਿਹ ਮੰਦਰਿ ਰਤਨ ਕੋਠੜੀ ਖੁਲੀ ਅਨੂਪਾ॥
ਬਿਸਮਨ ਬਿਸਮ ਭਏ ਜਉ ਪੇਖਿਓ ਕਹਨੁ ਨ ਜਾਇ ਵਡਿਆਈ॥
ਮਗਨ ਭਏ ਉਹਾ ਸੰਗਿ ਮਾਤੇ ਓਤਿ ਪੋਤਿ ਲਪਟਾਈ॥
ਆਲ ਜਾਲ ਨਹੀ ਕਛੁ ਜੰਜਾਰਾ ਅਹੰਬੁਧਿ ਨਹੀ ਭੋਰਾ॥
ਉਚਨ ਉਚਾ ਬੀਚੁ ਨ ਖੀਚਾ ਹਉ ਤੇਰਾ ਤੂੰ ਮੋਰਾ॥
ਏਕੰਕਾਰੁ ਏਕੁ ਪਾਸਾਰਾ ਏਕੈ ਅਪਰ ਅਪਾਰਾ॥
ਏਕੁ ਬਿਸਥੀਰਨੁ ਏਕੁ ਸੰਪੂਰਨੁ ਏਕੈ ਪ੍ਰਾਨ ਅਧਾਰਾ॥
ਨਿਰਮਲ ਨਿਰਮਲ ਸੂਚਾ ਸੂਚੈ ਸੂਚਾ ਸੂਚੈ ਸੂਚਾ॥
ਅੰਤੁ ਨ ਅੰਤਾ ਸਦਾ ਬੇਅੰਤਾ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਉਚੈ ਉਚਾ॥
ਪੰਨਾ - 821

ਦਸਮ ਦੁਆਰ ਦਾ ਮਾਰਗ ਨਾਮ-ਮਾਰਗ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਨਾਮ ਦੀ ਉਪਾਸ਼ਨਾ ਹੈ। ਨਾਮ ਪਰਮਾਤਮ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ, ਜੋ ਪਰਮਾਤਮ-ਗੁਣ ਸੰਪੰਨ ਹੈ। ਏਸੇ ਲਈ ਕਿਹਾ ਹੈ, 'ਨਾਨਕ ਗਾਵੀਐ ਗੁਣੀ ਨਿਧਾਨ'। ਇਸ ਪ੍ਰਮਾਤਮ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਮ ਤੋਂ ਹੀ ਸਾਰੇ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਦੀ ਸਿਰਜਨਾ ਹੋਈ ਅਤੇ ਹਰੇਕ ਸਿਰਜਨਾ ਵਿਚ ਪਰਮਾਤਮ-ਤੱਤ ਨਾਮ ਹੀ ਪਰੀਪੂਰਨ ਹੈ -

ਜੇਤਾ ਕੀਤਾ ਤੇਤਾ ਨਾਉ॥
ਵਿਣੁ ਨਾਵੈ ਨਾਹੀ ਕੋ ਥਾਉ॥ ਪੰਨਾ - 4

ਸਾਰਾ ਵਿਸ਼ਵ ਨਾਮ ਦੀ ਕਿਰਤ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਮ ਹੀ ਇਸ ਦਾ ਆਧਾਰ ਹੈ। ਜੀਅ ਜੰਤ, ਪਸ਼ੂ ਪੰਛੀ, ਧਰਤ ਅਕਾਸ਼, ਚੰਦ ਸੂਰਜ ਜੋ ਵੀ ਰਚਨਾ ਹੈ, ਸਭ ਦਾ ਸੰਚਾਲਕ ਅਤੇ ਆਧਾਰ ਨਾਮ-ਤੱਤ ਹੈ। ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਫੁਰਮਾਇਆ ਹੈ -

ਨਾਮ ਕੇ ਧਾਰੇ ਸਗਲੇ ਜੰਤ॥
ਨਾਮ ਕੇ ਧਾਰੇ ਖੰਡ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ॥
ਨਾਮ ਕੇ ਧਾਰੇ ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਬੇਦ ਪੁਰਾਨ॥
ਨਾਮ ਕੇ ਧਾਰੇ ਸੁਨਨ ਗਿਆਨ ਧਿਆਨ॥
ਨਾਮ ਕੇ ਧਾਰੇ ਆਗਾਸ ਪਾਤਾਲ॥
ਨਾਮ ਕੇ ਧਾਰੇ ਸਗਲ ਆਕਾਰ॥
ਨਾਮ ਕੇ ਧਾਰੇ ਪੁਰੀਆ ਸਭ ਭਵਨ॥
ਨਾਮ ਕੈ ਸੰਗਿ ਉਧਰੇ ਸੁਨਿ ਸ੍ਰਵਨ॥ ਪੰਨਾ - 284

ਆਖਰੀ ਪੰਗਤੀ ਵਿਚ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਨਾਮ ਦੇ ਸੁਣਨ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਉਧਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਜੋੜ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਤੁਰੀਆ ਅਵਸਥਾ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਮੁਕਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ -

ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਜਿਸੁ ਆਪਨੈ ਨਾਮਿ ਲਾਏ॥
ਨਾਨਕ ਚਉਥੇ ਪਦ ਮਹਿ ਸੋ ਜਨੁ ਗਤਿ ਪਾਏ॥
ਪੰਨਾ - 284

ਸਰਬ ਗੁਣ ਸੰਪੰਨ ਅਤੇ ਸਰਬ-ਸਮਰਥ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਮ ਦਾ ਟਿਕਾਣਾ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਧੁਰ ਅੰਦਰ ਹੈ ਪਰ ਮਨੁੱਖ ਇਸ ਤੋਂ

ਅਣਜਾਣ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਇਸ ਕੋਠੜੀ ਦੀ ਖਬਰ ਨਹੀਂ -
ਨਉ ਨਿਧਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪ੍ਰਭੁ ਕਾ ਨਾਮੁ॥
ਦੇਹੀ ਮਹਿ ਇਸ ਕਾ ਬਿਸ਼ਾਮ॥ ਪੰਨਾ - 293

ਸੁਖਮਨੀ ਸੁਖ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪ੍ਰਭੁ ਨਾਮੁ॥
ਭਗਤ ਜਨਾ ਕੈ ਮਨਿ ਬਿਸ਼ਾਮ॥ ਪੰਨਾ - 262

ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਾਰੇ ਰਸਮੀ ਕਰਮ ਦਿਲ ਪਰਚਾਵਾ ਹਨ, ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਸਾਧਨ ਨਹੀਂ। ਨਾਮ ਸਰਵੋਤਮ ਕਰਮ ਧਰਮ ਹੈ ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋਣੀ ਆਵਸ਼ਕ ਹੈ -

ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਮਿਲੈ ਵਡਿਆਈ ਏਦੂ ਉਪਰ ਕਰਮੁ ਨਹੀ॥
ਜੇ ਘਰਿ ਹੋਦੈ ਮੰਗਣਿ ਜਾਈਐ ਫਿਰਿ ਉਲਾਮਾ ਮਿਲੈ ਤਹੀ॥
 ਪੰਨਾ - 903

ਨਾਮ ਦੀ ਦਾਤ ਵੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ -

ਨਾਮੁ ਅਮੋਲਕੁ ਰਤਨੁ ਹੈ ਪੂਰੇ ਸਤਿਗੁਰ ਪਾਸਿ॥
ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵੈ ਲਗਿਆ ਕਢਿ ਰਤਨੁ ਦੇਵੈ ਪਰਗਾਸਿ॥
 ਪੰਨਾ - 40

ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਹੀ ਉਸ ਸੰਜਮ ਦੀ ਸੋਝੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਨਾਮ-ਅੰਸ਼ੁਧੀ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਧਾਰਨ ਕਰਨਾ ਆਵਸ਼ਕ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਸੰਖੇਪ ਵਿਚ ਇਹ ਸੰਜਮ ਹੈ - ਸੇਵਾ ਭਾਵ ਵਾਲਾ ਸੰਤੋਖੀ ਜੀਵਨ, ਮੰਦੇ ਕਰਮਾਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰਹਿਣਾ, ਧਰਮੀ ਕਰਮ ਕਰਨੇ, ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋਣਾ ਅਤੇ ਅੰਨ ਪਾਣੀ ਥੋੜ੍ਹਾ ਖਾਣਾ। ਐਸਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

ਸੇਵ ਕੀਤੀ ਸੰਤੋਖੀਈ ਜਿਨੀ ਸਚੇ ਸਚੁ ਧਿਆਇਆ॥
ਓਨੀ ਮੰਦੈ ਪੈਰੁ ਨ ਰਖਿਓ ਕਰਿ ਸੁਕ੍ਰਿਤੁ ਧਰਮੁ ਕਮਾਇਆ॥
ਓਨੀ ਦੁਨੀਆ ਤੋੜੇ ਬੰਧਨਾ ਅੰਨ ਪਾਣੀ ਥੋੜਾ ਖਾਇਆ॥
 ਪੰਨਾ - 467

ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਨੌਵੀਂ ਅਸ਼ਟਪਦੀ ਵਿਚ ਨਾਮ-ਅਭਿਆਸੀ ਅਪਰਸ ਗੁਰਮੁਖਿ ਦਾ ਜੋ ਸੰਜਮ ਦਸਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਨਾਮ-ਅਭਿਆਸੀ ਮਨ ਵਿਚ ਸੱਚੀ ਪ੍ਰੀਤ ਨੂੰ ਪਾਲਦਾ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਅਭਿਲਾਸ਼ਾ ਰਖਦਾ ਹੋਇਆ ਝੂਠ ਨੂੰ ਰਸਨਾ ਨਾਲ ਛੋਹਣ ਤਕ ਨਾ ਦੇਵੇ; ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰੇ ਅਤੇ ਨੇਤਰਾਂ ਨਾਲ ਪਰਾਈ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਨਾ ਵੇਖੇ, ਕੰਨਾਂ ਨਾਲ ਪਰਾਈ ਨਿੰਦਾ ਨਾ ਸੁਣੇ, ਸਗੋਂ ਨਿੰਮ੍ਰਤਾ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਸਭ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬੁਰਾ ਸਮਝੇ, ਮਨ ਦੀਆਂ ਵਾਸ਼ਨਾਵਾਂ ਅਤੇ ਬੁਰਾਈ ਤੋਂ ਮਨ ਨੂੰ ਦੂਰ ਰੱਖੇ, ਆਪਣੇ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਨੂੰ ਜਿਤ ਕੇ ਨਿਯੰਤਰਣ ਵਿਚ ਰੱਖੇ ਅਤੇ ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਲੋਭ ਮੋਹ ਅਹੰਕਾਰ ਤੋਂ ਬਚ ਕੇ ਰਵੇ। ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

ਮਿਥਿਆ ਨਾਹੀ ਰਸਨਾ ਪਰਸ॥
ਮਨ ਮਹਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ਨਿਰੰਜਨ ਦਰਸ॥
ਪਰ ਤ੍ਰਿਆ ਰੂਪੁ ਨ ਪੇਖੈ ਨੇਤ੍ਰੁ॥
ਸਾਧ ਕੀ ਟਹਲ ਸੰਤ ਸੰਗਿ ਹੇਤ॥
ਕਰਨ ਨ ਸੁਨੈ ਕਾਹੁ ਕੀ ਨਿੰਦਾ॥
ਸਭ ਤੇ ਜਾਨੈ ਆਪਸ ਕਉ ਮੰਦਾ॥
ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਬਿਖਿਆ ਪਰਹੈ॥

ਮਨ ਕੀ ਬਾਸਨਾ ਮਨ ਤੇ ਟਰੈ॥
ਇੰਦ੍ਰੀ ਜਿਤ ਪੰਚ ਦੋਖ ਤੇ ਰਹਤ॥
ਨਾਨਕ ਕੋਟਿ ਮਧੇ ਕੋ ਐਸਾ ਅਪਰਸ॥ ਪੰਨਾ - 274

ਬ੍ਰਹਮ ਦੇ ਗਿਆਨ ਲਈ ਬ੍ਰਹਮਗਿਆਨੀ ਦੇ ਲੱਛਣ ਧਾਰਨ ਕਰਨੇ ਆਵਸ਼ਕ ਹਨ। ਬ੍ਰਹਮਗਿਆਨੀ ਦੇ ਅਨੇਕ ਗੁਣ ਅਸ਼ਟਪਦੀ 8 ਵਿਚ ਦੱਸੇ ਹਨ। ਬ੍ਰਹਮਗਿਆਨੀ ਦਾ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਲੱਛਣ ਹੈ -

ਮਨਿ ਸਾਚਾ ਮੁਖਿ ਸਾਚਾ ਸੋਇ॥
ਅਵਰੁ ਨ ਪੇਖੈ ਏਕਸੁ ਬਿਨੁ ਕੋਇ॥
ਨਾਨਕ ਇਹ ਲਛਣ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਹੋਇ॥
 ਪੰਨਾ - 272

ਅੱਗੇ ਵਿਸਥਾਰ ਵਿਚ ਪੰਚਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਇਹ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਬ੍ਰਹਮਗਿਆਨੀ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਇੰਜ ਨਿਰਲੇਪ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਜਲ ਤੋਂ ਕਮਲ, ਸੂਰਜ ਵਾਂਗ ਨਿਰਦੋਖ, (ਦੋਸ਼ ਰਹਿਤ), ਹਵਾ ਵਾਂਗ ਸਮ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਾਲਾ, ਧਰਤੀ ਵਰਗਾ ਧੀਰਜਵਾਨ, ਸਮ-ਬਿਰਤੀ ਦਾ ਧਾਰਨੀ, ਪਾਣੀ ਵਾਂਗ ਨਿਰਮਲ; ਅਕਾਸ਼ ਵਾਂਗ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਾਨ; ਮਿਤਰ ਅਤੇ ਸ਼ਤਰੂ ਨੂੰ ਇਕੋ ਜੇਹਾ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ; ਅਭਿਮਾਨ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਸਭ ਦਾ ਸੇਵਕ; ਸਭ ਤੇ ਦਇਆ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਵੀ ਬੁਰਾਈ ਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ; ਸਮ-ਦਰਸੀ ਜਿਸਦੀ ਨਜ਼ਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵਰ੍ਹਦਾ ਹੈ; ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ, ਨਿਰਮਲ ਜੀਵਨ-ਜੁਗਤਿ ਵਾਲਾ, ਪਰਉਪਕਾਰ ਵਿਚੋਂ ਖੁਸ਼ੀ ਲੈਣ ਵਾਲਾ, ਸਦਾ-ਸਦਾ ਅਨੰਦ ਮਾਣਨ ਵਾਲਾ।

ਐਸਾ ਹੈ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਚਾਨਣ ਜਿਸ ਦੇ ਪਾਸਾਰ ਹਿਤ 'ਆਤਮ ਮਾਰਗ' ਕਿਰਿਆਸ਼ੀਲ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਆਪ ਜੀ ਸਾਰੇ ਹਿੱਸੇਦਾਰ ਹੋ, ਜਿਸ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਅਨੁਭਵੀ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਸੰਤ ਜੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਾਰਾ ਜੀਵਨ ਸੇਵਾ ਪਰਉਪਕਾਰ ਅਤੇ ਨਾਮ ਅਭਿਆਸ ਦਾ ਜੀਵਨ ਹੈ। ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਅਣਥੱਕ ਘਾਲਣਾ ਘਾਲੀ, ਲੱਖਾਂ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਉਧਾਰ ਕੀਤਾ, ਗੁਰੂ ਅਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ, ਨਸ਼ਿਆਂ ਅਤੇ ਵੈਰ ਵਿਰੋਧਾਂ ਨਾਲ ਭਰੇ ਨਰਕੀ ਜੀਵਨ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਕਰਕੇ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦਾ ਨਿਰਮਲ ਜੀਵਨ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤਾ, ਹੁਣ ਆਪ ਜੀ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ, ਅਮਰੀਕਾ, ਕੈਨੇਡਾ ਅਤੇ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿਚ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਚਾਨਣ ਦਾ ਪਾਸਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਬਾਹਰਲੇ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰਖਦਿਆਂ ਅਸੀਂ ਮਈ 1998 ਤੋਂ 12 ਪੰਨੇ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਦੇ ਵੀ ਸੰਮਿਲਤ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਆਸ ਹੈ ਪਾਠਕ ਇਸ ਤੋਂ ਪੂਰਾ-ਪੂਰਾ ਲਾਭ ਲੈਣਗੇ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਕੀਮਤੀ ਰਾਇ ਵੀ ਲਿਖ ਭੇਜਣਗੇ। ਅੱਜ ਤੋਂ ਤਿੰਨ ਵਰ੍ਹੇ ਪਹਿਲਾਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਵਲੋਂ ਜੋ ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਦੀ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਸੇਵਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਨਦਰ ਸਦਕਾ ਅੱਜ ਇਸ ਨੂੰ ਭਾਗ ਲੱਗੇ ਹਨ। ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਦਾ ਦਾਇਰਾ ਬਹੁਤ ਵਿਸ਼ਾਲ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜੇ ਹਰੇਕ ਪਾਠਕ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਇਕ ਪਾਠਕ ਹੋਰ ਤਿਆਰ ਕਰੇ ਤਾਂ ਆਪ ਸੋਚੋ ਕਿ ਕਿੰਨੀ ਮਨੁੱਖਤਾ ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਨਾਲ ਜੁੜ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਇਹ ਸੇਵਾ ਸਫਲ ਹੋਵੇਗੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਆਪ ਸਭ ਨੂੰ ਨਾਮ ਦੀ ਦਾਤ ਬਖਸ਼ਣ ਅਤੇ ਨਾਮ ਸਦਕਾ ਸਰਬ-ਸੁਖ।

(ਡਾ.) ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ
 ਮੁੱਖ ਸੰਪਾਦਕ 'ਆਤਮ ਮਾਰਗ'
 □ □ □ □ □ □ □

ਚਉਥੈ ਪਹਰਿ ਸਬਾਹ ਕੈ

ਸੁਰਤਿਆ ਉਪਜੈ ਚਾਉ

(ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਆਸਾ ਜੀ ਦੀ ਵਾਰ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਉਪਰੰਤ ਕੀਤੇ ਬਚਨ)

ਸੰਤ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ
ਬਾਨੀ ਤੇ ਮੁਖੀ ਵਿ. ਗੁ. ਰੁ. ਮਿਸ਼ਨ।

ਇਹੁ ਸਰੀਰੁ ਜਜਰੀ ਹੈ

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਤੋਂ ਆਪ ਸਤਿਸੰਗ ਵਿਚ ਹਰੀ ਜਸ ਕਰ ਰਹੇ ਸੀ। ਮੌਸਮ ਭਾਵੇਂ ਬਹੁਤ ਠੰਢਾ ਹੋ ਚੁਕਿਆ ਹੈ ਪਰ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦੇ ਸਦਕੇ ਆਪ ਸਤਿਸੰਗ ਦਾ ਪੂਰਾ ਲਾਹਾ ਲੈ ਰਹੇ ਹੋ। ਆਪ ਨੇ ਅੱਜ ਦਾ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਸਰਵਣ ਕੀਤਾ। ਜਿਸ ਵਿਚ ਜੀਵ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਤਾਂ ਤੋਂ ਜਾਣੂੰ ਕਰਾਇਆ ਜਿਹੜੀਆਂ ਇਸ ਨੂੰ ਅਵੱਸ਼ ਦੇਖਣੀਆਂ ਪੈਣੀਆਂ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਸਾਰਾ ਹੱਲ ਦਸ ਦਿਤਾ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਸਫਲ ਕਰਕੇ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਚੱਕਰ ਵਿਚੋਂ ਛੁਟ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਪਹਿਲੇ ਹੀ ਵਾਕ ਵਿਚ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ -

ਇਹੁ ਸਰੀਰੁ ਜਜਰੀ ਹੈ ਇਸ ਨੋ ਜਰੁ ਪਹੁਚੈ ਆਈ॥

ਪੰਨਾ - 584

ਸਾਧਸੰਗਤ ਜੀ! ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਸਾਜਣਾ ਕਰਦਿਆਂ, ਚਾਰ ਖਾਣੀਆਂ - ਅੰਡਜ, ਜੇਰਜ, ਸੇਤਜ, ਉਤਭੁਜ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ, ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਇਕੋ ਜਿਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਭਾਵੇਂ ਪੰਜ ਤੱਤ ਦਾ ਸਰੀਰ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਪਰ ਰਚਨਾ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਅੱਡ-ਅੱਡ ਹਨ। ਜੇਰਜ ਜੇਰ ਸਹਿਤ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਸਰੀਰ, ਹਾਥੀਆਂ ਦਾ ਸਰੀਰ, ਸ਼ੇਰਾਂ ਦਾ ਸਰੀਰ, ਬਲਦਾਂ, ਗਊਆਂ, ਮੱਝਾਂ ਅਨੇਕ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦਾ ਸਰੀਰ ਮਾਤਾ ਦੇ ਗਰਭ ਵਿਚ ਪਲਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਰਖਸ਼ਾ ਵਾਸਤੇ ਉਸ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਜੇਰ ਦਾ ਘੇਰਾ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਤਾ ਦੇ ਗਰਭ ਵਿਚ ਹੁੰਦਿਆਂ ਚੋਟ ਨਹੀਂ ਲਗਦੀ ਅਤੇ ਜਠਰਾ ਅਗਨਿ ਦੇ ਅਸਹਿ ਸੇਕ ਤੋਂ ਰਖਸ਼ਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਆਦਮੀ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ, ਇਹ ਜੀਵ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਸੰਜੋਗ ਅਤੇ ਵਿਜੋਗ ਦੇ ਨਿਯਮ ਅਨੁਸਾਰ ਪਰਿਵਾਰਾਂ, ਧਰਮਾਂ, ਗਰੀਬ, ਅਮੀਰ, ਸੁਖੀ-ਦੁਖੀ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਜਨਮ ਲੈਣ ਲਈ ਨੌ ਮਹੀਨੇ ਦਾ ਸਮਾਂ ਪੁੱਠਾ ਲਟਕ ਕੇ ਮਾਤਾ ਦੇ ਪੇਟ ਵਿਚ ਕਟਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ -

ਪਹਿਲੈ ਪਹਰੈ ਰੈਣਿ ਕੈ ਵਣਜਾਰਿਆ ਮਿਤ੍ਰਾ

ਹਰਿ ਪਾਇਆ ਉਦਰ ਮੰਝਾਰਿ॥

ਪੰਨਾ - 76

ਉਸ ਥਾਂ ਇਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਨਾਮ ਦੀ ਧੁਨ ਚਲਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਧੁਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਨਾਲ ਜਿਉਂ-ਜਿਉਂ ਇਸ ਨੂੰ ਹੋਸ਼ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਤਿਉਂ-ਤਿਉਂ ਇਸ ਨਾਲ ਵਧੇਰੇ ਜੁੜਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪੁੱਠਾ ਲਟਕਿਆ ਹੋਇਆ ਇਕ ਸ਼ਾਸ ਵੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਭੁਲਦਾ, ਉਰਧ ਤਪ ਕਰਦਾ

ਹੈ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

ਹਰਿ ਧਿਆਵੈ ਹਰਿ ਉਚਰੈ ਵਣਜਾਰਿਆ ਮਿਤ੍ਰਾ

ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਸਮਾਰਿ॥

ਪੰਨਾ - 76

ਉਸ ਅਗਨ ਦੇ ਵਿਚ ਨਾ ਤਾਂ ਹਵਾ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਮਾਤਾ ਦੇ ਸਰੀਰ ਨਾਲ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੁੜਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਖੁਰਾਕ ਵੀ ਇਸ ਨੂੰ ਮਾਤਾ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਹੀ ਪੰਜਾਂ ਤੱਤਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਐਸਾ ਤੱਤ ਬੇਤੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਜੀਵ ਦੀ ਸੁਰਤੀ ਸੁਖਮਨਾ ਨਾੜੀ ਵਿਚ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਜਾਗ੍ਰਤ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਇਸ ਅਖੰਡ ਸਮਾਧੀ ਵਿਚ ਪਿਛਲੇ ਸੌ ਜਨਮਾਂ ਤਕ ਦੇਖਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਰਖਦਾ ਹੈ ਪਰ ਜਦੋਂ ਇਸ ਦਾ ਜਨਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਹ ਪਿਛਲਾ ਸਭ ਕੁਝ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਦੀ ਨਾਮ ਧੁਨ ਨਾਲ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਸਮਾਧੀ ਟੁੱਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮਾਇਆ ਦਾ ਅਸਰ ਮਾਂ ਦਾ ਦੁੱਧ ਅਤੇ ਮਾਂ-ਬਾਪ, ਭਰਾ-ਭੈਣ ਦਾ ਪਿਆਰ, ਖੇਡਾਂ, ਖਾਣ-ਪੀਣ ਉਪਰੰਤ ਵਿਸ਼ੇ-ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਭੋਗਾਂ ਵਿਚ ਅਤੇ ਪੰਜ ਚੋਰਾਂ ਦੇ ਵਸ ਵਿਚ ਪੈ ਕੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਜਪੇ ਆਰਧੇ ਵਿਚਿ ਅਗਨੀ ਹਰਿ ਜਪਿ ਜੀਵਿਆ॥

ਬਾਹਰਿ ਜਨਮੁ ਭਇਆ ਮੁਖਿ ਲਾਗਾ ਸਰਸੇ ਪਿਤਾ ਮਾਤ ਬੀਵਿਆ॥

ਜਿਸ ਕੀ ਵਸਤੁ ਤਿਸੁ ਚੇਤਹੁ ਪ੍ਰਾਣੀ ਕਰਿ ਹਿਰਦੈ ਗੁਰਮੁਖਿ ਬੀਚਾਰਿ॥

ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਾਣੀ ਪਹਿਲੈ ਪਹਰੈ ਹਰਿ ਜਪੀਐ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰਿ॥

ਪੰਨਾ - 76

ਜਨਮ ਲੈਂਦੇ ਸਾਰ ਜੈਸੀ ਅਗਨੀ ਪੇਟ ਵਿਚ ਸੀ ਵੈਸੀ ਹੀ ਮਾਇਆ ਦੀ ਅਗਨ ਇਸ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਭੁਲਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਗਰਭ ਸਮੇਂ ਇਸ ਦੇ ਸਭ ਕੁਝ ਯਾਦ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਜਦੋਂ ਜਨਮ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਸਭ ਕੁਝ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

ਜੈਸੀ ਅਗਨਿ ਉਦਰ ਮਹਿ ਤੈਸੀ ਬਾਹਰਿ ਮਾਇਆ॥

ਮਾਇਆ ਅਗਨਿ ਸਭ ਇਕੋ ਜੇਹੀ ਕਰਤੇ ਖੇਲੁ ਰਚਾਇਆ॥

ਜਾ ਤਿਸੁ ਭਾਣਾ ਤਾ ਜੰਮਿਆ ਪਰਵਾਰਿ ਭਲਾ ਭਾਇਆ॥

ਲਿਵ ਛੁੜਕੀ ਲਗੀ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਮਾਇਆ ਅਮਰ ਵਰਤਾਇਆ॥

ਏਹ ਮਾਇਆ ਜਿਤੁ ਹਰਿ ਵਿਸਰੈ ਮੋਹੁ ਉਪਜੈ ਭਾਉ ਦੂਜਾ ਲਾਇਆ॥

ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਜਿਨਾ ਲਿਵ ਲਾਗੀ

ਤਿਨੀ ਵਿਚੇ ਮਾਇਆ ਪਾਇਆ॥

ਪੰਨਾ - 921

ਜਨਮ ਲੈਂਦੇ ਸਾਰ ਅੰਦਰਲੀ ਲਿਵ ਟੁੱਟ ਗਈ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਾਣ ਪਛਾਣ ਦੁਧ ਨਾਲ ਹੋਈ, ਇਸ ਨੂੰ ਭੁੱਖ ਲਗਦੀ ਹੈ। ਭੁੱਖ ਲਈ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਸੋਝੀ ਮਿਲੀ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ ਮਾਤਾ

ਦੇ ਥਣਾਂ ਵਿਚੋਂ ਦੁਧ ਕਿਵੇਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਸਿਖਿਆ ਦੇ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਉਸ ਨੂੰ ਦੁਧ ਪਿਲਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਜੋ ਜੇਰਜ ਤੋਂ ਹੋਰ ਜੀਵ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਸ਼ੂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪ ਹੀ ਪਤਾ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਥਣਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਵੇਂ ਦੁੱਧ ਕੱਢਣਾ ਹੈ, ਥਣ ਕਿਥੇ ਹਨ, ਇਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੋਝੀ ਦਿਤੀ ਹੋਈ ਹੈ।

ਇਕ ਵਾਰੀ ਦੀ ਗੱਲ ਐਸੀ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਵਰਤੀ ਕਿ ਅਸਾਡੀ ਮੱਝ ਖੁਲ੍ਹ ਗਈ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਸੰਘਣੇ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਗੁਆਚ ਗਈ। ਜਿਥੇ ਅਸਾਡਾ ਫਾਰਮ ਸੀ, ਉਸ ਦੇ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਦੂਰ-ਦੂਰ ਤਕ ਜੰਗਲ ਸੀ, ਸ਼ੇਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਐਨੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੀ ਕਿ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਹੀ ਘਰਾਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਆ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਰਾਤ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਲੈਪ ਵਗੈਰਾ ਜਲਾ ਕੇ ਰੋਸ਼ਨੀ ਕਰ ਦਿਆ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਉਹ ਘਰਾਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਉਂਦੇ, ਥੋੜ੍ਹਾ ਦੂਰ ਰਹਿ ਕੇ ਬੋਲੀ ਜਾਂਦੇ ਸੀ ਪਰ ਪਸ਼ੂ ਬਹੁਤ ਡਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਉਹ ਸੌ ਕੁ ਗਜ਼ ਦੀ ਦੂਰੀ ਤੇ ਬੋਲਿਆ ਕਰਦੇ ਸੀ।

ਇਕ ਦਿਨ ਸਾਡੀ ਮੱਝ ਖੁਲ੍ਹ ਗਈ, ਉਹ ਸੁਣ ਵਾਲੀ ਸੀ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂ ਉਹ ਡਰਦੀ ਮਾਰੀ ਸੰਘਣੇ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਚਲੀ ਗਈ। ਅਸੀਂ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਬਹੁਤ ਉਸ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਕੀਤੀ ਪਰ ਉਹ ਲੱਭ ਹੀ ਨਾ ਸਕੀ। ਅਖੀਰ ਇਹ ਸੋਚਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਸ਼ੇਰ ਚੀਤੇ, ਬਘਿਆੜ ਖਾ ਜਾਣਗੇ, ਜਿਹੜਾ ਕਟਰੂ ਹੋਣਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਖਾ ਜਾਣਗੇ। ਨਿਰਾਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਵਾਪਸ ਆ ਗਏ। ਇਸ ਘਟਨਾ ਨੂੰ ਪੰਜ ਛੇ ਦਿਨ ਲੰਘ ਗਏ। ਇਕ ਦਿਨ ਅਸੀਂ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਏ ਕਿ ਮੱਝ ਕਟਰੂ ਸਮੇਤ ਆਪਣੇ ਕਿੱਲੇ ਤੇ ਆ ਕੇ ਖੜ੍ਹ ਗਈ। ਇਕ ਹੈਰਾਨੀ ਤਾਂ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਜੰਗਲ ਜੋ ਸ਼ੇਰਾਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਪਿਆ ਹੈ, ਚੀਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਹਰ ਰੋਜ਼ ਹੀ ਅਸਾਨੂੰ ਜੰਗਲ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘਦਿਆਂ ਦਿਖ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਚਣ ਲਈ ਕਈ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਇਹ ਮੱਝ ਕਿਵੇਂ ਬਚ ਗਈ? ਦੂਜੀ ਹੈਰਾਨੀ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਸੀ ਕਿ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਲਵੇਰਾ ਸੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਲਵੇਰੇ ਨੂੰ ਚੁਕ-ਚੁਕ ਕੇ ਉਸ ਦਾ ਮੂੰਹ ਥਣਾਂ ਨਾਲ ਲਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਮੂੰਹ ਨੂੰ ਹਿਲਾਉਣ ਲਈ ਕੋਈ ਮਿੱਠੇ ਦੀ ਰੋੜੀ ਕੁੱਟ ਕੇ ਪਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਮੂੰਹ ਖੋਲ੍ਹ ਲਵੇ ਅਤੇ ਅੰਦਰ ਲੰਘਾ ਲਵੇ। ਫੇਰ ਥਣਾਂ ਨੂੰ ਮੂੰਹ ਲੁਆ ਕੇ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਦੁਧ ਉਸ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਉਹ ਦੁੱਧ ਚੁੰਘਣਾ ਸਿੱਖ ਲਵੇ। ਪਰ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਇਸ ਨੂੰ ਕਿਸ ਨੇ ਸਿਖਾਇਆ ਕਿਸ ਨੇ ਇਸ ਦੀ ਜੇਰ ਸਾਫ ਕੀਤੀ। ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਹੈਰਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸਨ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਯਥਾਸ਼ਕਤ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਿਤੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਿਰਬਾਹ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਸਲ ਅੱਗੇ ਚਲਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।

ਸੋ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਬੱਚਾ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਸਾਰ ਦੁੱਧ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਤਾ ਦੇ ਥਣਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਭੁੱਖ ਲਗਦੀ ਹੈ ਉਹ ਟੋਲ੍ਹ ਲਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਪਿਆਰ ਦੁਧ ਨਾਲ ਲਗ ਗਿਆ, ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਂ ਬਾਪ

ਦੀ ਸੋਝੀ ਆ ਗਈ, ਉਹ ਪਿਆਰੇ ਲਗਣ ਲਗ ਗਏ। ਜੇ ਕੋਈ ਹੋਰ ਚੁਕਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਓਪਰਾਪਣ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਮਾਂ ਬਾਪ ਦੀ ਜਾਣ ਪਛਾਣ ਹੋਣ ਪਿਛੋਂ ਘਰ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਭੂਆ, ਭੈਣਾਂ, ਭਰਾ ਆਦਿ ਦੀ ਪਛਾਣ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਸੁਰਤ ਵਿਚ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਖੇਡਾਂ ਪਿਆਰੀਆਂ ਲਗਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਿਆਣੇ ਮਾਂ ਬਾਪ ਉਸ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਖੇਡਾਂ ਲਿਆ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਕਈ ਸਾਲ ਤਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਖੇਡਾਂ ਨਾਲ ਖੇਡਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜੁਆਨ ਹੋ ਗਿਆ ਫੇਰ ਉਸ ਨੂੰ ਖਾਣ ਪੀਣ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਵਧੀਆ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਖੁਰਾਕ ਭਾਲਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਭਰ ਜੁਆਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਕਾਮ ਵਾਸ਼ਨਾ ਅਧੀਨ ਹੋਇਆ ਹੋਇਆ ਬਹੁਤ ਹੀ ਨਿੰਦਨੀ ਹਰਕਤਾਂ ਕਰਨੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਵਿਆਹ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰਿਵਾਰ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਖਰਚ ਲਈ ਪੈਸੇ ਜੋੜਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਪਿਛੋਂ ਜਦੋਂ ਬਿਰਧ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਸੁਣਦਾ। ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਗੁੱਸਾ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਇਸ ਪਰਿਵਾਰ ਲਈ ਐਨੀਆਂ ਮਿਹਨਤਾਂ ਕੀਤੀਆਂ, ਉਚੀਆਂ ਪੜ੍ਹਾਈਆਂ ਕਰਾਈਆਂ ਅਤੇ ਵਧੀਆ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਕਪੜੇ ਲੈ ਕੇ ਦਿਤੇ, ਹੁਣ ਇਹ ਮੇਰੀ ਕੋਈ ਸੰਭਾਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਗੁੱਸਾ ਵਧ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਗੁੱਸਾ ਤਨ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਮਰ ਵਡੇਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਅੰਦਰੋਂ ਗਹਿਰੇ ਸ਼ਾਸ ਜਿਸ ਨੂੰ ਹਉਕੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਆਉਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਅਖੀਰ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ ਝਾੜ ਕੇ ਚਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਇਕ ਜੀਵਨ ਹੈ -

ਪਹਿਲੈ ਪਿਆਰਿ ਲਗਾ ਥਣ ਦੁਧਿ॥
 ਦੂਜੈ ਮਾਇ ਬਾਪ ਕੀ ਸੁਧਿ॥
 ਤੀਜੈ ਭਯਾ ਭਾਭੀ ਬੇਬ॥
 ਚਉਥੈ ਪਿਆਰਿ ਉਪੰਨੀ ਖੇਡ॥
 ਪੰਜਵੈ ਖਾਣ ਪੀਅਣ ਕੀ ਧਾਤੁ॥
 ਛਿਵੈ ਕਾਮੁ ਨ ਪੁਛੈ ਜਾਤਿ॥
 ਸਤਵੈ ਸੰਜਿ ਕੀਆ ਘਰ ਵਾਸੁ॥
 ਅਠਵੈ ਕ੍ਰੋਧੁ ਹੋਆ ਤਨ ਨਾਸੁ॥
 ਨਾਵੈ ਧਉਲੇ ਉਭੇ ਸਾਹ॥
 ਦਸਵੈ ਦਧਾ ਹੋਆ ਸੁਆਹ॥

ਪੰਨਾ - 137

ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਦੋਂ ਭਰ ਜੁਆਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਵੇਲੇ ਗ੍ਰਹਿਸਤ ਦੇ ਜੰਜਾਲਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਫਸ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹਰ ਵਕਤ ਧਨ ਦੇ ਵਿਚ ਧਿਆਨ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਧਨ ਕਮਾਉਣ ਲਈ ਬੜੇ ਉਪਰਾਲੇ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਜਿਸ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸੁੰਦਰ ਤਨ ਦਿਤਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਨਾਮ ਕਦੇ ਭੁੱਲ ਕੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦਾ। ਅਖੀਰ ਇਥੋਂ ਪਛਤਾਉਂਦਾ ਹੋਇਆ ਸੰਸਾਰ ਛੱਡ ਕੇ ਤੁਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

ਤੀਜੈ ਪਹਰੈ ਰੈਣਿ ਕੈ ਵਣਜਾਰਿਆ ਮਿਤ੍ਰਾ
 ਮਨੁ ਲਗਾ ਆਲਿ ਜੰਜਾਲਿ॥
 ਧਨੁ ਚਿਤਵੈ ਧਨੁ ਸੰਚਵੈ ਵਣਜਾਰਿਆ ਮਿਤ੍ਰਾ
 ਹਰਿ ਨਾਮਾ ਹਰਿ ਨ ਸਮਾਲਿ॥
 ਹਰਿ ਨਾਮਾ ਹਰਿ ਹਰਿ ਕਦੇ ਨ ਸਮਾਲੈ

ਜਿ ਹੋਵੈ ਅੰਤਿ ਸਖਾਈ॥
 ਇਹੁ ਧਨੁ ਸੰਪੈ ਮਾਇਆ ਝੂਠੀ
 ਅੰਤਿ ਛੋਡਿ ਚਲਿਆ ਪਛੁਤਾਈ॥ ਪੰਨਾ - 76

ਜਦੋਂ ਫੇਰ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਇਸ ਦੀ ਆਯੂ ਪੂਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਪਛੁਤਾਉਂਦਾ ਹੋਇਆ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਚਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਥੋੜ੍ਹਾ ਚਿਰ ਪਹਿਲਾਂ ਮੇਰਾ-ਮੇਰਾ ਆਖਦੇ ਸਨ ਉਹ ਝੂਠਾ ਹੀ ਰੁਦਨ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿਉਂਕਿ ਹੁਣ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਦਾ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਹੁਣ ਤਾਂ ਜਮਦੂਤਾਂ ਦੇ ਵਸ ਪੈ ਗਿਆ -

ਚਉਥੈ ਪਹਰੈ ਰੈਣਿ ਕੈ ਵਣਜਾਰਿਆ ਮਿਤ੍ਰਾ
 ਲਾਵੀ ਆਇਆ ਖੇਤੁ॥
 ਜਾ ਜਮਿ ਪਕੜਿ ਚਲਾਇਆ ਵਣਜਾਰਿਆ ਮਿਤ੍ਰਾ
 ਕਿਸੈ ਨ ਮਿਲਿਆ ਭੇਤੁ॥
 ਭੇਤੁ ਚੇਤੁ ਹਰਿ ਕਿਸੈ ਨ ਮਿਲਿਓ
 ਜਾ ਜਮਿ ਪਕੜਿ ਚਲਾਇਆ॥
 ਝੂਠਾ ਰੁਦਨੁ ਹੋਆ ਦੁਆਲੈ
 ਖਿਨ ਮਹਿ ਭਇਆ ਪਰਾਇਆ॥ ਪੰਨਾ - 75

ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ-
 ਇਹੁ ਸਰੀਰੁ ਜਜਰੀ ਹੈ ਇਸ ਨੋ ਜਰੁ ਪਹੁਚੈ ਆਈ॥
 ਪੰਨਾ - 584

ਇਸ ਸਰੀਰ ਦੀਆਂ ਤਿੰਨ ਹਾਲਤਾਂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਦੱਸੀਆਂ ਹਨ-
 ਬਾਲ ਜੁਆਨੀ ਅਰੁ ਬਿਰਧਿ ਫੁਨਿ ਤੀਨਿ ਅਵਸਥਾ ਜਾਨਿ॥
 ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਭਜਨ ਬਿਨੁ ਬਿਰਥਾ ਸਭਾ ਹੀ ਮਾਨੁ॥
 ਪੰਨਾ - 1428

ਚੌਥੀ ਜੋ ਅਵਸਥਾ ਹੈ ਉਹ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਜਾਣ ਦੀ ਹੈ। ਇਥੇ ਆ ਕੇ ਆਦਮੀ ਹਉਮੈ ਦੇ ਵਸ ਹੋਇਆ-ਹੋਇਆ ਕਰਮ ਕਰਕੇ ਅਹੰ ਬਿਰਤੀ ਦੇ ਅਧੀਨ ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਚੰਬੜ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਜਕੜ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਹੋਇਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭੋਗਣ ਲਈ ਅਨੇਕ ਜਨਮ ਧਾਰਦਾ ਜੰਮਦਾ ਮਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਪਛੁਤਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਸੋਝੀ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ ਕਿ ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੁਖਾਂ ਤੋਂ ਕਿਵੇਂ ਬਚ ਸਕਦਾ ਹਾਂ। ਇਥੇ ਜੋ ਵੀ ਕਰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਚਾਹੇ ਉਹ ਚੰਗੇ ਹਨ, ਚਾਹੇ ਮੰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਫਲ ਇਸ ਨੂੰ ਅਵੱਸ਼ ਭੋਗਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਸਿਆਣੇ ਪੁਰਸ਼ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਸੋਝੀ ਵਾਲੇ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਨੂੰ ਮੰਨ ਕੇ ਆਪਣਾ ਭਵਿੱਖ ਸੰਵਾਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪੁੰਨ ਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਫਲ ਸੁੱਖ ਵਿਚ ਹੀ ਭੁਗਤ ਲਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਇਕ ਵਾਰੀ ਅਕਬਰ ਨੇ ਬੀਰਬਲ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਬੀਰਬਲ! ਮੈਂ ਚਾਰ ਕਿਸਮ ਦੇ ਮਨੁੱਖ ਦੇਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪਹਿਲੇ ਉਹ, ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਸੁਖੀ ਹੋਣ, ਹੁਣ ਵੀ ਸੁਖੀ ਹੋਣ ਅਤੇ ਸੰਸਾਰ ਛੱਡਣ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਅਗਲੇ ਜਨਮ ਵਿਚ ਭੀ ਸੁਖੀ ਹੋਣ। ਦੂਸਰਾ ਉਹ ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਕੰਗਾਲ ਸੀ, ਹੁਣ ਵੀ ਕੰਗਾਲ ਹੈ ਅਤੇ ਮਰਨ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਅਗਲੇ ਜਨਮ

ਵਿਚ ਵੀ ਕੰਗਾਲ ਹੋਵੇ। ਤੀਸਰਾ ਮੈਂ ਉਹ ਪੁਰਸ਼ ਦੇਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਜੋ ਹੁਣ ਧਨੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅਗਲੇ ਜਨਮ ਵਿਚ ਉਹ ਨਰਕਾਂ ਦਾ ਵਾਸੀ ਹੋ ਕੇ ਕੀੜਾ ਬਣੇ ਅਤੇ ਦੁਖੀ ਸਰੀਰ ਧਾਰਨ ਕਰੇ। ਚੌਥਾ ਮੈਂ ਉਹ ਪੁਰਸ਼ ਦੇਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਜੋ ਹੁਣ ਬਹੁਤ ਔਖਾ ਹੋ ਕੇ ਜੀਵਨ ਗੁਜ਼ਾਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਗਲੇ ਜਨਮ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸੌਖਾ ਰਹੇ। ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੀ ਇਹ ਗੱਲ ਸਮਝਣੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਔਖੀ ਸੀ। ਬੀਰਬਲ ਬਹੁਤ ਸੋਚਦਾ ਰਿਹਾ ਅਖੀਰ ਉਸ ਨੂੰ ਕੁਝ ਸੁੱਝ ਗਿਆ, ਉਸ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਉਸ ਨੇ ਚਾਰ ਬੰਦੇ ਅਕਬਰ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਨਿਯਤ ਸਮੇਂ ਤੇ ਲੈ ਆਂਦੇ। ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ, “ਮਹਾਰਾਜ! ਮੈਂ ਚਾਰੋਂ ਕਿਸਮ ਦੇ ਬੰਦੇ ਲੈ ਆਇਆ ਹਾਂ।”

ਅਕਬਰ ਦੇ ਪੁਛਣ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਸਭ ਤੋਂ ਅਮੀਰ ਸੇਠ ਨੂੰ ਅਕਬਰ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਿਸ ਦੇ ਗਲ ਵਿਚ ਹੀਰੇ ਮੋਤੀਆਂ ਦੀਆਂ ਮਾਲਾ ਪਾਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਦਸਤਾਰ ਉਪਰ ਵੀ ਹੀਰੇ ਮੋਤੀਆਂ ਦੀ ਮਾਲਾ ਝਿਲਮਿਲ-ਝਿਲਮਿਲ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਅਨੇਕ ਸੁਗੰਧੀਆਂ ਲਾਉਣ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚੋਂ ਸੁਗੰਧੀਆਂ ਦੀਆਂ ਲਪਟਾਂ ਆ ਰਹੀਆਂ ਸਨ, ਵਸਤਰ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਪਾਏ ਹੋਏ ਸਨ, ਸਰੀਰ ਬੜਾ ਸੁੰਦਰ ਅਤੇ ਨਾਜ਼ੁਕ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਅਕਬਰ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੋ ਮੈਂ ਇਹ ਸੇਠ ਆਪ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਇਹ ਮਹਾਂ ਦਾਨੀ ਹੈ, ਇਸ ਨੇ ਸਦਾ ਵਰਤ ਚਲਾਏ ਹੋਏ ਹਨ, ਨੰਗੇ ਨੂੰ ਕੱਪੜਾ, ਭੁੱਖੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ, ਬਿਮਾਰਾਂ ਨੂੰ ਦਵਾਈਆਂ ਦਾ ਖਰਚ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਦੁਖੀਆਂ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੇ ਆਪਣਾ ਧਨ ਖਰਚ ਕਰਕੇ ਮੁਸਾਫਰਾਂ ਅਤੇ ਅਤਿਥੀਆਂ ਦੇ ਠਹਿਰਨ ਲਈ ਧਰਮਸਾਲਾ ਬਣਵਾਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਸ ਨੇ ਧਨ ਖਰਚ ਕਰਕੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮੰਦਰ ਭਜਨ ਬੰਦਗੀ ਕਰਨ ਲਈ ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਨੂੰ ਬਣਾ ਕੇ ਦਿਤੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਕਰਮਾਂ ਦੀ theory (ਸਿਧਾਂਤ) ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਇਹ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨੇ ਪਿਛਲੇ ਜਨਮ ਵਿਚ ਦਿਲ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਦਾਨ ਦਿਤਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਦੇ ਫਲ ਵਜੋਂ ਹੁਣ ਇਹ ਸੁਖ ਭੋਗ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਿਆਣਿਆਂ ਦਾ ਮਤ ਹੈ ਕਿ ਦਿਤਾ ਹੋਇਆ ਦਾਨ ਦੱਸ ਗੁਣਾਂ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਫਲਦਾ ਹੈ, 70 ਗੁਣਾਂ ਫਲ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਭੋਗਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕੁਝ ਅਗਲੇ ਜਨਮ ਸਮੇਂ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਾਲਬਧ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।

ਸੋ ਮਹਾਰਾਜ! ਇਸ ਨਿਸ਼ਚੇ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਤਿੰਨ ਜਨਮ ਦਾ ਅਮੀਰ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਜਨਮ ਦੇ ਦਾਨ ਕਰਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਹੁਣ ਸੁਖ ਮਿਲਿਆ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਸਰੀਰ ਛੱਡਣ ਪਿਛੋਂ ਸਵਰਗ ਲੋਕ ਜਾਏਗਾ ਉਥੇ ਸੁਖ ਭੋਗ ਕੇ ਜਦੋਂ ਇਨਸਾਨੀ ਜਾਮਾ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਆਏਗਾ, ਤਾਂ ਵੀ ਅਮੀਰ ਘਰ ਵਿਚ ਜਨਮ ਲਵੇਗਾ, ਸਰੀਰ ਅਰੋਗ ਹੋਵੇਗਾ, ਬੁੱਧੀ ਨਿਰਮਲ ਹੋਵੇਗੀ। ਅਕਬਰ ਸਹਿਮਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਠੀਕ ਹੈ।

ਦੂਸਰਾ ਆਦਮੀ ਉਸ ਨੇ ਉਹ ਕੰਗਾਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਿਸ ਨੂੰ ਦਾਣੇ-ਦਾਣੇ ਲਈ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਤਰਲੇ ਕਰਕੇ ਮੰਗਣਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ। ਬੜੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨਾਲ ਪੇਟ ਭਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦੇ ਮਿਲਦੇ ਸਨ। ਉਸ ਨੂੰ ਦਿਖਾ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ! ਇਹ ਤਿੰਨ ਜਨਮ ਦਾ ਕੰਗਾਲ ਹੈ, ਇਸ ਨੇ ਪਿਛਲੇ ਜਨਮ ਵਿਚ ਕੋਈ

ਦਾਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਹੁਣ ਇਸ ਨੂੰ ਭੋਗਣ ਲਈ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਰਿਹਾ। ਆਪਣਾ ਬੀਜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਸਾਧਸੰਗਤ ਜੀ! ਜਿਵੇਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

ਜੇਹਾ ਬੀਜੈ ਸੋ ਲੁਣੈ ਕਰਮਾ ਸੰਦੜਾ ਖੇਤੁ॥

ਪੰਨਾ - 134

ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ ਮਹਾਰਾਜ! ਹੁਣ ਇਹ ਕੁਝ ਬੀਜ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਦੇ ਪਾਸ ਕੁਝ ਹੈ ਨਹੀਂ ਅਗਲਾ ਜਨਮ ਵੀ ਇਸ ਦਾ ਨਰਕ ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ। ਕੁਝ ਵੀ ਇਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਅਤੇ ਇਹ ਅਗਲੇ ਜਨਮ ਵਿਚ ਕੰਗਾਲ ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ।

ਤੀਸਰੇ ਥਾਂ ਉਸ ਨੇ ਇਕ ਵੇਸਵਾ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਿਸ ਨੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਅਮੀਰਾਨਾ ਪੁਸ਼ਾਕ ਪਹਿਨੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਅਨੇਕ ਕਿਸਮ ਦੇ ਗਹਿਣੇ, ਹਾਰ ਸ਼ਿੰਗਾਰ, ਹੀਰਿਆਂ ਦੇ ਗਹਿਣੇ ਗਲ ਵਿਚ ਪਾਏ ਹੋਏ ਸਨ। ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਮਹਾਰਾਜ! ਇਹ ਇਕ ਵੇਸਵਾ ਹੈ, ਇਹ ਆਪਣਾ ਤਨ ਵੇਚਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਪੈਸੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਧਰਮ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਇਹ ਇਕ ਘੋਰ ਪਾਪ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਆਪਣਾ ਸਤਿ ਤਾਂ ਇਸ ਨੇ ਵੇਚ ਹੀ ਦਿਤਾ ਪਰ ਦੂਸਰਿਆਂ ਦੇ ਸਤਿ ਵੀ ਇਹ ਭੰਗ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਅਗਲੇ ਜਨਮ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਇਹ ਮਹਾਂ ਦੁਖੀ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਸਰੀਰ ਰੋਗੀ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਫਲ ਭੁਗਤਣ ਲਈ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਹਾਏ-ਹਾਏ ਕਰਦੀ ਲੰਘਾਵੇਗੀ।

ਚੌਥੀ ਥਾਂ ਉਸ ਨੇ ਇਕ ਤਪੀਏ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ! ਇਹ ਰਾਜ ਦੀ ਇੱਛਾ ਰੱਖ ਕੇ ਤਪ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਆਪ ਤਾਂ ਜਾਣਦੇ ਹੀ ਹੋਂ ਜਿਹੇ ਜਿਹਾ ਮਨੋਰਥ ਕਰਕੇ ਕੋਈ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਅਰਾਧਨਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹੋ ਜਿਹਾ ਹੀ ਫਲ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਯੂ ਨੇ ਰਾਜ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਘੋਰ ਤਪ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਬਹੁਤ ਦੇਰ ਤਕ ਰਾਜ ਕੀਤਾ। ਸੋ ਮਹਾਰਾਜ! ਹੁਣ ਇਸ ਦਾ ਘੋਰ ਤਪ ਕਰਕੇ ਤਨ ਸੁਕਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਲ ਧਾਰੇ ਕਰਕੇ ਸਰਦੀਆਂ ਵਿਚ ਠੰਢੇ ਪਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਤਪ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਗਰਮੀਆਂ ਵਿਚ ਧੁੱਪ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਆਪਣੇ ਦੁਆਲੇ ਅਗਨੀਆਂ ਜਲਾ ਕੇ ਬੈਠਦਾ ਹੈ, ਭੁੱਖਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਰੋੜਾਂ ਤੇ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਇਸ ਤਪ ਦੇ ਫਲ ਵਜੋਂ ਇਸ ਨੂੰ ਰਾਜ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇਗਾ। ਜੇ ਰਾਜਾ ਬਣ ਕੇ ਇਸ ਨੇ ਦਾਨ ਪੁੰਨ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਇਹ ਸੁਖੀ ਹੋਵੇਗਾ, ਜੇ ਐਸ਼ੋ ਇਸ਼ਰਤ ਵਿਚ ਪੈ ਗਿਆ ਤਾਂ ਦੁਖੀ ਹੋਵੇਗਾ। ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸਾਧਸੰਗਤ ਜੀ! ਅਸਾਡਾ ਜੋ ਜਨਮ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਹ ਧਰਮ ਕਮਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਮਾਨਸ ਜਨਮ ਧਾਰ ਕੇ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਨਾਮ ਦੀ ਦਾਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਲਾਹਾ ਖੱਟ ਲਿਆ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਪਰ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਜੈ-ਜੈਕਾਰ ਹੋਵੇਗੀ। ਸਭ ਪੰਨ-ਪੰਨ ਕਹਿਣਗੇ। ਜੇ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਹੀਣੇ ਪੁਰਸ਼ ਹਨ, ਜਾਂ ਗੁਰੂ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਤੇ ਸ਼ਰਧਾ ਨਹੀਂ ਧਾਰਦੇ, ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਪਾਵਨ ਸਮਝ ਕੇ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ, ਉਹ ਜੰਮਦੇ ਰਹਿਣਗੇ, ਮਰਦੇ ਰਹਿਣਗੇ। ਕਿਉਂਕਿ ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਸੁਖ ਹੋਇਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ -

ਇਹੁ ਸਰੀਰੁ ਜਜਰੀ ਹੈ ਇਸ ਨੋ ਜਰੁ ਪਹੁਚੈ ਆਈ॥
ਗੁਰਿ ਰਾਖੇ ਸੇ ਉਬਰੇ ਹੋਰੁ ਮਰਿ ਜੰਮੈ ਆਵੈ ਜਾਏ॥
ਹੋਰਿ ਮਰਿ ਜੰਮਹਿ ਆਵਹਿ ਜਾਵਹਿ
ਅੰਤਿ ਗਏ ਪਛੁਤਾਵਹਿ ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਸੁਖੁ ਨ ਹੋਈ॥
ਐਥੈ ਕਮਾਵੈ ਸੋ ਫਲੁ ਪਾਵੈ ਮਨਮੁਖਿ ਹੈ ਪਤਿ ਖੋਈ॥

ਪੰਨਾ-584

ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਅਤੇ ਸਮਰੱਥ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਨਾਮ ਦੀ ਦਾਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ। ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਪਤ ਲਹਿ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਕਿਤੋਂ ਭੀ ਸੁੱਖ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ -

ਛਿਠਾ ਸਭੁ ਸੰਸਾਰੁ ਸੁਖੁ ਨ ਨਾਮ ਬਿਨੁ॥
ਤਨੁ ਧਨੁ ਹੋਸੀ ਛਾਰੁ ਜਾਣੈ ਕੋਇ ਜਨੁ॥
ਰੰਗ ਰੂਪ ਰਸ ਬਾਦਿ ਕਿ ਕਰਹਿ ਪਰਾਣੀਆ॥
ਜਿਸੁ ਭੁਲਾਏ ਆਪਿ ਤਿਸੁ ਕਲ ਨਹੀ ਜਾਣੀਆ॥

ਪੰਨਾ - 322

ਇਕ ਐਸੀ ਕਥਾ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਵਾਰੀ ਇੰਦਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਬ੍ਰਹਿਸਪਤਿ ਜੀ ਨੂੰ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ! ਮੈਂ ਸਵਰਗ ਲੋਕ ਦਾ ਰਾਜਾ ਹਾਂ। ਮਾਤ ਲੋਕ ਵਿਚ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੁਖ ਉਸ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਦੇ ਬੁੱਢਾ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਸਾਰੇ ਭੋਗਾਂ ਨੂੰ ਭੋਗ ਕੇ ਨਿਰਬਲ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਪਰਜਾ ਉਸ ਨੂੰ ਰੱਬ ਵਾਂਗੂੰ ਪੂਜਦੀ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੀ ਕਾਨੂੰਨ ਹੋਵੇ, ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਬਰਸਾਤਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹੋਣ ਅਤੇ ਭਰਪੂਰ ਫਸਲਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹੋਣ, ਬਾਰੋਂ ਪੈਸਾ ਕਮਾ ਕੇ ਵਪਾਰੀ ਲਿਆਉਂਦੇ ਹੋਣ ਅਤੇ ਪਰਜਾ, ਅੰਨ, ਧਨ ਤੋਂ ਸੁਖੀ ਹੋਵੇ, ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦੀ ਵੀ ਤੰਗੀ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਰਾਜਾ ਪਰਜਾ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵੀ ਬਿਮਾਰ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਉਹ ਰਾਜਾ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਤੰਤਰ ਹੋਵੇ, ਸਮਰਾਟ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਦੀ ਕਿਸੇ ਰਾਜੇ ਨਾਲ ਵਿਰੋਧਤਾ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਘਰ ਵਿਚ ਕੋਈ ਮ੍ਰਿਤੂ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਐਸੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਜੋ ਸੁਖ ਹੈ ਉਸ ਤੋਂ ਸੌ ਗੁਣਾਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੁਖ ਗੰਧਰਭ ਲੋਕ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਗੰਧਰਭ ਲੋਕ ਤੋਂ ਸੌ ਗੁਣਾਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੁਖ ਦੇਵ ਗੰਧਰਭ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਦੇਵ ਗੰਧਰਭ ਤੋਂ ਸੌ ਗੁਣਾਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੁਖ ਪਿਤਰ ਲੋਕ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਿਤਰ ਲੋਕ ਤੋਂ ਸੌ ਗੁਣਾਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੁਖ ਸਵਰਗ ਲੋਕ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਤੋਂ ਵੀ ਸੌ ਗੁਣਾਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੁਖ ਮੇਰੇ ਇੰਦਰ ਲੋਕ ਵਿਚ ਹੈ। ਇਥੇ ਅਪਛਰਾਵਾਂ ਅਨੇਕ ਕਿਸਮ ਦੇ ਨਾਚ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਕਿੰਨਰ ਤੇ ਗੰਧਰਭ ਅਨੇਕ ਕਿਸਮ ਦੇ ਸਾਜ ਵਜਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵਰਗੇ ਜਲ ਦੀਆਂ ਸੁਨਿਹਰੀ ਨਹਿਰਾਂ ਵਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਕਲਪ ਬ੍ਰਿਛ ਵਰਗਾ ਸਾਰੀਆਂ ਆਸ਼ਾਵਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਬ੍ਰਿਛ ਮੇਰੇ ਬਾਗ ਵਿਚ ਹੈ, ਚਿੰਤਾਮਨ ਪਾਰਸ ਮਣੀ ਵਰਗਾ ਪਦਾਰਥ ਮੇਰੇ ਇਸ ਲੋਕ ਵਿਚ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਹੱਥ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਜੋ ਚਿਤਵੇ ਉਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕਾਮਧੇਨ ਗਊ ਮੇਰੇ ਲੋਕ ਵਿਚ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਜੋ ਚੀਜ਼ ਮੰਗੀਏ ਫੌਰਨ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਨਾ ਹੀ ਸੁਖਾਂ ਦਾ, ਨਾ ਹੀ ਭੋਗਾਂ ਦਾ ਮੇਰੇ ਲੋਕ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵੀ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜੋ ਕੁਝ ਚਾਹੋ ਸਭ ਕੁਝ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਮਹਾਰਾਜ! ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣਦੇ ਹੋ ਕਿ

ਮੇਰਾ ਮਨ ਭੋਗਾਂ ਨਾਲ ਰਜਦਾ ਨਹੀਂ। ਅਪਛਰਾਵਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇਵ ਸਰੀਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹਨ, ਮੈਂ ਮਾਤ ਲੋਕ ਵਿਚ ਸੁੰਦਰ ਇਸਤੀਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰਾਂ ਵਿਚ ਗੰਦੀਆਂ ਮੈਲਾਂ ਹਨ ਅਤੇ ਮਾਨੋ ਗੰਦ ਮੰਦ ਦੇ ਬੈਲੇ ਹੀ ਹਨ, ਉਤੇ ਭਟਕਦਾ ਹਾਂ। ਗੋਤਮ ਤਪੇ ਦੀ ਇਸਤੀ ਅਹੱਲਿਆ ਦੇ ਪਾਸ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਕਿੱਡਾ ਬੁਰਾ ਸਰਾਪ ਰਿਸ਼ੀ ਨੇ ਦਿਤਾ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਮੇਰੇ ਸਰੀਰ ਉਪਰ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਭਗ ਬਣ ਗਏ, ਸ਼ਰਮ ਦਾ ਮਾਰਿਆ ਮੈਂ ਕਮਲ ਫੁਲਾਂ ਦੇ ਤਲਾਬ ਵਿਚ ਗੁਪਤ ਹੋ ਕੇ ਬੈਠਾ ਰਿਹਾ, ਸਵਰਗ ਲੋਕ ਸੁੰਨਾ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਭਗਵਾਨ ਨੇ ਭਗਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਨੇਤਰ ਦੇ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਕੱਚੇ ਕੋਹੜ ਤੋਂ ਬਚਾਇਆ। ਮੇਰਾ ਮਨ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਟਿਕਦਾ? ਕਿਉਂ ਮੈਨੂੰ ਸੁਖਾਂ ਤੋਂ ਰੱਜ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ? ਹੋਰ-ਹੋਰ ਸੁਖ ਮੈਂ ਕਿਉਂ ਭਾਲਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹਾਂ? ਇਕ ਸੁਖ ਮਿਲ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਇਕ ਭੋਗ ਮਿਲ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਹੋਰ-ਹੋਰ ਮੇਰੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਾਸ਼ਨਾ ਵਧਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ?

ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਸ ਦੇ ਗੁਰੂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇੰਦਰ! ਤੈਨੂੰ ਯਾਦ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੂੰ ਭੋਗ ਲੋਕ ਦਾ ਰਾਜਾ ਹੈ ਅਤੇ ਤੇਰੀ ਪਦਵੀ ਕਾਫੀ ਉਚੀ ਹੈ। ਚਾਰ ਨੰਬਰ ਸਵਰਗ ਵਿਚ ਤੈਨੂੰ ਇੰਦ੍ਰ ਪਦਵੀ ਮਿਲੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਤੇਰੇ ਤੋਂ ਉਪਰ ਕਰਮ ਦੇਵ ਲੋਕ ਹੈ, ਉਸ ਤੋਂ ਉਪਰ ਅਜਾਨ ਦੇਵ ਲੋਕ ਹੈ, ਪ੍ਰਜਾਪਤ ਲੋਕ ਹੈ, ਬ੍ਰਹਮ ਲੋਕ ਹੈ, ਸ਼ਿਵ ਲੋਕ ਅਤੇ ਬੈਕੁੰਠ ਧਾਮ ਹੈ। ਇਥੇ ਭਗਵਾਨ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਸੰਭਾਲਨਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਸਭ ਜੋ ਮੰਡਲ ਹਨ, ਇਹ ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤੀ ਦੇ ਮੰਡਲ ਹਨ ਜਿਥੇ ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤੀ ਹੋਵੇਗੀ, ਕੁਝ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ ਹੋਵੇਗਾ ਉਥੇ ਕਾਲ ਵੀ ਅਵਸ਼ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸਭ ਚੀਜ਼ਾਂ ਕਾਲ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹਨ। ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਆਦਮੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਕਰਮ ਭੂਮੀ ਆਖਦੇ ਹਾਂ, ਉਥੇ ਜਾ ਕੇ ਉਹ ਸੁਭ ਕਰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਦੋ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਕਨਾਂ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਕਰਮ ਆਖਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਕਨਾਂ ਨੂੰ ਸਕਾਮ ਕਰਮ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਕਰਮ ਅੰਤਸਕਰਣ ਵਿਚੋਂ ਪਾਪਾਂ ਦੀ ਮੈਲ ਦੂਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਮੈਲ ਦੂਰ ਹੋਣ ਉਪਰੰਤ ਉਹ ਨਾਮ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਦੂਸਰੇ ਲੋਕ ਉਹ ਹਨ ਜੋ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵਾਸਤੇ ਸਕਾਮ ਕਰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਫਲ ਕੁਝ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕੁਝ ਇਥੇ ਸਵਰਗ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਤੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਵਿਧੀ ਪੂਰਵਕ ਸੌ ਯੱਗ ਕਰਨ ਨਾਲ ਸਵਰਗ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਇੰਦ੍ਰਪੁਰੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਜਿਹੋ ਜਿਹੇ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਭੰਡਾਰ ਹਨ, ਉਹੋ ਜਿਹਾ ਹੀ ਸਵਰਗ ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਲ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇੰਦਰ! ਇਹ ਸਥਾਈ ਟਿਕਣ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਫਲ ਭੋਗ ਹਟਦਾ ਹੈ ਫੇਰ ਇਸ ਨੂੰ ਮੁੜ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਮਾਨਸ ਦੇਹ ਬਖਸ਼ ਕੇ ਭੇਜ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਇਸ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਦੋ ਰਸਤੇ ਹਨ, ਇਕ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਕਰਮ ਕਰਕੇ ਨਾਮ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਾਲ ਪੁੰ ਪਦ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਰਕੇ ਆਉਣ ਜਾਣ ਦਾ ਚੱਕਰ ਖਤਮ ਕਰ ਦੇਵੇ। ਦੂਸਰਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਕਾਮ ਕਰਮ ਕਰਕੇ ਕੁਝ ਫਲ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਭੋਗ ਕੇ ਬਾਕੀ ਦਾ ਸਵਰਗ ਲੋਕ ਵਿਚ ਭੋਗਦੇ ਹਨ। ਸੌ ਆਦਮੀ ਦੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਸੁਭ ਕਰਮ ਸਵਰਗ ਵਿਚ ਭੋਗਣ ਲਈ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ 70 ਗੁਣਾਂ ਵਧ

ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ 70 ਗੁਣਾਂ ਫਲ ਭੋਗਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਜੇ ਇਹੀ ਕਰਮ ਕਿਸੇ ਬ੍ਰਹਮਗਿਆਨੀ ਰਾਹੀਂ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਤਾਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਗੁਣਾਂ ਵੀ ਵਧ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਲੱਖਾਂ ਗੁਣਾਂ ਵੀ ਵਧ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਦੇਰ ਤਕ ਸੁਖ ਭੋਗਣ ਲਈ ਮਿਲਦੇ ਹਨ।

ਦੂਜੀ ਉਹ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਮਹਾਂ ਮੂੜ੍ਹ, ਪਾਮਰ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਈ ਹੋ ਕੇ ਮਨਮਰਜ਼ੀ ਦੇ ਭੋਗਾਂ ਦੀ ਰੁਚੀ ਰਖਦਾ ਹੋਇਆ ਕਰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪਾਪ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਸਰੀਰ ਛੱਡਣ ਉਪਰੰਤ ਨਰਕਾਂ ਵਿਚ ਸਜ਼ਾ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇੰਦਰ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ! ਮੇਰਾ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਤਾਂ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਮੇਰੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਸ਼ਾਂਤੀ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ?

ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਸ ਦੇ ਗੁਰੂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇੰਦਰ! ਵੇਦਾਂ, ਸਾਸ਼ਤਰਾਂ, ਸਾਰੇ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦਾ ਮਤ ਹੈ, ਉਹ ਪੁਕਾਰ-ਪੁਕਾਰ ਕੇ ਜਗਿਆਸੂ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਦੁਨੀਆਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਨਾਮ ਜਪੋ, ਸਮਰੱਥ ਗੁਰੂ ਦੀ ਚਰਨ ਸ਼ਰਨ ਜਾਵੋ, ਨਿਗੁਰੇ ਰਹਿ ਕੇ ਆਪਣਾ ਸਮਾਂ ਖਰਾਬ ਨਾ ਕਰੋ। ਤੱਤ ਬੇਤੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸਤਿਸੰਗ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਹਾਜ਼ਰੀ ਭਰੋ। ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਨਾਮ ਦੀ ਦਾਤ ਲੈ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਕਮਾਈ ਕਰੋ, ਫਿਰ ਸੁਖ ਹੀ ਸੁਖ ਮਿਲਦਾ ਹੈ -

*ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਬੇਦ ਪੁਰਾਣ ਪੁਕਾਰਨਿ ਪੋਥੀਆ॥
ਨਾਮ ਬਿਨਾ ਸਭਿ ਕੁਝੁ ਗਾਲੀ ਹੋਛੀਆ॥
ਨਾਮੁ ਨਿਧਾਨੁ ਅਪਾਰੁ ਭਗਤਾ ਮਨਿ ਵਸੈ॥
ਜਨਮ ਮਰਣ ਮੋਹੁ ਦੁਖੁ ਸਾਧੁ ਸੰਗਿ ਨਸੈ॥
ਮੋਹਿ ਬਾਦਿ ਅਹੰਕਾਰਿ ਸਰਪਰੁ ਉੰਨਿਆ॥
ਸੁਖੁ ਨ ਪਾਇਨਿ ਮੂਲਿ ਨਾਮ ਵਿਛੁੰਨਿਆ॥
ਮੇਰੀ ਮੇਰੀ ਧਾਰਿ ਬੰਧਨਿ ਬੰਧਿਆ॥
ਨਰਕਿ ਸੁਰਗਿ ਅਵਤਾਰ ਮਾਇਆ ਧੰਧਿਆ॥
ਸੋਧਤ ਸੋਧਤ ਸੋਧਿ ਤਤੁ ਬੀਚਾਰਿਆ॥
ਨਾਮ ਬਿਨਾ ਸੁਖੁ ਨਾਹਿ ਸਰਪਰ ਹਾਰਿਆ॥*

ਪੰਨਾ - 761

ਸੌ ਇੰਦਰ! ਪੁੰਮੋਸ਼ਰ ਦੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸੁਖ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਜਾਹ, ਮਾਤ ਲੋਕ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਤੱਤ ਬੇਤੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਇਸ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ ਸਮਾਧਾਨ ਕਰਾ ਲੈ। ਇੰਦਰ ਸਵਰਗ ਲੋਕ ਤੋਂ ਨਰਬਦਾ ਨਦੀ ਕਿਨਾਰੇ ਬਹੁਤ ਸਵੱਛ ਤੇ ਸੁੰਦਰ ਬ੍ਰਿਛਾਂ ਨਾਲ ਢਕੇ ਹੋਏ ਸਥਾਨ ਤੇ ਪਹੁੰਚਿਆ ਜਿਥੇ ਅਨੇਕ ਕਿਸਮ ਦੇ ਫੁੱਲ ਖਿੜੇ ਹੋਏ ਸਨ ਅਤੇ ਸੁਗੰਧੀਆਂ ਆ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਉਸ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਚਾਰ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਪੂਰਨ ਅਨੰਦ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹਲਕੀਆਂ-ਹਲਕੀਆਂ ਝੁੰਮਣੀਆਂ ਲੈ ਰਹੇ ਹਨ। ਚਿਹਰੇ ਦਾ ਜਲਾਲ ਝੱਲਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ। ਮਿੰਨੀ-ਮਿੰਨੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਚਿਹਰੇ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਦੀ ਪਰਤੀਤ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਕੋਈ ਝੁਰੜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਸਤਕ ਉਪਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਇਹ ਕੋਈ ਪੂਰਨ ਪੁਰਸ਼ ਹਨ, ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ ਸਮਾਧਾਨ ਕਰਾ ਲਵਾਂ। ਕਾਫੀ ਦੇਰ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਕਰਦੇ ਰਹੇ, ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸੋਚ ਆਈ ਕਿ ਇਹ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਕਿਸੇ ਮਹਾਨ ਸੁਖ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹਨ ਜਿਥੋਂ ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਸਾਵਧਾਨ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ। ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਹੋਰ ਬੈਠਿਆ। ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਮਹਾਤਮਾ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨੇਤਰ ਖੋਲ੍ਹੇ, ਇੰਦਰ ਨੇਤਰਾਂ ਦੀ ਤਾਬ ਨਾ ਲਿਆ ਸਕਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਡਰਦੇ-ਡਰਦੇ ਨੇ

ਚਾਰ ਫਲ ਮਹਾਤਮਾ ਦੇ ਅੱਗੇ ਰੱਖ ਦਿਤੇ। ਬਾਕੀ ਦੇ ਤਿੰਨ ਮਹਾਤਮਾ ਅਜੇ ਵੀ ਸਮਾਧੀ ਸਥਿਤ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਮਹਾਤਮਾ ਨੇ ਦੋਬਾਰਾ ਨੇਤਰ ਬੰਦ ਕਰ ਲਏ ਉਸ ਵੇਲੇ ਇੰਦਰ ਨੇ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਇਸ ਆਸ ਨਾਲ ਕਿ ਜਦੋਂ ਮਹਾਤਮਾ ਫੇਰ ਨੇਤਰ ਖੋਲ੍ਹਣਗੇ ਮੈਂ ਫੇਰ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗਾ। ਇਸ ਆਸੇ ਨੂੰ ਦਿਲ ਵਿਚ ਰੱਖ ਕੇ ਉਸ ਨੇ ਇਕ ਫਲ ਉਠਾ ਲਿਆ ਇਹ ਦੇਖਣ ਲਈ ਕਿ ਕੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਰਾਗ ਦੂਜ਼ ਅਧੀਨ ਕੋਈ ਅਸਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ? ਅਤੇ ਨੇੜੇ ਦੇ ਦਰਖਤ ਹੇਠਾਂ ਜਾ ਕੇ ਵਿਸ਼ਰਾਮ ਕਰਨ ਲੱਗਿਆ। ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਲੰਘਣ ਤੇ ਮਹਾਤਮਾ ਨੇ ਨੇਤਰ ਖੋਲ੍ਹੇ, ਚਾਰੇ ਮਹਾਤਮਾ ਸਮਾਧੀ ਤੋਂ ਉਥਾਨ ਹੋਏ, ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਨਿਗ੍ਹਾ ਕਰਕੇ ਵੇਖਿਆ। ਵੱਡੇ ਮਹਾਤਮਾ ਨੇ ਫਲਾਂ ਵਲ ਨਿਗ੍ਹਾ ਕੀਤੀ, ਉਹ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਏ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਚਾਰ ਫਲ ਸਨ, ਕੋਈ ਪੁਰਸ਼ ਲੈ ਕੇ ਆਇਆ ਸੀ ਪਰ ਹੁਣ ਤਿੰਨ ਰਹਿ ਗਏ ਹਨ, ਚੌਥਾ ਫਲ ਕਿਸਨੇ ਲਿਆ ਹੈ? ਉਸ ਵੇਲੇ ਪਹਿਲੇ ਮਹਾਤਮਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ! ਮੈਂ ਤਾਂ ਹੁਣੇ ਹੀ ਫਲ ਦੇਖੇ ਹਨ, ਜੇ ਮੈਂ ਫਲ ਚੁਕਿਆ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸ਼ਪਠ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਆਤਮ ਅਨੰਦ ਭੁੱਲ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਮੇਰਾ ਸਰੀਰ ਮੋਟਾ ਹੋ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਯਾਤਰਾ ਵੀ ਨਾ ਹੋ ਸਕੇ, ਮਲਮੂਤਰ ਦੇ ਤਿਆਗ ਸਮੇਂ ਮੈਨੂੰ ਦੂਸਰਾ ਹੀ ਆਦਮੀ ਉਠਾਵੇ। ਪਰਾਅਧੀਨ ਪਰਤੰਤਰਤਾ ਦਾ ਦੁਖ ਅਨੁਭਵ ਕਰਾਂ।

ਦੂਜਾ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ! ਜੇ ਮੈਂ ਫਲ ਚੁਕਿਆ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਆਤਮ ਅਨੰਦ ਭੁੱਲ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਮੈਂ ਕਲਜੁੱਗ ਵਿਚ ਰਾਜਾ ਬਣ ਜਾਵਾਂ। ਪ੍ਰਜਾ ਨੂੰ ਪੀੜਤ ਕਰਕੇ ਪਾਪੀ ਹੋ ਕੇ ਨਰਕਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਦੁਖ ਝੱਲਾਂ।

ਤੀਜੇ ਮਹਾਤਮਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ! ਜੇ ਮੈਂ ਫਲ ਚੁਕਿਆ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਆਤਮ ਅਨੰਦ ਭੁੱਲ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਮੈਂ ਸਰਵਗ ਲੋਕ ਦੇ ਰਾਜੇ ਇੰਦਰ ਦੀ ਨੀਚ ਪਦਵੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵਾਂ।

ਚੌਥੇ ਮਹਾਤਮਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇ ਮੈਂ ਫਲ ਚੁਕਿਆ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਇਹ ਦੋਸ਼ ਲਗੇ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਆਤਮ ਅਨੰਦ ਭੁੱਲ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਮੈਂ ਕਾਸ਼ੀ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਵਨਾਥ ਦੇ ਮੰਦਰ ਦਾ ਪੁਜਾਰੀ ਬਣ ਜਾਵਾਂ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਤਿੰਨਾਂ ਮਹਾਤਮਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ! ਮੰਦਰ ਦਾ ਪੁਜਾਰੀ ਹੋਣਾ ਕੋਈ ਦੋਸ਼ ਹੈ? ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹਾਂ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, “ਦੇਖੋ, ਪਹਿਲੇ ਸਮਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਪਸ਼ੂ ਪੰਥੀਆਂ ਨਾਲ ਬਿਨਾਂ ਬੋਲਿਆਂ ਗੱਲਬਾਤ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। (ਜਿਸ ਨੂੰ ਅੱਜਕਲ੍ਹ ਟੈਲੀਪੈਥੀ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ) ਯੋਗ ਸਾਧਨ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕਰਕੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਪੰਛੀਆਂ, ਕੀੜਿਆਂ, ਮਕੋੜਿਆਂ ਦੀ ਬੋਲੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭਾਵ ਸਮਝ ਵਿਚ ਆ ਜਾਂਦੇ ਸਨ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸਰਬ ਵਿਦਿਆ ਦੇ ਸਾਧਨਾਂ ਰਾਹੀਂ ਸਾਰੀ ਵਿਦਿਆ ਸੁਫੁਰਨ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀ ਸੀ।

ਵੱਡੇ ਮਹਾਤਮਾ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, “ਪਿਆਰਿਓ! ਇਕ ਵਾਰੀ ਇਕ ਮਹਾਤਮਾ ਭਿਖਿਆ ਲੈਣ ਜਾ ਰਹੇ ਸੀ ਉਸ ਨੂੰ ਚੌਰਸਤੇ ਵਿਚ ਬੈਠਾ ਕੁੱਤਾ ਭੌਂਕਣ ਲਗ ਗਿਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲਾਠੀ ਮਾਰ ਕੇ ਇਸ ਤੋਂ ਆਪਣਾ ਪਿਛਾ ਛੁਡਾਇਆ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਪਸ਼ੂਆਂ

ਦੀ ਫਰਿਆਦ ਰਾਜੇ ਲੋਕ ਸੁਣਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਪੂਰਾ ਇਨਸਾਫ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਅੱਜਕਲ੍ਹ ਅਸੀਂ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੀ ਬੋਲੀ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ ਪਰ ਸਿਆਣੇ ਬੰਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੀ ਬੋਲੀ ਬਿਨਾਂ ਬੋਲੇ ਸਮਝ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਅਮਰੀਕਾ, ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਰਗੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਕੁੱਤੇ ਬਿਲਿਆਂ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਅਧਿਕਾਰ ਮਿਲੇ ਹੋਏ ਹਨ ਜੇ ਕੋਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰੇ ਕੁੱਟੇ ਜਾਂ ਭੁੱਖਾ ਰੱਖੇ ਤਾਂ ਸਜ਼ਾ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।

ਇਕ ਨਿਜ ਦਾ ਤਜਰਬਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਯੂ.ਪੀ. ਵਿਚ ਫਾਰਮ ਚਲਾਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ ਉਸ ਸਮੇਂ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਕੁੱਤੇ ਵੀ ਸਨ ਤੇ ਮੱਝਾਂ ਗਾਈਆਂ ਵੀ ਸਨ। ਮੇਰੇ ਪਤਨੀ (ਬੀਬੀ ਰਣਜੀਤ ਕੌਰ ਜੀ) ਪਸ਼ੂਆਂ ਦਾ ਕੁਝ ਖਾਸ ਹੀ ਧਿਆਨ ਰੱਖਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸ਼ਹਿਰ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਜਾਣਾ ਤਾਂ ਇਕ ਮੱਝ ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਮ ਰਾਣੀ ਸੀ ਉਹ ਬਹੁਤ ਹੀ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਅੜਾਇਆ ਕਰਦੀ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗ ਜਾਣਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਤਿਆਰ ਹੋ ਕੇ ਘਰ ਤੋਂ ਦੂਰ ਜਾ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਘਰ ਕਿਉਂਕਿ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਸੀ ਅਸੀਂ ਪਸ਼ੂ, ਪੰਛੀਆਂ, ਕੁੱਤੇ, ਬਿੱਲਿਆਂ ਨਾਲ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਹੀ ਰਿਹਾ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਬੀਬੀ ਨੇ, ਜਦੋਂ ਚਿੜੀਆਂ ਆਦਿ ਦੇ ਆਂਡੇ ਦੇਣ ਦਾ season (ਸੀਸਮ) ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਥਾਂ-ਥਾਂ ਉਪਰ ਚਿੜੀਆਂ ਦੇ ਆਲ੍ਹਣਿਆਂ ਲਈ ਡੱਬੇ ਬੰਨ੍ਹ ਦੇਣੇ ਅਤੇ ਵਿਚ ਗਲੀਆਂ ਕੱਢ ਦੇਣੀਆਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਲ੍ਹਣੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਬਣਾ ਲੈਣੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨੇੜਤਾ ਐਨੀ ਵਧ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਕੁਝ ਛਕਣ ਛਕਾਉਣ ਲਈ ਬੈਠਣਾ ਤਾਂ ਉਹ ਬਹੁਤ ਨੇੜੇ ਆ ਕੇ ਕੁਝ ਖਾਣ ਲਈ ਮੰਗਿਆ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ। ਅਸੀਂ ਕੁਝ ਨਾ ਕੁਝ ਪਾਈ ਜਾਣਾ ਅਤੇ ਉਹ ਖਾ ਲਿਆ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ। ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਾਉਣ ਵਿਚ ਦੇਰ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਉਡ ਕੇ ਸਰੀਰ ਉੱਤੇ ਬਹਿ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸੀ ਜਿਸ ਤੋਂ ਅਨੁਮਾਨ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਹੋਰ ਮੰਗ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਰੱਜ ਜਾਣਾ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਡ ਜਾਣਾ।

ਜਦੋਂ ਬਾਹਰੋਂ ਆਉਣਾ ਤਾਂ ਪਸ਼ੂਆਂ ਨੇ ਰੌਲਾ ਪਾ ਦੇਣਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਗਣਾ ਕਿ ਇਹ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕਿਥੇ ਗਏ ਸੀ, ਤੁਹਾਡੇ ਬਿਨਾਂ ਘਰ ਸੁੰਨਾ ਪਿਆ ਰਿਹਾ। ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਪਸ਼ੂ ਅਤੇ ਪੰਛੀਆਂ ਦੀ ਗੱਲ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝ ਆ ਜਾਂਦੀ ਸੀ।

ਅਸੀਂ ਸਦਾ ਹੀ ਦੇਖਦੇ ਸੀ ਕਿ ਜਦੋਂ ਬੀਬੀ ਨੇ ਬਾਹਰ ਜਾਣਾਤਾਂ ਰਾਣੀ ਮੱਝ ਬਹੁਤ ਹੀ ਉੱਘੀ-ਉੱਘੀ ਕਰਿਆ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਤਿੰਨ-ਚਾਰ ਘੰਟੇ ਪਿਛੋਂ ਆਉਣਾ ਉਹ ਕੰਧ ਦੇ ਉਪਰੋਂ ਬਾਹਰ ਨੂੰ ਝਾਕਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ। ਜਦੋਂ ਦੂਰ ਤੋਂ ਸਾਨੂੰ ਦੇਖਣਾ ਉਸ ਵੇਲੇ ਤੋਂ ਹੀ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਬੁਲਾਉਣ ਲਗ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਬੀਬੀ ਨੇ ਕਾਰ ਵਿਚੋਂ ਉਤਰਦੇ ਹੀ ਪਸ਼ੂਆਂ ਵਲ ਜਾਣਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਬੁੱਥੀਆਂ ਬੁੱਥਲ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਪਿਆਰ ਕਰਨਾ। ਰਾਣੀ ਮੱਝ ਨੇ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਹੰਝੂ ਸੁਟਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦੇਣੇ। ਜੇ ਕਿਤੇ ਸਾਡੇ ਤੋਂ ਭੁਲ ਚੁਕੇ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਤੇ ਦੂਸਰਿਆਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਮਿਲ ਲੈਣਾ ਤਾਂ ਉਹ ਰੋਣ ਤੋਂ ਹਟਾਈ ਹੋਈ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹਟਦੀ ਸੀ। ਪੱਠੇ ਵੀ ਪਾਉਣੇ, ਖਾਸ ਉਹਦੇ

ਵਲ ਧਿਆਨ ਦਿਤਾ ਜਾਣਾ ਫੇਰ ਕਿਤੇ ਜਾ ਕੇ ਉਹ ਆਪਣਾ ਰੋਸਾ ਦੂਰ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੱਜਰ ਸੂਈਆਂ ਮੱਝਾਂ ਦੇ ਕਟਰੂ ਬਛਰੂ ਐਨਾ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨੇ ਤਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੱਸਾ ਪਾ ਕੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਬੰਨ੍ਹਦੇ। ਜਦੋਂ ਧਾਰਾਂ ਕੱਢ ਲੈਣੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰਹਿੰਦਾ ਦੁੱਧ ਚੁੰਘ ਕੇ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਆ ਜਾਣਾ, ਮੈਂ ਕਾਫੀ ਦੂਰ ਬੈਠਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਥਾਂ ਸੰਗਤ ਆ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੀ ਵਿਚ ਆ ਜਾਣਾ, ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਇਕ-ਇਕ ਕਦਮ ਵਧਦਿਆਂ-ਵਧਦਿਆਂ ਆ ਕੇ ਮੇਰੀ ਗੋਦੀ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਮੂੰਹ ਐਉਂ ਰੱਖ ਲੈਣਾ ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਬੱਚਾ ਪਿਆਰ ਮੰਗਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਕਈ ਵਾਰੀ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਭਜਨ ਕਰਨ ਲਈ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਬੈਠਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਉਹ ਮੇਰੇ ਸਰੀਰ ਨਾਲ ਘਿਸਰ-ਘਿਸਰ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਅੱਖਾਂ ਖੋਲ੍ਹਣ ਲਈ ਲੋਚਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਸਵੇਰੇ ਜਦੋਂ ਫੇਰ ਦੁੱਧ ਦਾ ਵੇਲਾ ਹੋਣਾ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਚਲੋ। ਫੇਰ ਉਹ ਬੀਬੀ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਹੀ ਜਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਚਿਰ ਹੀ ਦੁੱਧ ਚੁੰਘਦੇ ਸਨ ਜਿੰਨੀ ਦੇਰ ਤਕ ਨਾ ਹਟਾਈਏ। ਹਟ ਕੇ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਲ ਜਾ ਕੇ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਸਨ, ਕੋਈ ਰੱਸਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਈਦਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪਸ ਵਿਚ ਸਾਂਝ ਪਈ ਹੋਈ ਸੀ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਈ ਕੁੱਤੇ ਭੁਟੀਆ ਨਸਲ ਦੇ, ਦੇਸੀ ਨਸਲ ਦੇ ਪਾਲੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਰੋਹੀ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੁੱਤਿਆਂ ਨੇ body guard ਬਣ ਕੇ ਸਾਡੇ ਮੰਜਿਆਂ ਤੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਘੁੰਮੀ ਜਾਣਾ, ਬਘਿਆੜ ਵਗੈਰਾ ਨੂੰ ਦੂਰੋਂ ਹੀ ਭਜਾ ਦਿੰਦੇ ਸਨ।

ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਫਾਰਮ ਵੇਚ ਕੇ ਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਇਕ ਕੁੱਤਾ ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਮ ਜੌਨੀ ਸੀ ਉਹ ਪਿਛੋਂ ਫਾਰਮ ਵਿਚ ਹੀ ਰਹਿ ਗਿਆ। ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਗਲਤੀ ਹੋਈ ਕਿ ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਉਥੇ ਹੀ ਛੱਡ ਆਇਆ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜ਼ਮੀਨ ਖਰੀਦੀ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਘਰ ਇਕ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੀ ਦੂਰੀ ਤੇ ਸੀ। ਜਿਥੇ ਜਾਣ ਲਈ ਇਕ ਜੰਗਲ ਤੇ ਨਦੀ ਲੰਘਣੀ ਪੈਂਦੀ ਸੀ। ਉਹ ਕੁੱਤਾ ਆਪਣੇ ਟਾਈਮ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਜਾ ਕੇ ਪਸ਼ਾਦ ਵਗੈਰਾ ਛਕ ਆਇਆ ਕਰੇ ਅਤੇ ਵਾਪਸ ਉਥੇ ਹੀ ਆ ਕੇ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰੇ ਜਿਥੇ ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਆਉਣ ਸਮੇਂ ਪਿਆਰ ਦੇ ਕੇ ਆਇਆ ਸੀ। ਉਸ ਦਾ ਨਿਤ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਚਲੇ ਜਾਣਾ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਦੂਰ ਤਕ ਦੇਖਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦੇਣਾ। ਡੇਢ ਮੀਲ ਦੂਰ ਇਕ ਪਿੰਡ ਧਾਮਣੀ ਸੀ ਉਥੇ ਤਕ ਉਸ ਦੀ ਨਿਗ੍ਹਾ ਵੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਕੰਨ ਵੀ ਸੁਣਦੇ ਸਨ। ਸਾਡੇ ਘਰ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੀ ਪੱਕੀ ਸੜਕ ਸੀ ਜਿਸ ਦੇ ਉਪਰੋਂ ਕਾਰਾਂ ਲੰਘਿਆ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ। ਉਸ ਨੇ ਕਾਰਾਂ ਦੇਖ ਕੇ ਕੋਈ ਧਿਆਨ ਨਾ ਦੇਣਾ, ਕਈ ਵਾਰੀ ਭੌਂਕਣ ਲਗ ਜਾਣਾ ਪਰ ਨਿਗ੍ਹਾ ਆਪਣੀ ਡੇਢ ਮੀਲ ਪੈਂਦੇ ਮੋੜ ਉਪਰ ਰੱਖਣੀ। ਕਈ ਵਾਰੀ ਉਹ ਕੋਠੀ ਉਪਰ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਦੇਖਦਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਧਾਮਣੀ ਤੋਂ ਮੁੜਨ ਲਈ ਆਪਣੀ ਕਾਰ ਦਾ ਹੌਰਨ ਵਜਾਉਣਾ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗ ਜਾਣਾ ਅਤੇ ਉਹ ਪੂਰੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਦੌੜ ਪਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਅੱਧੇ ਮੀਲ ਤੇ ਆ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਫੇਰ ਉਸ ਨੇ ਕਾਰ ਦੇ ਅੱਗੇ-ਅੱਗੇ ਨੱਚਦੇ-ਨੱਚਦੇ ਜਾਣਾ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਉਤਰਦਾ ਤਾਂ

ਆਪਣੇ ਪੰਜੇ ਛਾਤੀ ਨਾਲ ਲਾ ਕੇ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਲਈ ਲੋਚਣਾ। ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਦੇਣਾ। ਪਰ ਉਸਦੇ ਪੂਰੇ ਪਿਆਰ ਨੂੰ ਮੈਂ ਸਮਝ ਨਾ ਸਕਿਆ। ਫਾਰਮ ਵੇਚ ਕੇ ਮੈਂ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਆ ਗਿਆ।

ਇਕ ਵਾਰੀ ਕਈ ਸਾਲਾਂ ਪਿਛੋਂ ਦੀਵਾਨ ਲਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਉਥੇ ਗਿਆ ਪਰ ਉਸ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਨਾ ਜਾ ਸਕਿਆ ਜਿਥੇ ਮੇਰਾ ਫਾਰਮ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਸਮਾਂ ਲੰਘਦਾ ਗਿਆ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਫੇਰ ਕੀਰਤਨ ਸਮਾਗਮਾਂ ਤੇ ਸਾਲਾਪੁਰ ਤੇ ਖੂਬੀਆ ਨੰਗਲ ਗਿਆ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਧਿਆਨ ਆਇਆ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਕੁੱਤੇ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਮਿਲ ਕੇ ਆਵਾਂ। ਉਸ ਦੇ ਪਿਆਰ ਦੀ ਇਕ ਖਿੱਚ ਮੈਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ। ਦੋ ਕੁ ਦਿਨ ਜਾਣ ਤੋਂ ਮੈਂ ਪਛੜ ਗਿਆ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਉਸ ਰਸਤੇ ਗਿਆ ਜਿਧਰ ਮੇਰਾ ਫਾਰਮ ਸੀ ਆਪਣੀ ਕੋਠੀ ਕੋਲੋਂ ਲੰਘਣ ਲੱਗਿਆ ਤਾਂ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਕਾਰ ਮੋੜ ਕੇ ਉਸ ਥਾਂ ਗਿਆ ਜਿਥੇ ਜੌਨੀ ਨਾਮ ਦਾ ਕੁੱਤਾ ਮੇਰਾ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਕਰਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਪੁਛਿਆ ਤਾਂ ਫਾਰਮ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਉਹ ਤਾਂ ਕਲ੍ਹ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਗਿਆ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਉਹ ਨਵੇਂ ਮਾਲਕਾਂ ਦੇ ਘਰ ਪਸ਼ਾਦਾ ਛਕਣ ਤੋਂ ਬਾਦ ਇਕ ਸੈਕਿੰਡ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰੁਕਦਾ ਅਤੇ ਦੌੜ ਕੇ ਇਥੇ ਆ ਕੇ ਕੋਠੀ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਧਾਮਣੀ ਵਲ ਦੇਖਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਪਹਿਲਾਂ-ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਸਮਝ ਨਾ ਆਇਆ ਕਿ ਇਹ ਕੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਫੇਰ ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਪਤਾ ਲਗ ਗਿਆ ਕਿ ਇਹ ਆਪਣੇ ਪਹਿਲੇ ਮਾਲਕ (ਮੇਰਾ) ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਕਰਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਪਸ਼ੂ ਬੇ-ਪਿਆਰੇ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੀਆਂ ਬਹੁਤ ਕਹਾਣੀਆਂ ਹਨ।

ਬੀਬੀ ਜੀ ਦੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਰਸਾਲੇ ਵਿਚ ਸਰਵਿਸ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇਕ ਵਾਰੀ ਜਦੋਂ ਲੜਾਈ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਸੀ ਤਾਂ ਉਹ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋ ਗਏ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਦੇ ਪਿਛੇ ਹਟ ਗਏ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਘੋੜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਘੁੰਮਦੀ ਫਿਰੇ। ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਝਾਕ ਲਵੇ। ਉਸ ਨੇ ਮੌਕਾ ਦੇਖ ਕੇ ਲੱਕ ਦੁਆਲੇ ਬੰਨ੍ਹੀ ਵੱਡੀ ਪੇਟੀ ਨੂੰ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਪਾ ਕੇ ਚੁਕ ਲਿਆ ਅਤੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਮੂੰਹ ਨਾਲ ਚੁੱਕ ਕੇ ਖਤਰੇ ਵਾਲੇ ਥਾਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਲੈ ਆਈ।

ਸੋ ਜਿਸ ਕੁੱਤੇ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਉਸ ਸਾਧੂ ਨੇ ਉਸ ਕੁੱਤੇ ਦੇ ਡੰਡਾ ਮਾਰਿਆ, ਉਸ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਜੀ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਫਰਿਆਦ ਕਰ ਦਿਤੀ। ਪੁੱਛਣ ਤੇ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਇਸ ਦੇ ਡੰਡਾ ਤਾਂ ਮਾਰਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਮੈਨੂੰ ਭੌਂਕਦਾ ਸੀ। ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਜੀ ਕੁੱਤੇ ਵਲ ਦੇਖੇ। ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਤੂੰ ਬਿਨਾਂ ਵਜਹ ਇਸ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਭੌਂਕਦਾ ਸੀ? ਟੈਲੀਪੈਥੀ ਰਾਹੀਂ ਕੁੱਤੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਭੌਂਕਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ ਇਸ ਨੂੰ ਮੇਰੀ ਬੋਲੀ ਸਮਝ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਈ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਬਚਨ ਕਰੇ ਸੀ ਕਿ ਤੂੰ ਅਸਥਾਨ ਧਾਰੀ ਹੋ ਕੇ ਕਿਉਂ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਘਰ ਬਾਰ ਤੂੰ ਛੱਡ ਦਿਤਾ ਹੈ ਪਰ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਤੂੰ ਆਪਣਾ ਸਥਾਨ ਬਣਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਹਰ ਵਕਤ ਸਜਾਉਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਤੂੰ ਮਮਤਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ

ਹੋ ਜਾ, ਨਹੀਂ ਇਹ ਡੇਰਾ ਤੈਨੂੰ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਚੱਕਰ ਵਿਚ ਫਸਾ ਕੇ ਰਖੇਗਾ। ਦੇਖ ਮੈਂ ਚੋਰਸਤੇ ਤੇ ਪਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ, ਜੇ ਕੋਈ ਮੈਨੂੰ ਖਾਣ ਲਈ ਦੇ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਵੀ ਸ਼ੁਕਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਜੇ ਨਾ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਵੀ ਸ਼ੁਕਰ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਸੰਤ, ਸਾਧੂ, ਮਹਾਤਮਾ ਜਿਸ ਨੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਲਈ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ, ਕਿਉਂ ਦਰ-ਦਰ ਤੇ ਭੀਖ ਮੰਗਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਦੇਖ ਤੂੰ ਸਾਧੂ ਹੈਂ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਆਸਰਾ ਛੱਡ ਦੇ ਅਤੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਉਪਰ ਭਰੋਸਾ ਰੱਖ, ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਆਸਰਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ -

ਕਾਹੇ ਰੇ ਮਨ ਚਿਤਵਹਿ ਉਦਮੁ ਜਾ ਆਹਰਿ ਹਰਿ ਜੀਉ ਪਰਿਆ॥

ਪੰਨਾ - 10

ਇਸ ਨੇ ਮੇਰਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਸੁਣ ਕੇ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਲਾਠੀ ਮਾਰੀ। ਜਦੋਂ ਕੁੱਤੇ ਨੂੰ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਇਸ ਸਾਧੂ ਨੂੰ ਕੀ ਸਜ਼ਾ ਮਿਲਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ? ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਕਾਸ਼ੀ ਦੇ ਵਿਸ਼ਵਨਾਥ ਮੰਦਰ ਦਾ ਵੱਡਾ ਪੁਜਾਰੀ ਬਣਾ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਉਥੇ ਹਾਕਮ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਕੋਈ ਸਜ਼ਾ ਨਹੀਂ। ਕੁੱਤੇ ਨੇ ਕਿਹਾ, “ਇਹ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਭਾਰੀ ਸਜ਼ਾ ਹੈ। ਸੁਣ, ਮੈਂ ਵੀ ਪਹਿਲਾਂ ਪੁਜਾਰੀ ਸੀ, ਮੈਂ ਆਰਤੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਘਿਓ ਦੇ ਦੀਵੇ ਦੀ ਇਕ ਬੱਤੀ ਬੁਝ ਗਈ, ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਉਂਗਲੀ ਨਾਲ ਚੁੱਕ ਕੇ ਉਚੀ ਕਰ ਦਿਤੀ। ਮੇਰੀ ਉਂਗਲੀ ਨਾਲ ਘੀ ਚਿੱਬੜ ਗਿਆ, ਠੰਢਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਜੰਮ ਗਿਆ, ਮੈਂ ਬੇ-ਧਿਆਨੇ ਨੇ ਹੀ ਉਸ ਉਂਗਲੀ ਨਾਲ ਚਿੱਬੜੇ ਹੋਏ ਘਿਓ ਨੂੰ ਉਂਗਲੀ ਚੱਟ ਕੇ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਲੰਘਾ ਲਿਆ, ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਪੂਜਾ ਦਾ ਧਾਨ ਚਲਿਆ ਗਿਆ, ਉਸ ਰੰਚਕ ਮਾਤਰ ਪੂਜਾ ਦੇ ਧਾਨ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਸਜ਼ਾ ਦਿਵਾਈ ਕਿ ਮੈਂ ਕੁੱਤੇ ਦੀ ਜੂਨੀ ਵਿਚ ਪੈ ਗਿਆ।”

ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਜੀ! ਪੂਜਾ ਦਾ ਧਾਨ ਖਾਣਾ ਬਹੁਤ ਬੁਰਾ ਹੈ। ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਵਾਰਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ-

ਜਿਉ ਮਰਿਜਾਦਾ ਹਿੰਦੂਆਂ ਗਊ ਮਾਸ ਅਖਾਜੁ।

ਮੁਸਲਮਾਣਾ ਸੁਅਰਹੁ ਸਉਗੰਦ ਵਿਆਜੁ।

ਸਹੁਰਾ ਘਰਿ ਜਾਵਾਈਐ ਪਾਣੀ ਮਦਰਾਜੁ।

ਸਹਾ ਨ ਖਾਈ ਚੁਹੜਾ ਮਾਇਆ ਮੁਹਤਾਜੁ।

ਜਿਉ ਮਿਠੈ ਮਖੀ ਮਰੈ ਤਿਸੁ ਹੋਇ ਅਕਾਜੁ।

ਤਿਉ ਧਰਮਸਾਲ ਦੀ ਝਾਕ ਹੈ ਵਿਹੁ ਖੰਡੂ ਪਾਜੁ।

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਰ 35/12

ਸੋ ਵੱਡੇ ਮਹਾਤਮਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਦੰਡ ਮਿਲੇ ਕਿ ਮੈਂ ਵਿਸ਼ਵਨਾਥ ਮੰਦਰ ਦਾ ਪੁਜਾਰੀ ਹੋ ਜਾਵਾਂ।

ਇੰਦਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਬਾਰੇ ਵੀ ਗੱਲ ਸੁਣੀ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਪਦਵੀ ਨੂੰ ਮਹਾਂਨੀਚ ਦਸਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਫਲ ਚੁਕਿਆ ਹੈ ਉਹ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਆਵੇ।

ਇੰਦਰ ਦਰਖਤ ਦੇ ਓਹਲੇ ਛੁਪਿਆ ਬੈਠਾ ਸੀ, ਉਹ ਫਲ ਸਮੇਤ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਤੀ ਪਰ ਹੈਰਾਨ ਸੀ ਕਿ ਸਾਧੂ ਹੋ ਕੇ ਰਾਗ ਦ੍ਰੋਸ਼ ਹੋਣੀ ਬਹੁਤ

ਹੀ ਬੁਰੀ ਹੈ। ਸਾਧੂ ਮਹਾਤਮਾ ਕਿੰਨੇ ਅਨੰਦ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਫਲ ਪਿਛੇ ਵਾਦ ਵਿਵਾਦ ਹੋਇਆ? ਉਸ ਨੂੰ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਤੂੰ ਕਿਸ ਵਾਸਤੇ ਫਲ ਉਠਾਇਆ ਸੀ? ਇੰਦਰ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਸਰਵਗ ਲੋਕ ਵਿਚ ਇੰਦਰ ਦੀ ਪਦਵੀ ਤੇ ਸਨਮਾਨਤ ਦੇਵ ਹਾਂ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੀ ਪਦਵੀ ਨੂੰ ਮਹਾਂਨੀਚ ਪਦਵੀ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਆਪ ਦੇ ਪਾਸ ਪੁੱਛਣ ਵਾਸਤੇ ਆਇਆ ਸੀ ਕਿ ਮੇਰੇ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਰਾਗ ਦ੍ਰੋਸ਼, ਹਰਖ, ਸੋਗ ਕਿਉਂ ਹੁੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਆਪ ਨੂੰ ਵੀ ਰਾਗ ਦ੍ਰੋਸ਼ ਹੋਇਆ, ਮੈਂ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਫਲ ਚੁਕਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਸਨਕਾਦਿਕ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਇੰਦਰ! ਪਦਾਰਥਾਂ ਵਿਚ ਰਾਗ ਦ੍ਰੋਸ਼ ਰਹਿੰਦਾ ਹੀ ਹੈ। ਜੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਦੋਂ ਪਦਾਰਥ ਦੇ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਬੰਧ ਜੁੜਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਅਭਾਸ ਮਾਤਰ ਅਲਪ ਕਾਲ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦਾ ਰਾਗ ਦ੍ਰੋਸ਼ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਮਹਾਤਮਾ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਬ੍ਰਹਮ ਰੂਪ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਿਤ ਵਿਚ ਕੋਈ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ। ਪਰ ਜੇ ਅਗਿਆਨੀ ਪੁਰਸ਼ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਾਗ ਦ੍ਰੋਸ਼ ਹਰ ਸਮੇਂ ਹੀ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਮਿਲ ਗਈ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਸੇਵਾ ਕਰ ਦਿਤੀ ਤਾਂ ਉਸ ਉਪਰ ਖੁਸ਼, ਜੇ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਲਾਭ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਉਪਰ ਖੁਸ਼। ਇਸ ਦੇ ਵਿਪਰੀਤ ਜਿਸ ਨੇ ਕੋਈ ਰੁਕਾਵਟ ਖੜੀ ਕਰ ਦਿਤੀ, ਉਸ ਨਾਲ ਦ੍ਰੋਸ਼। ਸੋ ਇਹ ਨੇਤ ਹੈ ਕਿ ਅਗਿਆਨੀ ਪੁਰਸ਼ ਪਦਾਰਥ ਨਾਲ ਮਮਤਾ ਭਾਵ ਕਰਕੇ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਉਸ ਸਮੇਂ ਵੀ ਰਾਗ ਦ੍ਰੋਸ਼ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਪਦਾਰਥ ਉਸ ਪਾਸ ਹੋਵੇ, ਜਦੋਂ ਚਲਿਆ ਜਾਵੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਵੀ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਰਾਗ ਦ੍ਰੋਸ਼ ਬਹੁਤ ਚਿਰ ਤਕ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਸਾਧਸੰਗਤ ਜੀ! ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਇਸੇ ਵਿਸ਼ੇ ਉਪਰ ਅਰਜਨ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਅਤੇ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਦੇ ਭਾਵ ਅਤੇ ਅਭਾਵ ਅਧੀਨ ਜੋ ਸਬੰਧ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਨਾਲ ਹੈ, ਉਹ ਰਾਗ ਦ੍ਰੋਸ਼ ਦਾ ਹੇਤੂ ਹੈ। ਸੂਝਵਾਨ ਮਨੁੱਖ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਵਸ ਵਿਚ ਨਾ ਹੋਵੇ ਕਿਉਂਕਿ ਰਾਗ ਦ੍ਰੋਸ਼ ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਵਿਚ ਵਿਘਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਮਹਾਂ ਸ਼ਤਰੂ ਹੈ। ਹੇ ਅਰਜਨ! ਇਹ ਰਾਗ ਦ੍ਰੋਸ਼ ਚਿੰਤਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਗਿਆਨੀ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਵੀ ਮਧਾਣੀ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਿੜਕਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਜ਼ਬਰਦਸਤੀ ਵਿਸ਼ੇ ਮਾਰਗ ਵਿਚ ਲੈ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਹੇ ਅਰਜਨ! ਇਹ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਹੈ ਜੋ ਕੁਦਰਤੀ ਤੌਰ ਤੇ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਮਨ ਨੂੰ ਵੀ ਖਿਚ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਗਿਆਨੀ ਆਤਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਕ ਛਿਨ ਝਟਕਾ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਕੇ ਫੇਰ ਆਪਣੀ ਅਸਲੀ ਬਿਰਤੀ ਵਿਚ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਗਿਆਨੀ ਪੁਰਸ਼ ਇਹ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਇਹ ਚੀਜ਼ਾਂ ਮੇਰੀਆਂ ਹਨ, ਉਹ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਮੈਂ ਭਾਵ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਮਮਤਾ ਵਿਚ ਫਸ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਇਸੇ ਲਈ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ -

ਜਬ ਲਗੁ ਮੇਰੀ ਮੇਰੀ ਕਰੈ॥

ਤਬ ਲਗੁ ਕਾਜੁ ਏਕੁ ਨਹੀ ਸਰੈ॥ ਪੰਨਾ - 1160

‘ਮੇਰੀ’ ਮਮਤਾ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਅਗਿਆਨੀ ਪੁਰਸ਼

ਇਸ ਵਿਚ ਲੈਅਤਾ ਬਿਰਤੀ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਗਹਿਰਾ ਚਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਵਿਛੜਨ ਤੇ ਦੁਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਤੇ ਸੁੱਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਵਿਪਰੀਤ ਗਿਆਨਵਾਨ ਨੂੰ ਸੰਜੋਗ ਤੇ ਵਿਜੋਗ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭੈ ਮਾਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਪਰ ਅੰਸ ਮਾਤਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇਹ ਭਾਵ ਪੈਦਾ ਜ਼ਰੂਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਹੇ ਅਰਜਨ! ਮਾਇਆ ਦੇ ਸੁਭਾਅ ਵਿਚ ਜੋ ਰਜੋ ਗੁਣ, ਤਮੋ ਗੁਣ, ਸਤੋ ਗੁਣ ਹਨ ਇਹ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਵਿਚ ਸੁਤੇ ਹੀ ਹਨ। ਇਹ ਸਾਰੀ ਕ੍ਰਿਆ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਕਰਕੇ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਭਰਮ ਪੈਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਆਤਮ ਦੇਸ਼ ਵਲੋਂ ਮੂੜ੍ਹ ਹੋਇਆ ਪੁਰਸ਼ ਹੰਗਤਾ ਤੇ ਮਮਤਾ ਧਾਰ ਕੇ ਆਪਣੇ ਉਪਰ ਗੱਲ ਲੈ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਹਰ ਗੱਲ ਨੂੰ ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਮੋਹਿਤ ਹੋਇਆ ਹੋਇਆ ਜਾਂ ਐਉਂ ਕਹੋ ਹੰਗਤਾ ਵਿਚ ਮੋਹਿਤ ਹੋਇਆ ਹੋਇਆ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕੰਮ ਮੈਂ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਉਹ ਮੰਨ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਗਿਆਨਵਾਨ ਕੇਵਲ ਐਨਾ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਮਿਲਣਾ ਤੇ ਵਿਛੜਨਾ, ਰਾਗ ਤੇ ਦ੍ਰੋਸ਼ ਰਜੋ ਗੁਣ, ਤਮੋ ਗੁਣ, ਸਤੋ ਗੁਣ ਦਾ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਅ ਹੈ। ਉਹ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਕਿਸੇ ਕਰਮ ਦਾ ਕਰਤਾ ਨਹੀਂ ਬਣਦੇ। ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਆਪਣੇ ਸੁਭਾਅ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਚੇਸ਼ਟਾ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਪਰ ਅਗਿਆਨੀ ਪੁਰਸ਼ ਇਸ ਨਾਲ ਅਗਿਆਨ ਕਰਕੇ ਲਪਾਏਮਾਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਪੁਰਸ਼ ਚਾਹੇ ਗਿਆਨਵਾਨ ਹੋਣ, ਚਾਹੇ ਅਗਿਆਨੀ ਹੋਣ ਉਹ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਚੇਸ਼ਟਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਅਗਿਆਨੀ ਇਹ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕਰਮ ਮੈਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਪਰ ਗਿਆਨੀ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਿਹਾ, ਇਹ ਤਾਂ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਦੇ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਅ ਨਾਲ ਹੀ ਸਭ ਕੁਝ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਹ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਵਿਚ ਵੀ ਹੱਠ ਧਾਰਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ।

ਹੇ ਅਰਜਨ! ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਗਿਆਨੀ ਭੀ ਛਿਨ ਮਾਤਰ ਤਤ੍ਵ ਤੋਂ ਭੁੱਲ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਬਹੁਤ ਅਲਪ ਕਾਲ ਵਾਸਤੇ। ਜਿਵੇਂ ਕਿਸੇ ਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਧੱਕਾ ਲੱਗੇ ਅਤੇ ਉਹ ਉਸ ਧੱਕੇ ਦੀ ਸ਼ਿਦਤ (ਤਾਕਤ) ਨੂੰ ਨਾ ਸਮਝਦਾ ਹੋਇਆ ਧਰਤੀ ਤੇ ਗਿਰਿਆ ਸੀ ਪਰ ਉਹ ਉਠ ਕੇ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਧੱਕਾ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਕਰਮ ਕਰਕੇ ਲੱਗਿਆ ਹੈ। ਪਰ ਅਗਿਆਨੀ ਯਾਦ ਰਖਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਗਿਆਨ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਸੁਭਾਅ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋ ਗਿਆ। ਗਿਆਨੀ ਉਪਰ ਥੋੜ੍ਹੇ ਕਾਲ ਦਾ ਅਸਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਗਿਆਨੀ ਉਪਰ ਪੂਰਾ ਹੀ ਅਸਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਤਾਂ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਰਾਗ ਦ੍ਰੋਸ਼ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਵੈਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੀ ਚਿਤਵਨੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਅਤੇ ਇਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਫਲਾਣੇ ਬੰਦੇ ਨੇ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਇਆ। ਉਹ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕਰਮਾਂ ਨਾਲ ਦ੍ਰੋਸ਼ ਭਾਵਨਾ ਉਸ ਅੰਦਰ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿਤੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਦੇ ਮਾਫ ਨਹੀਂ ਕਰਿਆ ਕਰਦਾ। ਇਹ ਭਾਵਨਾ ਉਸ ਦੇ ਕਣ-ਕਣ ਵਿਚ ਰਮ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਤਾਂ ਸਾਰੀ ਚਿਤਵਨੀ ਇਕੱਠੀ ਹੋ ਕੇ ਅੰਤਮ ਫੁਰਨਾ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਬਦਲਾ ਲੈਣ ਲਈ ਸੰਜੋਗ ਵਿਜੋਗ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਅਨੁਸਾਰ ਅਨੇਕ ਰੂਪ ਧਾਰਦਾ ਹੈ। ਬਗੈਰ ਕਿਸੇ ਕਾਰਨ ਤੋਂ ਉਸ ਦੀ

ਅਗਲੇ ਜਨਮ ਵਿਚ ਵੈਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਪਿਛਲੇ ਜਨਮ ਵਿਚ ਇਸ ਦੇ ਹਿਤ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਰਾਗ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਹੋਇਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੀ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਵੇਖਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਦੇ ਹਿਤਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਵਿਸ਼ੇ ਅਤੇ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਆਪਸ ਵਿਚ ਮਿਲ ਕੇ ਰਾਗ ਦ੍ਰੋਸ਼ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮਨ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਵੀ ਰਾਗ ਦ੍ਰੋਸ਼ ਪੈਦਾ ਕਰਾਉਣ ਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਜੀਵ ਦਾ ਸੁਭਾਵਿਕ ਕਰਮ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਕਰੇਲਾ ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੀ ਕੌੜਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਮੇਥੇ ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੀ ਕੌੜੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਨਿੰਮ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੀ ਕੌੜਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸੁਭਾਅ ਵੀ ਖੁਸ਼ੀ, ਗਮੀ, ਆਪਣੇ ਬੇਗਾਨੇ ਦੇਖਣ ਦਾ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ-

ਮਨ ਕਾ ਸੁਭਾਉ ਮਨਹਿ ਬਿਆਪੀ॥
 ਮਨਹਿ ਮਾਰਿ ਕਵਨ ਸਿਧਿ ਥਾਪੀ॥
 ਕਵਨੁ ਸੁ ਮੁਨਿ ਜੋ ਮਨੁ ਮਾਰੈ॥
 ਮਨ ਕਉ ਮਾਰਿ ਕਹਹੁ ਕਿਸੁ ਤਾਰੈ॥
 ਮਨ ਅੰਤਰਿ ਬੋਲੈ ਸਭੁ ਕੋਈ॥
 ਮਨ ਮਾਰੇ ਬਿਨੁ ਭਗਤਿ ਨ ਹੋਈ॥
 ਕਹੁ ਕਬੀਰ ਜੋ ਜਾਨੈ ਭੋਉ॥
 ਮਨੁ ਮਧੁਸੂਦਨੁ ਤ੍ਰਿਭਵਣੁ ਦੇਉ॥

ਪੰਨਾ - 329

ਜੇ ਇਸ ਮਨ ਨੂੰ ਨਾਮ ਸਾਧਨ ਰਾਹੀਂ ਮਾਇਆ ਮੰਡਲ ਵਿਚੋਂ ਚੁੱਕ ਕੇ ਆਤਮ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਾ ਕੇ ਉਨਮਨ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਉਪਰ ਸੰਜੋਗ-ਵਿਜੋਗ, ਹਰਖ-ਸੋਗ, ਰਾਗ-ਦ੍ਰੋਸ਼, ਵੈਰੀ-ਮਿਤਰ, ਆਪਣੇ-ਬੇਗਾਨੇ, ਲਾਭ-ਹਾਨ, ਮਾਨ-ਅਪਮਾਨ, ਨਿੰਦਿਆ-ਉਸਤਤ ਦੇ ਜਜ਼ਬੇ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ। ਉਹ ਆਤਮ-ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰਾਹੀਂ ਵਿਚ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਦਾ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਅ ਦਾ ਵਰਤਾਰਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਦਾ ਮਨ ਅ-ਮਨ ਹੋ ਚੁਕਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਮਨੋਨਾਸ਼ ਵੀ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਮਨ ਮੁੜ ਕੇ ਆਪਣੀ ਪਹਿਲੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਜਦੋਂ ਤਕ ਕਿ ਅਗਿਆਨ ਰਾਹੀਂ ਉਹ ਗਿਆਨ ਪਦਵੀ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਨਹੀਂ ਗਿਰ ਜਾਂਦਾ। ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤਕ ਮਨ, ਮਨ ਹੈ, ਅ-ਮਨ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਉਨਮਨੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਗਿਆ ਉਨੀਂ ਦੇਰ ਤਕ ਕੋਈ ਸਾਸ਼ਤਰ ਵੇਦ, ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥ ਇਸ ਦੇ ਸੁਭਾਅ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਬਦਲ ਸਕਦੇ। ਇਹ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਦੇ ਵਸ ਹੋਇਆ ਹੋਇਆ ਆਪਣੇ ਅਗਿਆਨ ਦੇ ਕਰਤਵਾਂ ਵਿਚ ਲੀਨ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਕਦੇ ਆਪਣੇ ਹਿਤ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਆਵੇਗਾ, ਕਦੇ ਅਹਿਤ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਗਮੀ ਵਿਚ ਆਵੇਗਾ। ਜਦੋਂ ਤਕ ਵਿਵੇਕ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਵਿਵੇਕ ਮੰਡਲ ਵਿਚਾਰ ਦਾ ਮੰਡਲ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸਮਰੱਥ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਵਿਵੇਕ ਮੰਡਲ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ। ਇਸ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਮਨ ਮਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਵਾਂ ਰੂਪ ਉਨਮਨ ਦਾ ਧਾਰਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਇਸ ਦਾ ਸਬੰਧ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਟੁੱਟ ਕੇ ਆਤਮ ਪਦਾਰਥ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਸ ਦੀ ਜੋ ਅਵਸਥਾ

ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਸ ਬਾਰੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ-

ਜੋ ਨਰੁ ਦੁਖ ਮੈ ਦੁਖੁ ਨਹੀ ਮਾਨੈ॥
ਸੁਖ ਸਨੇਹੁ ਅਰੁ ਭੈ ਨਹੀ ਜਾ ਕੈ ਕੰਚਨ ਮਾਟੀ ਮਾਨੈ॥
ਨਹ ਨਿੰਦਿਆ ਨਹ ਉਸਤਤਿ ਜਾ ਕੈ ਲੋਭੁ ਮੋਹੁ ਅਭਿਮਾਨਾ॥
ਹਰਖ ਸੋਗ ਤੇ ਰਹੈ ਨਿਆਰਉ ਨਾਹਿ ਮਾਨ ਅਪਮਾਨਾ॥
ਆਸਾ ਮਨਸਾ ਸਗਲ ਤਿਆਗੈ ਜਗ ਤੇ ਰਹੈ ਨਿਰਾਸਾ॥
ਕਾਮੁ ਕ੍ਰੋਧੁ ਜਿਹ ਪਰਸੈ ਨਾਹਨਿ ਤਿਹ ਘਟਿ ਬ੍ਰਹਮੁ ਨਿਵਾਸਾ॥
ਗੁਰ ਕਿਰਪਾ ਜਿਹ ਨਰ ਕਉ ਕੀਨੀ ਤਿਹ ਇਹ ਜੁਗਤਿ ਪਛਾਨੀ॥
ਨਾਨਕ ਲੀਨ ਭਇਓ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿਉ ਜਿਉ ਪਾਨੀ ਸੰਗਿ ਪਾਨੀ॥

ਪੰਨਾ - 633

ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮਨ ਦੇ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਪੜ੍ਹੇ ਹੋਏ ਗ੍ਰੰਥ ਇਸ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਦੇ ਭੰਡਾਰੇ ਨੂੰ ਹੋਰ ਭਰ ਦੇਣਗੇ, ਮਨ ਹੋਰ ਤਿੱਖਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਮਨ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਛਲ ਕਪਟ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁੱਝ ਜਾਣਗੀਆਂ ਪਰ ਇਹ ਰਾਗ ਦੂਜੇ ਦੇ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੋਇਆ ਦੁਖ ਸੁਖ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਿਆ ਕਰਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਅ ਹੈ। ਅਗਿਆਨੀ ਪੁਰਸ਼ ਰਜੇ ਗੁਣ, ਤਮੋ ਗੁਣ, ਸਤੋ ਗੁਣ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਗਿਆਨਵਾਨ ਚੌਥੇ ਪਦ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤਿੰਨੋਂ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਵਸ ਵਿਚ ਹਿੰਡੋਲੇ ਵਾਂਗ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਮਿਲਣ ਅਤੇ ਵਿਛੜਨ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਅਧੀਨ ਅਗਿਆਨ ਵਸ ਹੋਇਆ ਦੁਖ ਸੁਖ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਗਿਆਨਵਾਨ ਦੀ ਜੋ ਅਵਸਥਾ ਹੈ ਉਹ ਉਪਰ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਪੂਰਨ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਦੀ ਸਤਿਸੰਗਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਉਸ ਵੇਲੇ ਸਾਧਨ ਸੰਪੰਨ ਹੋਏ ਹੋਏ ਜਗਿਆਸੂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਸਰਵਣ ਕਰਕੇ ਵਿਵੇਕ ਬੁੱਧੀ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਦਾ ਪੂਰਨ ਜਗਿਆਸੂ ਉਪਰ ਜੋ ਪੂਰਨ ਅਧਿਕਾਰੀ ਹੈ, ਅਸਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਲੋਹੇ ਨੂੰ ਪਾਰਸ ਛੋਹ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਲੋਹੇ ਸੁਭਾਅ ਨੂੰ ਬਦਲ ਕੇ ਕੰਚਨ ਸੁਭਾਅ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਇਥੇ ਫੁਰਮਾਨ ਹੀ ਕੀਤਾ ਹੈ -

ਕਹਾ ਸੁਆਨ ਕਉ ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਸੁਨਾਏ॥
ਕਹਾ ਸਾਕਤ ਪਹਿ ਹਰਿ ਗੁਨ ਗਾਇ॥
ਰਾਮ ਰਾਮ ਰਾਮ ਰਮੇ ਰਮਿ ਰਹੀਐ॥
ਸਾਕਤ ਸਿਉ ਭੁਲਿ ਨਹੀ ਕਹੀਐ॥
ਕਉਆ ਕਹਾ ਕਪੂਰ ਚਰਾਏ॥
ਕਹ ਬਿਸੀਅਰ ਕਉ ਦੂਧੁ ਪੀਆਏ॥
ਸਤਸੰਗਤਿ ਮਿਲਿ ਬਿਬੇਕ ਬੁਧਿ ਹੋਈ॥
ਪਾਰਸੁ ਪਰਸਿ ਲੋਹਾ ਕੰਚਨੁ ਸੋਈ॥
ਸਾਕਤੁ ਸੁਆਨੁ ਸਭੁ ਕਰੇ ਕਰਾਇਆ॥
ਜੋ ਧੁਰਿ ਲਿਖਿਆ ਸੁ ਕਰਮ ਕਮਾਇਆ॥
ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਲੈ ਲੈ ਨੀਮੁ ਸਿੰਚਾਈ॥
ਕਹਤ ਕਬੀਰ ਉਆ ਕੋ ਸਹਜੁ ਨ ਜਾਈ॥

ਪੰਨਾ - 481

ਜਿੰਨੀ ਦੇਰ ਤਕ ਮਾਇਆ ਦਾ ਅਸਰ ਸਰੀਰ ਤੇ ਮਨ ਉਪਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹੀਂ ਦੇਰ ਤਕ ਜੀਵ ਆਤਮਾ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਜਨਮ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਇਹ ਸਰੀਰ ਰੂਪੀ ਕਪੜਾ

ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਪਹਿਨਦੀ ਹੈ। ਸਾਕਤ ਵੀ ਤੇ ਕੁੱਤਾ ਵੀ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਦੇ ਨਿਯਮ ਜੋ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਬੰਨ੍ਹੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਚਲਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਰਮਾਂ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਿਸਮਤ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਉਹੋ ਜਿਹੇ ਹੀ ਚੌਗਿਰਦੇ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਜੋ ਧੁਰੇਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਮਾਉਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਨਿੰਮ ਕਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਲ ਸਿੰਜੀ ਹੋਈ ਮਿੱਠੀ ਨਹੀਂ ਬਣਦੀ। ਚੀਨੀ ਪਾ ਕੇ, ਸ਼ਰਬਤ ਪਾ ਕੇ ਨਿੰਮ ਨੂੰ ਸਿੰਜੀਏ ਤਾਂ ਵੀ ਕੌੜਾਪਨ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਕੁੱਤਾ ਬਿਰਤੀ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਧਰਮ ਸਾਸ਼ਤਰ, ਕੁਰਾਨ, ਪੁਰਾਨ, ਉਚ ਬਾਣੀ ਸੁਣਾਉਣ ਨਾਲ ਉਸਦਾ ਸੁਭਾਅ ਨਹੀਂ ਜਾਵੇਗਾ, ਉਹ ਬ੍ਰਹਮਚਰੀਆ ਨਹੀਂ ਰਖ ਸਕੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਐਸਾ ਹੀ ਹੈ। ਕੁੱਤੀਆਂ ਦੇ ਪਾਸ ਹੀ ਦੌੜੇਗਾ। ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਬ੍ਰਹਮਚਰੀਆ ਨਹੀਂ ਰੱਖ ਸਕਦਾ। ਜਿਸ ਦਾ ਕੂਕਰ ਸੁਭਾਅ ਹੈ ਉਸ ਸਾਕਤ ਨੂੰ ਧਰਮ ਸਾਸ਼ਤਰ ਸੁਣ ਕੇ ਕੋਈ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਜਿਵੇਂ ਕਉਆ ਕਪੂਰ ਖਲਾਉਣ ਤੇ ਵੀ ਵਿਸ਼ਟਾ ਖਾਣ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਹਟਦਾ। ਸੱਪ ਨੂੰ ਰੱਜ ਰੱਜ ਕੇ ਦੁੱਧ ਪਿਲਾਉਣ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਨਹੀਂ ਜਾਵੇਗਾ ਜਦੋਂ ਮੌਕਾ ਪਾਵੇਗਾ, ਡੰਗ ਮਾਰ ਦੇਵੇਗਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨਮੁਖ ਜੋ ਅਗਿਆਨ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਹ ਆਪਣੇ ਸੁਭਾਅ ਤੋਂ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਦੇ ਤਿੰਨੋਂ ਗੁਣ ਅਜਿਹੇ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਹਨ ਜੋ ਨਾ ਪੜ੍ਹਨ ਲਿਖਣ ਨਾਲ ਹਟਦੇ ਹਨ, ਨਾ ਹੀ ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ ਕਰਕੇ ਹਟਦੇ ਹਨ। ਚੌਥੇ ਪਦ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਜਦੋਂ ਤਕ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਉਨ੍ਹੀਂ ਦੇਰ ਤਕ ਸੁਭਾਅ ਨਹੀਂ ਬਦਲਿਆ ਕਰਦਾ ਪਰ ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪਹੁੰਚੇ ਹੋਏ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਇਕ ਖਿਨ ਵਾਸਤੇ ਰਾਗ ਦੂਜੇ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਦੁਰਬਾਸਾ ਜੀ ਪਰਭਾਸ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਹੋਰ ਸਾਧੂਆਂ ਨਾਲ ਤੀਰਥ ਤੇ ਪੁੱਜੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਉਥੇ ਯਾਦਵ ਯੁਵਕ ਅਸ਼ਰਧਾ ਵਿਚ ਭੁੱਲੇ ਹੋਏ, ਮਹਾਤਮਾਵਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਮਸ਼ਕਰੀਆਂ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਕ ਲੜਕੇ ਦੇ ਪੇਟ ਉਪਰ ਲੋਹੇ ਦੀ ਬਾਟੀ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ, ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਪੜੇ ਨਾਲ ਢਕ ਕੇ, ਉਪਰੋਂ ਬੀਬੀਆਂ ਵਾਲੇ ਵਸਤਰ ਪੁਆ ਕੇ, ਪੰਜ ਸੱਤ ਅਣ-ਦਾੜੀਏ ਬੱਚੇ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਵਾਲੇ ਕੱਪੜੇ ਪਹਿਨ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ 10-15 ਹੋਰ ਨਾਲ ਰਲ ਗਏ, ਇਹ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਪਾਸ ਜਾ ਕੇ ਪੁਛਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸੰਤੋ! ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਤ੍ਰਿਕਾਲਦਰਸ਼ੀ ਹੋ, ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਦੱਸੋ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਲੜਕਾ ਹੋਵੇਗਾ ਜਾਂ ਲੜਕੀ। ਮਹਾਤਮਾ ਸਾਰੇ ਹੀ ਤ੍ਰਿਕਾਲਦਰਸ਼ੀ ਸਨ ਪਰ ਸੁਭਾਅ ਕਰਕੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਠੰਢੇ ਸਨ। ਰਾਗ ਦੂਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਅੰਸ ਮਾਤਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤਿੰਨ ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਉਪਰ ਸਥਿਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਉਹ ਸਹਿਜ ਨਾਲ ਹੀ ਕਹਿ ਦਿੰਦੇ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਨੋਤ ਹੈ ਉਹ ਹੀ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਲੜਕਾ ਹੋਵੇਗਾ ਜਾਂ ਲੜਕੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਹ ਲੜਕੇ ਉਚੀ-ਉਚੀ ਹੱਸ ਪੈਂਦੇ ਅਤੇ ਅਪਮਾਨ ਭਰੇ ਸ਼ਬਦ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕਾਹਦੇ ਸੰਤ ਹੋਏ ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਰੋਟੀਆਂ ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਹੀ ਸੰਤ ਹੋ। ਐਵੇਂ ਭੇਖ ਧਾਰ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਠਗਦੇ ਹੋ। ਅਜੇ ਤਾਂ ਸੰਤ ਜੀ! ਕਲਯੁੱਗ ਆਇਆ ਨਹੀਂ ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕਲਯੁੱਗੀ ਸੰਤ ਬਣ ਬੈਠੇ ਹੋ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਹੋਰ ਬੱਚੇ ਵੀ ਰਲ ਗਏ, ਇਕ ਮੇਲਾ ਜਿਹਾ ਬਣ ਗਿਆ ਪਰ ਸੰਤ ਮਾਣ ਅਪਮਾਨ ਤੋਂ ਉਪਰ

ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਰਾਗ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਫਸਦੇ ਅਤੇ ਸ਼ਾਂਤ ਬਿਰਤੀ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਮੂਰਖਤਾ ਜਾਣ ਕੇ ਚੁਪ ਕਰ ਰਹੇ।

ਅਖੀਰ ਇਹ ਦੁਰਬਾਸਾ ਰਿਸ਼ੀ ਕੋਲ ਗਏ। ਯਾਦਵਾਂ ਦੇ ਕੁਲ ਗੁਰੂ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਕੁਝ ਰਾਗ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਬੱਚਿਆਂ! ਸੰਤਾਂ ਨਾਲ ਮਸ਼ਕਰੀ ਨਹੀਂ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਯਾਦਵ ਕੁਲ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਰਖਦੇ ਹੋ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਤਾਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਤੋਂ ਸੁਮੱਤ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਕ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਤੀਰਥਾਂ ਉਪਰ ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਨਿਰਾਦਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ, ਦੂਸਰਾ ਤੁਹਾਡੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਸੰਤਾਂ ਵਾਸਤੇ ਕੋਈ ਸਤਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਜੇ ਤਾਂ ਦੁਆਪਰ ਯੁਗ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਲਯੁੱਗ ਆਉਣ ਤਕ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਤੁਹਾਡੀ ਮਤ ਵਿਚ ਕਿੰਨੇ ਦੋਸ਼ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਤੁਹਾਡੇ ਅੰਦਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਰੰਚਕ ਮਾਤਰ ਵੀ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਨੇ ਉਤਰ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ! ਅਸੀਂ ਉਪਦੇਸ਼ ਲੈਣ ਨਹੀਂ ਆਏ, ਇਹ ਉਪਦੇਸ਼ ਤੁਸੀਂ ਸੰਤ ਸਭਾ ਵਿਚ ਦੇਣਾ, ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਇਕ ਸਾਧਾਰਣ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਲੈ ਕੇ ਆਏ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਲੜਕਾ ਹੋਵੇਗਾ ਜਾਂ ਲੜਕੀ ਹੋਵੇਗੀ? ਦੁਰਬਾਸਾ ਜੀ ਉਪਰ ਤੱਤਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਅਸਰ ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਲਈ ਕਰ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਸਰਾਪ ਦੇ ਦਿਤਾ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਪੇਟ ਵਿਚੋਂ ਉਹ ਪੈਦਾ ਹੋਵੇਗਾ ਜਿਹੜਾ ਤੁਹਾਡੀ ਸਾਰੀ ਯਾਦਵ ਕੁਲ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰੇਗਾ। ਤੁਸੀਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੀ ਵਡੱਤਣ ਨੂੰ ਧੁੰਦਲਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਹ ਸਜ਼ਾ ਮਿਲਣੀ ਹੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਸਰਾਪ ਤੋਂ ਭੈ ਭੀਤ ਹੋ ਕੇ ਬੱਚੇ ਵਾਪਸ ਆ ਗਏ।

ਜਦੋਂ ਕਪੜਾ ਖੋਲ੍ਹਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਬਾਟੀ ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ ਇਕ ਮੂਸਲ, ਲੋਹੇ ਦਾ ਠੋਸ ਟੁਕੜਾ ਨਿਕਲਿਆ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਆਪਣੀ ਗਲਤੀ ਤੇ ਅਫਸੋਸ ਕਰਨ ਲੱਗੇ ਕਿ ਸਾਧੂ ਦਾ ਬਚਨ ਤਾਂ ਟਲਣਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸਾਡਾ ਨਾਸ਼ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਪਾਸ ਸਾਰੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਚਲੇ ਗਏ ਤਾਂ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਸੁਣਨ ਉਪਰੰਤ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਬੱਚਿਆਂ! ਤੁਸੀਂ ਬਹੁਤ ਬੁਰਾ ਕੀਤਾ, ਤੁਸੀਂ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ ਕਿ ਸੰਤਾਂ ਨਾਲ ਮਸ਼ਕਰੀਆਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਕੁਲਾਂ ਡੁੱਬ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ -

ਸੰਤਨ ਸੇਤੀ ਮਸ਼ਕਰੀ ਕੁਲ ਡੋਬਨ ਕੀ ਰੀਤ।

ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਐਸਾ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਹੈ -

ਨਾਨਕ ਵੀਚਾਰਹਿ ਸੰਤ ਜਨ ਚਾਰਿ ਵੇਦ ਕਹੰਦੇ॥

ਭਗਤ ਮੁਖੈ ਤੇ ਬੋਲਦੇ ਸੇ ਵਚਨ ਹੋਵੰਦੇ॥

ਪ੍ਰਗਟ ਪਹਾਰਾ ਜਾਪਦਾ ਸਭਿ ਲੋਕ ਸੁਣੰਦੇ॥

ਸੁਖੁ ਨ ਪਾਇਨਿ ਮੁਗਧ ਨਰ ਸੰਤ ਨਾਲਿ ਖਹੰਦੇ॥

ਪੰਨਾ - 306

ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਫੁਰਮਾਨ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ -

ਦੁਰਬਾਸਾ ਸਿਉ ਕਰਤ ਠਗਉਰੀ ਜਾਦਵ ਏ ਫਲ ਪਾਏ॥

ਪੰਨਾ - 693

ਅਖੀਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਰਗੜ-ਰਗੜ ਕੇ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਦੇਵੋ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਜੋ ਆਖਰੀ ਹਿੱਸਾ ਸੀ ਉਹ ਤੀਰ ਦੀ ਮੁਖੀ ਵਰਗਾ ਹੱਥ ਵਿਚ ਰਹਿ ਗਿਆ ਤੇ ਉਹ ਤਿਲਕ ਕੇ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਗਿਰ ਗਿਆ। ਉਹ ਟੁਕੜਾ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਮੱਛੀ ਨੇ ਨਿਘਲ ਲਿਆ। ਬੱਧਕ ਨੇ ਜਾਲ ਲਾਇਆ ਅਤੇ ਉਹ ਮੱਛੀ ਜਾਲ ਵਿਚ ਫਸ ਗਈ। ਜਦੋਂ ਚੀਰੀ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਇਹ ਟੁਕੜਾ ਨਿਕਲਿਆ। ਲੋਹੇ ਦੀ ਚਮਕਦਾਰ ਮੁਖੀ ਦੇਖ ਕੇ ਬੱਧਕ ਬੜਾ ਖੁਸ਼ ਹੋਇਆ ਕਿ ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਤੀਰ ਦੇ ਅੱਗੇ ਲਾਵਾਂਗਾ ਅਤੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਸਮੇਂ ਜਾਨਵਰ ਦੇ ਪੇਟ ਵਿਚ ਖੁਭ ਜਾਇਆ ਕਰੇਗੀ। ਉਸ ਨੇ ਤੀਰ ਨਾਲ ਮੁਖੀ ਲਾ ਲਈ।

ਓਧਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਕਰਮ ਦਾ ਪ੍ਰਾਸਚਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਪਰਭਾਸ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਪੁੰਨ ਦਾਨ, ਤਪ ਤਪਸਿਆ ਕਰੋ। ਪਰ ਉਹ ਸੰਤ ਬਚਨ ਦੇ ਅਸਰ ਕਰਕੇ ਮੂਰਖ ਹੋਏ ਹੋਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੀਰਥਾਂ ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀ ਕੇ ਆਪਸ ਵਿਚ ਲੜ ਪਏ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਮਾਰੇ ਗਏ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਥਵਾਨ ਨੇ ਆ ਕੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਯਾਦਵਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਨਹੀਂ ਬਚਿਆ, ਸਾਰੇ ਮਾਰੇ ਗਏ ਹਨ। ਆਪ ਦੇ ਭਰਾ ਬਲਦੇਵ ਵੀ ਮਾਰੇ ਗਏ ਹਨ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਇਕਾਂਤ ਥਾਂ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਬੈਠ ਗਏ। ਚਰਨ ਗੋਢੇ ਉਪਰ ਰੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਚਰਨ ਵਿਚ ਪਦਮ ਸੀ ਜੋ ਰੋਸ਼ਨੀ ਪੈਣ ਤੇ ਝਿਲਮਿਲ-ਝਿਲਮਿਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਓਹੀ ਬੱਧਕ ਜਦੋਂ ਸ਼ਿਕਾਰ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿਚ ਓਥੇ ਆਇਆ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਇਆ ਕਿ ਕੋਈ ਹਰਨ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਕਮਾਨ ਤੇ ਤੀਰ ਚੜ੍ਹਾਇਆ, ਉਹ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੀ ਵੱਖੀ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਲੱਗਿਆ। ਉਹ ਬੱਧਕ ਦੌੜ ਕੇ ਨੇੜੇ ਆ ਗਿਆ ਕਿ ਕਿਤੇ ਹਰਨ ਦੌੜ ਨਾ ਜਾਵੇ। ਜਦੋਂ ਉਥੇ ਆ ਕੇ ਦੇਖਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕੀ ਦੇਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੂੰ ਵਿੰਨ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਰੋਣ ਪਿਟਣ ਲੱਗਿਆ। ਤਾਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਬੱਧਕ ਰੋ ਨਾ, ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਆ। ਨੇੜੇ ਆਇਆ ਤਾਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਬੁੱਕਲ ਵਿਚ ਲੈ ਲਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡਾ ਦੋਸ਼ੀ ਹਾਂ, ਕਾਤਲ ਹਾਂ, ਮੈਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਪੂਰੀ ਸਜ਼ਾ ਦੇਵੋ। ਮੇਰੇ ਇਹੀ ਤੀਰ ਕੱਢ ਕੇ ਮਾਰੋ, ਆਹ ਫੜੋ ਕਮਾਨ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਜੋ ਕੁਝ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਇਹ ਮੇਰੀ ਨੇਤ ਨਾਲ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਹੀ ਇਸਦਾ ਪ੍ਰੇਰਕ ਹਾਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬੱਧਕ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਤੇਰੇ ਯੁੱਗ ਵਿਚ ਮੈਂ ਰਾਮ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਬਾਲੀ ਨੂੰ ਛੁੱਪ ਕੇ ਤੀਰ ਮਾਰਿਆ ਸੀ। ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਕਿੰਤੂ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੀ ਮਰਿਆਦਾ ਛੱਡ ਕੇ ਮੇਰੇ ਛੁੱਪ ਕੇ ਤੀਰ ਮਾਰਿਆ ਤਾਂ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਦੁਆਪਰ ਯੁੱਗ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਤੇਰਾ ਇਹ ਕਰਜ਼ਾ ਉਤਾਰ ਦੇਵਾਂਗੇ। ਤੂੰ ਵੀ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸਾਡੇ ਬਾਣ ਮਾਰੇਗਾ। ਇਸ ਗਾਥਾ ਨੂੰ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ -

ਜਾਇ ਸੁਤਾ ਪਰਭਾਸ ਵਿਚਿ ਗੋਡੇ ਉਤੇ ਪੈਰ ਪਸਾਰੇ।

ਚਰਣ ਕਮਲ ਵਿਚਿ ਪਦਮੁ ਹੈ ਝਿਲਮਿਲਿ ਝਲਕੈ ਵਾਂਗੀ ਤਾਰੇ।

ਬਧਿਕੁ ਆਇਆ ਭਾਲਦਾ ਮਿਰਗੈ ਜਾਣਿ ਬਾਣੁ ਲੈ ਮਾਰੇ।
 ਦਰਸਣ ਡਿੱਠੋਸੁ ਜਾਇਕੈ ਕਰਣੁ ਪਲਾਵ ਕਰੇ ਪੁਕਾਰੇ।
 ਗਲਿ ਵਿਚਿ ਲੀਤਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਅਵਗੁਣੁ ਕੀਤਾ ਹਰਿ ਨ ਚਿਤਾਰੇ।
 ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਸੰਤੋਖਿਆ ਪਤਿਤ ਉਧਾਰਣੁ ਬਿਰਦੁ ਬੀਚਾਰੇ।
 ਭਲੇ ਭਲੇ ਕਰਿ ਮੰਨੀਅਨਿ ਬੁਰਿਆਂ ਦੇ ਹਰਿ ਕਾਜ ਸਵਾਰੇ।
 ਪਾਪ ਕਰੇਦੇ ਪਤਿਤ ਉਧਾਰੇ।

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਰ 10/23

ਸੋ ਇਸ ਤੋਂ ਇਹ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਬਹੁਤ ਵਾਰੀ ਸੰਤ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਛੋਹ ਨਾਲ ਕੁਝ ਛਿਨਾਂ ਵਾਸਤੇ ਆਪਣੇ ਸੁਭਾਅ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਉਤਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਜੋ ਰਾਗ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਹੈ ਇਹ ਸਾਰੇ ਦੁਖਾਂ ਦਾ ਮੂਲ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਰਾਗ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਥੇ ਬੇਚੈਨੀ ਹਰ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਮਹਾਤਮਾਵਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇੰਦਰ! ਤੂੰ ਸਾਡਾ ਸੁਭਾਅ ਪਰਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਠੀਕ ਹੈ ਅਸੀਂ ਇਕ ਛਿਨ ਵਾਸਤੇ ਪਦਾਰਥ ਦੇ ਸਬੰਧ ਕਰਕੇ ਰਾਗ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤੀ ਪਰ ਅਸੀਂ ਬਿਲਕੁਲ ਅਸੰਗ ਹਾਂ ਅਤੇ ਪਰਮ ਅਨੰਦਿਤ ਹਾਂ। ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੇ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ! ਮੈਂ ਇਸ ਦੁੱਖ 'ਚੋਂ ਕਿਵੇਂ ਲੰਘ ਸਕਦਾ ਹਾਂ, ਤਾਂ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿਤਾ ਕਿ ਇੰਦਰ! ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਕਦੇ ਵੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ, ਪਦਾਰਥ ਮਨ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸਮਰੱਥ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਇਸੇ ਲਈ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ -

ਮੰਤੀ ਤ ਮੰਦਰ ਉਸਰਹਿ ਰਤਨੀ ਤ ਹੋਹਿ ਜੜਾਉ॥
 ਕਸਤੂਰਿ ਕੁੰਗੁ ਅਗਰਿ ਚੰਦਨਿ ਲੀਪਿ ਆਵੈ ਚਾਉ॥
 ਮਤੁ ਦੇਖਿ ਭੂਲਾ ਵੀਸਰੈ ਤੇਰਾ ਚਿਤਿ ਨ ਆਵੈ ਨਾਉ॥
 ਹਰਿ ਬਿਨੁ ਜੀਉ ਜਲਿ ਬਲਿ ਜਾਉ॥
 ਮੈ ਆਪਣਾ ਗੁਰੁ ਪੁਛਿ ਦੇਖਿਆ ਅਵਰੁ ਨਾਹੀ ਥਾਉ॥
 ਧਰਤੀ ਤ ਹੀਰੇ ਲਾਲ ਜੜਤੀ ਪਲਾਘਿ ਲਾਲ ਜੜਾਉ॥
 ਮੋਹਣੀ ਮੁਖਿ ਮਣੀ ਸੋਹੈ ਕਰੇ ਰੰਗਿ ਪਸਾਉ॥
 ਮਤੁ ਦੇਖਿ ਭੂਲਾ ਵੀਸਰੈ ਤੇਰਾ ਚਿਤਿ ਨ ਆਵੈ ਨਾਉ॥
 ਸਿਧੁ ਹੋਵਾ ਸਿਧਿ ਲਾਈ ਰਿਧਿ ਆਖਾ ਆਉ॥
 ਗੁਪਤੁ ਪਰਗਟੁ ਹੋਇ ਬੈਸਾ ਲੋਕੁ ਰਾਖੈ ਭਾਉ॥
 ਮਤੁ ਦੇਖਿ ਭੂਲਾ ਵੀਸਰੈ ਤੇਰਾ ਚਿਤਿ ਨ ਆਵੈ ਨਾਉ॥
 ਸੁਲਤਾਨੁ ਹੋਵਾ ਮੇਲਿ ਲਸਕਰ ਤਖਤਿ ਰਾਖਾ ਪਾਉ॥
 ਹੁਕਮੁ ਹਾਸਲੁ ਕਰੀ ਬੈਠਾ ਨਾਨਕਾ ਸਭ ਵਾਉ॥
 ਮਤੁ ਦੇਖਿ ਭੂਲਾ ਵੀਸਰੈ ਤੇਰਾ ਚਿਤਿ ਨ ਆਵੈ ਨਾਉ॥

ਪੰਨਾ - 14

ਇਸ ਸਾਰੇ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਭਾਵ ਮਾਇਕ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ, ਮਾਇਕ ਭੋਗ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਸਿਧਾਂਤਕ ਬਚਨ ਕਰਦਿਆਂ ਫੁਰਮਾਇਆ ਹੈ ਕਿ -

ਹਰਿ ਬਿਨੁ ਜੀਉ ਜਲਿ ਬਲਿ ਜਾਉ॥
 ਮੈ ਆਪਣਾ ਗੁਰੁ ਪੁਛਿ ਦੇਖਿਆ ਅਵਰੁ ਨਾਹੀ ਥਾਉ॥

ਪੰਨਾ - 14

ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਇੰਦ੍ਰ ਮਾਇਕ ਸੁਖ ਮਨ ਦੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਲਗਾਤਾਰੀ ਯਾਦ ਵਿਹੁਣਾ ਪੁਰਸ਼ ਵਿਸ਼ਟਾ ਦਾ ਕੀੜਾ ਹੈ। ਸੁੱਖ ਕੇਵਲ ਨਾਮ ਵਿਚ ਹੈ। ਤੇਰਾ ਸਵਰਗ ਭੋਗ ਲੋਕ ਹੈ। ਨਾਮ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਸਮਰੱਥ ਗੁਰੂ ਤੋਂ

ਕਰਕੇ, ਕਠਨ ਘਾਲ ਨਾਲ ਇਹ ਜੀਵ ਨਾਮ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪਰਮ ਸੁਖੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਵਰਗ ਲੋਕ ਭੋਗ ਲੋਕ ਹਨ ਤਪ ਲੋਕ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ-

ਸੁੰਦਰ ਸੇਜ ਅਨੇਕ ਸੁਖ ਰਸ ਭੋਗਣ ਪੂਰੇ॥
 ਗਿ੍ਹਰ ਸੋਇਨ ਚੰਦਨ ਸੁਗੰਧ ਲਾਇ ਮੰਤੀ ਹੀਰੇ॥
 ਮਨ ਇਛੇ ਸੁਖ ਮਾਣਦਾ ਕਿਛੁ ਨਾਹਿ ਵਿਸੂਰੇ॥
 ਸੋ ਪੁਛੁ ਚਿਤਿ ਨ ਆਵਈ ਵਿਸਟਾ ਕੇ ਕੀਰੇ॥
 ਬਿਨੁ ਹਰਿ ਨਾਮ ਨ ਸਾਂਤਿ ਹੋਇ ਕਿਤੁ ਬਿਧਿ ਮਨੁ ਧੀਰੇ॥

ਪੰਨਾ - 707

ਸੋ ਇਸ ਕਰਕੇ ਅੱਜ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਇਹ ਫੁਰਮਾਇਆ ਹੈ ਕਿ -

ਗੁਰਿ ਰਾਖੇ ਸੇ ਉਬਰੇ ਹੋਰੁ ਮਰਿ ਜੰਮੈ ਆਵੈ ਜਾਏ॥
 ਹੋਰਿ ਮਰਿ ਜੰਮਹਿ ਆਵਹਿ ਜਾਵਹਿ
 ਅੰਤਿ ਗਏ ਪਛੁਤਾਵਹਿ ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਸੁਖੁ ਨ ਹੋਈ॥

ਪੰਨਾ - 584

ਇਸ ਵਿਚ ਬਿਨਾਂ ਨਾਮ ਤੋਂ ਸੁੱਖ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋ ਗੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ। ਸਪਸ਼ਟ ਰੂਪ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਨੂੰ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਿੰਨੀ ਦੇਰ ਤਕ ਅਸੀਂ ਰਾਗ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਵਿਚ ਹਾਂ, ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਫਲ ਮਨ ਦੇ ਪਿਛੇ ਲਗਣ ਵਾਲੇ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਭੋਗਣਾ ਹੀ ਪਵੇਗਾ। ਉਸ ਨੇ ਇਥੇ ਵੀ ਆਪਣੀ ਇਜ਼ਤ ਗਵਾ ਲਈ ਅਤੇ ਅੱਗੇ ਜਾ ਕੇ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਚੋਟਾ ਪੈਣਗੀਆਂ। ਲੇਖਾ ਦੇਣ ਵੇਲੇ ਉਹ ਰੋਵੇਗਾ। ਉਹ ਐਸੀ ਭਿਆਨਕ ਜਮਪੁਰੀ ਹੈ ਜਿਥੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਗਾੜ੍ਹਾ ਹਨੇਰਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਗਾੜ੍ਹੀ ਧੁੰਦ ਵਰਗਾ ਗੁਬਾਰ ਹੈ ਉਥੇ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨ ਲਈ ਨਾ ਕੋਈ ਭੈਣ ਹੈ, ਨਾ ਭਰਾ ਹੈ, ਨਾ ਮਾਂ ਹੈ, ਨਾ ਬਾਪ ਹੈ। ਇਸ ਸਰੀਰ ਨੇ ਸਦਾ ਰਹਿਣਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਛਿਨ-ਛਿਨ ਕਰਕੇ ਜਰਜਰਾ ਹੁੰਦਾ ਤੁਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਤਾ ਉਸ ਵੇਲੇ ਹੀ ਲਗਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਅੱਖਾਂ ਦੀ ਜੋਤੀ ਘਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਦੰਦ ਘਸ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਕੰਨ ਸੁਣਨ ਤੋਂ ਹੱਟ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ਕਤੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ, ਚੀਜ਼ ਚੁੱਕਣ ਤੋਂ ਵੀ ਲਾਚਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪੈਰ ਸਰੀਰ ਦਾ ਬੋਝ ਝੱਲਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਨਹੀਂ ਰਖਦੇ। ਸਰੀਰ ਕੰਬਦਾ ਹੈ। ਅਖੀਰ ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਜੀਵ ਆਤਮਾ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਚੰਗੇ ਮੰਦੇ ਕਰਮਾਂ ਦੀਆਂ ਪੋਟਲੀਆਂ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਨਾਲ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਡਾਰੀ ਮਾਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੁੜ ਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਨਵਾਂ ਸਰੀਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਇਹ ਜੋ ਮਹਾਂਵਾਕ ਹੈ ਇਸ ਵਿਚ ਚਾਰ ਪਦੇ ਹਨ, ਚਾਰਾਂ ਵਿਚ ਵਖਰੇ-ਵੱਖਰੇ ਸਿਧਾਂਤ ਹਨ। ਜੋ ਪਹਿਲਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ ਉਸ ਬਾਰੇ ਆਪਾਂ ਨੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

ਜਮ ਪੁਰਿ ਘੋਰ ਅੰਧਾਰੁ ਮਹਾ ਗੁਬਾਰੁ ਨਾ ਤਿਥੈ ਭੈਣ ਨ ਭਾਈ॥
 ਇਹੁ ਸਰੀਰੁ ਜਜਰੀ ਹੈ ਇਸ ਨੋ ਜਰੁ ਪਹੁਚੈ ਆਈ॥

ਪੰਨਾ - 584

ਇਹ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ ਕਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਘੋਰ ਅੰਧਾਰ ਹੈ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

ਸਚੜੈ ਆਪਿ ਜਗਤੁ ਉਪਾਇਆ ਗੁਰ ਬਿਨੁ ਘੋਰ ਅੰਧਾਰੋ॥
ਪੰਨਾ - 584

ਹੁਣ ਸਮਾਂ ਕਾਫੀ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਇਸ ਗੁਰਵਾਕ ਬਾਰੇ ਜੇ ਆਪਾਂ ਹੋਰ ਬਚਨ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਕਈ ਘੰਟੇ ਦਾ ਸਮਾਂ ਹੋਰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਕੁਝ ਆਪ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਬੇਨਤੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਇਸ ਨੂੰ ਅੰਤਰੰਗ ਸਤਿਸੰਗ ਕਰਕੇ ਵਿਹਲੇ ਬੈਠ ਕੇ ਸਿਮਰਨ ਵੇਲੇ ਵਿਚਾਰੋ। ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਸਰੀਰ ਸਦਾ ਥਿਰ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਜਰਜਰਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

ਫਰੀਦਾ ਇਨੀ ਨਿਕੀ ਜੰਘੀਐ ਥਲ ਡੁੰਘਰ ਭਵਿਓਮਿ॥
ਅਜੁ ਫਰੀਦੈ ਕੁਜੜਾ ਸੈ ਕੋਹਾਂ ਥੀਓਮਿ॥
ਪੰਨਾ - 1378

ਉਹ ਫਰੀਦ ਜੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਮੀਲਾਂ ਦਾ ਸਫਰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਪੈਦਲ ਚਲ ਕੇ ਕੀਤਾ ਉਹ 95 ਸਾਲ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਪਲੰਘ ਤੇ ਪਏ ਹਨ। ਗਰਮੀ ਦਾ ਮਹੀਨਾ ਹੈ, ਪਾਣੀ ਦੀ ਪਿਆਸ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਸੇਵਾਦਾਰ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਆਪ ਉਠਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਸਰੀਰ ਸਾਥ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਆਪ ਨੇ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਫਰੀਦਾ! ਦੇਖ ਕੀ ਬਣ ਗਿਆ, ਤੈਨੂੰ ਤੇਰੇ ਸਾਰੇ ਸਾਥੀ ਛੱਡ ਗਏ -

ਚਬਣ ਚਲਣ ਰਤੰਨ ਸੇ ਸੁਣੀਅਰ ਬਹਿ ਗਏ॥
ਹੋੜੇ ਮੁਤੀ ਧਾਰ ਸੇ ਜਾਨੀ ਚਲਿ ਗਏ॥

ਪੰਨਾ - 1381

ਇਹ ਸਮਾਂ ਸਭ ਉਪਰ ਆਉਣਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਅੱਜ ਬੱਚੇ ਭੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਆਏ ਹੋਏ ਹਨ, ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਜੁਆਨ ਵੀ ਬੈਠੇ ਹਨ, ਬਿਰਧ ਵੀ ਬੈਠੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਕ ਦੋ ਸੱਜਣ ਉਹ ਵੀ ਬੈਠੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਹਾਰਾ ਦੇ ਕੇ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਬਿਠਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਗੱਲ ਸਭਨਾਂ ਨਾਲ ਹੋਣੀ ਹੈ, ਚੋਲੇ ਨੇ ਪੁਰਾਣਾ ਹੋ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਧਉਲੇ ਆ ਗਏ ਉਸ ਵੇਲੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚੋਂ ਉਡਾਰੀ ਮਾਰਨ ਦਾ ਸਮਾਂ ਵੀ ਨੇੜੇ ਆ ਗਿਆ। ਨਾ ਹੀ ਕਦੇ ਧਨ ਸਥਿਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਜੋਬਨ ਸਦਾ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਜੋਬਨਵੰਤ ਜੋਬਨ ਜਾਣ ਉਪਰੰਤ ਪਛਤਾਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਕਿੰਨਾ ਸੁੰਦਰ ਸੀ, ਅੱਜ ਬੁਢੇਪੇ ਦੀਆਂ ਝਰੜੀਆਂ ਮੈਨੂੰ ਕਰੇਲੇ ਵਰਗਾ ਰੂਪ ਦੇ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਮੋਤੀਆਂ ਵਰਗੇ ਦੰਦ ਝੜ ਗਏ ਹਨ। ਕੰਨ ਸੁਣ ਨਹੀਂ ਰਹੇ, ਇਹ ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ ਮੈਨੂੰ? ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅੰਤ ਬਹੁਤ ਨੇੜੇ ਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕੁਝ ਫਿਕਰ ਕਰ, ਜਿਥੇ ਤੂੰ ਜਾਣਾ ਹੈ ਉਸਦੀ ਸੰਭਾਲ ਕਰ। ਜੁਆਨ ਨੇ ਸਦਾ ਜੁਆਨ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਾ, ਸਰੀਰ ਦਾ ਨਿਯਮ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਆਪਣੇ ਅੰਤ ਵਲ ਨੂੰ ਵਧਦੇ ਹੀ ਜਾਣਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ-

ਧਨੁ ਜੋਬਨੁ ਅਰੁ ਫੁਲੜਾ ਨਾਠੀਅੜੇ ਦਿਨ ਚਾਰਿ॥
ਪਬਣਿ ਕੇਰੇ ਪਤ ਜਿਉ ਢਲਿ ਢੁਲਿ ਜੁੰਮਣਹਾਰ॥
ਰੰਗੁ ਮਾਣਿ ਲੈ ਪਿਆਰਿਆ ਜਾ ਜੋਬਨੁ ਨਉ ਗੁਲਾ॥
ਦਿਨ ਥੋੜੜੇ ਥਕੇ ਭਇਆ ਪੁਰਾਣਾ ਚੋਲਾ॥
ਸਜਣ ਮੇਰੇ ਰੰਗੁਲੇ ਜਾਇ ਸੁਤੇ ਜੀਰਾਣਿ॥
ਹੰਭੀ ਵੰਞਾ ਡੁਮਣੀ ਰੋਵਾ ਝੀਣੀ ਬਾਣਿ॥
ਕੀ ਨ ਸੁਣੇਹੀ ਗੋਰੀਏ ਆਪਣ ਕੰਨੀ ਸੋਇ॥

ਲਗੀ ਆਵਹਿ ਸਾਹੁਰੈ ਨਿਤ ਨ ਪੇਈਆ ਹੋਇ॥
ਨਾਨਕ ਸੁਤੀ ਪੇਈਐ ਜਾਣੁ ਵਿਰਤੀ ਸੰਨਿ॥
ਗੁਣਾ ਗਵਾਈ ਗੰਠੜੀ ਅਵਗਣ ਚਲੀ ਬੰਨਿ॥

ਪੰਨਾ - 23

ਸੌ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਬਹੁਤ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਸਾਨੂੰ ਸਮਝਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪਿਆਰਿਆ! ਅਗਰ ਮਗਰ ਨਾ ਕਰ, ਨਾ ਕਰ ਖਿਆਲ ਕਿ ਮੈਂ ਸੰਸਾਰ ਉਪਰ ਸਦਾ ਰਹਿਣਾ ਹੈ। ਜਾਣਾ ਸਭ ਨੇ ਹੈ ਇਸ ਸਚਾਈ ਨੂੰ ਨਾ ਭੁੱਲ ਕਿ 'ਮਰਨਾ ਸੱਚ, ਜੀਉਣਾ ਝੂਠ' ਜਦੋਂ ਤੂੰ ਇਸ ਨੂੰ ਭੁੱਲੇਗਾ ਉਸ ਵੇਲੇ ਤੇਰਾ ਮਨ ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਪਰਚ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਜਾਵੇਗਾ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਭੁੱਲਣ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਵਿਘਨ, ਸਾਰੇ ਦੋਸ਼, ਤੱਤਾਂ ਦੇ ਸੁਭਾਅ ਵੀ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦੇਣਗੇ। ਪਰ ਜੇ ਤੂੰ ਅਜੇ ਵੀ ਸਾਡਾ ਕਿਹਾ ਮੰਨ ਲਵੇ ਤਾਂ ਤੇਰੇ ਤਰਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਸਾਡੇ ਸਿਬਲ ਇਰਾਦੇ ਸਾਨੂੰ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਜਪਣ ਦਿੰਦੇ, ਨਾ ਹੀ ਅਸੀਂ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਸੇਵਾ ਨਾ ਕਰਨ ਤੇ ਨਤੀਜਾ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਜ, ਕੱਲ੍ਹ ਕਰਦਿਆਂ ਕਾਲ ਅਹੋਰੀ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਅਜਿਹਾ ਗੁਲੇਲਾ ਮਾਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਭੁੱਲ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਖੁਰਾਕ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹੀ ਹਾਲ ਸਾਡਾ ਹੈ। ਜਮ ਇਸ ਜੀਵ ਨੂੰ ਜੋਹ ਰਹੇ ਹਨ, ਦੇਖ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਇਹ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਮਨਾਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਹਸਦੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਸਮਝਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਤੂੰ ਦੇਰ ਨਾ ਕਰ। ਹੁਣ ਤੋਂ ਹੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਣ ਲਗ ਜਾ।

ਚੇਤਨਾ ਹੈ ਤਉ ਚੇਤ ਲੈ ਨਿਸਿ ਦਿਨਿ ਮੈ ਪ੍ਰਾਨੀ॥
ਛਿਨੁ ਛਿਨੁ ਅਉਧ ਬਿਹਾਤੁ ਹੈ ਫੁਟੈ ਘਟ ਜਿਉ ਪਾਨੀ॥
ਹਰਿ ਗੁਨ ਕਾਹਿ ਨ ਗਾਵਹੀ ਮੂਰਖ ਅਗਿਆਨਾ॥
ਝੂਠੈ ਲਾਲਚਿ ਲਾਗਿ ਕੈ ਨਹਿ ਮਰਨੁ ਪਛਾਨਾ॥
ਅਜਹੁ ਕਛੁ ਬਿਗਰਿਓ ਨਹੀ ਜੋ ਪ੍ਰਭ ਗੁਨ ਗਾਵੈ॥
ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਤਿਹ ਭਜਨ ਤੇ ਨਿਰਭੈ ਪਦੁ ਪਾਵੈ॥

ਪੰਨਾ - 726

ਸੌ ਜੋ ਮੈਂ ਬੇਨਤੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਸਾਓ। ਸਤਿਸੰਗ ਵਿਚ ਤੁਸੀਂ ਆਉਂਦੇ ਹੀ ਹੋ, ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨਵੇਂ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਤਾਂ ਇਹ ਸੁਣਨ ਵਾਸਤੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੋ ਇਹ ਵਿਚਾਰਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਹਨ। ਪਰ ਪਿਆਰਿਓ! ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਸਤਿ-ਸਤਿ ਕਰਕੇ ਮੰਨੋ, ਫੇਰ ਇਸ ਦੇ ਪੜ੍ਹਨ ਸੁਣਨ ਦਾ ਮਹਾਨ ਫਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਘੜੀ ਦੀ ਸੰਗਤ ਜਮਦੂਤਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਚੀ ਪਦਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਸਮਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਦੇ ਇਸ ਬਚਨ ਉਪਰ ਫੇਰ ਵਿਚਾਰ ਕਰਾਂਗੇ। ਸਤਿਸੰਗ ਦੀ ਕੀ ਮਹਿਮਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਅਨੇਕਾਂ ਪਾਪੀਆਂ ਦਾ ਉਧਾਰ ਹੋਇਆ, ਇਹ ਸਾਰੀ ਵਾਰਤਾ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਵਿਚਾਰਾਂਗੇ। ਸੌ ਅੰਤ ਵਿਚ ਮੈਂ ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਫਤਹਿ ਬੁਲਾਉਂਦਾ ਹਾਂ।

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ
ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹਿ

□ □ □ □ □ □

ਹਿਮਾਲੀਆ ਦੇ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਸੰਗ ਨਿਵਾਸ

ਮੂਲ ਲੇਖਕ - ਡਾ. ਸਵਾਮੀ ਰਾਮ ਜੀ
ਅਨੁਵਾਦਕ - ਡਾ. ਬੀਬੀ ਤੇਜਿੰਦਰ ਮਲਹੋਤਰਾ

ਰੂਪਾਂਤਰਣ ਕਰਨਾ

1942 ਮੈਂ ਬਦਰੀਨਾਥ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਲਈ ਨਿਕਲਿਆ, ਇਹ ਹਿਮਾਲੀਆ ਦਾ ਇਕ ਬਹੁਤ ਮਸ਼ਹੂਰ ਤੀਰਥ ਸਥਾਨ ਹੈ, ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਇਕ ਜਗ੍ਹਾ ਹੈ ਸ੍ਰੀ ਨਗਰ, ਉਹ ਗੰਗਾ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਹੈ, ਸ੍ਰੀ ਨਗਰ ਤੋਂ ਪੰਜ ਮੀਲ ਦੀ ਦੂਰੀ ਤੇ ਇਕ ਸ਼ਕਤੀ ਮੰਦਰ ਹੈ, ਉਸ ਤੋਂ ਦੋ ਮੀਲ ਥੱਲੇ ਅਘੋਰੀ ਬਾਬਾ ਦੀ ਗੁਫਾ ਹੈ। ਅਘੋਰ ਇਕ ਬੜੀ ਵਚਿਤ੍ਰ ਵਿਦਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਿਤਾਬਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ, ਮਸਾਂ ਹੀ ਕੋਈ ਯੋਗੀ ਇਸ ਨੂੰ ਸਮਝ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਇਕ ਗੁਪਤ ਮਾਰਗ ਹੈ, ਇਹ ਚੰਦਰਮਾ ਦਾ ਵਿਗਿਆਨ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਚਿਕਿਤਸਾ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਗਿਆਨ ਰਾਹੀਂ ਜੀਵਨ ਦੀ ਅਤੀ ਸੂਖਸ਼ਮ ਨਿਯੰਤਰਣ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਇਹ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਤੋਂ ਵਧ ਉਹ ਸੂਖਸ਼ਮ ਸ਼ਕਤੀ ਜੋ ਇਥੇ ਦੇ ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਮਰਨ ਉਪਰਾਂਤ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਇਕ ਸੇਤੂ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਹੀ ਘੱਟ ਯੋਗੀ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਅਘੋਰੀ ਵਿਗਿਆਨ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜਿਹੜੇ ਡਰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਲੋਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਕਾਫੀ ਵਚਿੱਤਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਸ੍ਰੀ ਨਗਰ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਲੋਕੀ ਅਘੋਰੀ ਬਾਬਾ ਤੋਂ ਬੜੇ ਡਰਦੇ ਸਨ, ਕਦੀ ਵੀ ਕੋਈ ਉਸ ਦੇ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾਂਦਾ। ਪਹਿਲਾਂ-ਪਹਿਲਾਂ ਜਦੋਂ ਵੀ ਕੋਈ ਗਿਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਗਾਲ੍ਹਾਂ ਕੱਢੀਆਂ ਅਤੇ ਪੱਥਰ ਮਾਰੇ, ਉਹ ਕੋਈ ਛੇ ਫੁੱਟ ਪੰਜ ਇੰਚ ਲੰਮੇ ਉਚੇ ਸਨ, ਬੜਾ ਹੀ ਗੱਠਿਆ ਹੋਇਆ ਸੁਡੌਲ ਸਰੀਰ ਸੀ, ਕੋਈ 75 ਸਾਲ ਦੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਯੂ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਾਲ ਲੰਮੇ ਅਤੇ ਦਾੜ੍ਹੀ ਲੰਮੀ ਸੀ, ਉਹ ਟਾਟ ਦੀ ਧੋਤੀ ਬੰਨ੍ਹਦੇ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੁਫਾ ਵਿਚ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਿਵਾਏ ਕੁਛ ਬੋਰੀਆਂ ਦੇ।

ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਗਿਆ, ਇਹ ਸੋਚਿਆ ਸੀ ਮੈਂ ਰਾਤ ਉਥੇ ਕਟਾਂਗਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸੋਂ ਕੁਝ ਸਿਖਾਂਗਾ ਵੀ। ਮੈਂ ਉਥੇ ਦੇ ਪੰਡਤ ਨੂੰ ਰਸਤਾ ਪੁਛਿਆ, ਪੰਡਤ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, “ਇਹ ਅਘੋਰੀ ਕੋਈ ਸੰਤ ਨਹੀਂ ਇਹ ਤਾਂ ਗੰਦਾ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ? ਇਹ ਪੰਡਤ ਮੇਰੇ ਗੁਰੂਦੇਵ ਨੂੰ ਜਾਣਦੇ ਸਨ, ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਨਾ ਲਿਆ ਕਿ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਬਾਬਾ ਦੀ ਗੁਫਾ ਵਿਚ ਲੈ ਜਾਣ।

ਅਸੀਂ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਹਨੇਰਾ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪੁੱਜੇ, ਅਸੀਂ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਅਘੋਰੀ ਗੰਗਾ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਗੁਫਾ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਪੱਥਰ ਉਤੇ ਬੈਠੇ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਇਕ ਪਾਸੇ ਬੈਠਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਫੇਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੰਡਤ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਮੇਰੀ ਪਿੱਠ ਪਿਛੇ ਤਾਂ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਗਾਲ੍ਹਾਂ ਕੱਢਦਾ ਹੈ, ਬੁਰਾ ਭਲਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਮੇਰੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਮੇਰੇ ਅੱਗੇ ਹੱਥ ਜੋੜਦਾ ਹੈ। ਪੰਡਤ ਉਥੋਂ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਪਰ ਅਘੋਰੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, “ਨਹੀਂ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਗੰਗਾ ਵਿਚੋਂ ਪਾਣੀ ਲਿਆ ਦੇ।” ਜਦੋਂ ਪੰਡਤ ਪਾਣੀ ਲੈ ਆਇਆ ਡਰਦਾ-ਡਰਦਾ, ਅਘੋਰੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਇਕ ਟੋਕਾ ਦਿੰਦਿਆ ਕਿਹਾ,

“ਦਰਿਆ ਵਿਚ ਅਰਥੀ ਤੈਰ ਰਹੀ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਖਿੱਚ ਕੇ ਕਿਨਾਰੇ ਤੇ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦਾ ਪੱਟ ਅਤੇ ਪਿੰਜਨੀ ਵੱਢ ਕੇ ਕੁਝ ਕਿਲੋ ਮਾਸ ਲੈ ਆ ਮੇਰੇ ਕੋਲ। ਅਘੋਰੀ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਚਨਾਂ ਨੇ ਪੰਡਤ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਥੱਲੇ ਜ਼ਮੀਨ ਕੱਢ ਦਿਤੀ, ਉਹ ਬਹੁਤ ਡਰ ਗਿਆ, ਮੈਂ ਵੀ ਬਹੁਤ ਡਰ ਗਿਆ, ਪੰਡਤ ਐਨਾ ਡਰ ਗਿਆ ਕਿ ਜੋ ਅਘੋਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਉਹ ਕਰਨਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਚਾਹੁੰਦਾ, ਪਰ ਅਘੋਰੀ ਬਹੁਤ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਗਏ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਜਾਂ ਤਾਂ ਤੂੰ ਉਸ ਅਰਥੀ ਦਾ ਮਾਸ ਕੱਟ ਕੇ ਲਿਆ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਟੁਕੜੇ ਕਰਕੇ ਤੇਰਾ ਮਾਸ ਕੱਟ ਲਵਾਂਗਾ। ਜੇ ਤੈਨੂੰ ਠੀਕ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਰ ਲੈ?”

ਵਿਚਾਰਾ ਪੰਡਤ ਘਬਰਾਇਆ ਹੋਇਆ ਡਰਦਾ ਥੱਲੇ ਅਰਥੀ ਕੋਲ ਗਿਆ, ਮਾਸ ਕੱਟਣ ਲਗ ਪਿਆ, ਉਹ ਐਨਾ ਘਬਰਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਖੱਬੇ ਹੱਥ ਦੀਆਂ ਦੋ ਉਂਗਲੀਆਂ ਵੀ ਨਾਲ ਹੀ ਕੱਟ ਲਈਆਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤ ਖੂਨ ਵਗ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਉਹ ਮਾਸ ਲਿਆ ਕੇ ਬਾਬਾ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿਤਾ, ਨਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਹੋਸ਼ ਹਵਾਸ ਵਿਚ ਸੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਪੰਡਤ। ਜਦੋਂ ਪੰਡਤ ਕੋਲ ਆਇਆ, ਅਘੋਰੀ ਨੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਉਂਗਲੀਆਂ ਨੂੰ ਛੋਹਿਆ, ਉਹ ਇਕ ਦਮ ਠੀਕ ਹੋ ਗਈਆਂ, ਕੋਈ ਦਾਗ ਵੀ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ, ਅਘੋਰੀ ਨੇ ਪੰਡਤ ਨੂੰ ਆਦੇਸ਼ ਦਿਤਾ ਕਿ ਉਹ ਮਾਸ ਦੇ ਟੁਕੜਿਆਂ ਨੂੰ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਭਾਂਡੇ ਵਿਚ ਪਾ ਦੇਵੇ ਅਤੇ ਅੱਗ ਤੇ ਰੱਖ ਦੇਵੇ, ਪੱਥਰ ਨਾਲ ਢਕ ਦੇਵੇ। ਕੀ ਤੂੰ ਜਾਣਦਾ ਨਹੀਂ ਇਸ ਨੌਜੁਆਨ ਸਵਾਮੀ ਨੂੰ ਭੁੱਖ ਲਗੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਤੂੰ ਵੀ ਕੁਝ ਖਾਣਾ ਹੈ?”

ਅਸੀਂ ਦੋਨਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ, “ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ! ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਸਾਕਾਹਾਰੀ ਹਾਂ।”

ਬਾਬਾ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਖਿੜ ਗਿਆ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਤੁਸੀਂ ਸੋਚਦੇ ਹੋ, ਮੈਂ ਮਾਸਾਹਾਰੀ ਹਾਂ?” ਤੁਸੀਂ ਇਥੇ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹੋ ਨਾ ਕਿ ਮੈਂ ਗੰਦਾ ਹਾਂ? ਮੈਂ ਵੀ ਸਾਕਾਹਾਰੀ ਹਾਂ।

ਦਸ ਮਿੰਟਾਂ ਬਾਦ ਉਹ ਪੰਡਤ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, “ਉਹ ਭਾਡਾਂ ਲੈ ਕੇ ਆ।” ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੋ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਪੱਤੇ ਲਿਆਏ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, “ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਛਾ ਲਓ, ਰੋਟੀ ਖਾਣ ਲਈ।” ਪੰਡਤ ਨੇ ਕੰਬਦੇ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਉਹ ਪੱਤੇ ਵਿਛਾ ਲਏ, ਫੇਰ ਅਘੋਰੀ ਅੰਦਰ ਗਏ ਤਿੰਨ ਮਿੰਟੀ ਦੇ ਪਿਆਲੇ ਲੈ ਆਏ, ਜਦੋਂ ਉਹ ਅੰਦਰ ਗਏ ਪੰਡਤ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਲਗਦਾ ਹੈ ਮੈਂ ਤਾਂ ਹੁਣ ਮਰ ਹੀ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਇਹ ਤਾਂ ਸਭ ਕੁਝ ਜੋ ਮੈਂ ਕੀਤਾ ਹੈ ਸਿਖਿਆ ਹੈ ਸਭ ਕਾਸੇ ਦੀ ਨਖੇਦੀ ਹੈ, ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਆਤਮ ਹੱਤਿਆ ਕਰ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਕਰ ਕੀ ਦਿਤਾ? ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਇਥੇ ਲੈ ਕੇ ਕਿਉਂ ਆਇਆ?”

ਮੈਂ ਕਿਹਾ, “ਚੁੱਪ, ਅਸੀਂ ਬਚ ਤਾਂ ਸਕਦੇ ਨਹੀਂ ਸੋ ਦੇਖੀਏ ਤਾਂ ਸਹੀ ਕਿ ਹੁਣ ਹੁੰਦਾ ਕੀ ਹੈ?”

ਅਘੋਰੀ ਨੇ ਪੰਡਤ ਨੂੰ ਆਦੇਸ਼ ਦਿਤਾ ਕਿ ਖਾਣਾ ਪਰੋਸੇ,

ਜਦੋਂ ਪੰਡਤ ਨੇ ਪੱਥਰ ਦਾ ਢੱਕਣ ਚੁਕਿਆ ਤੇ ਮੇਰੇ ਪਿਆਲੇ ਵਿਚ ਪਾਉਣ ਲੱਗਾ, ਅਸੀਂ ਹੈਰਾਨ ਰਹਿ ਗਏ ਕਿ ਉਸ ਵਿਚ ਤਾਂ ਰਸਗੁੱਲੇ ਸਨ, ਜਿਹੜੇ ਪਨੀਰ ਅਤੇ ਖੰਡ ਤੋਂ ਬਣਦੇ ਹਨ, ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਬਹੁਤ ਪਸੰਦ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਬਾਬਾ ਦੀ ਗੁਫਾ ਵਲ ਤੁਰਿਆ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਮੈਂ ਰਸਗੁੱਲਿਆਂ ਦਾ ਹੀ ਸੋਚ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਇਹ ਤਾਂ ਬੜੀ ਅਜੀਬ ਗੱਲ ਹੈ। ਅਘੋਰੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਇਸ ਮਿਠਾਈ ਵਿਚ ਕੋਈ ਮਾਸ ਨਹੀਂ ਹੈ।”

ਮੈਂ ਵੀ ਖਾਧੀ, ਪੰਡਤ ਨੂੰ ਵੀ ਖਾਣੀ ਪਈ, ਬਹੁਤ ਹੀ ਸਵਾਦ ਸੀ, ਜਿਹੜੀ ਬਚ ਗਈ ਅਘੋਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਇਹ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਵੰਡ ਦੇਵੋ। ਇਹ ਅਘੋਰੀ ਨੇ ਕਰਕੇ ਦਿਖਾਇਆ ਸੀ ਸਾਨੂੰ, ਸਾਡੇ ਤੇ ਕੋਈ ਜਾਦੂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤਾ, ਪੰਡਤ ਤਾਂ ਇਕੱਲਾ ਹਨ੍ਹੇਰੇ ਵਿਚ ਪਿੰਡ ਵਲ ਤੁਰ ਪਿਆ, ਤਿੰਨ ਮੀਲ ਉਤੇ ਪਿੰਡ ਸੀ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਰਾਤ ਅਘੋਰੀ ਨਾਲ ਕੱਟਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਲਿਆ, ਮੈਂ ਜਾਨਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਅਘੋਰੀ ਨੇ ਮਾਸ ਦੇ ਰਸਗੁੱਲੇ ਕਿਵੇਂ ਬਣਾਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਜੀਬ ਰਹਿਣ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਨੂੰ ਜਾਨਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਮਿਰਤਕ ਦਾ ਮਾਸ ਕਿਉਂ ਚਾੜਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਹ ਰਸਗੁੱਲੇ ਕਿਵੇਂ ਬਣ ਗਏ? ਉਹ ਇਥੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕੱਲੇ ਕਿਉਂ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ? ਮੈਂ ਇਸ ਸਭ ਕੁਝ ਤੋਂ ਹੈਰਾਨ ਸੀ। ਮੈਂ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਲੋਕਾਂ ਬਾਰੇ ਸੁਣਿਆ ਜ਼ਰੂਰ ਸੀ ਪਰ ਮਿਲਿਆ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰੀ ਸੀ, ਦੋ ਘੰਟੇ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਬੈਠਣ ਤੋਂ ਬਾਦ ਮੈਂ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਬਾਰੇ ਗੱਲਬਾਤ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ, ਉਹ ਬਹੁਤ ਗਿਆਨੀ ਸਨ, ਲਾਇਕ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਬੜੀ ਔਖੀ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਵੀ ਉਹ ਬੋਲਦੇ ਮੈਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਸਮਾਂ ਲਗਦਾ। ਫੇਰ ਮੈਂ ਜਵਾਬ ਦਿੰਦਾ। ਬੇਸ਼ਕ ਉਹ ਬਹੁਤ ਗਿਆਨੀ ਸਨ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਬਾਕੀ ਸਾਧੂਆਂ ਤੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਵੱਖਰਾ ਅਤੇ ਅੱਡਰਾ ਸੀ।

ਅਘੋਰ ਵਿਦਿਆ ਅਥਰਵੇਦ ਵਿਚ ਦਸੀ ਗਈ ਹੈ, ਪਰ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹਿਆ ਕਿ ਇਨਸਾਨ ਦਾ ਮਾਸ ਖਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੁਛਿਆ, ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋ ਅਤੇ ਇਨਸਾਨ ਦਾ ਮਾਸ ਖਾਂਦੇ ਹੋ?

ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, “ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਮਰਿਆ ਕਿਉਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ, ਇਹ ਤਾਂ ਇਨਸਾਨ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਹੁਣ ਇਹ ਉਹ ਵਸਤੂ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਹੁਣ ਵਰਤੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਰਹੀ, ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਇਨਸਾਨ ਨਾਲ ਜੋੜ ਰਹੇ ਹੋ, ਇਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ ਪਰ ਮੈਂ ਕਰਾਂਗਾ, ਮੈਂ ਇਕ ਵਿਗਿਆਨੀ ਹਾਂ, ਤਜਰਬਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਪਦਾਰਥ ਅਤੇ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਲੁਕਿਆ ਗੁੜ੍ਹਾ ਤੱਤ ਜਾਨਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਮੇਰਾ ਗੁਰੂ ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਕੁਦਰਤ ਹੈ, ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਕਿੰਨੇ ਰੂਪ ਹਨ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਅਸੂਲ ਵਰਤ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਪਦਾਰਥ ਹੀ ਬਦਲ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਉਸ ਪੰਡਤ ਲਈ ਇਹ ਕਾਰਜ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਕਿ ਦੂਸਰੇ ਜ਼ਰਾ ਦੂਰ ਹੀ ਰਹਿਣ ਤਾਂ ਚੰਗਾ ਹੈ। ਇਸ ਗੁਫਾ ਵਿਚ ਮੇਰਾ ਤੇਰ੍ਹਵਾਂ ਸਾਲ ਹੈ, ਅੱਜ ਤਕ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਆਇਆ, ਲੋਕੀ ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਡਰਦੇ ਹਨ, ਮੇਰੀ ਸ਼ਕਲ ਤੋਂ ਡਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਸੋਚਦੇ ਹਨ ਮੈਂ ਗੰਦਾ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਮੱਛੀਆਂ ਅਤੇ ਮੁਰਦੇ ਖਾਂਦਾ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਪੱਥਰ ਮਾਰਦਾ ਹਾਂ ਪਰ ਮੈਂ ਕਦੀ ਵੀ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਨਹੀਂ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਸੱਟ ਨਹੀਂ ਲੱਗੀ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਾਹਰੀ ਵਤੀਰਾ ਬੜਾ ਹੀ ਅੱਖੜ ਸੀ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦਸਿਆ ਕਿ ਉਹ ਜਾਣ ਬੁੱਝ ਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਕ ਤਾਂ ਇਸ ਕਰਕੇ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਿਘਨ ਨਾ ਪਾਏ, ਦੂਸਰਾ ਤਾਂ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਖਾਣ ਪੀਣ ਲਈ ਦੂਸਰਿਆਂ ਤੋਂ ਨਿਰਭਰ ਨਾ ਰਹਿਣ। ਉਹ ਕੋਈ ਨੀਮ ਪਾਗਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਰ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਦੇ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਨੀਮ ਪਾਗਲ ਹੋਣ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰਹਿਣਾ ਪੂਰਾ ਸ਼ੈਨਿਰਭਰ ਸੀ, ਉਹ ਉਸ ਗੁਫਾ ਵਿਚ ਇੱਕੀ ਸਾਲ ਰਹੇ ਪਰ ਕਦੇ ਵੀ ਕੋਈ ਮਿਲਣ ਨਹੀਂ ਆਇਆ।

ਅਸੀਂ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਜਾਗਦੇ ਰਹੇ, ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਦਸਦੇ ਰਹੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਅਘੋਰ ਮਾਰਗ ਬਾਰੇ ਸਭ ਕੁਝ ਦਸਿਆ, ਮੈਂ ਇਸ ਮਾਰਗ ਤੇ ਨਹੀਂ ਚਲਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਪਰ ਮੈਂ ਉਸ ਬਾਰੇ ਜਾਨਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਉਂ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਵੀ ਜਾਨਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਉਹ ਪਦਾਰਥ ਦਾ ਮੂਲ ਰੂਪ ਬਦਲ ਦਿੰਦੇ ਸਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਕ ਚਟਾਨ ਨੂੰ ਖੰਡ ਦਾ ਡੱਲਾ ਬਣਾ ਦੇਣਗੇ, ਰੋਜ਼ ਨਿਤ ਨਵਾਂ ਉਹ ਤਜਰਬਾ ਕਰਦੇ, ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਰੇਤ ਨੂੰ ਹੱਥ ਲਗਾਓ, ਉਹ ਰੇਤ ਦੇ ਕਣ ਬਦਾਮ ਤੇ ਕਾਜੂ ਬਣ ਗਏ, ਮੈਂ ਇਸ ਵਿਦਿਆ ਬਾਰੇ ਸੁਣਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਮੈਂ ਇਸਦਾ ਮੂਲ ਸਿਧਾਂਤ ਵੀ ਜਾਣਦਾ ਸੀ ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਉਤੇ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਇਆ, ਮੈਂ ਬਹੁਤਾ ਇਸ ਨੂੰ ਜਾਨਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ, ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਬਾਰੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣੂੰ ਹਾਂ।

ਦੁਪਹਿਰ ਨੂੰ ਤੁਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜ਼ੋਰ ਪਾਇਆ ਕਿ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ ਜ਼ਰੂਰ ਕੁਝ ਖਾ ਕੇ ਹੀ ਜਾਵਾਂ। ਇਸ ਵਾਰੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਭਾਂਡੇ ਵਿਚੋਂ ਹੋਰ ਮਿਠਾਈ ਕੱਢੀ। ਉਹ ਮੇਰੇ ਤੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ ਸਨ, ਸਾਰਾ ਸਮਾਂ ਉਹ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਤਾਂਤਰ ਵਿਦਿਆ ਦੀਆਂ ਹੀ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, “ਇਹ ਵਿਗਿਆਨ ਖਤਮ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਬੜੇ ਲੋਕੀ ਇਸ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ। ਸੋ ਸਮਾਂ ਆਏਗਾ, ਇਹ ਵਿਦਿਆ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ।” ਮੈਂ ਪੁਛਿਆ, “ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਕਰਨ ਦਾ ਲਾਭ ਕੀ ਹੈ?” ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, “ਤੁਹਾਡਾ ਲਾਭ ਤੋਂ ਕੀ ਭਾਵ ਹੈ? ਇਹ ਇਕ ਵਿਗਿਆਨ ਹੈ ਅਤੇ ਵਿਗਿਆਨੀ ਨੂੰ ਇਸ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਅਤੇ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕਰਨ ਲਈ ਹੋਰ ਗੱਲਾਂ ਲਈ ਅਤੇ ਦਸਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਦਾਰਥ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਸ਼ਕਤੀ ਵਿਚ ਬਦਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਕਦੋਂ ਪਦਾਰਥ ਵਿਚ। ਸ਼ਕਤੀ ਅਤੇ ਪਦਾਰਥ ਦਾ ਮੂਲ ਸਿਧਾਂਤ ਇਕ ਹੀ ਹੈ, ਹਰ ਇਕ ਪਦਾਰਥ ਅਤੇ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਮੂਲ ਤੱਤ ਇਕ ਹੀ ਹੈ, ਇਕ ਹੀ ਡੋਰ ਵਿਚ ਸਭ ਬਧੇ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਉਸ ਬਾਰੇ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਇਸ ਦਾ ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਵੇਦਾਂਤ ਅਤੇ ਪੁਰਾਣੇ ਵਿਗਿਆਨਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਡੋਰ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਾਰਾ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਪਰੋਤਾ ਹੈ ਉਸ ਬਾਰੇ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਜੋਤ ਇਕ ਹੀ ਹੈ, ਸ਼ਕਤੀ ਇਕ ਹੀ ਹੈ, ਨਾਮ ਵੱਖਰੇ-ਵੱਖਰੇ ਹਨ, ਉਸੇ ਜੋਤ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਰੂਪ ਹਨ, ਦੋ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ਔਖਾ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਰੋਤ ਇਕ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਪਾਣੀ ਜੰਮ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਬਰਫ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਉਹ ਸੁਕਣ ਲਗਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀਆਂ

ਬੁੰਦਾਂ ਬਣ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਕਿ ਇਹ ਤਿੰਨ ਇਕ ਹੀ ਪਦਾਰਥ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਰੂਪ ਹਨ, ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕੋਈ ਅੰਤਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅੱਜ ਦੇ ਵਿਗਿਆਨੀ ਵੀ ਬੱਚਿਆਂ ਵਰਗੇ ਹੀ ਹਨ, ਉਹ ਉਸ ਇਕ ਤੱਤ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ ਨਾ ਹੀ ਪਦਾਰਥ ਨੂੰ ਸ਼ਕਤੀ ਅਤੇ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਪਦਾਰਥ ਵਿਚ ਬਦਲਣ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਜਾਣਦੇ ਹਨ।

ਬੌਧਿਕ ਪੱਖੋਂ, ਗਿਆਨ ਪੱਖੋਂ ਜੋ ਉਹ ਕਹਿ ਰਹੇ ਸਨ ਮੈਂ ਬਿਲਕੁਲ ਸਹਿਮਤ ਸੀ, ਪਰ ਜੋ ਉਹ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਨਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦਿੰਦਾ, ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਵਿਦਿਆ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੁੜ ਮਿਲਣ ਦਾ ਵਾਅਦਾ ਕੀਤਾ, ਪਰ ਮੈਂ ਗਿਆ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਉਸ ਪੰਡਤ ਬਾਰੇ ਜਾਨਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਜੋ ਡਰਦਾ-ਡਰਦਾ ਮੁੜਿਆ ਸੀ, ਪਿੰਡ ਮੈਂ ਮੁੜਦੇ ਵੇਲੇ ਉਸ ਕੋਲ ਗਿਆ, ਮੈਂ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਿਆ ਦੇਖ ਕੇ, ਉਹ ਬਿਲਕੁਲ ਬਦਲਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਉਹ ਅਘੋਰੀ ਬਾਬਾ ਦਾ ਸ਼ਿਸ਼ ਬਣਨਾ ਸੋਚ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਮੇਰਾ ਗਧਾ ਕਿਥੇ ਹੈ?

ਮੈਂ, ਮਾਓ, ਵਿਚ ਜੋ ਕਿ ਮਧਿਆ ਪਰਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਇਕ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਨਗਰ ਹੈ ਉਥੇ ਇਕ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਝੋਪੜੀ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਉਹ ਝੋਪੜੀ ਤੁਰਦੇ-ਫਿਰਦੇ ਸਵਾਮੀਆਂ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਬਣਾਈ ਹੋਈ ਸੀ, ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਸਮਾਂ ਮੈਂ ਅੰਦਰ ਹੀ ਬਿਤਾਉਂਦਾ ਆਪਣਾ ਯੋਗਿਕ ਵਿਆਮ ਕਰਦਾ ਜਾਂ ਫੇਰ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਬੈਠਾ ਰਹਿੰਦਾ, ਸਿਰਫ਼ ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਲਈ ਸਵੇਰ ਅਤੇ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਹਵਾ ਲੈਣ ਲਈ ਬਾਹਰ ਆਉਂਦਾ।

ਨੇੜੇ ਹੀ ਇਕ ਧੋਬੀ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਬੱਚਾ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਪਤਨੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਕੇਵਲ ਇਕ ਗਧਾ ਹੀ ਸੀ। ਇਕ ਦਿਨ ਉਸ ਦਾ ਗਧਾ ਗੁਆਚ ਗਿਆ, ਉਸ ਨੂੰ ਐਨੀ ਚਿੰਤਾ ਹੋਈ ਕਿ ਉਹ ਚੁੱਪ ਕਰ ਗਿਆ, ਬੱਦਲ ਗਿਆ। ਲੋਕੀ ਸਮਝਣ ਲਗ ਪਏ ਉਹ ਸਮਾਧੀ ਵਿਚ ਚਲਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਸਮਾਧੀ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਲੋਕੀ ਕੁਝ ਵੀ ਕਰ ਦੇਣਗੇ, ਇਥੇ ਤਕ ਕਿ ਘਰ ਘਾਟ ਵੇਚ ਕੇ ਉਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਅਰਪਣ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜਾ ਸਮਾਧੀ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਜਾਵੇ। ਉਹ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਚੜ੍ਹਾਵਾ ਚੜ੍ਹਾਉਣਾ, ਪਿਆਰ ਅਤੇ ਸ਼ਰਧਾ ਪ੍ਰਗਟਾਉਣੀ ਹੀ ਹੈ, ਉਹ ਧੋਬੀ ਇਕੋ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੋ ਦਿਨ ਬੈਠਾ ਰਿਹਾ, ਲੋਕੀ ਪੈਸੇ ਫੁੱਲ ਫਲ ਆਦਿ ਉਸ ਦੇ ਅੱਗੇ ਚੜ੍ਹਾਉਣ ਲਗ ਪਏ, ਦੋ ਬੰਦਿਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਚੇਲੇ ਵੀ ਬਣਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਪੈਸੇ ਵੀ ਇਕੱਠੇ ਕਰਨ ਲਗ ਪਏ, ਉਹ ਧੋਬੀ ਟਸ ਤੋਂ ਮਸ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਚੇਲਿਆਂ ਨੇ ਦੂਸਰਿਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ ਕਿ ਆਓ। ਚੇਲੇ ਇਹ ਦਸਣਾ ਚਾਹ ਰਹੇ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਇਕ ਵੱਡੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਿਸ਼ ਹਨ, ਸੁਣ-ਸੁਣਾ ਕੇ ਉਹ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਵੱਡਾ ਬਣ ਗਿਆ।

ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਕਿਸੇ ਨੇ ਖਬਰ ਦਿਤੀ ਕਿ ਜਿਥੇ ਮੈਂ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਨੇੜੇ ਹੀ ਇਕ ਬੜਾ ਆਦਮੀ ਸਮਾਧੀ ਲਾਈ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਗਿਆ, ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ ਸੱਚੀ ਹੀ ਇਕ ਬੰਦਾ ਅੱਖਾਂ ਬੰਦ ਕਰੀਂ ਬੈਠਾ ਸੀ, ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕੀ ਉਸ ਦੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਬੈਠੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕਹਿ ਰਹੇ ਸਨ ਹੇ ਪਰਮਾਤਮਾ! ਇਸ

ਨੂੰ ਹੋਸ਼ ਵਿਚ ਲਿਆ, ਹਰੇ ਰਾਮ, ਹਰੇ ਰਾਮ, ਹਰੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ, ਹਰੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ।

ਮੈਂ ਪੁਛਿਆ, “ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ?”

ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, “ਇਹ ਸਾਡਾ ਗੁਰੂ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੇ ਸਮਾਧੀ ਲਗਾਈ ਹੋਈ ਹੈ।”

ਮੈਂ ਬੜਾ ਉਤਸੁਕ ਹੋ ਗਿਆ, ਮੈਂ ਸੋਚਿਆ, “ਮੈਂ ਦੇਖਾਂ ਤਾਂ ਸਹੀ ਜਦੋਂ ਇਹ ਸਮਾਧੀ ਤੋਂ ਉਠੇਗਾ ਕੀ ਕਰੇਗਾ?”

ਦੋ ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਖੋਲ੍ਹੀਆਂ, ਹਰ ਕੋਈ ਉਸ ਵਲ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਦੇਖੀਏ ਹੁਣ ਇਹ ਕਿਹੜੇ ਗੁਰੂ ਗਿਆਨ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਹੈ? ਪਰ ਉਹ ਸਮਾਧੀ ਤੋਂ ਉਠਿਆ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਮੇਰਾ ਗਧਾ ਕਿਥੇ ਹੈ?

ਕਿਸ ਇੱਛਾ ਨਾਲ ਤੁਸੀਂ ਸਮਾਧੀ ਵਿਚ ਬੈਠਦੇ ਹੋ, ਇਹ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਇਕ ਮੁਰਖ ਸੌਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਮੁਰਖ ਹੀ ਉਠਦਾ ਹੈ ਪਰ ਜੇ ਕੋਈ ਗਿਆਨ ਲਈ ਆਪਾ ਚੀਨਣ ਲਈ ਧਿਆਨ ਲਗਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸੰਤ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਦੋਨਾਂ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਅੰਤਰ ਹੈ, ਇਕ ਉਹ ਜਿਹੜੇ ਗੁਲਤਾਨ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਬਾਂਵਰੇ ਜਿਹੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਦਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਦੂਸਰੇ ਉਹ ਜਿਹੜੇ ਸੱਚੀ-ਮੁਚੀ ਧਿਆਨ ਲਗਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਅਤਿ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਵੀ ਮਨ ਨੂੰ ਇਕ ਗੱਲ ਤੇ ਕੇਂਦਰਤ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਉਹ ਮਨ ਦੀ ਕੇਂਦਰਤਾ ਨਿਖੇਧਾਤਮਕ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਮਨ ਚੰਗੇ ਪਾਸੇ ਕੇਂਦਰਤ ਹੋ ਕੇ ਅੰਤਰਮੁਖੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਬਾਹਰੀ ਚਿੰਨ ਭਾਵੇਂ ਦੋਨਾਂ ਦੇ ਇਕੋ ਜਿਹੇ ਹੀ ਹੋਣ। ਚਿੰਤਾ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਗਤੀਹੀਣ ਕਰਕੇ ਤਣਾਅ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸਰੀਰ ਢਿੱਲਾ, ਸਥਿਰ ਅਤੇ ਸ਼ਾਂਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਮਾਧੀ ਲਈ ਮਨ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਚਿੰਤਾ ਰਹਿਤ ਹੋਣਾ ਅਵਸ਼ਕ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਚਿੰਤਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਮਨ ਢਿੱਲਾ ਪੈ ਕੇ ਢੀਠ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਜੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਸੰਸਾਰਕ ਕਸ਼ਟਾਂ ਤੇ ਚਿੰਤਨ ਕਰਨ, ਉਹ ਚਿੰਤਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ, ਉਹ ਪਿਆਰ ਭਰੀ ਨਿਸੁਆਰਥੀ ਸੰਸਾਰਕ ਸੰਭਾਲ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਨ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਨਾਲ ਜੁੜਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਮਨ ਇਕ ਗੱਲ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਲੱਗਾ ਰਹੇ, ਉਹ ਚਿੰਤਾ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਮਨ ਨੂੰ ਦੂਸਰਿਆਂ ਦੀ ਅਪਦਾ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਚੰਗੇ ਪਾਸੇ ਦਾ ਚਿੰਤਨ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਦੋਨੋਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨ ਇਕਾਗਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਚਿੰਤਨ ਨਾਲ ਚੇਤਨਤਾ ਦਾ ਪਸਾਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਜੌਨ ਨੂੰ ਪਾਟਮੋਸ (Patmos) ਦੇ ਜਜ਼ੀਰੇ ਤੇ ਇਕੱਲਾ ਛੱਡ ਦਿਤਾ ਗਿਆ, ਉਹ ਚਿੰਤਾ ਕਰਨ ਲਗ ਗਿਆ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਪ੍ਰਵਚਨ ਹੁਣ ਸੰਸਾਰ ਤਕ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚੇਗਾ। ਇਹ ਚਿੰਤਾ ਉਸ ਦੇ ਆਪਣੇ ਵਾਸਤੇ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਹ ਇਕ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਸੀ ਜਿਸ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਇਕਾਗਰ ਕਰਕੇ ਚਿੰਤਨ ਕੀਤਾ। ਚਿੰਤਨ ਵਿਸਤਾਰ ਹੈ, ਚਿੰਤਾ ਸਮੇਟਨਾ ਹੈ।

ਜਿਹੜੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਖੇਧੀ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਮੌੜ ਕੇ ਚੰਗੇ ਪਾਸੇ ਵੀ ਲਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਮਨ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਕਰਕੇ ਇਕਾਗਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਧਿਆਨ ਲਗਾਇਆ ਜਾਏ। ਮਨ ਨੂੰ

ਸੋਧੇ ਬਿਨਾਂ ਧਿਆਨ ਲਗਾ ਕੇ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਤਿਆਰੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਾਰੰਭਿਕ ਪੌੜੀਆਂ ਹਨ - ਕਥਨੀ, ਕਰਨੀ, ਖਾਣ ਦੀਆਂ ਆਦਤਾਂ ਤੇ ਕਾਬੂ, ਬਾਕੀ ਸਾਰੀਆਂ ਗਿਆਨ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਤੇ ਕਾਬੂ, ਅਤਿ ਆਵਸ਼ਕ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸੋਧ ਕੇ ਧਿਆਨ ਲਗਾਉਂਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫਲ ਛੇਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਠੀਕ ਮਾਰਗ ਤੇ ਇਸ ਮਾਰਗ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਛੇਤੀ ਹੀ ਪਤਾ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਫੇਰ ਇਹ ਅਨੁਭਵ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੱਥ ਪਰਦਰਸ਼ਕ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਚੇਤਨਤਾ ਹੋਰ ਡੂੰਘੀ ਤੇ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਅਣਸੋਧਿਆ, ਅਪਵਿਤਰ ਮਨ ਕੋਈ ਠੀਕ ਰਸਤਾ ਨਹੀਂ ਦਿਖਾ ਸਕਦਾ ਪਰ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਲਗਾ ਚਿੰਤਨਸ਼ੀਲ ਮਨ ਹੀ ਸਿਰਜਨਾਤਮਕ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਚਿੰਤਾ ਅਤੇ ਧਿਆਨ ਦੋਨੋਂ ਹੀ ਅਚੇਤ ਮਨ ਤੇ ਡੂੰਘਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਚਿੰਤਾ ਕਈ ਮਨੋ ਸਰੀਰਕ ਰੋਗ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਧਿਆਨ ਮਨ ਨੂੰ ਕਈ ਪੱਧਰਾਂ ਤੇ ਸੁਚੇਤ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਜਗਿਆਸੂ ਨੂੰ ਠੀਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਧਿਆਨ ਲਗਾਉਣਾ ਆਉਂਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਸਾਰੀਆਂ ਚਿੰਤਾ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਨਫਰਤ ਅਤੇ ਚਿੰਤਾ ਹੋਰ ਬੜੀਆਂ ਹੀ ਨਖੇਧੀ ਭਰੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਹਨ ਜਿਹੜੀਆਂ ਮਨ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਧਿਆਨ ਅਤੇ ਚਿੰਤਨ ਮਨ ਦਾ ਵਿਸਤਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਵਿਚਾਰਾ ਧੋਬੀ ਭਾਵੇਂ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਾਲ ਬੈਠਾ ਸੀ ਪਰ ਉਹ ਬਹੁਤ ਸੰਤਾਪ ਵਿਚ ਸੀ, ਉਹ ਐਨਾ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣਾ ਸੰਤੁਲਨ ਗੁਆ ਬੈਠਾ ਸੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਕਿਥੇ ਹੈ? ਸਮਾਧੀ ਵਿਚ ਸੁਚੇਤ ਮਨ ਨੂੰ ਉਚੇਰੇ ਲਿਜਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਾਣੂੰ ਕਰਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਹੜੇ ਜਗਿਆਸੂ ਮਨ ਨੂੰ ਸੋਧੇ ਬਿਨਾਂ ਸਮਾਧੀ ਲਗਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਕਈ ਔਕੜਾਂ ਖੜੀਆਂ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਮਾਧੀ ਸਦਾ ਹੀ ਸੁਚੇਤ ਅਤੇ ਸੋਧੇ ਮਨ ਤੋਂ ਹੀ ਉਪਜ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਚਿੰਤਾ ਮਨ ਨੂੰ ਤੰਗ ਕਰਦੀ ਹੈ ਛੋਟਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਧਿਆਨ ਵਿਸਤਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਚੇਤਨਤਾ ਦੇ ਪਸਾਰੇ ਦਾ ਮੇਲ ਅਨੁਭਵ-ਅਤੀਤ-ਤਤਵ ਚੇਤਨਤਾ ਨਾਲ ਹੋਣ ਨੂੰ ਹੀ ਸਮਾਧੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਉਹ ਦੂਸਰਾ ਗੋਪੀਨਾਥ ਕੌਣ ਸੀ?

ਮੈਂ ਗੰਗਾ ਦੇ ਉਸ ਪਾਰ ਛੇ ਮੀਲ ਦੂਰ ਕਾਨ੍ਹਪੁਰ ਰਹਿ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਥੇ ਇਕ ਬਾਗ ਵਿਚ ਮੈਂ ਠਹਿਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਉਨ੍ਹੀਂ ਦਿਨੀਂ ਮੈਂ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਦੂਰ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਕਦੀ ਮੈਂ ਸ਼ਹਿਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾਂਦਾ, ਪਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕੀ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ, ਉਹ ਫਲ ਲੈ ਕੇ ਆਉਂਦੇ, ਮੇਰੇ ਅੱਗੇ ਰੱਖ ਕੇ ਬੈਠ ਜਾਂਦੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਮੈਂ ਕੁਝ ਮਾਲਾ ਰੱਖੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ ਜਦੋਂ ਉਹ ਆਉਂਦੇ, ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ, ਪਹਿਲਾਂ ਬੈਠ ਕੇ ਇਹ ਮੰਤਰ 2000 ਵਾਰੀ ਜਪੋ ਫੇਰ ਮੈਂ ਗੱਲ ਕਰਾਂਗਾ, ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮਿਲਣ ਵਾਲੇ ਮਾਲਾ ਰੱਖ ਕੇ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ।

ਇਕ ਆਦਮੀ ਸੀ ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਮ ਸੀ ਗੋਪੀ ਨਾਥ ਸੀ ਉਹ ਰਿਜ਼ਰਵ ਬੈਂਕ ਵਿਚ ਖਜ਼ਾਨਚੀ ਸੀ, ਉਹ ਚਾਰ ਬੰਦਿਆਂ ਨਾਲ ਇਕ ਦਿਨ ਦੁਪਹਿਰ ਨੂੰ ਆ ਗਿਆ, ਉਹ ਬੈਠ ਗਏ ਅਤੇ ਮੰਤਰ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ, ਉਹ ਐਨੇ ਲੀਨ ਹੋ ਗਏ ਕਿ ਸਮੇਂ ਦਾ ਪਤਾ ਹੀ ਨਾ ਲੱਗਾ, ਰਾਤ ਦੇ ਨੌਂ ਵਜੇ

ਜਦੋਂ ਉਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਖੁਲ੍ਹੀਆਂ ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, ਬਹੁਤ ਮਾੜਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸਭ ਨੇ ਪੁਛਿਆ, “ਕੀ ਹੋਇਆ?”

ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਮੇਰੀ ਭਤੀਜੀ ਦਾ ਵਿਆਹ ਸੀ ਸੱਤ ਵਜੇ ਵਿਆਹ ਵਿਚ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਗਹਿਣਾ ਗੱਟਾ ਸਾਰਾ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਪਿਆ ਹੈ ਤੇ ਚਾਬੀਆਂ ਵੀ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਹਨ, ਸਵਾਮੀ ਜੀ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਕੀ ਕਰ ਦਿਤਾ?”

ਮੈਂ ਜਵਾਬ ਦਿਤਾ, “ਮੈਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਇਥੇ ਦੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਨੇ ਤੈਨੂੰ ਜੋ ਕੀਤਾ ਉਹ ਹੀ ਹੋਇਆ, ਜੋ ਵੀ ਇਥੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਹੀ ਇਹ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤੂੰ ਚੁੱਪ ਕਰਕੇ ਬੈਠ, ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਜਾਹ, ਤੂੰ ਉਸ ਅਰਾਮ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਕਰ, ਤੂੰ ਚਿੰਤਾ ਕਿਉਂ ਕਰਦਾ ਹੈ?”

ਪਰ ਜਿਹੜੇ ਗਹਿਣੇ ਦੇਣੇ ਹਨ, ਉਹ ਮੇਰੀ ਅਲਮਾਰੀ ਵਿਚ ਹਨ, ਚਾਬੀ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਹੈ।

ਮੈਂ ਕਿਹਾ, “ਕੀ ਤੂੰ ਸੱਚੀ ਹੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਮੰਤਰ ਜਪਦਾ ਭੁੱਲ ਗਿਆ ਸੀ?”

ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਤਾਂ ਹੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਹੁਣ ਤਕ ਇਥੇ ਬੈਠਾ ਹਾਂ।”

“ਫੇਰ ਤੂੰ ਚਿੰਤਾ ਨਾ ਕਰ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਸਭ ਕੁਝ ਠੀਕ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਜੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਣ ਨਾਲ ਕੁਝ ਬੁਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਨਾ ਜਪ ਕੇ ਤਾਂ ਕੋਈ ਵੱਡੀ ਆਫਤ ਹੀ ਆਉਣੀ ਸੀ।

ਉਹ ਆਪਣੀ ਬੱਘੀ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਤੇ ਸ਼ਹਿਰ ਮੁੜ ਗਏ, ਉਹ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਪੁਛ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕੀ ਹੋਇਆ ਲੋਕੀ ਉਸ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਬੜੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋਏ ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਤੈਨੂੰ ਹੋਇਆ ਕੀ ਹੈ? ਵਿਆਹ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਸਭ ਕੁਝ ਠੀਕ ਹੈ।

ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਮੈਂ ਤਾਂ ਗੰਗਾ ਦੇ ਦੂਸਰੇ ਪਾਰ ਬੈਠਾ ਸੀ, ਚਾਬੀਆਂ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਸਨ, ਗਹਿਣੇ ਕਿਸ ਨੇ ਕੱਢ ਕੇ ਦਿਤੇ?”

ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, “ਗਹਿਣੇ ਤੂੰ ਕੱਢ ਕੇ ਦਿਤੇ, ਕੀ ਤੂੰ ਆਪਣੀ ਯਾਦਦਾਸ਼ਤ ਖਤਮ ਕਰ ਬੈਠਾ ਹੈ?”

ਉਸ ਦੀ ਪਤਨੀ ਨੇ ਆ ਕੇ ਕਿਹਾ, “ਗਹਿਣੇ ਤੁਸੀਂ ਦਸ ਮਿੰਟ ਵਿਆਹ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਦਿਤੇ, ਹੁਣ ਤਾਂ ਵਿਆਹ ਸੰਪੰਨ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਬਰਾਤ ਖਾਣਾ ਖਾ ਰਹੀ ਹੈ।”

ਪਰ ਚਾਰ ਬੰਦੇ ਜਿਹੜੇ ਗੋਪੀ ਨਾਥ ਦੇ ਨਾਲ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਗੋਪੀ ਨਾਥ ਉਥੇ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਉਹ ਤਾਂ ਮੰਤਰ ਉਚਾਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਗੰਗਾ ਪਾਰ, ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਜਾਂ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਬੇਵਕੂਫ ਹੋ ਜਾਂ ਅਸੀਂ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਕਾਫੀ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਸਨ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਸਭ ਬਹੁਤ ਹੀ ਅਜੀਬ ਲਗ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਰਨਾ ਅੱਖਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਗੋਪੀਨਾਥ ਆਪਣਾ ਸੰਤੁਲਨ ਗੁਆ ਬੈਠਾ ਸੀ ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ, ਗੋਪੀਨਾਥ ਤਾਂ ਮੈਂ ਹਾਂ, ਪਰ ਦੂਸਰਾ ਗੋਪੀਨਾਥ ਕੌਣ ਸੀ, ਕਿਹੜਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਆ ਕੇ ਸਾਰੇ ਕਾਜ ਕੀਤੇ, ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਜਦੋਂ ਉਹ ਦਫਤਰ ਗਿਆ, ਉਹ ਕਿਸੇ ਨਾਲ

ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰ ਰਿਹਾ, ਉਹ ਘੜੀ ਘੜੀ ਇਕੋ ਹੀ ਗੱਲ ਕਹਿੰਦਾ, ਮੈਂ ਇਕੋ ਗੋਪੀਨਾਥ ਹਾਂ, ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਦਸ ਸਕਦੇ ਹੋ ਦੂਸਰਾ ਗੋਪੀਨਾਥ ਕੌਣ ਸੀ? ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਇਹੋ ਹੀ ਖਪਤ ਰਿਹਾ, ਉਸ ਨੂੰ ਦਫਤਰ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਤੋਂ ਅਸਤੀਫਾ ਦੇਣਾ ਪਿਆ, ਇਸੇ ਖਪਤ ਕਰਕੇ।

ਉਸ ਦੀ ਪਤਨੀ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲਣ ਆਈ ਪਰ ਮੈਂ ਕੁਛ ਨਾ ਕਰ ਸਕਿਆ ਮੈਂ ਪੁਛਿਆ, “ਉਹ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਦਾ ਹੈ?”

ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, “ਹਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਸਾਰਾ ਸਮਾਂ ਇਹ ਹੀ ਪੁਛਦਾ ਹੈ, ਮੈਨੂੰ ਦੱਸੋ ਉਹ ਦੂਸਰਾ ਗੋਪੀਨਾਥ ਕੌਣ ਸੀ, ਕੀ ਉਹ ਬਿਲਕੁਲ ਮੇਰੇ ਵਰਗਾ ਹੀ ਲਗਦਾ ਸੀ?”

ਇਸ ਘਟਨਾ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬੜੇ ਹੀ ਲੋਕੀ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲਣ ਆਉਂਦੇ, ਤੁਸੀਂ ਬੜੇ ਉਚੇ ਮਹਾਤਮਾ ਹੋ, ਬੜੇ ਕੌਤਕ ਕਰਦੇ ਹੋ, ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ, “ਤੁਸੀਂ ਐਵੇਂ ਹੀ ਮੇਰੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਕਰਦੇ ਹੋ, ਨਾ ਮੈਨੂੰ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਕੀ ਹੈ, ਸਚਮੁਚ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਕੀ ਹੋਇਆ, ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਇਆ।”

ਪਿਛੋਂ ਮੈਂ ਗੁਰੂਦੇਵ ਨੂੰ ਪੁਛਿਆ, “ਇਹ ਕੀ ਸੀ?”

ਮੇਰੇ ਗੁਰੂਦੇਵ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, “ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੱਕਾ ਭਰੋਸਾ ਹੈ ਸਾਡੇ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਮਹਾਤਮਾ ਨੇ ਹੀ ਗੋਪੀਨਾਥ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਮੰਤਰ ਜਪਣ ਵਿਚ ਬਿਲਕੁਲ ਲੀਨ ਸੀ।”

ਸਾਰਾ ਜੀਵਨ ਮੇਰਾ ਇਹ ਅਨੁਭਵ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਮਹਾਤਮਾ ਲੋਕ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਬੜੇ ਹੀ ਦਿਆਲੂ ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਸਦਾ ਹੀ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ, ਮਹਾਤਮਾ ਹਿਮਾਲਿਆ ਪਰਬਤ ਤੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਹਰ ਥਾਂ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਨ ਹਰ ਥਾਂ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਕਿਤੇ ਵੀ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਇਕ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਨਾਲ ਅਨੁਭਵ

1973 ਵਿਚ ਰਿਸ਼ੀਕੇਸ਼ ਜਾਂਦੇ ਹੋਏ ਅਸੀਂ ਦਿੱਲੀ ਇਕ ਹੋਟਲ ਵਿਚ ਠਹਿਰੇ। ਉਥੇ ਮੈਨੂੰ ਡਾ. ਰੁਡੋਲਫ ਬੈਲਨਟਾਈਨ (Dr. Rudolph Ballentine) ਜੋ ਕਿ ਇਕ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਚਿਕਿਤਸਿਕ ਹਨ, ਉਹ ਮਿਲੇ, ਉਹ ਦਵਾਈਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਵੀ ਰਹਿ ਚੁੱਕੇ ਸਨ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ। ਉਹ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਅਤੇ ਮੱਧ ਪੂਰਬੀ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦਾ ਦੌਰਾ ਕਰਕੇ ਆਏ ਸਨ। ਬੈਲਨਟਾਈਨ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣਾ ਕੁਝ ਅਨੁਭਵ ਦਸਣ ਲਗ ਪਏ ਜਿਹੜਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਕਨਾਟ ਪਲੇਸ ਵਿਚ ਹੋਇਆ। ਉਹ ਤੁਰੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਨਾਂ ਸੁਣਿਆ ਇਕ ਅਜਨਬੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਬੁਲਾ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੁੜ ਕੇ ਦੇਖਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਕ ਦੋਸਤ ਦਾ ਨਾਮ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਸਿਆ ਜੋ ਵਲੰਤ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ।

ਡਾਕਟਰ ਨੇ ਪੁਛਿਆ, “ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣਦੇ ਹੋ?”

ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਤਰੀਕ ਨੂੰ ਜਨਮੇ ਸੀ, ਤੁਹਾਡੇ ਦਾਦੇ ਦੇ ਨਾਮ ਇਹ ਸੀ, ਫੇਰ ਉਸ ਨੇ ਉਹ ਗੱਲ

ਦੱਸੀ ਜਿਹੜੀ ਸਿਵਾਏ ਡਾ. ਬੈਲਨਟਾਈਨ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਡਾ. ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਇਹ ਉਹੋ ਹੀ ਹੈ ਜਿਸ ਲਈ ਮੈਂ ਭਾਰਤ ਆਇਆ ਹਾਂ।

ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਮੈਨੂੰ ਪੰਜ ਡਾਲਰ ਦਿਓ, ਡਾ. ਬੈਲਨਟਾਈਨ ਨੇ ਦੇ ਦਿਤੇ।”

ਉਹ ਬੰਦਾ ਏਧਰ ਓਧਰ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਕੋਈ ਦੇਖ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ, ਕੋਈ ਪੁਲਿਸ ਵਾਲਾ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਦੇਖ ਰਿਹਾ, ਜੇ ਪੁਲਿਸ ਦੇਖ ਲੈਂਦੀ, ਉਸ ਨੇ ਉਦੋਂ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਫੜ ਲੈਣਾ ਸੀ, ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਤੁਸੀਂ ਇਥੇ ਹੀ ਠਹਿਰੋ, ਮੈਂ ਹੁਣੇ ਹੀ ਆਇਆ, ਡਾ. ਉਥੇ ਅੱਧਾ ਘੰਟਾ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਕਰਦੇ ਰਹੋ ਕੋਈ ਉਥੇ ਮੁੜ ਕੇ ਨਹੀਂ ਆਇਆ।

ਡਾ. ਬੈਲਨਟਾਈਨ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, “ਸਵਾਮੀ ਜੀ, ਉਹ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਆਦਮੀ ਸੀ।”

ਮੈਂ ਪੁਛਿਆ, “ਉਸ ਨੇ ਕੀ ਕੀਤਾ?”

ਉਸ ਨੇ ਉਤਰ ਦਿਤਾ, “ਉਸ ਨੇ ਮੇਰੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਜ਼ਾਤੀ ਗੱਲਾਂ ਦੱਸੀਆਂ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਇਕ ਅਜਨਬੀ ਸੀ।”

ਮੈਂ ਉਤਰ ਦਿਤਾ, “ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਪਤਾ ਸੀ ਨਾ?”

“ਹਾਂ”

ਫੇਰ ਉਸ ਨੇ ਕੀ ਵੱਡੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ, ਜੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੋਵੇ ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਸੋਚ ਰਹੇ ਹੋ, ਉਸਦਾ ਪਤਾ ਲਗਣਾ ਕੋਈ ਔਖਾ ਨਹੀਂ, ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਗਿਆਨ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਨਾਲ ਤੁਹਾਡਾ ਵਿਸਥਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਇਹ ਗਿਆਨ ਤੁਹਾਨੂੰ ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਲਈ ਹੋਰਾਨ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਚੋਕਾਂ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਵੀ ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਤੇ ਤੁਹਾਡੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ।

ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਢਕਵਜੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਹਰ ਜਗ੍ਹਾ ਮਿਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਬਹੁਤ ਵਾਰੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਧੂ ਦਾ ਰੂਪ ਹੀ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਤੁਹਾਡਾ ਭਵਿੱਖ ਦਸਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਟੋਟਕੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਕਰਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸਿੱਖ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਰੋਜ਼ੀ ਰੋਟੀ ਕਮਾਉਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਅਜਨਬੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਸਲੀ ਸਾਧੂ ਹੀ ਸਮਝ ਬੈਠਦੇ ਹਨ, ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਮੁਸਾਫਰ ਅਜਨਬੀ ਕਦੇ ਵੀ ਉਥੇ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਦੇ ਜਿਥੇ ਪੂਰਨ ਸਾਧੂ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਬਹੁਰੂਪੀਏ ਆਧਿਆਤਮਵਾਦ ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ ਧੱਬਾ ਹਨ।

ਡਾ. ਬੈਲਨਟਾਈਨ ਫੇਰ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਤੁਰ ਪਏ। ਅਸੀਂ ਜਦੋਂ ਵਾਪਸ ਚਲੇ ਗਏ, ਉਹ ਰਿਸ਼ੀਕੇਸ਼ ਰਹੇ, ਹੋਰ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਵੀ ਗਏ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵੈਦਕ ਕਾਲਜਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਗਏ, ਮੁੜ ਉਹ ਅਮਰੀਕਾ ਫੇਰ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਆਏ ਅਤੇ ਹੌਨਸਡੇਲ ਦੀ ਸੰਸਥਾ ਵਿਚ (Combined therapy program) ਦੇ ਮੁਖੀ ਵਜੋਂ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਹਨ।

□ □ □ □ □ □

ਲਾਗੀ ਲਿਵ ਟੁੱਟੀ ਕਿਉਂ?

ਸੰਤ ਕਲਿਆਣ ਦਾਸ ਜੀ,

ਮੁਹੱਬਤ ਤਕਸੀਮ ਹੋ ਗਈ, ਪ੍ਰੀਤ ਵੰਡੀ ਗਈ, ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਟੁਕੜੇ ਹੋ ਗਿਆ, ਲਿਵ ਟੁੱਟ ਗਈ।

ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਝੁੱਗੀ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲੱਗ ਗਈ, ਬੁਝਣ 'ਚ ਨਾ ਆਈ ਤਾਂ ਭਗਤ ਜੀ ਨੇ ਬਾਹਰ ਰਹਿ ਗਿਆ ਸਮਾਨ ਵੀ ਵਿਚੇ ਵਗਾਹਣਾ ਅਰੰਭ ਕਰ ਦਿਤਾ, ਮੰਜੇ ਵੀ, ਬਿਸਤਰਾ ਵੀ ਅੱਗ ਵਿਚ ਫੈਕ ਦਿਤੇ। ਗੁਆਂਢੀ ਪੁੱਛਣ ਲੱਗੇ ਭਗਤ ਜੀ! ਇਹ ਕੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ? ਬਚਿਆ ਖੁਚਿਆ ਸਮਾਨ ਵੀ ਅੱਗ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਰਹੇ ਹੋ? ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਬੋਲੇ -

ਉਹ ਅਗਨੀ ਵੀ ਤਾਂ ਆਪੇ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਆਕਸੀਜਨ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਹਵਾ ਵੀ ਆਪੇ ਹੈ, ਜੇ ਮਾਲਕ ਹੀ ਖੁਦ ਸਾੜਨ ਲਗ ਪਿਆ ਤਾਂ ਹੁਣ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਕੌਣ ਹੈ। ਮੈਂ ਉਸਦੀ ਰਜ਼ਾ ਪਛਾਣ ਲਈ ਹੈ ਉਹ ਸਭ ਕੁਝ ਜਾਲਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਬਚਾ ਕੇ ਕਿਉਂ ਰੱਖਾਂ? ਕੁੱਲੀ ਸੜ ਜਾਣ ਪਸ਼ਚਾਤ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਬਾਹਰ ਜੰਗਲ ਵਲ ਚਲੇ ਗਏ ਅਤੇ ਧਿਆਨ ਮਗਨ ਬੈਠ ਗਏ। ਸ਼ੁਕਰਾਨੇ ਨਾਲ ਮਨ ਭਰ ਗਿਆ ਠੀਕ ਹੈ ਪ੍ਰੀਤਮ ਤੂੰ ਬੜੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕੀਤੀ, ਅਨਸਵਰ ਸਮੱਗਰੀ ਤੇ ਘਰ ਦਾ ਮੋਹ ਤੋੜ ਦਿਤਾ। ਸਭ ਪਕੜਾਂ ਛੁੱਟ ਗਈਆਂ, ਕੇਵਲ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਜੁੜਨਾ ਰਹਿ ਗਿਆ, ਤੂੰ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਹਰ ਸ਼ੈ ਤੋਂ ਵਿਰਕਤ ਕਰ ਦਿਤਾ, ਮੈਨੂੰ ਹੁਣ ਤੇਰੀ ਪ੍ਰੇਮਾ ਭਗਤੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਝੰਜਟ ਲਾਝਾ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ, ਤੇਰੀ ਬੜੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਹੋ ਗਈ, ਹੁਣ ਮੈਂ ਕੇਵਲ ਤੇਰੇ ਪ੍ਰੇਮ ਰੰਗ ਵਿਚ ਹੀ ਰੰਗਿਆ ਰਹਾਂਗਾ।

ਉਧਰ ਭਗਤ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਆਪਣੇ ਆਸ਼੍ਰਿਤ ਵੇਖ ਕੇ ਭਗਵਾਨ ਇਕ ਸੇਠ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ ਮਿਸਤਰੀ, ਬੇਢੀ (ਤਰਖਾਣ) ਤੇ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਆ ਗਿਆ, ਵਲੇ ਬਾਂਸ ਤੇ ਸਰਕੜੇ ਦਾ ਗੱਡਾ ਵੀ ਨਾਲ ਲੈਂਦ ਲਿਆਇਆ। ਵੇਖਦਿਆਂ ਵੇਖਦਿਆਂ ਬੜੀ ਸੁੰਦਰ ਦਿਬਯ ਛਨ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕਰ ਦਿਤੀ ਅਤੇ ਉਸ ਵਿਚ ਹਰ ਸਮਾਨ ਬਿਸਤਰੇ, ਬਰਤਨ, ਭਾਂਡੇ, ਆਟਾ, ਦਾਲਾ, ਘੀ, ਮਿੱਠਾ ਹਰ ਸਮੱਗਰੀ ਭਰ ਦਿਤੀ। ਆਪ ਚਲੇ ਗਏ। ਨਾਮਦੇਵ ਨੂੰ ਪਿੰਡ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਨਾਮਦੇਵ! ਇਕ ਸੇਠ ਕਾਰੀਗਰਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਆਇਆ ਤੇ ਤੇਰੀ ਛਪਰੀ ਬੰਨ੍ਹ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਤਨੀ ਸੁੰਦਰ ਹੈ ਕਿ ਦੁਨੀਆਂ ਵੇਖਣ ਆ ਰਹੀ ਹੈ, ਰਾਜੇ ਦੇ ਮਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਸੁੰਦਰ ਅਤੇ ਅਲੌਕਿਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਹੈ। ਅੱਜ ਤਕ ਐਸੀ ਵਚਿੱਤਰ ਛੰਨ ਵੇਖਣ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਈ। ਕੋਲ ਜਾ ਕੇ ਵੇਖੀਏ ਤਾਂ ਵਲੇ, ਬਾਂਸ, ਸਰਕੜਾ, ਕਾਹੀ ਫੂਸ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੀ ਲਗਦੀ ਹੈ। ਹੈ ਗੁਰ ਗੁਣੀਏ ਤੇ ਮਰਿਆਦਾ ਵਿਚ ਬਣੀ ਹੋਈ, ਚੰਗੀ ਟਕਨੀਕ ਨਾਲ ਬਣੀ ਹੈ। ਦੂਰੋਂ ਵੇਖੀਏ ਤਾਂ ਬਾਂਸ ਸੋਨੇ ਦੀਆਂ ਸੁਨਹਿਰੀ ਛੜਾਂ ਦਿਖਦੀਆਂ ਹਨ, ਵਾਣ ਦੀਆਂ ਰੱਸੀਆਂ ਰੇਸ਼ਮ ਦੇ ਡੋਰੇ ਦਿਸਦੇ ਹਨ, ਫੂਸ ਰੂਪਹਿਲਾ ਤੇ ਸੁਨਹਿਰਾ ਚਮਕਦਾ ਹੈ। ਫੂਸ ਦੀਆਂ ਗੀਢਾਂ ਹੀਰੇ, ਜਵਾਹਰਾਤ, ਮੋਤੀ, ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਸਰਕੜੇ ਤੇ ਫੂਸ ਵਿਚੋਂ ਖਾਸ ਕਿਸਮ ਦੀ ਖੁਸ਼ਬੂ (ਸੁਗੰਧ)

ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਤੂੰ ਇਥੇ ਬੈਠਾ ਹੈਂ, ਦੁਨੀਆਂ ਤੇਰਾ ਘਰ ਵੇਖਣ ਆ ਰਹੀ ਹੈ, ਐਸੀ ਦਿਬਯ ਛੰਨ (ਛਪਰੀ) ਅਸੀਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਵੇਖੀ।

ਭਗਤ ਜੀ ਚੱਲ ਪਏ, ਮਨ ਵਿਚ ਸੋਚਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਐਸੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਮੇਰੇ ਰਾਮੀਏ ਬੀਠਲ ਬਿਨਾਂ ਕੌਣ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਢਾਹੁਣ ਸਾੜਣ ਵਾਲਾ ਵੀ ਉਹ, ਬਣਾਉਣ ਵਾਲਾ ਵੀ ਉਹ ਜਾਂ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਮਾਈਆਂ ਭਾਈਆਂ ਦੀ, ਗੁਆਂਢੀਆਂ ਦੀ ਭੀੜ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਸਾਰੇ ਭਗਤ ਜੀ ਦੇ ਦਵਾਲੇ ਹੋ ਗਏ, ਤੂੰ ਐਸੇ ਅਜੀਬ ਕਾਰੀਗਰ ਬੇਢੀ (ਤਰਖਾਣ) ਕਿਥੋਂ ਲਿਆਂਦੇ। ਤੂੰ ਇਹ ਛਾਨ (ਛਪਰੀ) ਕਿਸ ਬੇਢੀ ਤੋਂ ਬਣਵਾਈ, ਉਸਦਾ ਨਾਮ ਕੀ ਹੈ, ਉਹ ਕਿਥੋਂ ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੈ? ਉਸਦਾ ਪਤਾ ਕੀ ਹੈ? ਉਹ ਛਾਨ ਛਾਵਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਉਸਦੀ ਕਾਰੀਗਰੀ ਕਿਥੋਂ ਤਕ ਹੈ? ਤੇਰੀ ਛੰਨ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਉਸ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਕੀ ਕੀ ਦਿਬਯ ਕਿਰਤਾਂ ਹਨ? ਉਸ ਨੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਵੀ ਬਣਾਇਆ ਹੈ?

ਇਕ ਬੀਬੀ ਗੁਆਂਢਣ ਜੋ ਚੰਗੇ ਖਾਂਦੇ ਪੀਂਦੇ ਘਰ ਦੀ ਸੀ, ਪੈਸੇ ਵਾਲੀ ਸੀ ਬੋਲੀ, “ਨਾਮਦੇਵ! ਤੂੰ ਇਹ ਛੰਨ ਕਿਸ ਤੋਂ ਪੁਵਾਈ, ਤੇਰੇ ਤੋਂ ਵਧੀਆਂ ਛਨ ਪੁਆਵਾਂਗੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਤੂੰ ਤਾਂ ਗਰੀਬ ਹੈਂ, ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਬਹੁਤ ਪੈਸਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਤੈਥੋਂ ਵੱਧ ਦੁਗਣੀ ਉਜਰਤ ਦੇ ਸਕਦੀ ਹਾਂ। ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਉਹ ਬੇਢੀ (ਹਰਿਆਣੇ ਪ੍ਰਾਂਤ ਵਿਚ ਤਰਖਾਣ ਨੂੰ ਬਾਢੀ ਆਖਦੇ ਹਨ) ਲਿਆ ਕੇ ਦੇ।”

ਪਾੜ ਪੜੋਸਣਿ ਪੂਛਿ ਲੇ ਨਾਮਾ ਕਾ ਪਹਿ ਛਾਨਿ ਛਵਾਈ ਹੋ॥

ਤੋ ਪਹਿ ਦੁਗਣੀ ਮਜੂਰੀ ਦੇਹਉ ਮੋ ਕਉ ਬੇਢੀ ਦੇਹੁ ਬਤਾਈ ਹੋ॥

ਰੀ ਬਾਈ ਬੇਢੀ ਦੇਨੁ ਨ ਜਾਈ॥

ਦੇਖੁ ਬੇਢੀ ਰਹਿਓ ਸਮਾਈ॥

ਪੰਨਾ - 657

ਹੇ ਭੈਣਾਂ! ਉਹ ਬਾਢੀ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦਾ, ਕਿਉਂ? ਕਿਉਂਕਿ ਬਾਢੀ ਦਿਤਾ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਉਹ ਲੈਣ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਵਸਤੂ ਨਹੀਂ।

ਬਾਈ ਬੋਲੀ, “ਨਾਮਦੇਵ! ਤੂੰ ਇਹ ਖੇਚਲ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਦਸ ਦੇ, ਉਸਦਾ ਕਿਹੜਾ ਪਿੰਡ ਸ਼ਹਿਰ ਹੈ। ਉਹ ਕਿਥੇ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਆਪ ਮੰਗਵਾ ਲੈਂਦੀ ਹਾਂ। ਰੀ ਬਾਈ! ਉਸਦਾ ਕੋਈ ਘਰ ਨਹੀਂ, ਪਿੰਡ ਨਹੀਂ, ਜ਼ਿਲਾ ਨਹੀਂ, ਪ੍ਰਾਂਤ ਨਹੀਂ, ਦੇਸ ਨਹੀਂ ਮੈਂ ਕੋਈ ਠਿਕਾਣਾ ਨਹੀਂ ਬਤਾ ਸਕਦਾ।

“ਉਸ ਨੇ ਹੋਰ ਪੁੱਛ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ! ਫੇਰ ਤੂੰ ਕਿਥੋਂ ਲੱਭਾ? ਤੈਨੂੰ ਕਿਥੋਂ ਮਿਲਿਆ? ਆਖਿਰ ਉਹ ਕਿਤੇ ਤਾਂ ਰਹਿੰਦਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਐਡਾ ਹੁਨਰੀ ਅੱਛਾ ਕਾਰੀਗਰ, ਨਿਥਾਵਾਂ ਅਤੇ ਬੇਘਰ ਹੋਵੇ। ਆਖਿਰ ਉਹ ਕਿਤੇ ਤਾਂ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਰਖਦਾ ਹੋਵੇਗਾ।”

“ਰੀ ਬਾਈ! ਉਸ ਬੇਢੀ ਦਾ ਕੋਈ ਖਾਸ ਠਿਕਾਣਾ ਨਹੀਂ,

ਉਹ ਇਕ ਦੇਸੀ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਸਰਵਦੇਸੀ ਤੇ ਸਰਬ ਵਿਆਪਕ ਹੈ, ਹਰ ਥਾਂ ਵਸਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸਰਬ ਸਮਾਇਆ ਹੈ, ਉਹ ਨਿਕਟ ਹੈ, ਤੇਰੇ ਨਿਕਟ ਵੀ ਹੈ, ਉਹ 'ਹਮਾਰੇ ਬੇਢੀ ਪ੍ਰਾਨ ਅਧਾਰਾ' ਬੇਢੀ ਮੇਰੇ ਜੀਵਨ (ਪ੍ਰਾਣਾਂ) ਦਾ ਆਧਾਰ (ਆਸਰਾ) ਹੈ।"

“ਨਾਮਦੇਵ! ਜੇ ਬੇਢੀ ਤੇਰੇ ਨੇੜੇ ਹੈ ਤਾਂ ਤੂੰ ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਦੱਸ ਉਹ ਕੀ ਦਿਹਾੜੀ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਉਸਦੀ ਕੀ ਮਜ਼ੂਰੀ ਹੈ? ਸਾਨੂੰ ਪੈਸੇ ਦੀ ਕੋਈ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਹੀਂ, ਮੈਂ ਉਸ ਤੋਂ ਛੱਨ ਅਵਸ਼ਯ ਛਵਾਣੀ ਹੈ।”

“ਰੀ ਬਾਈ! ਉਹ ਮਜ਼ੂਰੀ ਵਜੋਂ ਪੈਸਾ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦਾ।”

“ਫੇਰ ਕੀ ਮੁਫਤ ਛੱਨ ਬੰਨਦਾ ਹੈ?”

“ਨਹੀਂ, ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਕੀਮਤ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।”

ਬੇਢੀ ਪ੍ਰੀਤ ਮਜ਼ੂਰੀ ਮਾਂਗੇ ਜਉ ਕੋਊ ਛਾਨਿ ਛਵਾਵੈ ਹੋ॥
ਪੰਨਾ - 657

ਉਹ ਧਨ ਦਾ ਭੁੱਖਾ ਨਹੀਂ, ਪ੍ਰੀਤ ਮੰਗਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਛਨ ਪਵਾਉਣੀ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਪ੍ਰੀਤ ਦੀ ਮਜ਼ੂਰੀ ਦੇਵੇ।

“ਨਾਮਦੇਵ! ਤੂੰ ਕਾਹਦੇ ਬਦਲੇ ਆਪਣੀ ਛੱਨ ਛਵਾਈ?”

“ਬਾਈ! ਮੈਂ ਤਾਂ ਕੋਈ ਪੈਸਾ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ, ਨਾ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਪੈਸਾ ਸੀ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਪ੍ਰੀਤ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਛਾਨ ਛਵਾਉਣ ਨੂੰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ, ਕੇਵਲ ਪ੍ਰੀਤ ਹੀ ਕੀਤੀ, ਉਹ ਆਪੇ ਆਇਆ ਤੇ ਛਾਨ ਛਾ ਕੇ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਬਾਈ! ਜੇਕਰ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਬਾਢੀ ਪਾਸੋਂ ਛੱਨ ਛਵਾਉਣੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤ ਕਰ।”

“ਨਹੀਂ, ਨਾਮਦੇਵ! ਮੈਂ ਧਨ ਤਾਂ ਦੇ ਸਕਦੀ ਹਾਂ, ਪ੍ਰੀਤ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਕਦੀ ਹਾਂ। ਮੇਰੀ ਪ੍ਰੀਤ ਤਾਂ ਪਤੀ ਵਿਚ ਹੈ, ਪੁੱਤਰ ਵਿਚ ਹੈ, ਮਾਂ ਬਾਪ ਵਿਚ ਹੈ, ਮੈਂ ਇਕ ਬਾਢੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰੀਤ ਕਿਵੇਂ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹਾਂ? ਪ੍ਰੀਤ ਤਾਂ ਇਕ ਹੈ, ਮੈਂ ਪ੍ਰੀਤ ਕਈ ਥਾਂ ਕਿਵੇਂ ਵੰਡ ਸਕਦੀ ਹਾਂ।”

ਜੇ ਤੂੰ ਅਲੌਕਿਕ ਦਿਬਯ ਛਾਨ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਪ੍ਰੀਤ ਦੇਣੀ ਪਵੇਗੀ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਇਹ ਦਿਬਯ ਛਾਨ (ਆਤਮ ਤਤ੍ਵ ਛਪਰੀ) ਨਹੀਂ ਛਾ ਸਕੇਗੀ।

“ਚੰਗਾ ਨਾਮਦੇਵ! ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਬੇਢੀ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਦੇ ਮੈਂ ਛੱਨ ਅਵਸ਼ਯ ਛਵਾਉਣੀ ਹੈ। ਪਤੀ, ਪੁੱਤਰ ਤੋਂ ਸ਼ੇਸ਼ ਬਚਦੀ ਪ੍ਰੀਤ ਬੇਢੀ ਨੂੰ ਦੇ ਦੇਵਾਂਗੀ।”

“ਨਹੀਂ ਬਾਈ! ਨਹੀਂ, ਉਹ ਅਧੂਰੀ ਪ੍ਰੀਤ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦਾ, ਸਾਲਮ ਪੂਰੀ ਪ੍ਰੀਤ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਬਚੀ-ਖੁਚੀ, ਜੂਠੀ ਅਤੇ ਝੂਠੀ ਪ੍ਰੀਤ ਸਵੀਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਪੂਰਨ ਸ਼ੁਧ, ਪੂਰਨ ਪ੍ਰੀਤ ਹੀ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਨਾ ਬੇਢੀ ਨੂੰ ਆਉਣਾ ਹੈ ਨਾ ਛੱਨ ਛਵਾਣੀ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਬੁਲਾਉਣ, ਲੱਭਣ, ਟੋਲਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਬੱਸ -

ਲੋਗ ਕੁਟੰਬ ਸਭੁ ਤੇ ਤੋਰੈ ਤਉ ਆਪਨ ਬੇਢੀ ਆਵੈ ਹੋ॥
ਪੰਨਾ - 657

ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਕੁਟੰਬ ਵਿਚ ਖਿੰਡੀ ਪ੍ਰੀਤ ਇਕੱਠੀ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦੇ ਅਰਪਣ ਹੋ ਜਾ, ਉਹ ਆਪੇ ਆ ਜਾਵੇਗਾ, ਤੇਰੀ ਛੱਨ ਬੰਨੁ ਜਾਵੇਗਾ।

ਇਹ ਛੱਨ ਗਰਮੀ-ਸਰਦੀ, ਸੁੱਖ-ਦੁਖ, ਰਾਗ-ਦ੍ਰੋਸ਼, ਹਰਖ-ਸੋਗ, ਹਾਨ-ਲਾਭ, ਕੰਚਨ-ਮਾਟੀ, ਜਨਮ-ਮਰਣ, ਮਾਨ-ਅਪਮਾਨ ਹਰ ਦੂਦ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ।

ਬੇਢੀ ਕੇ ਗੁਣ ਸੁਨਿ ਰੀ ਬਾਈ ਜਲਧਿ ਬਾਂਧਿ ਪੂ ਬਾਪਿਓ ਹੋ॥
ਨਾਮੇ ਕੇ ਸੁਆਮੀ ਸੀਅ ਬਹੋਰੀ ਲੋਕ ਭਭੀਖਣ ਆਪਿਓ ਹੋ॥

ਪੰਨਾ - 657

ਉਹ ਕੇਵਲ ਛੱਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬੰਨੁਦਾ, ਉਹ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਬੇਢੀ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਲੋਕਾ ਤੇ ਚਾਰ ਸੌ ਮੀਲ ਲੰਬਾ ਪੁਲ ਬੰਨੁ ਕੇ ਸੀਤਾ ਲਿਆਂਦੀ, ਰਾਵਣ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਬਭੀਸ਼ਨ ਨੂੰ ਰਾਜ ਦਿਤਾ, ਮੇਰਾ ਉਹ ਬੇਢੀ ਹੈ। ਪੂਰਨ ਪ੍ਰੀਤ ਮੰਗਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰੀਤ ਦੀ ਤਕਸੀਮ ਉਸ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰ ਨਹੀਂ। ਧਰੁ ਨੂੰ ਅਟੱਲ ਪਦਵੀ ਬਖਸ਼ੀ।

ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਬੋਲੇ, “ਹੇ ਅਰਜੁਨ! ਮੇਰੇ ਚਾਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਭਗਤ ਹਨ - 1. ਸ੍ਵਾਰਥੀ, 2. ਆਰਤੁ 3. ਜਗਿਆਸੂ 4. ਗਿਆਨੀ।

ਸ੍ਵਾਰਥੀ ਭਗਤ ਉਹ ਹੈ ਜੋ ਆਪਣੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਲਈ, ਬਿਗੜੇ ਵਿਹਾਰ ਠੀਕ ਕਰਾਉਣ ਲਈ, ਸੰਕਟ ਸਮੇਂ, ਸੁੱਤ, ਬਿੱਤ ਨੌਕਰੀ, ਪਦ ਲਈ ਮੈਨੂੰ ਸਿਮਰਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਮੇਰੀ ਪੂਜਾ ਅਰਾਧਨਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਸੁਖਣਾ ਸੁਖਦਾ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ ਇਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਦੇਵੇਗਾ, ਉਸ ਦਾ ਘਰ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਹੈ, ਉਹ ਦਾਤਾ ਹੈ, ਸਮਰੱਥ ਹੈ, ਅਣਹੋਈ ਵਰਤਾਅ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਦੇਵੇਗਾ, ਅਵਸ਼ਯ ਦੇਵੇਗਾ, ਉਹ ਸੰਕਟ ਹਰਣ ਹੈ, ਸੰਕਟ ਹਰੇਗਾ, ਮੇਰੀ ਕਾਮਨਾ ਪੂਰੀ ਕਰੇਗਾ, ਪੂਰੀ ਆਸ਼ਾ ਰਖਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਭਗਤ ਹੈ, ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਇੱਛਾ, ਲੋੜ ਬਰ ਬਸ ਪੂਰੀ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਭਰੋਸਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਭਗਤ ਹੈ, ਜੇ ਭਰੋਸਾ ਨਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਉਹ ਭਗਤ ਹੀ ਨਾ ਹੁੰਦਾ, ਭਰੋਸੇ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਉਹ ਭਗਤਾਂ ਵਿਚ ਗਿਣਨਾ ਪਿਆ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਕਾਮਨਾ ਪੂਰੀ ਕਰਨੀ ਪਈ, ਮਤਲਬ ਪੂਰਾ ਹੋਣ ਤੇ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਵਿਸਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਦੁਨਿਆਵੀ ਲੋੜਾਂ ਲਈ, ਝੂਠੀ ਤੇ ਅਨਸੂਰ ਵਸਤੂਆਂ ਲਈ ਆਪਣੀ ਉਰਜਾ ਨਸ਼ਟ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਮੇਰੇ ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਤਾਂ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਪਿਆਰ ਦਾਤਾਂ, ਬਖਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਹੈ।

ਦਾਤਿ ਪਿਆਰੀ ਵਿਸਰਿਆ ਦਾਤਾਰਾ॥ ਪੰਨਾ - 676

ਦਾਤਾਂ ਮਿਲਦਿਆਂ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਵਿਸਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਮੇਰਾ ਸਭ ਤੋਂ ਨੀਵੀਂ, ਕਿਸਮ ਦਾ ਭਗਤ ਹੈ।

ਦੁਜਾ ਆਰਤ ਭਗਤ ਹੈ। ਦੁਖੀਆਂ, ਰੋਗੀ, ਦੁੱਖ ਰੋਗ ਦੀ ਨਵਿਰਤੀ ਲਈ ਮੈਨੂੰ ਸੱਚੇ ਦਿਲੋਂ ਯਾਦ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਭਰੋਸਾ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਅੰਸ਼ੁਧੀ ਯਤਨ ਕੰਮ ਨਾ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਰੋਗ ਮੁਕਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹਾਂ। ਉਹ ਮੇਰਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਨਾਮ ਜਪਦਾ ਹੈ।

ਸਰਬ ਰੋਗ ਕਾ ਅਉਖਦੁ ਨਾਮੁ॥ ਪੰਨਾ - 274

ਉਸਦਾ ਮੇਰੇ ਉਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਯਕੀਨਨ ਉਸਦਾ ਰੋਗ ਦੁੱਖ ਨਿਵਾਰਣ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹਾਂ, ਭਰੋਸਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਉਸਦਾ ਦੁੱਖ ਹਰਦਾ ਹਾਂ। ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਡਾਕਟਰ, ਵੈਦ, ਹਕੀਮ ਉਸ ਦਾ ਰੋਗ ਨਾ ਤੋੜ ਸਕੇ ਤਾਂ ਉਹ ਮੇਰੀ ਸ਼ਰਣ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਔਸ਼ਧੀ ਰੋਗ ਨਾ ਹਟਾਉਂਦੀ ਵੇਖਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਮੇਰੀ ਸ਼ਰਣ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਮੈਨੂੰ ਪੁਕਾਰਦਾ ਹੈ, ਹੇ ਰੱਬਾ! ਹੇ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ! ਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ! ਮੇਰੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਸਦੀ ਪੁਕਾਰ ਸੁਣਦਾ ਹਾਂ, ਉਹ ਮੇਰਾ ਆਰਤ ਭਗਤ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਉਸਦਾ ਦੁੱਖ ਮਿਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਮੇਰਾ ਚਿੰਤਨ ਕਰਨਾ ਛੱਡ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਮੇਰੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ। ਸੂਰਬੀ ਤੇ ਆਰਤ ਮੇਰੇ ਸਥਾਈ ਭਗਤ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਇਹ ਮੌਸਮੀ ਭਗਤ ਹਨ, ਇਹ ਆਪਣੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਦੇ ਮੌਸਮ ਤੇ ਫਲਦੇ ਹਨ।

ਤੀਜਾ ਭਗਤ ਹੈ ਜਗਿਆਸੂ - ਇਹ ਬੈਕੁੰਠ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਸੱਚਖੰਡ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਮੌਕਸ਼ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਜੋ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਤਮ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਲੌਕਿਕ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਲੋਕ ਪਦਾਰਥਾਂ, ਮੰਗਾਂ ਤੋਂ ਉਪਰ ਹੈ, ਪ੍ਰੰਤੂ ਕੁਝ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਖਾਹਿਸ਼ ਬਾਕੀ ਹੈ, ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਵੀ ਕੁਝ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਪਦ, ਕੋਈ ਅੱਛੀ, ਵਧੀਆ ਅਵਸਥਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਤੀ ਕੋਈ ਮੰਗ ਹੈ ਇਹ ਭਗਤ ਮੇਰਾ ਮੈਨੂੰ ਪਿਆਰਾ ਹੈ। ਆਖਿਰ ਜਗਿਆਸਾ ਪੂਰੀ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਦ ਪੂਰਨ ਅਵਸਥਾ ਗਿਆਨ ਭਗਤੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੰਗਾਂ ਮੁਕ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਆਖਿਰ ਇਕ ਦਿਨ ਮੈਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਚੌਥਾ ਭਗਤ ਮੇਰੇ ਗਿਆਨੀ ਭਗਤ ਹੈ। ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਪੂਰਨ ਸਮਰਪਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸਦੀਆਂ ਆਪਣੀਆਂ ਇੱਛਾਵਾਂ ਮੁੱਕ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਕਾ ਪੁਕਾ ਮੇਰੀ ਆਗਿਆ ਵਿਚ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ -

ਜਬ ਲਗੁ ਮਨਿ ਬੈਕੁੰਠ ਕੀ ਆਸ॥

ਤਬ ਲਗੁ ਹੋਇ ਨਹੀ ਚਰਨ ਨਿਵਾਸੁ॥ ਪੰਨਾ - 325

ਇਸ ਲਈ ਗਿਆਨੀ ਭਗਤ -

ਮੁਕਤਿ ਬਪੁੜੀ ਭੀ ਗਿਆਨੀ ਤਿਆਗੇ॥ ਪੰਨਾ - 1078

ਰਾਜੁ ਨ ਚਾਹਉ ਮੁਕਤਿ ਨ ਚਾਹਉ

ਮਨਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ਚਰਨ ਕਮਲਾਰੇ॥ ਪੰਨਾ - 534

ਹੇ ਅਰਜਨ! ਮੈਨੂੰ ਗਿਆਨੀ ਭਗਤ ਸਭ ਤੋਂ ਪਿਆਰਾ ਹੈ। ਉਂਝ ਜਿਵੇਂ ਮਾਤਾ ਪ੍ਰੇਮ ਤਾਂ ਸਭ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨਾਲ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਤੇ ਸੁਖੀ ਦੇਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਪ੍ਰੰਤੂ

ਆਗਿਆਕਾਰੀ ਪੁਤਰ ਤੇ ਅਧਿਕ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਰਖਦੀ ਹੈ। ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੈਂ ਸਾਰੇ ਭਗਤਾਂ ਦੇ ਕਾਰਜ ਸਵਾਰਦਾ ਹਾਂ ਜੋ ਮੰਗਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵੀ, ਜੋ ਮੰਗਦੇ ਨਹੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਜ ਮੈਂ ਬਿਨਾਂ ਮੰਗਿਆਂ ਅਚਿੰਤੇ ਹੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਗ ਸੰਗ ਰਹਿ ਕੇ ਅਚਿੰਤੇ ਹੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਜੋ ਮੇਰੇ ਭਗਤ ਮੈਥੋਂ ਮੰਗਦੇ ਹਨ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੰਗਣ ਜਿੰਨਾਂ ਹੀ ਦੇ ਛੱਡਦਾ ਹਾਂ, ਜੋ ਮੰਗਦੇ ਨਹੀਂ ਮੇਰੇ ਤੇ ਛੱਡ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਮੇਰੇ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਅਤੁੱਟ, ਅਮੁੱਕ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ।

ਅਰਜਨ ਨੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ, “ਮਹਾਰਾਜ! ਮੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰੇ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਾਓ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਚੱਲ, ਪਹਿਲਾਂ ਤੈਨੂੰ ਇਕ ਸੂਰਬੀ ਭਗਤ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਾਵਾਂ। ਭਗਵਾਨ ਮੌਢੇ ਤੇ ਪੀਤਾਂਬਰ ਸੁੱਟ ਕੇ ਉਠ ਖੜੋਤੇ ਅਤੇ ਅਰਜਨ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਚੱਲ। ਚਲਦੇ-ਚਲਦੇ ਇਕ ਨਗਰ ਜਾ ਪਹੁੰਚੇ। ਇਕ ਭਵਯ ਹਵੇਲੀ ਅੱਗੇ ਜਾ ਖੜੋ ਜੋ ਕਿ ਕਈ ਮੰਜ਼ਲੀ ਬੜੀ ਮੀਨਾਕਾਰੀ, ਚਿੱਤ੍ਰਕਾਰੀ ਨਾਲ ਸਜਾਈ ਸੂਰੀ ਸੀ, ਬੜਾ ਸੁੰਦਰ ਗੇਟ ਰਾਜ ਮਹੱਲ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਣੀ ਹਵੇਲੀ, ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਅੱਗੇ ਦੋ ਸੰਤਰੀ ਖੜੇ ਸਨ ਭਗਵਾਨ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਅੱਗੇ ਜਾ ਖੜੇ ਹੋਏ। ਦਰਬਾਨ ਭੱਜ ਕੇ ਅੰਦਰ ਚਲੇ ਗਏ, ਸੇਠ ਨੂੰ ਖਬਰ ਦਿਤੀ ਕਿ ਬਾਹਰ ਦੋ ਤੇਜਸਵੀ ਰਾਜਾ ਆਏ ਹਨ। ਸੇਠ ਤੀਬਰਤਾ ਨਾਲ ਉਠਿਆ ਅਤੇ ਬਾਹਰ ਭਗਵਾਨ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ, ਨੌਕਰਾਂ ਨੂੰ ਸਵਾਗਤ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਲਈ ਤਾੜਣ ਲੱਗਾ, ਹਫੜਾ ਦਫੜੀ ਪੈ ਗਈ, ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਵਰਖਾ ਕਰਦਾ, ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਤੇ ਰੇਸ਼ਮੀ ਵਸਤਰ

ਵਿਛਾਉਂਦਾ ਹੋਇਆ, ਭਗਵਾਨ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਲੈ ਗਿਆ। ਸੁੰਦਰ ਸਜੀਲੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਆਸਣ ਲਵਾਇਆ ਅਤੇ ਗਰਮ ਜਲ ਨਾਲ ਚਰਣ ਧੋਏ ਚਰਣਾਮ੍ਰਿਤ ਸਾਰੇ ਗ੍ਰਹਿ ਵਿਖੇ ਛਿੜਕਿਆ ਅਤੇ ਸਿਰ ਤੇ ਪਾਇਆ। ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਫਲ ਵਿਅੰਜਨਾਂ ਦਾ ਭੋਗ ਲੁਆਇਆ। ਸੇਠ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਚਰਣ ਚਾਪਣ ਲੱਗਿਆ ਅਤੇ ਸੇਠਾਣੀ ਪੱਖਾ ਝੋਲਣ ਲੱਗੀ। ਭਗਵਾਨ ਨੇ ਸੁੱਖ ਸਾਂਦ ਪੁੱਛੀ, ਸੇਠ ਨੇ ਕਿਹਾ ਤੁਹਾਡੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਸਭ ਕੁਸ਼ਲ ਹੈ। ਭਗਵਾਨ ਬੋਲੇ, “ਸਾਨੂੰ ਯਾਦ ਕੀਤਾ, ਅਸੀਂ ਆ ਗਏ। ਦੱਸੋ ਭਗਤ! ਕੀ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਕਿਸ ਵਾਸਤੇ ਯਾਦ ਕੀਤਾ?”

ਸੇਠ ਬੋਲਿਆ, “ਮਹਾਰਾਜ! ਆਪ ਤਾਂ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਹੋ, ਮੇਰੇ ਦੱਸਣ ਦੇ ਮੁਹਤਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੋ, ਆਪ ਤਾਂ ਸਭ ਕੁਝ ਜਾਣਦੇ ਹੋ, ਵੱਡੇ ਦਾਤਾ ਹੋ ਮਹਾਰਾਜ! ਸ਼ਹਿਰ ਵਾਲੇ ਵੱਡੇ ਕਾਰਖਾਨੇ ਦੀ ਕੁਝ ਆਮਦਨ ਘੱਟ ਗਈ ਹੈ ਉਹ ਵੱਧ ਜਾਵੇ। ਭਗਵਾਨ ਬੋਲੇ ਤਥਾ ਅਸਤੂ। ਦੂਜੀ ਮਿੱਲ ਦੁਗਣੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਤਥਾਅਸਤੂ। ਮਹਾਰਾਜ! ਇਕ ਨਵੇਂ ਮਿਲ ਦੀ

ਯੋਜਨਾ ਹੈ ਉਹ ਵੀ ਪੂਰੀ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਤਥਾਅਸਤੂ। ਕੁਝ ਨਵੀਂ ਧਰਤੀ ਖਰੀਦਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਰੁਕਾਵਟ ਪਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਮਿਲ ਜਾਵੇ। ਤਥਾਅਸਤੂ। ਮਹਾਰਾਜ ਇਕ ਨਵੀਂ ਭਵੱਯ ਹਵੇਲੀ ਹੋਰ ਬਣਾਉਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ, ਉਹ ਵੀ ਬਣ ਜਾਵੇ। ਤਥਾਅਸਤੂ। ਮਹਾਰਾਜ! ਧਨ ਦੀਆਂ ਪਚਾਸ ਤਿਜੋਰੀਆਂ ਹਨ ਉਹ ਸੌ ਹੋ ਜਾਣ। ਤਥਾ ਅਸਤੂ। ਕੁਝ ਅਮੁੱਲ ਰਤਨਾਂ ਦਾ ਭੰਡਾਰ ਵੀ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਤਥਾ ਅਸਤੂ। ਮਹਾਰਾਜ ਮੇਰਾ ਸਮੁੱਚਾ ਕਾਰੋਬਾਰ ਚਾਰ ਗੁਣਾਂ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਤਥਾ ਅਸਤੂ।

ਭਗਵਾਨ ਬੋਲੇ ਜੋ ਵੀ ਤੈਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਉਹ ਸੰਪੂਰਣਤਯ ਤੈਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇ। ਅੱਛਾ ਭਗਤ ਜੀ! ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਚਲਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਉਠ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋਏ। ਸੇਠ ਪੈਰਾਂ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਜੁੱਤੀਆਂ ਪਹਿਰਾਈਆਂ। ਅਰਜਨ ਨੂੰ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ ਤੇ ਚੱਲ ਪਏ। ਚਲਦੇ-ਚਲਦੇ ਇਕ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚੇ। ਅਰਜਨ ਬੋਲਿਆ, “ਹੇ ਭਗਵਾਨ! ਇਹ ਤੁਹਾਡਾ ਭਗਤ ਤਾਂ ਰੱਜਣ ਵਿਚ ਹੀ ਨਹੀਂ ਆਇਆ, ਇਤਨਾ ਲੋਭੀ ਇਹ ਤੁਹਾਡਾ ਭਗਤ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਮਾਇਆ ਦਾ ਭਗਤ ਹੈ।”

ਹਾਂ, ਅਰਜਨ! ਇਹ ਮੇਰਾ ਸਵਾਰਥੀ ਭਗਤ ਹੈ, ਇਕ ਮਹੀਨੇ ਤੋਂ ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਅਸੀਂ ਇਸਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਆਸ਼ਾਵਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰ ਚੱਲੇ ਹਾਂ।

ਹੁਣ ਤੈਨੂੰ ਜਗਿਆਸੂ ਭਗਤ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਾਉਂਦੇ ਹਾਂ। ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚੇ ਤਾਂ ਇਕ ਕੁੱਲੀ ਨਜ਼ਰ ਆਈ। ਨੇੜੇ ਇਕ ਕੱਚੀ ਖੂਹੀ ਸੀ, ਛਪਰੀ ਦੇ ਬਾਹਰ ਇਕ ਸਫੇਦ ਰੰਗ ਦੀ ਬੜੀ ਸੁੰਦਰ ਗਊ ਬੱਧੀ ਸੀ, ਗਊ ਦੇ ਬੁਲ੍ਹ ਲਾਲ ਸਨ, ਚਿੱਟਾ ਸਫੇਦ ਰੰਗ, ਪੁੜੇ ਪੁਸ਼ਟ ਤੇ ਗੋਲ ਪੂੰਛ ਦਾ ਅੰਤਮ ਸਿਰਾ ਕਾਲਾ, ਖੁਰ ਕਾਲੇ, ਛੇ ਸੱਤ ਉਂਗਲ ਦੇ ਥਨ ਲਿਬਾਸ ਚਾਟੀ ਵਰਗਾ, ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਗੋਲ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਗ, ਚੀਕਣਾ ਬਦਨ ਤੇ ਵਾਲ ਸਿਹਤਮੰਦ ਮਾਨੋ ਕਾਮਧੇਨ ਦਾ ਰੂਪ ਹੋਵੇ।

ਭਗਵਾਨ ਦੀ ਪਦ ਚਾਪ ਸੁਣ ਕੇ ਨੌਜਵਾਨ ਸਾਧੂ ਕੁਟੀਆ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਿਆ। ਭਗਵਾਨ ਨੂੰ ਆਉਂਦੇ ਵੇਖ ਕੇ ਗਦ ਗਦ ਹੋ ਗਿਆ, ਭੱਜ ਕੇ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਲਿਪਟ ਗਿਆ। ਭਗਵਾਨ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕਰ ਕਮਲਾਂ ਨਾਲ ਉਠਾਇਆ ਅਤੇ ਪਿਆਰ ਕੀਤਾ। ਕੁਟੀਆ ਵਿਚ ਕੋਈ ਮੰਜਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਨਾ ਤਖਤ ਨਾ ਬਿਸਤਰਾ ਕੇਵਲ ਦੋ ਚਟਾਈਆਂ ਸਨ। ਭਗਤ ਜੀ ਨੇ ਨਵੀਂ ਚਟਾਈ ਵਿਛਾ ਕੇ ਆਪਣਾ ਕੰਬਲ ਵਿਛਾ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਅਰਜਨ ਨੂੰ ਮੈਲੀ ਚਟਾਈ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਦਿਤੀ। ਫੇਰ ਗਊ ਦਾ ਦੁੱਧ ਗਰਮ ਕਰਕੇ ਛਕਾਇਆ, ਉਪਰੰਤ ਮੁੱਠੀ ਚਾਪੀ ਕਰਨ ਲੱਗਾ।

ਭਗਵਾਨ ਕੁੱਛ ਦੇਰ ਪ੍ਰੇਮ ਵਾਰਤਾ ਕਰਦੇ ਰਹੇ, ਫੇਰ ਉਠ ਕੇ ਬੋਲੇ ਭਗਤ ਜੀ! ਬੋਲੇ ਕੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ। ਭਗਤ ਜੀ ਬੋਲੇ ਮਹਾਰਾਜ! ਤੁਹਾਡੀ ਪੂਰਨ ਪ੍ਰੇਮਾ ਭਗਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਵੇ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ, ਤੁਹਾਡੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਅਖੰਡ ਲਿਵ ਲੱਗ ਜਾਵੇ। ਭਗਵਾਨ ਬੋਲੇ, ਤਥਾ ਅਸਤੂ।

ਭਗਵਾਨ ਕੁਝ ਦੇਰ ਬਿਰਾਜੇ ਰਹੇ, ਸੰਤ ਪੈਰ ਦਬਾਉਂਦਾ ਰਿਹਾ, ਫੇਰ ਭਗਵਾਨ ਉਠ ਗਏ ਅਤੇ ਬੋਲੇ ਭਗਤ ਜੀ ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਚੱਲੇ ਹਾਂ, ਤੂੰ ਬੜਾ ਪ੍ਰੇਮ ਕੀਤਾ, ਬੜੀ ਸੇਵਾ

ਕੀਤੀ ਤੇਰੀ ਇਹ ਸੁੰਦਰ ਗਊ ਮਰ ਜਾਵੇ।

ਭਗਵਾਨ ਨੇ ਅਰਜਨ ਨੂੰ ਚੱਲਣ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਕੀਤਾ ਤੇ ਚੱਲ ਪਏ। ਭਗਵਾਨ ਕੋਈ 20 ਕਦਮ ਗਏ ਸਨ, ਭਗਤ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਮੁੜਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿਤਾ, ਭਗਤ ਜੀ ਮੁੜ ਗਏ, ਗਊ ਧੜਾਮ ਕਰਕੇ ਗਿਰ ਗਈ ਅਤੇ ਮਰ ਗਈ, ਭਗਤ ਦਾ ਧਿਆਨ ਭਗਵਾਨ ਤੋਂ ਹਟ ਕੇ ਗਊ ਸੰਭਾਲਣ ਤੇ ਲਗ ਗਿਆ। ਅਰਜਨ ਨੇ ਚਲਦੇ-ਚਲਦੇ ਪਿਛੇ ਮੁੜ ਕੇ ਵੇਖਿਆ, ਗਊ ਮਰ ਚੁਕੀ ਸੀ। ਭਗਤ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਇਧਰ ਉਧਰ ਦੌੜ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਅਰਜਨ ਨੂੰ ਬੜੀ ਹੈਰਾਨੀ ਹੋਈ। ਮਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਉਠਣ ਲੱਗੇ। ਜਦੋਂ ਰਿਹਾ ਨਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਹੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ! ਇਹ ਤੇਰਾ ਕੀ ਨਿਆਏ ਹੈ? ਕੀ ਕੌਤਕ ਹੈ? ਲੋਭੀ ਲਾਲਚੀ ਦੇ ਭਰੇ ਭਾਂਡੇ ਹੋਰ ਭਰ ਭਰ ਕੇ ਉਛਾਲ ਆਇਆ ਜੋ ਕਿ ਤੇਰਾ ਭਗਤ ਕਮ ਅਤੇ ਮਾਇਆ ਦਾ ਭਗਤ ਅਧਿਕ ਸੀ। ਜੇ ਤੇਰਾ ਸੱਚਾ ਭਗਤ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ ਤੇਰੇ ਪਾਸੋਂ ਕੇਵਲ ਤੇਰਾ ਪ੍ਰੇਮ ਮੰਗਿਆ, ਉਸ ਪਾਸ ਕੇਵਲ ਲੈ ਦੇ ਕੇ ਇਕ ਸੁੰਦਰ ਗਊ ਸੀ, ਤੂੰ ਉਹ ਵੀ ਮਾਰ ਦਿਤੀ, ਹੇ ਭਗਵਾਨ! ਤੂੰ ਇਹ ਕੀ ਕੀਤਾ?”

ਹੇ ਅਰਜਨ! ਜੋ ਉਸ ਸੇਠ ਭਗਤ ਨੇ ਮੰਗਿਆ ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿਤਾ, ਜੋ ਇਸ ਸੰਤ ਨੇ ਮੰਗਿਆ ਉਹ ਇਸ ਨੂੰ ਦੇ ਚਲਿਆ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ ਵੀ ਦੇ ਕੇ ਚਲਿਆ ਹਾਂ, ਇਸ ਦਾ ਕੁਝ ਗਵਾਇਆ ਨਹੀਂ, ਕੇਵਲ ਇਸਦੀ ਮੰਗ ਪੂਰੀ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਹੇ ਮਾਧੋ! ਇਸ ਭਗਤ ਨੇ ਗਊ ਦਾ ਮਰ ਜਾਣਾ ਮੰਗਿਆ ਸੀ? ਨਹੀਂ! ਫੇਰ ਤੂੰ ਗਊ ਮਰ ਜਾਣ ਦਾ ਬਚਨ ਕਿਉਂ ਕੀਤਾ? ਹੇ ਅਰਜਨ! ਇਹ ਮੇਰਾ ਜਗਿਆਸੂ ਭਗਤ ਸੀ ਅਤੇ ਗਿਆਨੀ ਭਗਤ ਦੀ ਪਦਵੀ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਸੀ। ਇਹ ਮੇਰੀ ਭਗਤੀ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਅਖੰਡ ਲਿਵ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ, ਇਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਦੁੱਧ ਪੀਣ ਨੂੰ ਸੁੰਦਰ ਗਊ ਦੇ ਗਿਆ, ਗਊ ਬੜੀ ਪਿਆਰੀ ਤੇ ਸਰਬ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੀ ਸੀ, ਮੇਰੀ ਸੰਪੂਰਣ ਪ੍ਰੀਤ ਵੰਡੀ ਗਈ, 75% ਪ੍ਰੀਤ ਮੇਰੇ ਵਿਚ ਰਹਿ ਗਈ, 25% ਪ੍ਰੀਤ ਗਊ ਨੇ ਲੈ ਲਈ।

ਪ੍ਰੀਤ ਵੰਡੀ ਜਾਣ ਨਾਲ ਲਿਵ ਟੁੱਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਨੇ ਪੂਰਨ ਪ੍ਰੇਮਾ ਭਗਤੀ ਮੰਗੀ ਸੀ। ਇਹ ਤਦ ਹੀ ਸੰਭਵ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਦ ਕਿ ਸਾਰਾ ਪ੍ਰੇਮ ਇਕੱਠਾ ਕਰਕੇ ਮੇਰੇ ਵਿਚ ਲਗ ਜਾਵੇ, ਤਦੇ ਅਖੰਡ ਲਿਵ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਗਊ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਅਤੇ ਰੁਝੇਵਾਂ ਇਸ ਦੀ ਲਿਵ ਵਿਚ ਬਾਧਕ (ਰੁਕਾਵਟ) ਸੀ, ਗਊ ਮਰ ਗਈ ਇਸ ਨੂੰ ਹਫਤਾ ਦਸ ਦਿਨ ਸ਼ੋਕ ਹੋਵੇਗਾ, ਹੋਰ ਗਊ ਇਹ ਖਰੀਦ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਹੁਣ ਸਿੱਧਾ ਹੋ ਕੇ ਕੇਵਲ ਮੇਰੇ ਭਜਨ ਸਿਮਰਨ ਵਿਚ ਲਗ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਅਖੰਡ ਲਿਵ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਪ੍ਰੀਤ ਇਕੱਠੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ ਲਿਵ ਜੁੜ ਜਾਵੇਗੀ। ਵੰਡੀ ਪ੍ਰੀਤ ਲਿਵ ਤੋੜਦੀ ਹੈ।

ਲੱਗ ਕੁਟੰਬ ਸਭਹੁ ਤੇ ਤੌਰੈ ਤਉ ਆਪਨ ਬੇਢੀ ਆਵੈ ਹੋ॥

ਪੰਨਾ - 657

ਸਾਚੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਹਮ ਤੁਮ ਸਿਉ ਜੋਰੀ॥

ਤੁਮ ਸਿਉ ਜੋਰਿ ਅਵਰ ਸੰਗਿ ਤੋਰੀ॥ ਪੰਨਾ - 659

ਕਿਵ ਸਚਿਆਰਾ ਹੋਈਐ?

ਸੰਤ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ
ਬਾਨੀ ਤੇ ਮੁਖੀ ਵਿ. ਗੁ. ਰੁ. ਮਿਸ਼ਨ।

ਅੱਜ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਕਾਫੀ ਸੰਗਤ ਪਹਿਲਾ ਦੀਵਾਨ ਸੁਣਨ ਵਾਲੀ ਅਤੇ ਕਾਫੀ ਸੰਗਤ ਨਵੀਂ ਆਈ ਹੈ। ਸੋ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਬੋਲਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰੋ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰ ਸੁਣਨ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦੀ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰ ਕਰੋ, ਫੇਰ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਧਾਰਨ ਕਰੋ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਦਿਆਂ ਆਪ ਨੂੰ ਬੇਅੰਤ ਫਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਪਰ ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਇਕ ਸ਼ਰਤ ਹੈ ਉਹ ਪੂਰੀ ਕਰਨੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ -

ਸੇਵਕ ਸਿਖ ਪੂਜਣ ਸਭਿ ਆਵਹਿ
ਸਭਿ ਗਾਵਹਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਉਤਮ ਬਾਨੀ॥
ਗਾਵਿਆ ਸੁਣਿਆ ਤਿਨ ਕਾ ਹਰਿ ਥਾਇ ਪਾਵੈ
ਜਿਨ ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਆਗਿਆ ਸਤਿ ਸਤਿ ਕਰਿ ਮਾਨੀ॥
ਪੰਨਾ - 669

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੂਰੀ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਸਤਿਸੰਗ ਕਰਦਿਆਂ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਜੱਗਾਂ ਦਾ ਫਲ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਲਜੁਗ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਰਿਆਇਤ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਜੀਵ ਨੂੰ ਦਿਤੀ ਹੈ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਪਾਪਾਂ ਵਿਚ ਗੋਤੇ ਖਾਂਦੇ ਜੀਵ ਨੂੰ ਸੁਖ ਸ਼ਾਂਤੀ ਮਿਲੇ। ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਬੋਲੇ -

ਧਾਰਨਾ - ਮਿਹਰਵਾਨ-ਮਿਹਰਵਾਨ-ਮਿਹਰਵਾਨ ਜੀ,
ਸਾਹਿਬ ਮੇਰਾ ਮਿਹਰਵਾਨ ਜੀ - 2, 2.

ਮਿਹਰਵਾਨੁ ਸਾਹਿਬੁ ਮਿਹਰਵਾਨੁ॥
ਸਾਹਿਬੁ ਮੇਰਾ ਮਿਹਰਵਾਨੁ॥
ਜੀਅ ਸਗਲ ਕਉ ਦੇਇ ਦਾਨੁ॥
ਤੂ ਕਾਰੇ ਡੋਲਹਿ ਪ੍ਰਾਣੀਆ ਤੁਧੁ ਰਾਖੈਗਾ ਸਿਰਜਣਹਾਰੁ॥
ਜਿਨਿ ਪੈਦਾਇਸਿ ਤੂ ਕੀਆ ਸੋਈ ਦੇਇ ਆਧਾਰੁ॥
ਜਿਨਿ ਉਪਾਈ ਮੇਦਨੀ ਸੋਈ ਕਰਦਾ ਸਾਰ॥
ਘਟਿ ਘਟਿ ਮਾਲਕੁ ਦਿਲਾ ਕਾ ਸਚਾ ਪਰਵਦਗਾਰੁ॥
ਕੁਦਰਤਿ ਕੀਮ ਨ ਜਾਣੀਐ ਵਡਾ ਵੇਪਰਵਾਰੁ॥
ਕਰਿ ਬੰਦੇ ਤੂ ਬੰਦਗੀ ਜਿਚਰੁ ਘਟ ਮਹਿ ਸਾਰੁ॥
ਤੂ ਸਮਰਥੁ ਅਕਥੁ ਅਗੋਚਰੁ ਜੀਉ ਪਿੰਡੁ ਤੇਰੀ ਰਾਸਿ॥
ਰਹਮ ਤੇਰੀ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ਸਦਾ ਨਾਨਕ ਕੀ ਅਰਦਾਸਿ॥
ਪੰਨਾ - 724

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਦਾ ਹੀ ਦਿਆਲ ਹਨ, ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ -

ਸਦਾ ਸਦਾ ਸਦਾ ਦਇਆਲ॥
ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਨਾਨਕ ਭਏ ਨਿਹਾਲ॥ ਪੰਨਾ - 275

ਇਕ ਥਾਂ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਹੋਰ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੇਰਾ ਸਾਹਿਬ ਮਿੱਠਬੋਲੜਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਕੌੜਾ ਬੋਲਣਾ ਆਉਂਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ -

ਮਿਠ ਬੋਲੜਾ ਜੀ ਹਰਿ ਸਜਣੁ ਸੁਆਮੀ ਮੋਰਾ॥
ਹਉ ਸੰਮਲਿ ਥਕੀ ਜੀ ਓਹੁ ਕਦੇ ਨ ਬੋਲੈ ਕਉਰਾ॥

ਕਉੜਾ ਬੋਲਿ ਨ ਜਾਨੈ ਪੂਰਨ ਭਗਵਾਨੈ ਅਉਗਣੁ ਕੋ ਨ ਚਿਤਾਰੇ॥
ਪਤਿਤ ਪਾਵਨੁ ਹਰਿ ਬਿਰਦੁ ਸਦਾਏ ਇਕੁ ਤਿਲੁ ਨਹੀ ਭੰਨੈ ਘਾਲੇ॥
ਘਟ ਘਟ ਵਾਸੀ ਸਰਬ ਨਿਵਾਸੀ ਨੇਰੈ ਹੀ ਤੇ ਨੇਰਾ॥
ਨਾਨਕ ਦਾਸੁ ਸਦਾ ਸਰਣਾਗਤਿ ਹਰਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਸਜਣੁ ਮੇਰਾ॥

ਪੰਨਾ - 784

ਸੋ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਪਰ ਅਸਾਨੂੰ ਪੂਰਨ ਭਰੋਸਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਡਾਵਾਂਡੋਲ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਜੇ ਕੋਈ ਕੰਮ ਪੂਰਾ ਨਾ ਹੋਇਆ ਉਸ ਵੇਲੇ ਅਸੀਂ ਦਿਲ ਛੱਡ ਕੇ ਬੈਠ ਜਾਂਦੇ ਅਤੇ ਦੋਸ਼ ਦੇਣ ਲਗ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਤਾਂ ਸਤਿਸੰਗ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ! ਮੇਰਾ ਕੰਮ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ? ਕਈ ਪ੍ਰੇਮੀ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਉਲਾਂਭਾ ਦੇ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਐਨੀ ਦੇਰ ਤੋਂ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਅਸਾਡੇ ਘਰ ਲੜਕੀ ਕਿਉਂ ਹੋਈ, ਲੜਕਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਇਹ ਅਸਾਡੀਆਂ ਬੇਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਹਨ। ਨਾ ਹੀ ਅਸੀਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ, ਨਾ ਹੀ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਹਨ, ਚੰਗੇ, ਮੰਦੇ ਹਰ ਇਕ ਜੀਵ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਨਿਗ੍ਹਾ ਹੇਠ ਰੱਖ ਕੇ ਪਾਲ ਰਹੇ ਹਨ। ਹਰ ਜੀਵ ਦੀ ਪਰਾਲਬਧ ਪਹਿਲਾਂ ਬਣਦੀ ਹੈ, ਸਰੀਰ ਪਿਛੋਂ ਬਣਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੋ ਜਿਹਾ ਅਸੀਂ ਪਿਛਲੇ ਜਨਮਾਂ ਵਿਚ ਬੀਜ ਕੇ ਆਏ ਹਾਂ ਉਹ ਅਵੱਸ਼ ਹੀ ਅਸਾਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਜਿਹੋ ਜਿਹੇ ਕਿਰਤ ਕਰਮ ਕੀਤੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਫਲ ਅਵੱਸ਼ ਹੀ ਮਿਲਣਾ ਹੈ ਪਰ ਸੰਗਤ ਕਰਨ ਨਾਲ ਉਹ ਫਲ ਘੱਟ ਵਧ ਵੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਸੂਲੀ ਦੀ ਸੂਲ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਕੇਵਲ ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਮਾੜੇ ਕਰਮ ਦੁਖਾਂ ਭਰੇ ਸਮੇਂ ਨਾਲ ਭੋਗ ਲਈਦੇ ਹਨ ਪਰ ਇਹ ਕਿਰਤ-ਕਰਮ ਆਦਮੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਸਦਾ ਹੀ ਬਣੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਹੀ ਉਧੇੜ ਬੁਣ ਮਨ ਵਿਚ ਚਲਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਿਚ ਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਭਰੋਸਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਮਿਹਰਵਾਨ ਹੈ, ਉਹ ਇਕੱਲੇ-ਇਕੱਲੇ ਜੀਵ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜੀਵ ਦੀਆਂ ਮੰਗਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਦਾ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਜੀਵ ਦੀ ਦੇਹ-ਦੇਹ-ਦੇਹ-ਦੇਹ-ਦੇਹ-ਦੇਹ ਕਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮੁਕਦੀ। ਜੁਗਾਂ ਜੁਗਾਤਰਾਂ ਤੋਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾਤਾਂ ਦਿੰਦਾ ਹੀ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਲੈਣ ਵਾਲਾ ਸੰਸਾਰ ਤਾਂ ਥੱਕ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਚਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਹੋਰ ਲੰਬੀ ਲਾਈਨ ਵਧਦੀ ਹੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਸਾਲ ਤੋਂ ਗੀਤ ਚਲੀ ਆ ਰਹੀ ਹੈ। ਲੈਣ ਵਾਲਾ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਇਕ ਚੀਜ਼ ਮਿਲ ਗਈ, ਦੂਜੀ ਹੋਰ ਮੰਗ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਅਖੀਰ ਮੰਗਦਾ-ਮੰਗਦਾ ਥੱਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਬਿਰਧ ਅਵਸਥਾ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਅਖੀਰ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਅੱਖਾਂ ਮੀਚ ਕੇ ਚਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਕਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਥਕਦਾ, ਦਿੰਦਾ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਦੇਦਾ ਦੇ ਲੈਦੇ ਥਕਿ ਪਾਹਿ॥
ਜੁਗਾ ਜੁਗੀਤਰਿ ਖਾਹੀ ਖਾਹਿ॥

ਪੰਨਾ - 2

ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕਿਸੇ ਹੱਦ ਤਕ ਮੰਗਾਂ ਮੰਗਣ ਦੀ ਮਨਾਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜੀਵਨ ਜੀਉਣ ਵਾਸਤੇ ਬਹੁਤ ਵਸਤੂਆਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਉਹ ਵਸਤੂਆਂ ਮੰਗ ਲੈਣੀਆਂ ਕੋਈ ਗਲਤ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਜੀਵਨ ਨਿਰਬਾਹ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ,

ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਫੁਰਮਾਨ ਆਉਂਦਾ ਹੈ -

ਆਪਿ ਨ ਦੇਹੁ ਤ ਲੇਵਉ ਮੰਗੇ॥ ਪੰਨਾ - 656

ਭਗਤ ਧੰਨਾ ਜੀ ਆਰਤੀ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਮੈਨੂੰ ਘਰ ਕੀ ਗੋਹਨ, ਜੀਵਨ ਸਾਥਣ ਬਹੁਤ ਚੰਗੀ ਦੇਵੀ, ਜਿਹੜੀ ਆਏ ਗਏ ਸਾਧੂਆਂ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਸਤਰ ਧੋਵੇ, ਮਿਠਾ ਬੋਲੇ। ਖਾਣ ਪੀਣ ਵਾਸਤੇ ਸ਼ਰਧਾ ਸਹਿਤ ਦੇਵੇ। ਸੋ ਐਸੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਤੋਂ ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ। ਪਰ ਮੰਗਾਂ ਦੀ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਇਕ ਸ਼ਰਤ ਵੀ ਰੱਖੀ ਹੈ ਕਿ ਪਿਆਰਿਆ! ਤੈਨੂੰ ਮਿਲ ਤਾਂ ਸਭ ਕੁਝ ਜਾਵੇਗਾ ਪਰ ਤੂੰ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਰਸਾਇਣ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈ, ਇਸ ਰਸਾਇਣ ਦੇ ਹੱਥ ਆਇਆਂ -

ਜੋ ਮਾਗਿ ਸੋਈ ਸੋਈ ਪਾਵਿ ਸੇਵਿ ਹਰਿ ਕੇ ਚਰਣ ਰਸਾਇਣ॥

ਪੰਨਾ - 714

ਹਰ ਰੋਜ਼ ਦੁਨਿਆਵੀ ਵਸਤੂਆਂ ਮੰਗੀ ਜਾਣੀਆਂ ਮਾਇਆ ਦੇ ਅੰਧਕਾਰ ਵਿਚ ਲੈ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਕਲਿਆਣ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਮੰਗਤਾ ਮਨ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਵਾਸਨਾ ਕਰਦਾ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤਾਂ ਆਪ ਹੀ ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਨਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਪਰੋਕਤ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਤੁਸੀਂ ਸੁਣਿਆ ਹੀ ਹੈ -

ਜੀਅ ਸਗਲ ਕਉ ਦੇਇ ਦਾਨੁ॥ ਪੰਨਾ - 724

ਅਤੇ ਨਾਲ ਤੁਸੀਂ ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਕਿ ਹੇ ਪਿਆਰਿਆ! ਤੂੰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸਮਰਥਾ ਉਤੇ ਸ਼ੱਕ ਕਰਕੇ ਉਸਦੀ ਪ੍ਰੀਪੂਰਨਤਾ ਨੂੰ ਹੋਂਦ ਰਹਿਤ ਜਾਣ ਕੇ ਡੋਲ ਰਿਹਾ ਹੈਂ, ਉਹ ਸਰਬ ਕਲਾ ਸਮਰੱਥ ਹੈ ਸਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਸਿਰਜਣਹਾਰ ਹੈ। ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਘੱਟ-ਘੱਟ ਦੇ ਵਿਚ ਹੋ ਰਹੀ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਦਾ ਹੈ, ਤੂੰ ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ, ਉਹ ਬਹੁਤ ਬੇਪਰਵਾਹ ਹੈ, ਅਣਮੰਗਿਆ ਨੂੰ ਵੀ ਦਾਨ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਆਪਣੀ ਸਿਸ਼ਟੀ ਦੀ ਆਪ ਸੰਭਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ -

**ਤੂੰ ਕਾਹੇ ਡੋਲਹਿ ਪ੍ਰਾਣੀਆ ਤੁਧੁ ਰਾਖੈਗਾ ਸਿਰਜਣਹਾਰੁ॥
ਜਿਨਿ ਪੈਦਾਇਸਿ ਤੂ ਕੀਆ ਸੋਈ ਦੇਇ ਆਧਾਰੁ॥**

**ਜਿਨਿ ਉਪਾਈ ਮੇਦਨੀ ਸੋਈ ਕਰਦਾ ਸਾਰ॥
ਘਟਿ ਘਟਿ ਮਾਲਕੁ ਦਿਲਾ ਕਾ ਸਚਾ ਪਰਵਦਗਾਰੁ॥**

ਪੰਨਾ - 724

ਇਕ ਕੰਮ ਜੋ ਤੇਰੇ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਤੂੰ ਸਦਾ ਹੀ ਭੁੱਲਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈਂ। ਉਹ ਹੈ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਸਬੰਧ ਸਦਾ ਹੀ ਪਿਆਰ ਸਹਿਤ ਜੋੜਨਾ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਹਉਮੈ ਦੀ ਪਾਈ ਦੂਜਾਇਗੀ ਦੂਰ ਕਰਨੀ, ਆਪਣੇ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਪਛਾਨਣਾ। ਉਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਆਦੇਸ਼ ਹੈ -

**ਕੁਦਰਤਿ ਕੀਮ ਨ ਜਾਣੀਐ ਵਡਾ ਵੇਪਰਵਾਹੁ॥
ਕਰਿ ਬੰਦੇ ਤੂ ਬੰਦਗੀ ਜਿਚਰੁ ਘਟ ਮਹਿ ਸਾਹੁ॥**

ਪੰਨਾ - 724

ਇਸ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਔਸਤਨ 24000 ਸੂਆ ਦਿਨ ਰਾਤ ਵਿਚ ਚਲਦੇ ਹਨ ਘੱਟ ਵੀ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਵੱਧ ਵੀ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਹੁਕਮ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਸਾਹ ਵੀ ਉਸ ਦੀ ਯਾਦ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਬਿਰਥਾ ਨਾ ਜਾਵੇ ਤੈਨੂੰ ਸੁਖਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ।

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਮਰੱਥ ਅਕਥ ਅਗੋਚਰ ਹਨ। ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਜੀਵ ਅਤੇ ਪੰਜਾਂ ਤੱਤਾਂ ਦਾ ਬਣਿਆ ਸਰੀਰ ਹੈ ਇਹ ਇਕ ਸੁੰਦਰ ਮੰਦਰ ਹੈ, ਇਹ ਇਸ ਜੀਵ ਨੂੰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਹੀ ਬਖਸ਼ਿਆ ਹੈ। ਉਸ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸੁਖ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਸਭ ਦੀ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਨਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਉਭਾਰਦਾ ਹੈ। ਦੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਗਲਦਾ ਹੈ, ਪਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ, ਨਾਗਾਂ ਨੂੰ ਰੋਜ਼ੀ ਦੇਣ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਭੁਲਦਾ। ਕੀੜੇ ਮਕੋੜੇ, ਜੰਗਲੀ ਪਸ਼ੂ, ਉਡਣ ਵਾਲੇ ਪੰਛੀ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਪਾਲਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਬਿਸੰਭਰ ਹੈ।

ਦੀਨਨ ਕੀ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲ ਕਰੈ ਨਿਤ,

ਸੰਤ ਉਬਾਰ ਗਨੀਮਨ ਗਾਰੈ॥

ਪੱਛ ਪਸੂ ਨਗ ਨਾਗ ਨਰਾਧਿਪ,

ਸਰਬ ਸਮੈ ਸਭ ਕੋ ਪ੍ਰਤਿਪਾਰੈ॥

ਪੋਖਤ ਹੈ ਜਲ ਮੈ ਥਲ ਮੈ ਪਲ ਮੈ,

ਕਲਿ ਕੇ ਨਹੀਂ ਕਰਮ ਬਿਚਾਰੈ॥

ਦੀਨ ਦਇਆਲ ਦਇਆ ਨਿਧਿ,

ਦੋਖਨ ਦੇਖਤ ਹੈ ਪਰ ਦੇਤ ਨ ਹਾਰੇ॥ ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਲਈ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸਾਧਨ ਹਨ, ਪਿਛਲੇ ਸਮਿਆਂ ਵਿਚ ਜੰਗਲਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਘੋਰ ਤਪ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਬਾਲਮੀਕ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਮਿਲਾਪ ਹੋਇਆ ਉਸ ਵੇਲੇ ਰਾਮ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿਤਾ। ਜਿਕਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਇਕ ਟੱਕ ਹੋ ਕੇ ਨਾਮ ਦੀ ਅਰਾਧਨਾ ਕੀਤੀ, ਅਰਾਧਨਾ ਕਰਦਿਆਂ ਮਰਾ-ਮਰਾ ਤੋਂ ਰਾਮ-ਰਾਮ ਬਣ ਗਿਆ ਅਤੇ 14 ਸਾਲ ਦੀ ਕਠਨ ਸਾਧਨਾ ਪਿਛੋਂ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਸੂਝ ਦਿਤੀ। ਆਤਮ ਸ਼ਾਖਸ਼ਾਤਕਾਰ ਕਰਾਇਆ ਉਸ ਸਮੇਂ ਉਸ ਦੇ ਸਰੀਰ ਦੁਆਲੇ ਘਾਹ ਫੂਸ ਉਡ ਕੇ ਮਿਟੀ ਨਾਲ ਰਲ ਕੇ ਹਰਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਵਿਸ਼ਵਾਮਿਤਰ ਨੇ 58 ਹਜ਼ਾਰ ਸਾਲ ਤਪ ਕੀਤਾ, ਸਾਰੰਗੀ ਰਿਸ਼ੀ ਨੇ 88 ਹਜ਼ਾਰ ਸਾਲ ਤਪ ਕੀਤਾ। ਹਰਨਾਖਸ਼ ਨੇ ਸੌ ਸਾਲ ਦਾ ਤਪ ਕੀਤਾ, ਇਹ ਤਪਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਆਪਣਾ ਮੁੱਲ ਹੈ ਪਰ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਬਹੁਤੇ ਤਪ ਕਰਕੇ ਵਰ ਮੰਗ ਲੈਂਦੇ

ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਹਰਨਾਖਸ਼ ਨੇ ਵਰ ਮੰਗਿਆ, ਰਾਵਣ ਨੇ ਵਰ ਮੰਗਿਆ, ਹੋਰ ਅਨੇਕਾਂ ਨੇ ਵਰ ਮੰਗੇ। ਇਹ ਤਪ ਸਤਿਸੰਗ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ ਕੁਝ ਵੀ ਮੁੱਲ ਨਹੀਂ ਰਖਦੇ। ਵਿਸ਼ਵਾਮਿਤਰ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਿਸ਼ਟ ਦਾ ਜਦੋਂ ਸੇਵਾਦ ਹੋਇਆ ਵਿਸ਼ਿਸ਼ਟ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਵਿਸ਼ਵਾਮਿਤਰ ਜੀ! ਇਹ ਸੁੰਦਰ ਦੇਹੀ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਦਿਤੀ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਤਪ ਕਰਕੇ ਖੋਖਲੀ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਾਲ ਦਾ ਤਪ ਦੋ ਘੜੀ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਸਤਿਸੰਗ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਮਹਾਨਤਾ ਰਖਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ, ਗੁਰੂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਚਲਣਾ, ਆਪਣਾ ਆਪਾ ਭਾਵ ਮੇਟ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨੀ, ਇਹ ਸਾਰੇ ਤਪਾਂ ਤੋਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਤਪ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ -

ਗੁਰ ਸੇਵਾ ਤਪਾਂ ਸਿਰਿ ਤਪੁ ਸਾਰੁ॥ ਪੰਨਾ - 423

ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਸੇਵਾ ਦੇ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਫਲਸਰੂਪ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮਨ ਵਿਚ ਵਸ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਫੋਕੇ ਤਪ ਅਭਿਮਾਨ ਪੈਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਕ੍ਰੋਧ ਪੈਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਹਉਮੈ ਦੀ ਤਹਿ ਹੋਰ ਮੋਟੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਅੰਤਸਕਰਣ ਵਿਚ ਹੋਰ ਹਨੇਰਾ ਪਸਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਸ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ -

ਹਰਿ ਜੀਉ ਮਨਿ ਵਸੈ ਸਭ ਦੁਖ ਵਿਸਾਰਣਹਾਰੁ॥

ਪੰਨਾ - 423

ਸਾਰੇ ਦੁਖਾਂ ਦਾ ਖਾਤਮਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ। ਤਪ ਕਰਨ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਕਸ਼ਟ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਫਾਇਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਪਰ ਜੋ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦਾ ਤਪ ਹੈ ਉਹ ਬਹੁਤ ਫਲੀਭੂਤ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰੇਮੀ ਲੰਗਰ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਲੈ ਕੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਭੁੱਖੇ ਤ੍ਰਿਪਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਕੋਈ ਜਲ ਢੋਂਦਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਹੋਰ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸਾਰੀਆਂ ਦੂਸਰਿਆਂ ਨੂੰ ਸੁਖ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਲਈ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਕਸ਼ਟ ਦੇ ਕੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸੁਖ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਦਾ। ਸੇਵਾ ਦਾ ਫਲ ਬਹੁਤ ਅਧਿਕ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੇ ਪਿਛੇ ਰਿੱਧੀਆਂ-ਸਿੱਧੀਆਂ ਹੱਥ ਬੰਨ੍ਹੀਂ ਫਿਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਨਾਮ ਉਸਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਸ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਸੇਵਾ ਕਰਕੇ ਹੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਸੋ ਇਸ ਕਰਕੇ ਦੁਖਾਂ ਦਾ ਖਾਤਮਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਜੋ ਪ੍ਰਭੂ ਹੈ ਜੇ ਇਹ ਮਨ ਵਿਚ ਵਸ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਦਰ ਨਜ਼ਰੀ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜੰਮਣ ਮਰਨ ਦਾ ਦੁਖ ਮਿਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਸਚਿਆਰ ਜੀਵਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਤਿੰਨਾਂ ਭਵਨਾਂ ਦੀ ਸੋਝੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਭੂਤ ਭਵਿੱਖਤ ਵਰਤਮਾਨ ਸਾਰੇ ਦੀ ਸੋਝੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਜੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਜੀਵਨ ਝਾਕੀਆਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਘੱਟ ਲਿਖੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਗੁਰੂ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਦੇ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਉਣ ਪਿਛੋਂ ਕਾਫੀ ਸਮਾਂ ਲੰਘ ਜਾਣ ਪਿਛੋਂ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਦੀ

ਵੰਸ ਵਿਚੋਂ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਭਾਈ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ! ਆਪ ਇਤਿਹਾਸ ਦੱਸਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੋ। ਸਮੇਂ ਦੇ ਲੰਘਣ ਨਾਲ ਯਾਦਾਸ਼ਤਾਂ ਮੱਧਮ ਪੈ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਸਮਾਧੀ ਲਾ ਕੇ ਭੂਤ ਕਾਲ ਨੂੰ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਲੈ ਆਂਦਾ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਲਿਖਾਉਣ ਲਈ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਲਿਖਾਰੀ ਨੂੰ ਲਾਇਆ, ਆਪ ਬੋਲਦੇ ਗਏ ਅਤੇ ਸਾਰਾ ਇਤਿਹਾਸ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ, ਆਪ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਦੇ ਪੜੋਤੇ ਸਨ, ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਨਾਮ ਰਾਮ ਕੋਇਰ ਜੀ ਸੀ। ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਤਿੰਨਾਂ ਭਵਨਾਂ ਅਤੇ ਤਿੰਨਾਂ ਕਾਲਾਂ ਦੀ ਸੋਝੀ ਰਖਦੇ ਸਨ।

ਮਹਾਂਭਾਰਤ ਦਾ ਯੁੱਧ ਹੋ ਗਇਆ ਉਸ ਵੇਲੇ ਵੇਦ ਵਿਆਸ ਜੀ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਿ ਜੋ ਬਚਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਯੁੱਧ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਅਰਜਨ ਨੂੰ ਕਹੇ ਸਨ, ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਉਹ ਆਪ ਲਿਖਤ ਵਿਚ ਲਿਆਵੋ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਵਿਆਸ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪ੍ਰੇਮੀਓ! ਜਦੋਂ ਇਹ ਬਚਨ ਕੁਰਕਸ਼ੇਤਰ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਹੋਏ ਸਨ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਮੈਂ ਉਥੇ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਹੁਣ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਵੀ ਬ੍ਰਹਮਲੀਨ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਤੇ ਅਰਜਨ ਵੀ ਜੋਤੀ ਲੀਨ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਬੇਨਤੀ ਹੋਈ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ! ਤੁਸੀਂ ਤ੍ਰਿਕਾਲਦਰਸ਼ੀ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਹੋ ਆਪ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੋ। ਯੋਗ ਬਲ ਨਾਲ ਵਿਆਸ ਜੀ ਨੇ ਉਹ ਸਮਾਂ ਜੋ ਲੰਘ ਚੁਕਿਆ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਭੂਤਕਾਲ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਵਾਪਸ ਖਿੱਚ ਲਿਆ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਤੇ ਅਰਜਨ ਨੂੰ ਯੁੱਧ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਸਾਖਸ਼ਾਤ ਦੇਖਣ ਲੱਗੇ, ਜੋ ਬਚਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਹੇ ਉਹ ਵੇਦ ਵਿਆਸ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਯੋਗ ਮਾਇਆ ਦੇ ਬਲ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਮ ਪਵਿੱਤਰ ਗਿਆਨ ਦੇ ਭੰਡਾਰ ਗੀਤਾ ਜੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੇ। ਤ੍ਰਿਕਾਲਦਰਸ਼ੀ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਕਾਲ ਦੀ ਦੀਵਾਰ ਖੜ੍ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ, ਉਹ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਹੋਇਆ ਵੀ ਜਾਣ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸੈਂਕੜੇ ਸਾਲ ਪਿਛੋਂ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਹਾਲਾਤ ਭੀ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਵਰਨਣ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਏਮਨਾਬਾਦ ਦੇ ਯੁੱਧ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰਿਆ ਸੀ -

ਜੈਸੀ ਮੈ ਆਵੈ ਖਸਮ ਕੀ ਬਾਣੀ ਤੈਸੜਾ ਕਰੀ ਗਿਆਨੁ ਵੇ ਲਾਲੋ॥

ਪਾਪ ਕੀ ਜੰਵ ਲੈ ਕਾਬਲਹੁ ਧਾਇਆ ਜੋਰੀ ਮੰਗੈ ਦਾਨੁ ਵੇ ਲਾਲੋ॥

ਪੰਨਾ - 722

ਇਹ ਘਟਨਾ ਵਾਪਰਨ ਤੋਂ 13 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਹੋਇਆ ਸੀ -

ਕਾਇਆ ਕਪੜੁ ਟੁਕੁ ਟੁਕੁ ਹੋਸੀ ਹਿਦੁਸਤਾਨੁ ਸਮਾਲਸੀ ਬੋਲਾ॥

ਪੰਨਾ - 723

ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਉਹ ਸਮਾਂ ਪ੍ਰਤੱਖ ਸੀ। ਮਾਤਾ ਜੀਤੋ ਜੀ ਨੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ, ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਕਿਲੇ ਦਾ ਛੱਡਣਾ, ਗੁਰੂ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਜੀ ਦਾ ਮਾਛੀਵਾੜੇ ਮੀਂਹ ਨਾਲ ਗਿੱਲੀ ਹੋਈ ਹੋਈ ਧਰਤੀ ਉਪਰ ਬਿਨਾਂ ਵਸਤਰ ਤੋਂ ਪੈਣਾ ਵੇਖ ਲਿਆ ਸੀ। ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਅੱਗੇ ਸਮਾਂ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਦੀ ਸੋਝੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਭੂਤ ਭਵਿੱਖਤ

ਵਰਤਮਾਨ ਦੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣੂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕੋਈ ਗੱਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਗੁੱਝੀ ਛੁਪੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ।

ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਆਸ਼ਰਮ ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਬਾਬਾ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨਬਲਪੁਰ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਬਣਨ ਤੋਂ 26 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਵੇਖ ਕੇ ਚਾਹੜ ਮਾਜਰੇ ਦੇ ਮਿਹਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਦਸ ਦਿਤਾ ਕਿ ਐਹ ਟਿੱਬਿਆਂ ਦੀ ਥਾਂ ਇਕ ਸੁੰਦਰ ਅਸਥਾਨ ਬਣੇਗਾ ਪਰ ਸਮਾਂ ਦਸਣ ਤੋਂ ਪੂਰਾ ਸੰਕੋਚ ਰੱਖਿਆ। ਰਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਬਾਬਾ ਆਪੇ ਆਪਿ ਜੀ ਨੇ ਛੋਟੇ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਉਚੇ ਟਿੱਬੇ ਤੇ ਖੜੋ ਕੇ ਭਵਿੱਖਤ ਵਿਚ ਬਣਨ ਵਾਲੇ ਸਕੂਲ, ਕਾਲਜ, ਆਬਾਦੀ, ਸੜਕਾਂ, ਕਾਰਾਂ ਬੱਸਾਂ ਬਾਰੇ 1931-32 ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਸ ਦਿਤਾ ਸੀ।

ਗੁਰੂ ਦਸਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਦਮਦਮੇ ਸਾਹਿਬ ਆਪਣੇ ਅਨੁਭਵ ਤੋਂ ਹੀ ਸਾਰਾ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੁਬਾਰਾ ਲਿਖਾ ਦਿਤਾ। ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਬਾਬਾ ਦੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਲਿਖਾਰੀ ਬਣਾਇਆ, ਜਿੰਨੀ ਬਾਣੀ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਲਿਖਾਉਂਦੇ ਸਨ ਉਸ ਦੀ ਕਥਾ ਵੀ ਨਾਲ ਹੀ ਕਰਦੇ ਗਏ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਨੇ ਬ੍ਰਹਮਗਿਆਨ ਦੀ ਦਾਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। ਮੈਂ ਇਥੇ ਇਕ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਵਿਦਿਆ ਦਾ ਜ਼ੋਰ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਪੰਜਾਬੀ ਜਾਨਣ ਵਾਲੇ ਸਿੱਖ ਸੰਪਰਦਾ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ, ਵੱਡੀਆਂ ਡਿਗਰੀਆਂ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਬਾਣੀ ਅਤੇ ਗੁਰੂਆਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਬਾਰੇ ਲਿਖ ਰਹੇ ਹਨ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਸੁਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਬਾਣੀ ਤਾਂ ਕਬੀਰ ਜੀ ਆਦਿ ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸ਼ੰਕਾ ਇਹ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਦੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਕਹਿਣਗੇ ਕਿ ਉਹ ਵੈਸ਼ਨਵ ਸਨ। ਆਪ ਗੁਰੂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਤੋਂ ਭੀ ਵੱਡੇ ਬਣ ਬਣ ਬੈਠਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਗੱਲ ਖੁਲ੍ਹਮ ਖੁਲ੍ਹਾ ਕਹਿੰਦੇ ਸੁਣੇ ਗਏ ਹਨ ਕਿ ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਭਗਤਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਖਿਆਲ ਹਨ। ਉਹ ਮਾਸ ਖਾਣ ਬਾਰੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ 'ਹੇਰਾ ਰੋਟੀ ਕਾਰਣੇ ਗਲਾ ਕਟਾਵੈ ਕਉਣ' ਅਸੀਂ ਸ਼ੇਰ ਹਾਂ, ਸ਼ੇਰ ਦਾ ਖਾਜਾ ਮਾਸ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਉਤਮ ਦੇਹੀ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਤਮੋ ਗੁਣੀ ਸ਼ੇਰ ਬਣ ਕੇ ਖੁਸ਼ ਹਨ। ਉਸ ਦੇ ਮਾਸ ਖਾਣ ਦੇ ਸੁਭਾਓ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਗੁਰਮਤਿ ਸਟੇਜਾਂ ਤੇ ਖੁਲਮ-ਖੁਲਾ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ। ਇਕ ਬੁਲਾਰੇ ਨੂੰ ਮੈਨੂੰ ਕਹਿਣਾ ਪਿਆ ਕਿ ਮਾਸ ਅਹਾਰੀ ਹੋਣ ਲਈ ਬਾਣੀ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਨੂੰ ਅਨਰਥਾਂ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਭੁਲਾਵੋ। ਆਪਣੇ ਕੱਟੜ ਤੇ ਸੌੜੇ ਸੁਭਾਅ ਕਰਕੇ ਅਜਿਹਾ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਉਠਾਉਂਦੇ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੀ ਇਹ ਤਾਂ ਕਬੀਰ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਹੈ, ਇਹ ਨਾਮਦੇਵ ਦੀ ਬਾਣੀ ਹੈ। ਪਰ ਇਹ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਇਕ ਪੰਨੇ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਸਮਾਪਤੀ ਤਕ ਸਾਰੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਬਾਣੀ ਗੁਰੂ ਦਸਮੇਸ਼ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਮੁੱਖ ਤੋਂ ਉਚਾਰਨ ਹੋਈ ਹੈ। ਸੋ ਇਹ ਸਾਰੀ ਹੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਹੈ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਸਾਡੇ ਗੁਰੂ ਹਨ ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਰਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿ ਕਿਹੜੇ ਗੁਰੂ ਨੇ ਬਾਣੀ ਉਚਾਰੀ ਹੈ, ਕਿਹੜੇ ਗੁਰੂ ਕਹਿਣਾ ਹੀ ਬਹੁਤ ਭਾਰੀ ਭੁੱਲ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਸੰਪਰਦਾ ਦਾ ਗੁਰੂ, ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਇਕੋ ਰੂਪ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ

ਜੀ ਹੀ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ 10 ਜਾਮੇ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਬਦਲ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਹੋਈ ਬਾਣੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿਚ ਅੰਕਿਤ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਸੋ ਇਸ ਕਰਕੇ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਇਹ ਭੇਦ ਭਾਵ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ। ਸੋ ਮੈਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਸੀ-

ਦਰਿ ਸਾਰੈ ਦੀਸੈ ਸਚਿਆਰੁ॥

ਗੁਰ ਸੇਵਾ ਤੇ ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਸੋਝੀ ਹੋਇ॥

ਆਪੁ ਪਛਾਣਿ ਹਰਿ ਪਾਵੈ ਸੋਇ॥ ਪੰਨਾ - 423

ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਤਪ ਆਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਆਪ ਦੀ ਸੋਝੀ ਹੋ ਕੇ ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਥੇ ਤਾਂ ਇਕੋ ਹੀ ਪ੍ਰੀਪੂਰਨ ਜੋਤ ਰਵ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇਹ ਅਵਸਥਾ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਉਸ ਬਾਰੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ -

ਹਰਿ ਕਾ ਸੇਵਕੁ ਸੋ ਹਰਿ ਜੇਹਾ॥

ਭੇਦੁ ਨ ਜਾਣਹੁ ਮਾਣਸ ਦੇਹਾ॥

ਜਿਉ ਜਲ ਤਰੰਗ ਉਠਹਿ ਬਹੁ ਭਾਤੀ

ਫਿਰਿ ਸਲਲੈ ਸਲਲ ਸਮਾਇਦਾ॥ ਪੰਨਾ - 1076

ਸਾਨੂੰ ਤਾਂ ਇਹ ਵੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਕੌਣ ਹਾਂ? ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਕੋਈ ਕਹੇ ਕਿ ਤੂੰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਹੈਂ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਗਰੀਬ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਹਾਂ। ਦਰਅਸਲ ਅਸੀਂ ਆਤਮ ਸਹਿਜਾਦੇ ਹਾਂ, ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਿਛੋਕੜ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭੁੱਲੇ ਬੈਠੇ ਹਾਂ।

ਅਧਿਆਤਮਕ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਇਕ ਕਥਾ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਰਾਜਾ ਸੰਤਾਨ ਤੋਂ ਵਾਂਝਾ ਸੀ, ਅਨੇਕ ਜਤਨ ਕਰਨ ਉਪਰ ਵੀ ਉਸ ਦੇ ਕੋਈ ਓਲਾਦ ਨਾ ਹੋਈ। ਉਹ ਇਸੇ ਲਗਨ ਵਿਚ ਰਾਜ ਕਾਜ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਭੁੱਲ ਗਿਆ ਅਤੇ ਪੁੱਤਰ ਵਾਸ਼ਨਾ ਦੇ ਵਸ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਹੋਇਆ ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਮੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾ-ਬੁਲਾ ਕੇ ਬੇਨਤੀਆਂ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਅਖੀਰ ਉਸ ਦੇ ਇਕ ਪੁੱਤਰ ਹੋਇਆ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਜੋਤਸ਼ੀਆਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇ ਤੂੰ ਇਸ ਪੁੱਤਰ ਦੇ ਮੱਥੇ ਲਗਿਆ ਤਾਂ ਇਹ ਸੁਭ ਸ਼ਗਨ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ, ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਨੁਕਸਾਨ ਸਹਿਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਅਸੀਂ ਤੈਨੂੰ ਜੋਤਸ਼ ਦੇ ਬਲ ਨਾਲ ਦਸਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਤੂੰ 18 ਸਾਲ ਇਸ ਲੜਕੇ ਦੇ ਮੱਥੇ ਨਾ ਲੱਗੀਂ।

ਉਸ ਵੇਲੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ਬਹੁਤ ਵਿਉਂਤਾਂ ਬਣਾਈਆਂ। ਰਾਜ ਪੰਡਤਾਂ, ਜੋਤਸ਼ੀਆਂ, ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਨੇ ਇਕ ਵਿਉਂਤ ਬਣਾਈ ਜਿਸ ਅਨੁਸਾਰ ਇਕ ਬਕਸਾ ਕਿਸਤੀ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਦਾ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ, ਉਸ ਬਕਸੇ ਵਿਚ ਬੇਅੰਤ ਧਨ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ, ਬੇਅੰਤ ਕਿਸਮ ਦੇ ਗਹਿਣੇ ਰੱਖੇ, ਉਹ ਇਸ ਖਿਆਲ ਨਾਲ ਰੱਖੇ ਗਏ ਕਿ ਜੇ ਕੋਈ ਬਕਸਾ ਖੋਲ੍ਹੇਗਾ ਤਾਂ ਇਸ ਧਨ ਦੇ ਨਾਲ ਬੱਚੇ ਦਾ ਪਾਲਣ ਪੋਸ਼ਣ ਸੋਝਣੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕਰ ਸਕੇਗਾ। ਇਕ ਲਿਖਤ ਲਿਖੀ ਗਈ ਕਿ ਐ ਬੇਟਾ! ਸ਼ਗਨ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਤੈਨੂੰ ਬਕਸੇ ਵਿਚ ਬੰਦ ਕਰਕੇ ਤੇਰੇ ਪਿਤਾ ਰਾਜੇ ਨੇ ਛੱਡਿਆ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ 18 ਸਾਲ ਤੇਰੇ ਮੱਥੇ ਲਗਣ ਨਾਲ ਉਸ ਦਾ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋ ਜਾਣਾ ਸੀ ਤੂੰ ਇਕ ਰਾਜ ਪੁੱਤਰ ਹੈਂ, ਗੱਦੀ ਦਾ ਵਾਰਸ ਹੈਂ, ਜਦੋਂ ਤੂੰ 18 ਸਾਲ

ਦਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਉਸ ਵੇਲੇ ਤੈਨੂੰ ਰਾਜ ਮਹਿਲਾਂ ਵਿਚ ਬੁਲਾ ਕੇ ਤਖਤ ਉਪਰ ਬਿਠਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਚਿੱਠੀ ਨੂੰ ਇਕ ਤਵੀਤ ਦੇ ਵਿਚ ਮੜ੍ਹ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਇਕ ਚਿੱਠੀ ਨਾਲ ਇਹ ਵੀ ਲਿਖ ਦਿਤਾ ਕਿ ਜੇ ਇਸ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਪਾਲੇਗਾ ਉਹ ਇਸ ਸਾਰੇ ਧਨ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੋਵੇਗਾ। ਬਕਸੇ ਨੂੰ ਦਰਿਆ ਵਿਚ ਰੋੜ੍ਹ ਦਿਤਾ, ਉਸ ਦਰਿਆ ਵਿਚ ਬਕਸਾ ਦਿਨੇ ਵੀ ਚਲਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਰਾਤ ਨੂੰ ਵੀ ਚਲਦਾ ਸੀ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਗੁਪਤ ਰੂਪ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਗੁਪਤਚਰ ਇਸਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰਨ ਲਈ ਦਰਿਆ ਦੇ ਕੰਢੇ ਤੋਰ ਦਿਤੇ ਅਤੇ ਤਾਕੀਦ ਕਰ ਦਿਤੀ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਦੇਖਦੇ ਰਹਿਣਾ ਕਿ ਇਸ ਬਕਸੇ ਨੂੰ ਕੌਣ ਕਢਦਾ ਹੈ। ਦਰਿਆ ਜੰਗਲ ਵਿਚੋਂ ਵਹਿ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਕਾਫੀ ਦੂਰ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਭੀਲਾਂ ਦੀ ਬਸਤੀ ਸੀ। ਇਕ ਭੀਲ ਦਰਿਆ ਦੇ ਕੰਢੇ ਆਇਆ, ਉਸ ਨੇ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਰੋੜ੍ਹੀ ਆਉਂਦੀ ਦੇਖੀ, ਬਕਸਾ ਬੜਾ ਸੁੰਦਰ ਸੀ, ਚਮਕਦਾਰ ਸੀ, ਉਸ ਨੇ ਦਰਿਆ ਵਿਚ ਛਾਲ ਮਾਰੀ ਤੇ ਬਕਸੇ ਨੂੰ ਰੋੜ੍ਹ ਕੇ ਕੰਢੇ ਉਤੇ ਲੈ ਆਇਆ, ਉਸ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਉਥੇ ਹੀ ਖੋਲ੍ਹਿਆ ਅਤੇ ਧਨ ਦੇਖ ਕੇ ਬੇਅੰਤ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਗਿਆ, ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਐਨਾ ਧਨ ਇਸ ਵਿਚ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਬਾਲ ਅੰਗੂਠਾ ਚੁੰਘਦਾ ਇਸ ਵਿਚ ਲੇਟਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਐਸਾ ਸੰਜੋਗ ਹੋਇਆ ਕਿ ਉਸਦੇ ਘਰ ਓਲਾਦ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਉਸ ਨੇ ਧੰਨਵਾਦ ਕੀਤਾ ਕਿ ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੂੰ ਮੇਰੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਇਛਾਵਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰ ਦਿਤੀਆਂ, ਮੇਰੇ ਘਰ ਬਾਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਉਹ ਵੀ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਦੇ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਐਨਾ ਧਨ ਦੇ ਦਿਤਾ ਕਿ ਜੇ ਕਈ ਪੁਸ਼ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਮੁਕਣਾ। ਗੁਪਤਚਰਾਂ ਨੇ ਸਭ ਕੁਝ ਦੇਖ ਲਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਭੀਲ ਦਾ ਪਤਾ ਉਸ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਗੁਪਤ ਰੂਪ ਵਿਚ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰਦੇ ਰਹੇ।

ਉਸ ਬੱਚੇ ਨੇ ਭੀਲ ਪਾਲਕ ਨੂੰ ਪਿਤਾ ਰੂਪ ਜਾਣ ਕੇ ਪਿਆਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਵੀ ਬਹੁਤ ਲਾਡ ਨਾਲ ਇਸ ਨੂੰ ਪਾਲਿਆ। ਬੱਚਾ ਬਹੁਤ ਹੋਣਹਾਰ ਸੀ, ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਸਿੱਖ ਲਏ ਅਤੇ ਪੂਰੀ ਨਿਪੁੰਨਤਾ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲੱਗਿਆ। ਸਮਾਂ ਲੰਘਦਾ ਗਿਆ ਅਤੇ 18 ਸਾਲ ਪੂਰੇ ਹੋ ਗਏ। ਉਸ ਨੂੰ ਅਧਿਆਸ ਪੱਕ ਗਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਭੀਲ ਦਾ ਲੜਕਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਭੀਲ ਕੌਮ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਹਾਂ, ਰਾਜੇ ਨੇ 18 ਸਾਲ ਪਿਛੋਂ ਸਿਆਣੇ ਬੰਦੇ ਓਥੇ ਭੇਜ ਦਿਤੇ ਤਾਂ ਕਿ ਉਹ ਭੀਲ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਪਲ ਰਹੇ ਰਾਜਕੁਮਾਰ ਨੂੰ ਅਸਲੀਅਤ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਕੇ ਦਸਣ ਕਿ ਉਹ ਰਾਜਕੁਮਾਰ ਹੈ, ਰਾਜਕੁਮਾਰ ਦਾ ਇਹ ਅਧਿਆਸ ਟੁੱਟ ਜਾਵੇ ਕਿ ਮੈਂ ਭੀਲ ਦਾ ਲੜਕਾ ਹਾਂ। ਉਹ ਸੱਜਣ ਉਸ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਾਉਂਦੇ ਸਨ ਕਿ ਕਾਕਾ! ਤੂੰ ਭੀਲ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਨਹੀਂ ਰਾਜਕੁਮਾਰ ਹੈਂ। ਉਹ ਬੱਚਾ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਇਹ ਗੱਲ ਮੰਨਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਉਹ ਇਕੋ ਗੱਲ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਇਸ ਪਿਤਾ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਭੀਲ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਰਾਜੇ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਨਹੀਂ ਹਾਂ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਉਹ ਰਾਜੇ ਪਾਸ ਵਾਪਸ ਗਏ ਅਤੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ! ਅਸੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਯਾਦ ਕਰਾਇਆ ਕਿ ਤੂੰ ਰਾਜੇ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਹੈਂ ਪਰ ਉਹ ਮੰਨਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ਉਸ ਭੀਲ ਨੂੰ ਲੜਕੇ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਪਰਿਵਾਰ ਸਮੇਤ ਬੁਲਾ ਲਿਆ। ਭੀਲ ਨੂੰ ਰਾਜੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੂੰ ਇਹ ਦੱਸ ਇਹ ਤੇਰਾ ਬੱਚਾ ਹੈ। ਸੱਚ ਬੋਲੀਂ, ਜੇ ਝੂਠ ਬੋਲਿਆ ਅਸੀਂ ਸਖਤ

ਸਜ਼ਾ ਦੇਵਾਂਗੇ ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਨੂੰ ਹਰ ਗੱਲ ਦਾ ਪਤਾ ਹੈ, ਮੇਰੇ ਗੁਪਤਚਰ ਤੇਰੇ ਤੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਨਿਗ੍ਹਾ ਰਖਦੇ ਸਨ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਵਿਥਿਆ ਦਸਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ! ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਗਰੀਬ ਬੰਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਸ਼ਿਕਾਰ ਖੇਲ ਕੇ ਆਪਣਾ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਥੋੜ੍ਹੀ ਬਹੁਤ ਫਸਲ ਵੀ ਬੀਜ ਲੈਂਦਾ ਸੀ। ਇਕ ਦਿਨ ਮੈਂ ਸ਼ਿਕਾਰ ਲਈ ਗਿਆ ਅਤੇ ਦਰਿਆ ਵਿਚ ਇਕ ਬਕਸਾ ਰੋੜ੍ਹਦਾ ਆਉਂਦਾ ਦੇਖਿਆ। ਮੈਂ ਤੈਰ ਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਕੰਢੇ ਤੇ ਲੈ ਆਇਆ, ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਇਹ ਬੱਚਾ ਨਿਕਲਿਆ ਜੋ 18 ਸਾਲ ਦਾ ਹੋ ਕੇ ਆਪ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਖੜ੍ਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਪਤਰਕਾ ਨਿਕਲੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਇਹ ਤਵੀਤ ਇਸ ਬੱਚੇ ਦੇ ਗਲ ਵਿਚ ਪਾਇਆ ਜਾਵੇ, ਇਹ ਬੱਚੇ ਲਈ ਵੀ ਅਤੇ ਜੇ ਇਸ ਨੂੰ ਪਾਲੇਗਾ ਉਸ ਲਈ ਵੀ ਲਾਹੇਵੰਦ ਹੋਵੇਗਾ। ਸੋ ਜਦੋਂ ਇਹ ਜਵਾਨ ਹੋਇਆ ਮੈਂ ਇਸਦੇ ਗਲ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿਤਾ। ਮੈਂ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ਕਿ ਇਹ ਕਿਸ ਦਾ ਲੜਕਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਸਿਰਫ ਪਾਲਣਹਾਰ ਹਾਂ। ਪੁੱਤਰ ਸਮਝ ਕੇ ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ ਪਾਲਿਆ ਹੈ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਲੜਕੇ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੁਣ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲੱਗ ਗਿਆ ਕਿ ਇਹ ਤੇਰਾ ਪਿਤਾ ਨਹੀਂ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਦੱਸੋ ਫੇਰ ਮੇਰਾ ਪਿਤਾ ਕੌਣ ਹੈ? ਜੇ ਤਵੀਤ ਉਸ ਦੇ ਗਲੇ ਵਿਚ ਪਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਗਹਿਣੇ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਤੋਂ ਖੁਲ੍ਹਵਾਇਆ ਗਿਆ ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਚਿੱਠੀ ਨਿਕਲੀ ਕਿ ਬੇਟਾ! ਤੂੰ ਰਾਜਾ ਹੈਂ ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਪੁੱਤਰ ਹੈਂ, ਜੋਤਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਕਹਿਣ ਮੁਤਾਬਿਕ ਤੈਨੂੰ ਮਹਿਲਾਂ ਤੋਂ, ਰਾਜ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰੱਖਿਆ, ਹੁਣ 18 ਸਾਲ ਲੰਘ ਚੁੱਕੇ ਹਨ, ਤੂੰ ਹੁਣ ਪਛਾਣ, ਤੂੰ ਰਾਜੇ ਦਾ ਲੜਕਾ ਹੈਂ। ਐਨਾ ਕੁਝ ਪ੍ਰਤੱਖ ਦਿਖਾਉਣ ਉਪਰੰਤ ਵੀ ਉਸ ਲੜਕੇ ਦਾ ਨਿਸ਼ਚਾ ਡਾਵਾਂਡੋਲ ਰਿਹਾ ਉਹ ਸੋਚਦਾ ਰਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਛਲ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪਰ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਕਹਿਣ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਅਮੰਨਾ ਹੋਇਆ ਕਿ ਜਦੋਂ ਉਸ ਦੇ ਪਾਲਕ ਭੀਲ ਤੇ ਉਸਦੀ ਪਤਨੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਬੇਟਾ! ਉਹ ਬਕਸਾ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਿਚ ਪਿਆ ਹੈ, ਤੂੰ ਦੇਖਦਾ ਹੀ ਹੈਂ, ਇਹ ਗੱਲ ਅਸੀਂ ਬਹੁਤ ਗੁਪਤ ਰੱਖੀ। ਤੂੰ ਰਾਜੇ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਹੀ ਹੈਂ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਤੇਰੇ ਪਾਲਣਹਾਰ ਹਾਂ। ਉਸ ਦਾ ਮਨ ਬਹੁਤ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨਾਲ ਮੰਨਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਦਾ ਭੀਲ ਨਾਲ ਪਿਤਾ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਪਤਨੀ ਨਾਲ ਮਾਤਾ ਵਾਲਾ ਪਿਆਰ ਸੀ। ਬਾਵਜੂਦ ਇਸਦੇ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਲਗ ਗਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਰਾਜੇ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਹਾਂ ਪਰ ਉਸਦਾ ਅਧਿਆਸ ਮੁੜ-ਮੁੜ ਕੇ ਪੁਰਾਣੇ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਵਲ ਹੀ ਧੱਕਾ ਦੇ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਸੋ ਸਾਧਸੰਗਤ ਜੀ! ਇਹ ਕਥਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਇਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮਹਾਨ ਕੀਮਤੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ, ਉਸ ਉਪਰ ਯਕੀਨ ਕਰੋ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪਿਆਰਿਓ! ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪਛਾਣੋ ਤਾਂ ਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸੋਝੀ ਹੋ ਜਾਵੇ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕੌਣ ਹੋ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਐ ਮਨੁੱਖ! ਤੂੰ ਪੰਜ ਤੱਤ ਦੀ ਦੇਹ ਨਹੀਂ ਹੈਂ, ਪੰਜ ਤੱਤਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਤੱਤ ਨਹੀਂ ਹੈਂ, ਪੰਜ ਗਿਆਨ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਨਾ ਅੱਖ, ਕੰਨ, ਨੱਕ, ਮੂੰਹ ਹੈਂ, ਨਾ ਮਲਮੂਤਰ ਦਾ ਕੋਈ ਇੰਦ੍ਰੀ ਹੈਂ, ਇਹ ਸਰੀਰ ਤੈਨੂੰ ਸਫਰ ਕਰਨ ਲਈ ਪੁਛੂ ਨੇ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਇਸ

ਵਿਚ ਪੰਜ ਪ੍ਰਾਣ ਚਲਦੇ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਂ ਵਿਚੋਂ ਨਾ ਤੂੰ ਕੋਈ ਪ੍ਰਾਣ - ਓਦਾਨ, ਅਪਾਨ, ਬਿਆਨ, ਸਮਾਨ ਹੈਂ। ਇਹ ਇਸ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਸਰੇ ਇਹ ਆਪਣਾ ਸਫਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਫੁਰਨੇ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਮਨ ਵੀ ਤੂੰ ਨਹੀਂ ਹੈਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਫੁਰਨਿਆਂ ਦਾ ਨਰੀਖਣ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਬੁਧੀ ਵੀ ਤੂੰ ਨਹੀਂ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਚਿੱਤ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈਂ ਤੇ ਜਿਹੜਾ ਕੁਝ ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਮਝਦਾ ਹੈਂ ਉਹ ਵੀ ਤੂੰ ਨਹੀਂ ਹੈਂ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਤੂੰ ਆਪਣਾ ਆਪ ਸਮਝਦਾ ਹੈਂ ਉਹ ਸਰੀਰ ਨਾਲ ਸੰਮਿਲਿਤ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਤੂੰ ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈਂ, ਅਹੰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈਂ, ਇਹ ਅਹੰ ਤੋਂ ਉਤੇ ਜੋ ਕੁਝ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਤੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ। ਇਹ ਉਹ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ ਜੋ ਪ੍ਰੀਪੂਰਨ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਸਾਰਿਆਂ ਸਰੀਰਾਂ ਨੂੰ ਪਾਲਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਸਤਾ ਨਾਲ ਇਹ ਸਰੀਰ ਚਲ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਹ ਸਦਾ ਅਨੰਦ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ ਅਚਾਹ, ਇਕ ਰਸ, ਦੁਖ ਸੁਖ ਤੋਂ ਉਪਰ, ਭਲੇ ਬੁਰੇ ਤੋਂ ਨਿਆਰੀ ਆਤਮਾ ਹੈ ਪਰ ਗਲਤੀ ਨਾਲ ਜਿਵੇਂ ਰਾਜੇ ਦਾ ਪੁੱਤਰ, ਭੀਲਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਭੀਲ ਹੀ ਮੰਨਦਾ ਰਿਹਾ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੇਰਾ ਮਾਇਆ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਜੋਤੀ ਦੀ ਥਾਂ ਪੰਜ ਤੱਤ ਦੀ ਦੇਹ ਮੰਨ ਰਿਹਾ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪਛਾਣ। ਇਹ ਜੀਵ ਭੀਲ ਵਾਂਗੂੰ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰਾ ਸਬੰਧ ਮੇਰੇ ਮਾਂ-ਬਾਪ, ਪੁੱਤਰ, ਮੇਰੀ ਨੌਕਰੀ, ਮੇਰੇ ਘਰ, ਮੇਰੇ ਸਰੀਰ ਨਾਲ ਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਰੀਰ ਮਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਆਤਮਾ ਅਮਰ ਹੈ ਪਰ ਮੈਂ ਇਹ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ, ਮੈਂ ਸਰੀਰ ਹਾਂ। ਸਰੀਰ ਦਾ ਸਬੰਧ ਬਾਲ-ਬੱਚਿਆਂ ਨਾਲ ਹੈ, ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਰੀਰ ਹੀ ਮੰਨਦਾ ਹਾਂ। ਸੰਤ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਅਨੇਕ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਸਮਝਾਉਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਇਹ ਮੰਨ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਪਿਆਰਿਆ! ਜੇ ਤੂੰ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੱਚੀ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਮੰਨ ਲਵੇਂ ਤਾਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਮਹਿਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ।

ਸਾਚੀ ਬਾਣੀ ਮਹਲ ਪਰਾਪਤਿ ਹੋਇ॥ ਪੰਨਾ - 423

ਇਹ ਮਹਲ ਇਸੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਹੈ। ਇਸ ਸਰੀਰ ਦੀ ਬਣਤਰ ਨੂੰ ਸਮਝ।

ਨਉ ਦਰਵਾਜੇ ਕਾਇਆ ਕੋਟੁ ਹੈ ਦਸਵਾ ਗੁਪਤੁ ਰਖੀਜੈ॥

ਬਜਰ ਕਪਾਟ ਨ ਖੁਲਨੀ ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਖੁਲੀਜੈ॥

ਅਨਹਦ ਵਾਜੇ ਧੁਨਿ ਵਜਦੇ ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਸੁਣੀਜੈ॥

ਤਿਤੁ ਘਟ ਅੰਤਰਿ ਚਾਨਣਾ ਕਰਿ ਭਗਤਿ ਮਿਲੀਜੈ॥

ਸਭ ਮਹਿ ਏਕੁ ਵਰਤਦਾ ਜਿਨਿ ਆਪੇ ਰਚਨ ਰਚਾਈ॥

ਪੰਨਾ - 954

ਇਹੁ ਸਰੀਰੁ ਸਭੁ ਧਰਮੁ ਹੈ ਜਿਸੁ ਅੰਦਰਿ ਸਚੇ ਕੀ ਵਿਚਿ ਜੋਤਿ॥

ਗੁਰਜ ਰਤਨ ਵਿਚਿ ਲੁਕਿ ਰਹੇ ਕੋਈ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੇਵਕੁ ਕਵੈ ਖੋਤਿ॥

ਸਭੁ ਆਤਮ ਰਾਮੁ ਪਛਾਣਿਆ ਤਾਂ ਇਕੁ ਰਵਿਆ ਇਕੋ ਓਤਿ ਪੋਤਿ॥

ਇਕੁ ਦੇਖਿਆ ਇਕੁ ਮੰਨਿਆ ਇਕੋ ਸੁਣਿਆ ਸੁਣਣ ਸਰੋਤਿ॥

ਜਨ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਸਲਾਹਿ ਤੂ ਸਚੁ ਸਚੇ ਸੇਵਾ ਤੇਰੀ ਹੋਤਿ॥

ਪੰਨਾ - 309

ਤੈਨੂੰ ਇਹ ਸੋਝੀ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇਗੀ ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਅਸਾਨੂੰ ਸਰੀਰ ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਇਸ ਵਿਚ ਸੱਚੀ ਟਕਸਾਲ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਸੱਚੀ ਬਾਣੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦ

ਦੀ ਘਾੜਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਹਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਫੇਰ ਓਹਦਾ ਫਲ ਕਿੰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰ ਸੇਵਾ ਤੇ ਸਭ ਕੁਲ ਉਧਾਰੇ॥

ਨਿਰਮਲ ਨਾਮੁ ਰਖੈ ਉਰਿਧਾਰੇ॥

ਪੰਨਾ - 423

ਬ੍ਰਹਮਵਿਤ ਮਾਤ੍ਰੇਣ ਏਕੋਤ੍ਰ ਸ਼ਤੰ ਕੁਲਾਂ ਤਾਰਯਤੀ

(ਪੰਗਲੋਪਨਿਸ਼ਦ)

ਕੁਲ ਓਧਾਰਹਿ ਆਪਣਾ, ਪੰਨੁ ਜਣੇਦੀ ਮਾਇ॥

ਪੰਨਾ - 28

ਕੁਲਮ ਪਵਿਤ੍ਰਮ ਜਨਨੀ ਕ੍ਰਿਤਾਰਥਾ,

ਬਸੁੰਧਰਾ ਪੁਣਯਵਤੀ ਚਤੇਨ

ਅਪਾਰ ਸੰਵਿਤ ਸੁਖ ਸਾਗਰੇ,

ਅਸਮਿਨ ਲੀਨੰ ਪਰੇ ਬ੍ਰਹਮਣੀ ਯਮਯ ਚੇਤਹ

(ਸਕੰਦ ਪੁਰਾਣ)

ਪਿਤਾ ਸਾਚ ਚੌਬੀਸ, ਬੀਸ ਮਾਤਾ ਕੇ ਜਾਨੋ

ਖੌੜਸ ਤੁਲਾ ਮਹਾਨ, ਦੁਆਦਸ ਸੁਤਾ ਪਹਿਚਾਨੋ

ਏਕਾਦਸ ਕੁਲ ਭੈਣ ਦਸ ਭੂਆ ਕੇ ਲੇਖੇ

ਮਾਤ ਭੈਣ ਕੁਲ ਆਠ ਸ਼ਤੀ ਸਿੰਮ੍ਰਤੀ ਪੇਖੇ

(ਪੰਨਾ 33, ਕਥਾ ਨਰਾਇਣ ਹਰੀ)

ਇਕ ਕੁਲ ਨਹੀਂ, 20 ਕੁਲਾਂ ਨਾਨਕਿਆਂ ਦੀਆਂ, 24 ਕੁਲਾਂ ਦਾਦਕਿਆਂ ਦੀਆਂ, 16 ਜਿਥੇ ਵਿਆਹਿਆ ਹੋਵੇ, 12 ਜਿਥੇ ਲੜਕਾ-ਲੜਕੀ ਵਿਆਹੇ ਹੁੰਦੇ ਨੇ, 11 ਜਿਥੇ ਭੈਣ ਵਿਆਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ 10 ਜਿਥੇ ਭੂਆ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, 8 ਜਿਥੇ ਮਾਸੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਐਨੀਆਂ ਕੁਲਾਂ ਦਾ ਉਧਾਰ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਨੇ-

ਸਾਚੀ ਸੋਭਾ ਸਾਚਿ ਦੁਆਰੇ॥

ਸੇ ਵਡਭਾਗੀ ਜਿ ਗੁਰਿ ਸੇਵਾ ਲਾਏ॥ ਪੰਨਾ- 423

ਐਸੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਦੀ ਸੋਭਾ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਜੈ-ਜੈਕਾਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਦੇਵ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਦੇਵਤੇ ਉਸਦੇ ਬਚਨ ਸੁਣਨ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਨਿਰਮਲ ਨਾਮ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਸ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਘਟ-ਘਟ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਰਹਿਣ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਮਨ ਵਿਚ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸੱਚੇ ਦੁਆਰੇ ਵਿਚ ਉਸ ਦੀ ਸੋਭਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਬਹੁਤ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ ਪੁਰਸ਼ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਭਾਗਾਂ ਤੋਂ ਹੀਣਿਆਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ ਕਰਦੀ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ, ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਭਗਤੀ ਕਰਦਾ ਰਹੇ, ਜਿਸ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਮ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਹੋ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਓਹੀ ਨਾਮ ਸਭ ਕੁਲਾਂ ਦਾ ਉਧਾਰ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਅਨਦਿਨੁ ਭਗਤਿ ਸਚੁ ਨਾਮੁ ਦ੍ਰਿੜਾਏ॥

ਨਾਮੇ ਉਧਰੇ ਕੁਲ ਸਬਾਏ॥

ਪੰਨਾ - 423

ਨਾਮ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨਾਲ ਬੇਅੰਤ ਕੁਲਾਂ ਦਾ ਉਧਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਅਸਾਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਤਪ ਦੀ ਜਾਚ ਦੱਸੀ ਹੈ ਜਿਸ ਤਪ ਰਾਹੀਂ ਜਗਿਆਸੂ ਤਰੱਕੀ ਕਰਦਾ ਕਰਦਾ ਗੁਰੂ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਆਪਾ ਭਾਵ ਗੁਆ ਕੇ ਸੱਚੇ ਮਹੱਲ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਤਪ ਬਹੁਤ ਕਿਸਮ ਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਫਲ ਵੀ ਬਹੁਤ ਕਿਸਮ ਦੇ ਹਨ।

1. ਇਕ ਤਪ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਦੁਖਾਂ ਵਿਚ ਪਾ ਕੇ ਗਰਮੀ ਸਰਦੀ ਸਰੀਰ ਉਪਰ ਸਹਿਣੀ, ਬੇਅੰਤ ਕਿਸਮ ਦੇ ਕਸ਼ਟ ਸਹਾਰਨੇ, ਮੀਰਾਂ ਹਵਾਵਾਂ ਵਿਚ ਨੰਗੇ ਸਰੀਰ ਬੈਠੇ ਰਹਿਣਾ, ਪੁੱਠੇ ਲਟਕਣਾ, ਭੁੱਖੇ ਰਹਿਣਾ, ਬਹੁਤ ਲੰਮੇ-ਲੰਮੇ ਫਾਕੇ ਕਰਨੇ, ਚਿਲੇ ਕੱਟਣੇ, ਠੰਢੇ ਪਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਖੜ੍ਹੇ ਰਹਿਣਾ, ਇਸ ਤਪ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵਿਚ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਤਾਂ ਆ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਇਸਦਾ ਗਿਆਨ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਸਬੰਧ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ। ਤਪੀਆ ਕ੍ਰੋਧਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਵਰ ਘਟ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਸਰਾਪ ਜ਼ਿਆਦਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਤਪ ਨੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਤਪ ਕਰਨ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਸਰੂਪ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਇਹ ਮਾਨਸ ਸਰੀਰ ਹੱਦ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕੀਮਤੀ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਇਸ ਦੇ ਸਵੱਸਥ ਰਹਿਣ ਵਾਸਤੇ ਖਾਸ-ਖਾਸ ਨਿਯਮ ਪਾਲਣੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਕਿ ਆਪਣੇ ਮੰਤਵ ਤਕ ਪਹੁੰਚਿਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਪਿਛਲੇ ਧਾਰਮਕ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਘਾਲ-ਕਮਾਈਆਂ ਕੀਤੀਆਂ, ਸਖਤ ਦੁਖ ਉਠਾਏ, ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਕਸ਼ਟ ਦਿੱਤੇ ਪਰ ਉਹ ਉਸ ਪਦ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚ ਨਾ ਸਕੇ ਜਿਸਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਮ ਅਨੰਦ, ਪ੍ਰਮ ਨਿਰਵਾਣ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਜੀ ਨੇ 24 ਸਾਲ ਘੋਰ ਤਪ ਕੀਤਾ। ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਐਨਾ ਸੁਕਾ ਲਿਆ ਕਿ ਕਾਵਾਂ ਨੇ ਮੁਰਦਾ ਸਮਝ ਕੇ ਮਾਸ ਵਿਚ ਚੁੰਝਾਂ ਮਾਰਨੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤੀਆਂ, ਪੈਰਾਂ ਦੀਆਂ ਤਲੀਆਂ ਦਾ ਮਾਸ ਥਾਂ-ਥਾਂ ਤੋਂ ਕੱਟ ਲਿਆ, ਆਪ ਪੀੜਾ ਸਹਾਰ ਰਹੇ ਹਨ ਪਰ ਹੱਥ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਕੇਵਲ ਵਰ ਤੇ ਸਰਾਪ ਦੇਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੀ ਆਈ ਇਸੇ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਆਪ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ-

ਫਰੀਦਾ ਤਨੁ ਸੁਕਾ ਪਿੰਜਰੁ ਥੀਆ ਤਲੀਆਂ ਖੁੰਡਹਿ ਕਾਗਾ ॥

ਅਜੈ ਸੁ ਰਬੁ ਨ ਬਾਹੁੜਿਓ ਦੇਖੁ ਬੰਦੇ ਕੇ ਭਾਗਾ ॥

ਪੰਨਾ - 1382

ਕਾਗਾ ਕਰੰਗ ਢਢੋਲਿਆ ਸਗਲਾ ਖਾਇਆ ਮਾਸੁ ॥

ਏ ਦੁਇ ਨੈਨਾ ਮਤਿ ਛਹੁਇ ਪਿਰ ਦੇਖਨ ਕੀ ਆਸ ॥

ਪੰਨਾ - 1382

ਪ੍ਰਤਿਆਵਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਕੁਝ ਪ੍ਰਾਪਤ ਵੀ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ। ਆਪ ਜੰਗਲ ਵਿਚੋਂ 12 ਸਾਲ ਤਪ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਮਾਤਾ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਲਈ ਘਰ ਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਇਕ ਦਰਖਤ ਹੇਠਾਂ ਬੈਠ ਕੇ ਆਰਾਮ ਕਰਨ ਲੱਗੇ, ਸਵੇਰ ਦਾ ਵੇਲਾ ਸੀ ਪੰਛੀ ਆਪਣੀ ਮੌਜ ਵਿਚ ਭਾਂਤ-ਭਾਂਤ ਦੀਆਂ ਬੋਲੀਆਂ ਬੋਲ ਕੇ ਆਪਣੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਗਾ ਰਹੇ ਸਨ, ਫਰੀਦ ਜੀ ਕਿਉਂਕਿ ਤਪਾਂ ਦੇ ਥਕਾਏ ਹੋਏ ਸਨ, ਅੰਦਰੋਂ ਖੇੜਾ ਬਿਲਕੁਲ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ, ਰਸ ਦੀ ਇਕ ਬੂੰਦ ਵੀ ਅੰਦਰ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਜੇ ਸੀ ਤਾਂ ਇਕ ਹਨੇਰਾ (ਓਲਾਂਭਾ) ਸੀ ਕਿ ਐਨਾ ਤਪ ਕਰਨ ਪਿਛੋਂ ਵੀ ਰੱਬ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਹੋਏ, ਪੰਛੀਆਂ ਦਾ ਬੋਲਣਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੁਭਾਏਮਾਨ ਨਾ ਕਰ ਸਕਿਆ ਅਤੇ ਕ੍ਰੋਧ ਆ ਗਿਆ ਤੇ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਕਿ 'ਪੰਛੀਓ ਮਰ ਜਾਓ'। ਸਾਰੇ ਪੰਛੀ ਮਰ ਗਏ। ਫੇਰ ਖਿਆਲ ਆਇਆ ਕਿ ਮੈਂ ਇਹ ਐਵੇਂ ਹੀ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਕੁਝ ਵਿਗਾੜਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਹ ਜੇ ਆਪਣੇ ਸੁਖ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਗਾ ਰਹੇ ਸਨ ਤਾਂ

ਮੈਨੂੰ ਕਿਉਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਕ੍ਰੋਧ ਆਇਆ? ਤਰਸ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਆਏ ਤੇ ਕਿਹਾ 'ਪੰਛੀਓ ਉਡ ਵੰਝੋ'। ਪੰਛੀ ਉਡ ਗਏ, ਆਪ ਉਠ ਕੇ ਚਲ ਪਏ। ਤੀਜੇ ਪਹਰ ਦਾ ਸਮਾਂ ਲੰਘ ਗਿਆ, ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਕਿਤੇ ਨਾ ਮਿਲਿਆ, ਜਦੋਂ ਅਬਾਦੀ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚੇ ਇਕ ਨਵ ਉਮਰ ਦੀ ਜੁਆਨ ਲੜਕੀ ਖੂਹ ਵਿਚੋਂ ਪਾਣੀ ਭਰਦੀ ਨਜ਼ਰ ਆਈ। ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਉਹ ਖੂਹ ਵਿਚੋਂ ਪਾਣੀ ਕੱਢ ਕੇ ਬਾਹਰ ਡੋਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਕਾਹਲੀ ਨਾਲ ਲੱਜ ਫਿਰਾਉਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਡੋਲ ਭਰਦੇ ਸਾਰ ਬਹੁਤ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਖਿੱਚ ਰਹੀ ਹੈ। ਭਾਰਾ ਡੋਲ ਹੈ, ਬੀਬੀ ਮੁੜਕੋ-ਮੁੜਕੀ ਹੋਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਫਰੀਦ ਜੀ ਨੇ ਜਾ ਕੇ ਦਰਵੇਸੀ ਅੰਦਾਜ਼ ਵਿਚ ਰੋਗ ਨਾਲ ਪਾਣੀ ਮੰਗਿਆ ਕਿ ਏ ਲੜਕੀ! ਦਰਵੇਸ ਕੋ ਪਾਣੀ ਪਿਲਾਓ। ਉਸ ਲੜਕੀ ਨੇ ਕੋਈ ਧਿਆਨ ਨਾ ਦਿੱਤਾ, ਡੋਲ 'ਚ ਪਾਣੀ ਭਰਿਆ ਤੇ ਡੋਲ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਨੂੰ ਕ੍ਰੋਧ ਆਇਆ ਤੇ ਇਸ ਨੇ ਫੇਰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੇ ਲੜਕੀ! ਦਰਵੇਸ ਕੋ ਪਾਣੀ ਪਿਲਾ। ਉਸ ਲੜਕੀ ਨੇ ਸੁਣਿਆ ਅਤੇ ਫੇਰ ਪਾਣੀ ਧਰਤੀ ਤੇ ਹੀ ਡੋਲਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਫਰੀਦਾ! ਇਹ ਚਿੜੀਆਂ ਨਹੀਂ ਜੋ 'ਮਰ ਵੰਝੋ' ਕਹਿਣ ਤੇ ਮਰ ਜਾਣਗੀਆਂ ਅਤੇ 'ਉਡ ਵੰਝੋ' ਕਹਿਣ ਤੇ ਉਡ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਤੂੰ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਰਸ ਤੋਂ ਖਾਲੀ ਦਰਵੇਸ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਤੂੰ ਨਹੀਂ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਪਾਣੀ ਕਿਉਂ ਡੋਲੀ ਰਹੀ ਹਾਂ। ਬਾਬੇ ਫਰੀਦ ਨੂੰ ਇਕ ਕਾਂਬਾ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਇਆ, ਹੈਰਾਨ ਹੋਇਆ ਕਿ ਇਹ ਇਕ ਰਿਸ਼ਟ-ਪੁਸ਼ਟ ਜਵਾਨ 20-22 ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਲੜਕੀ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਪਤਾ ਲਗ ਗਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਚਿੜੀਆਂ ਮਾਰ ਕੇ ਜਿਉਂਦੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਸਨ। ਮੈਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਪਾਣੀ ਕਿਉਂ ਡੋਲਦੀ ਹੈ। ਜ਼ਰੂਰ ਇਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਹੋਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਹੈ ਮੈਂ ਹੁਣ ਇਸ ਨੂੰ ਇਹ ਪੁਛ ਕੇ ਜਾਵਾਂਗਾ। ਐਨੇ ਚਿਰ ਵਿਚ ਹੋਰ ਪਿਆਸੇ ਆਏ ਤੇ ਉਸ ਲੜਕੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਪਿਲਾ ਦਿੱਤਾ, ਉਹ ਪੀ ਕੇ ਚਲੇ ਗਏ। ਲੜਕੀ ਨੇ ਕੰਮ ਸਮਾਪਤ ਕਰਕੇ ਅੱਧੇ ਘੰਟੇ ਪਿਛੋਂ ਅਵਾਜ਼ ਦਿੱਤੀ, "ਆਓ ਦਰਵੇਸ ਜੀ! ਜਲ ਛਕੋ।" ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਬੀਬਾ! ਮੈਨੂੰ ਪਿਆਸ ਤਾਂ ਹੁਣ ਰਹੀ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਹੁਣ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਹੋਰ ਪਿਆਸ ਲੱਗੀ ਹੈ ਪਹਿਲਾਂ ਉਹ ਬੁਝਾ, ਫੇਰ ਮੈਂ ਪਾਣੀ ਪੀਵਾਂਗਾ। ਲੜਕੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਆਖੋ, ਦਰਵੇਸ! ਪੁਛੋ ਕੀ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ? ਤੁਹਾਡੀ ਇਹੋ ਪੁਛ ਲਗਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਕਿਉਂ ਨਾ ਪਾਣੀ ਪਿਲਾਇਆ, ਹੋਰਾਂ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਪਿਲਾਉਂਦੀ ਰਹੀ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ ਕਿ ਇਹ ਪਾਣੀ ਕਿਉਂ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡੋਲੀ ਰਹੀ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਪਤਾ ਲਗ ਗਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਚਿੜੀਆਂ ਮਾਰੀਆਂ ਸਨ। ਬਾਬੇ ਫਰੀਦ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਭੈਣਾ! ਤੈਨੂੰ ਰੱਬ ਰਾਜ਼ੀ ਰੱਖੇ, ਖਾਵੰਦ ਦਾ ਸਾਥ ਬਣਿਆ ਰਹੋ, ਬਾਲ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਸੁਖ ਮਾਣੋ। ਪਰ ਬੀਬਾ! ਇਹ ਤਾਂ ਦੱਸ ਇਹ ਸ਼ਕਤੀ ਤੈਨੂੰ ਕਿਥੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ? ਲੜਕੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, "ਦਰਵੇਸ ਸਾਂਝੀ! ਅਸੀਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਹਾਂ, ਅਸਾਡੀ ਸਭਿਅਤਾ ਅਨੁਸਾਰ ਅਸਾਨੂੰ ਸਤਿ ਧਰਮ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਸਖਤ ਹੁਕਮ ਹੈ ਕਿ ਪਤੀਵਰਤਾ ਰਹਿ ਕੇ ਜੀਵਨ ਗੁਜ਼ਾਰਨਾ ਹੈ। ਪਤੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ ਹੈ, ਪਤੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ ਹੈ, ਪਤੀ ਨੂੰ ਹੀ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਕਰਕੇ ਮੰਨਣਾ ਹੈ।" ਬਾਬਾ! ਅਸੀਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਹਾਂ, ਸਾਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੱਖਰੇ ਰੱਬ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ, ਅਸੀਂ ਸਦਾ ਹੀ

ਪਿਆਰ ਦੀਆਂ ਪਿਆਸੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਾਂ, ਅਸਾਨੂੰ ਉਸ ਰੱਬ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਸਾਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰ ਸਕੇ, ਸਾਨੂੰ ਦਿਲਾਸਾ ਦੇ ਸਕੇ। ਸਾਡੀ ਇਸਤੀਆਂ ਦੀ ਬਿਰਤੀ ਮੱਛੀਆਂ ਵਰਗੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਮੱਛੀ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਨਹੀਂ ਜੀਅ ਸਕਦੀ ਇਵੇਂ ਅਸੀਂ ਇਸਤੀਆਂ ਪਤੀ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਨਹੀਂ ਜੀਅ ਸਕਦੀਆਂ। ਸਾਡਾ ਪਤੀ ਸਾਡਾ ਪੀਰ ਵੀ ਹੈ, ਸਾਡਾ ਰੱਬ ਵੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਡਾ ਸਭ ਕੁਝ ਹੈ। ਜੇ ਸਾਨੂੰ ਉਸ ਦਾ ਪਿਆਰ ਮਿਲ ਗਿਆ, ਅਸੀਂ ਉਸ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਜਿੱਤ ਲਿਆ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਵਿਚ ਸੁੱਤੇ ਹੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਆ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ਪਤੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਾਂ। ਉਸ ਦੇ ਮਾਂ ਬਾਪ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਦੀਆਂ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਸਾਡੇ ਪਤੀ ਦੇ ਮਾਂ ਬਾਪ ਹਨ, ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਸੁਭ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਪਾਲਦੀਆਂ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਕਰਕੇ ਮੰਨਦੀ ਹਾਂ, ਇਸੇ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੀ ਹਾਂ, ਇਸੇ ਦੇ ਵਿਛੋੜੇ ਨੂੰ ਅਨੁਭਵ ਕਰਦੀ ਹਾਂ, ਇਸੇ ਨਾਲ ਹੀ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਰੂਪ ਜਾਣ ਕੇ ਲੀਨ ਰਹਿੰਦੀ ਹਾਂ। ਉਹਦੇ ਵਿਚੋਂ ਅਸਾਨੂੰ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਹੀ ਮਾਵਾਂ ਹਾਂ, ਅਸੀਂ ਭੈਣਾਂ ਹਾਂ, ਅਸੀਂ ਹੀ ਧੀਆਂ ਹਾਂ। ਮੈਨੂੰ ਸਹਿਜ ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਸ਼ਕਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਦੂਰ ਤਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਰਖਦੀ ਹਾਂ। ਮੇਰੇ ਪਤੀ ਹਰ ਵਕਤ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਲੀਨ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦਾ ਫਲ ਮੈਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ। ਬਾਬਾ! ਮੇਰੀ ਭੈਣ ਦਾ ਘਰ ਇਥੋਂ 20 ਮੀਲ ਤੋਂ ਹੈ, ਉਹ ਸਤਿਸੰਗ ਵਿਚ ਗਈ ਹੋਈ ਸੀ, ਘਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਇਕਾਗਰ ਮਨ ਨਾਲ ਉਸ ਦਾ ਧਿਆਨ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕੀ ਦੇਖਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਚੁਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਅੱਗ ਜਲ ਰਹੀ ਹੈ, ਚੁਲ੍ਹੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਜੋ ਘਾਹ ਫੂਸ ਪਿਆ ਸੀ ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਆ ਕੇ ਅੱਗ ਲੱਗ ਚੁਕੀ ਸੀ, ਉਸ ਦਾ ਘਰ ਜਲ ਜਾਣਾ ਸੀ ਜੇ ਮੈਂ ਉਹ ਫੈਲੀ ਹੋਈ ਅੱਗ ਨਾ ਬੁਝਾਉਂਦੀ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਕਾਹਲ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਅੱਗ ਬੁਝਾ ਦੇਵਾਂ। ਬਾਬਾ! ਇਕ ਗੱਲ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਹੋਰ ਦਸਦੀ ਹਾਂ, ਤੁਸੀਂ ਸਾਂਈ ਲੋਕ ਤਪ ਕਰ ਕਰਕੇ ਖੁਸ਼ਕ ਹੋ ਚੁਕੇ ਹੋ, ਤੁਹਾਡੇ ਰਸ ਦਾ ਭੰਡਾਰ ਮੁਕ ਚੁਕਿਆ ਹੈ, ਤੁਹਾਡਾ ਕੰਵਲ ਟੇਢਾ ਹੋ ਚੁਕਿਆ ਹੈ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਅਨੁਭਵ ਕਰ ਸਕਦੇ, ਅਸੀਂ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਪਰੋਤੀਆਂ ਸਦਾ ਹੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਅਨੁਭਵ ਕਰ ਸਕਦੀਆਂ ਹਾਂ। ਅਸਾਡਾ ਤਪ ਸਹਿਜ ਦਾ ਤਪ ਹੈ ਕੋਈ ਆਦਰ ਦੇਵੇ, ਕੋਈ ਨਿਰਾਦਰ ਕਰੇ, ਅਸੀਂ ਪਤੀ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਉਚਾ ਦਰਜਾ ਦਿੰਦੀਆਂ ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀਆਂ। ਆਪਣੀ ਭੁੱਲ ਮੰਨ ਲੈਂਦੀਆਂ ਹਾਂ। ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਸਭ ਸੁਣਿਆ ਤੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਏ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਅਜੇ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ, ਕੇਵਲ ਸ਼ਕਤੀ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਹੈ।

ਇਕ ਵਾਰੀ ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਕਿਸੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਗਏ। ਉਹ ਇਕ ਬਹੁਤ ਉਚ ਕਿਸਮ ਦੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਸਨ। ਆਪ ਕੁਰਸੀ ਤੇ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਜੀ ਸਿਜਦਾ ਕਰਕੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਬੈਠ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਫਰੀਦ! ਕਿੰਨਾ ਕੁ ਸਫਰ ਤਹਿ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ? ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਜੀ ਨੇ ਉਤਰ ਤਾਂ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ, ਕੁਰਸੀ ਵਲ ਨਿਗ੍ਹਾ ਕਰ ਦਿਤੀ। ਉਹ ਪੀਰ ਜੀ ਸਮੇਤ ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਉਚਾ ਉਠਣ ਲੱਗੀ। ਜਦੋਂ ਪੰਜ ਫੁੱਟ ਦੀ ਉਚਾਈ ਤੇ ਉਠੀ ਤਾਂ ਪੀਰ ਜੀ ਨੇ ਕੁਰਸੀ ਤੇ ਹੱਥ

ਮਾਰਿਆ ਤੇ ਉਹ ਹੇਠਾਂ ਆ ਗਈ। ਆਪ ਨੇ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਫਰੀਦ! ਬੱਸ ਇਹੀ ਗੱਲ ਹੈ? ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, “ਹਾਂ, ਦਰਵੇਸ਼ ਸਾਂਈ! ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਥੇ ਹੀ ਪਹੁੰਚਿਆ ਹਾਂ।” ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਫਰੀਦ! ਤੇਰਾ ਤਪ ਤਾਮਸੀ ਤਪ ਹੈ, ਤੂੰ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਦੁਖ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਤੂੰ ਕਿਸੇ ਮੁਰਸ਼ਦ-ਏ-ਕਾਮਲ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਜਾਹ, ਕਿਸੇ ਮੁਰਸ਼ਦ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰ ਤਾਂ ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇਗੀ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ -

*ਫਰੀਦਾ ਜੰਗਲੁ ਜੰਗਲੁ ਕਿਆ ਭਵਹਿ ਵਣਿ ਕੰਡਾ ਮੋੜੇਹਿ॥
ਵਸੀ ਰਬੁ ਹਿਆਲੀਐ ਜੰਗਲੁ ਕਿਆ ਚੁਢੇਹਿ॥*

ਪੰਨਾ - 1378

ਜੇ ਇਸ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਦੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਤਪ ਨੂੰ ਤਾਮਸੀ ਤਪ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਕਿਸੇ ਦੇ ਭਲੇ ਵਾਸਤੇ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ। ਕੇਵਲ ਆਪਣੇ ਭਲੇ ਲਈ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨਾਲ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਕੋਈ ਭਲਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਕੇਵਲ ਮਾਨਤਾ ਵਧ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਸਖਤ ਕਿਸਮ ਦੇ ਤਪਾਂ ਦੀਆਂ ਕਥਾਵਾਂ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਸੈਂਕੜੇ ਸਾਲ ਤਪ ਕਰਨ ਪਿਛੋਂ ਵਰ ਮੰਗੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਹਿਤ ਅਤੇ ਅਹਿਤ ਲਈ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਨਿਰਾਰਥਕ ਤਪ ਹੈ ਇਹ ਮੰਜ਼ਲ ਤੇ ਪਹੁੰਚਣ ਲਈ ਕੋਈ ਮਹਾਨਤਾ ਨਹੀਂ ਰਖਦਾ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਪਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ।

ਦੂਸਰੀ ਕਿਸਮ ਦੇ ਤਪ ਨੂੰ ਜੋ ਤਾਮਸੀ ਤਪ ਨਾਲੋਂ ਬਹੁਤ ਫਲਦਾਇਕ ਹੈ, ਰਾਜਸੀ ਤਪ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਕਸ਼ਟ ਦੇਣ, ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦੀ ਖੇਚਲ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਮਰਿਆਦਾ ਦੇ ਵਿਚ ਲੰਘਾਇਆਂ ਹੋਇਆਂ, ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਸੌਂਦੇ, ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਜਾਗਦੇ ਅਤੇ ਸਾਰੀਆਂ ਹੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਨਿਭਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਇਹ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਤਪ ਇਕ ਅੰਦਰਲਾ ਸੰਘਰਸ਼ ਹੈ, ਪਹਿਲਾ ਤਪ ਬਾਹਰਲਾ ਸੰਘਰਸ਼ ਸੀ, ਇਹ ਅੰਦਰਲਾ ਹੈ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਕਾਰਜ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਲਈ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿਸੇ ਫਰਨੀਚਰ ਦੇ ਕਾਰੀਗਰ ਨੂੰ ਕੰਮ ਸਿਧ ਕਰਨ ਲਈ ਲੱਕੜੀ ਘੜਣ, ਚੀਰਨ, ਉਹਨੂੰ ਠੀਕ ਕਰਨ ਲਈ ਬਹੋਲੇ, ਆਰੀ ਅਤੇ ਮਸ਼ੀਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਅੱਖਾਂ ਦੇਖਣ ਵਾਸਤੇ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ, ਕੰਨ ਸੁਣਨ ਵਾਸਤੇ, ਨਾਸਕਾ ਵਾਸਨਾ ਵਾਸਤੇ ਹੈ, ਜੀਭ ਸੁਆਦ ਦੇਖਣ ਵਾਸਤੇ ਹੈ ਅਤੇ ਸਪਰਸ਼ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਹੈ। ਹੱਥ, ਪੈਰ ਆਦਿ ਪੰਜ ਕਰਮ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਕਾਰਜ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਲਈ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਪਰ ਮਨ ਰਾਜੇ ਦੀ ਹਕੂਮਤ ਚਲਿਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਖਿਆਲ ਲਿਆਵੇ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਪੂਰੀ ਤਨ ਦੇਹੀ ਨਾਲ ਬਗੈਰ ਕਿਸੇ ਦੇਰ ਤੋਂ ਕੰਮ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਮਨ ਨੇ ਦੇਖਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿਤਾ, ਸੁਣਨ ਦਾ ਦਿਤਾ, ਇਹ ਇਕ ਦਮ ਪਹਿਲਾਂ ਕੰਮ ਛੱਡ ਕੇ ਦੇਖਣ ਤੇ ਸੁਣਨ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਨਗੀਆਂ। ਜਦੋਂ ਤਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਉਪਰ ਕਾਬੂ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ, ਓਨੀਂ ਦੇਰ ਤਕ ਅਸੀਂ ਆਤਮਕ ਖੋਜ ਕਰਨ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ, ਇਹ ਅਤਿ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ

ਹਰ ਪਲ, ਹਰ ਸੈਕਿੰਡ, ਸੁਣਨ, ਦੇਖਣ, ਸੁੰਘਣ ਆਦਿ ਦੀ ਕ੍ਰਿਆ ਵਿਚ ਲੱਗੀਆਂ ਹੀ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਬਾਹਰੋਂ ਕੋਈ ਅਵਾਜ਼ ਆਉਣੀ ਹੈ, ਕੰਨ ਨੇ ਜ਼ਰੂਰ ਹੀ ਸੁਣਨਾ ਹੈ, ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾਉਣਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਅਵਾਜ਼ ਕਿਸ ਦੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਬੁੱਧੀ ਤੇ ਮਨ ਦੋਵੇਂ ਹੁਕਮ ਦੇਣ ਵਿਚ ਇੱਕਠੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਬੁੱਧੀ ਬਣਾਈ ਤਾਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮਨ ਦੇ ਉਤੇ ਸੀ ਪਰ ਇਸ ਮਨ ਰਾਜੇ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਕਾਬਲੀਅਤ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅਧੀਨ ਕਰ ਲਿਆ। ਉਹ ਵੀ ਮਨ ਦੇ ਨਾਲ ਲੱਗੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਮਨ ਤੋਂ ਵਧਰਾ ਹੋ ਕੇ ਕਿਸੇ-ਕਿਸੇ ਦੀ ਹੀ ਬੁੱਧੀ ਹੈ ਜੋ ਕਾਰਜ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਆਮ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਬੁੱਧੀ ਮਨ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਇਹ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਅੰਦਰਲੀ ਖੋਜ ਨਹੀਂ ਕਰਨ ਦਿੰਦੀਆਂ। ਇਹਦੇ ਵਾਸਤੇ ਬੜੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਬੇਅੰਤ ਕ੍ਰਿਆਵਾਂ ਮਹਾਤਮਾ ਦਸਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਚਿਤ ਬਿਰਤੀਆਂ ਦੇ ਅੱਡ-ਅੱਡ ਅਸਰਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਦਸਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਚਿਤ ਤੋਂ ਬੁੱਧੀ ਨੂੰ ਸਤਾ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਬੁੱਧੀ ਮਨ ਦੇ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਫੇਰ ਮਨ ਆਪਣੇ ਲੋੜੀਂਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਰਾਹੀਂ ਉਡਾਰੀ ਮਾਰ ਕੇ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਚੰਗਾ ਮੰਦਾ ਦੇਖਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਇਕ ਬਿਰਤੀ ਉਹ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਵੇਰ ਤੋਂ ਸ਼ਾਮ ਤਕ, ਬਚਪਨ ਜੁਆਨੀ ਬੁਢੇਪੇ ਤਕ ਅਸੀਂ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ। ਬਹੁਤ ਘਟਨਾਵਾਂ ਚੰਗੀਆਂ ਤੇ ਮੰਦੀਆਂ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਵਰਤ ਚੁਕੀਆਂ ਹਨ। ਵਾਸ਼ਨਾ ਦੇ ਅਧੀਨ, ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਘਾੜਤਾਂ ਘੜੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਮਨ ਦਾ ਪਰਚਿਆ ਰਹਿਣਾ ਕੁਦਰਤੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਪ੍ਰਮਾਣ ਬਿਰਤੀ ਹੈ। ਦੂਸਰਾ ਜਦੋਂ ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਬਾਰੇ ਸੋਚਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਖਿਆਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਨੇ ਤਾਂ ਸਦਾ ਹੀ ਰਹਿਣਾ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਭਾਵੇਂ ਸਰੀਰ ਛੱਡ ਜਾਈਏ ਫੇਰ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਈਏ, ਅਸੀਂ ਵੀ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ ਹੀ ਹੈ ਪਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਜੋ ਘਟ-ਘਟ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹਨ ਅਤੇ ਅੰਦਰ ਬਾਹਰ ਸਦਾ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹਨ ਉਸਦੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਸਤਿ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ। ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਇਹਦੇ ਖਿਆਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ਸਦਾ ਭੁੱਲਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਜੇ ਆ ਵੀ ਗਿਆ ਤਾਂ ਅੰਦਰ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ, ਇਹ ਵਿਪਰਜੈ ਅਵਸਥਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਤੱਤ ਰੂਪ ਵਿਚ ਬ੍ਰਹਮ ਨੂੰ ਅਸਤਿ ਤੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਸਤਿ ਮੰਨਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਤੀਸਰੀ ਬਿਰਤੀ ਅਜਿਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਕਿੰਨਾ ਹੀ ਚੰਗਾ ਕੋਈ ਸਿਧਾਂਤ ਇਹਦੇ ਫਾਇਦੇ ਲਈ ਗੁਰੂ, ਪੀਰ ਵਖਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹੋਣ, ਸੁਭ ਕਰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਕਿਸੇ ਉਤਲੀ ਪੜਤ ਵਿਚ ਹੀ ਸੁਣਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਆਦਮੀ ਨਿੰਦਰਾ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕਦੇ ਇਸ ਦੀ ਅੱਖ ਖੁਲ੍ਹ ਗਈ, ਕਦੇ ਫੇਰ ਨੀਂਦ ਦਾ ਝੂਟਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਭਜਨ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਧਰਮ ਪੁਸਤਕ ਪੜ੍ਹਦਾ ਵੀ ਅੱਧ-ਸੁਤਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਬਾਸੀਆਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਸੁਰਤੀ ਗੁੰਮ ਜਿਹੀ ਹੋਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਨਿੰਦਰਾ ਬਿਰਤੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਵਿਚ ਸੁਪਨੇ ਅਤੇ ਸਖੇਪਤ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਬਣੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।

ਚੌਥੀ ਬਿਰਤੀ ਚਿੱਤ ਦਾ ਇਕਾਗਰ ਨਾ ਹੋਣਾ, ਬੇਅੰਤ ਵਾਸ਼ਨਾਵਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਸੁਰਤ ਦਾ ਇਕ ਥਾਂ ਨਾ ਟਿਕਣਾ, ਵਾਸ਼ਨਾ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਫਲ ਮੰਗਦੇ ਰਹਿਣਾ, ਇਹ ਵਿਕਲਪ ਬਿਰਤੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਪੰਜਵੀਂ ਬਿਰਤੀ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਲੰਘ ਗਈਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਮੁੜ-ਮੁੜ ਕੇ ਯਾਦ ਆਉਣੀਆਂ, ਉਸ ਵਿਚ ਯਾਦਾਸ਼ਤ ਦੇ ਬਲ ਤੇ ਭੂਤਕਾਲ ਵਿਚ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਾਡਾ ਕਦੇ ਵਾਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪੈਣਾ, ਨਾਲ ਅੰਦਰੋਂ ਹੀ ਲੜਦੇ ਰਹਿਣਾ ਅਤੇ ਦੋਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਰਹਿਣਾ ਕਿ ਫਲਾਣੇ ਬੰਦੇ ਨੇ ਮੇਰਾ ਨੁਕਸਾਨ ਕੀਤਾ, ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਮਾੜਾ ਕੀਤਾ। ਹੋਰ ਕਾਰ ਵਿਹਾਰ ਯਾਦ ਆਈ ਜਾਣੇ। ਮਨ ਦਾ ਇਕਾਗਰ ਨਾ ਹੋਣਾ ਇਸ ਨੂੰ ਸਿਮ੍ਰਤੀ ਬਿਰਤੀ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗਿਆਨ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਮਨ ਬਾਹਰ ਦੌੜਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕਰਨ ਲਈ ਗਿਆਨ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਅਤੇ ਕਰਮ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ, ਮਨ ਬੁੱਧ ਤੇ ਪੱਕੀ ਰੋਕ ਲਾਉਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਬੰਧ ਲਾਉਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਜਨਤਾ ਕਿਸੇ ਗੱਲੋਂ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਮੰਤਵ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਹੁੰਦੀ ਨਾ ਦੇਖ ਕੇ ਬੰਧ ਲਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਉਸ ਵੇਲੇ ਸਾਰੀਆਂ ਦੁਕਾਨਾਂ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਸਾਰੇ ਵਾਹਨ ਸੜਕਾਂ ਤੇ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਆਉਣਾ ਜਾਣਾ ਵੀ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਕਰਫਿਊ ਲੱਗਿਆ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਕੋਈ ਘਰੋਂ ਬਾਹਰ ਭੀ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲਦਾ। ਇਸੇ ਹੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜ ਕਰਮ ਕਰਮ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ, ਗਿਆਨ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਤੇ ਮਨ ਉਪਰ ਬੰਧ ਲਾਉਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਕਾਗਰਤਾ ਰੂਪੀ ਬੰਧ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਸਖਤ ਸੰਜਮ ਵਿਚ ਆਉਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਗੁਣ ਧਾਰਨੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਧਾਰਨ ਕਰਦਿਆਂ ਮਨ ਦੀਆਂ ਉਡਾਰੀਆਂ ਕਾਬੂ ਵਿਚ ਹੋ ਜਾਣ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਮ ਅਤੇ ਦਮ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਧਰਮ ਦੇ ਗੁਣ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

*ਖਿਆ ਅਹਿੰਸਾ ਦਇਆ ਮ੍ਰਿਦ ਸਤ ਬਚਨ ਤਪ ਦਾਨ
ਸੌਲ ਸੌਚ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਬਿਨਾਂ ਧਰਮ ਲਿੰਗ ਦਸ ਜਾਨ।*

ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਅਹਿੰਸਾ ਰਖਣੀ, ਮਨ ਤੋਂ, ਜੁਬਾਨ ਤੋਂ, ਸਰੀਰ ਤੋਂ, ਬੁੱਧੀ ਰਾਹੀਂ ਕਿਸੇ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਨਾ ਕਰਨਾ, ਅਹਿੰਸਾ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਝੂਠ ਨਾ ਬੋਲਣਾ, ਚੋਰੀ ਨਾ ਕਰਨੀ, ਜਤ ਰਖਣਾ। ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਜਤ ਦੇ ਅੱਠ ਅੰਗ ਦੱਸੇ ਹਨ

*ਸੁਵਣ ਸਿਮਰਨ ਕੀਰਤਨ ਚਿਤਵਣ ਬਾਤ ਇਕੰਤ
ਦ੍ਰਿੜ ਸੰਕਲਪ ਪ੍ਰਜਤਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਅਸ਼ਟ ਕਹੰਤ*

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨੀ। ਸਤਿ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਕੇ ਮਨ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਲ ਨਹੀਂ ਦੌੜਦਾ ਪਰਇਸਤੀਆਂ ਦੇ ਫੁਰਨਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਦੁਖ, ਸੁਖ ਵਿਚ ਸਮ ਬਿਰਤੀ ਰੱਖ ਕੇ, ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਕੋਈ ਕੰਮ ਕਰਨਾ, ਧੀਰਜ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਔਗੁਣ ਦੇਖ ਕੇ ਕਿਸੇ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰਨ ਦੀ ਪੂਰੀ ਸਮਰਥਾ ਰਖਦਾ ਹੋਇਆ ਭੀ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਫ ਕਰ ਦੇਣਾ, ਅੱਗੇ ਵਾਸਤੇ ਸੁਮੱਤ ਦੇ ਦੇਣੀ ਖਿਆ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਦੁਖੀਆਂ ਦਾ ਦੁਖ ਦੇਖ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਦਇਆ ਕਰਨੀ ਅਤੇ ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਵਾਹ ਚੱਲੇ ਆਪਣਾ ਬਲ ਵਰਤਦਿਆਂ ਉਸ ਦਾ ਭਲਾ ਕਰਨਾ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਬੁਰਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਨਾ ਦੇਣਾ। ਸਭ ਦੇ ਭਲੇ ਨਮਿਤ ਭਾਵਨਾ ਰੱਖਣੀ। ਮਰਿਆਦਾ

ਪਾਲਣ ਕਰਨੀ, ਜਾਗਣ ਦੀ, ਸੌਣ ਦੀ, ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ, ਲਿਖਣ ਦੀ, ਖਾਣ ਪੀਣ ਦੀ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸੰਤੋਖ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਧਾਰਨ ਕਰਨਾ, ਦਾਨ ਦੀ ਬਿਰਤੀ ਰਖਣੀ। ਧਰਮ ਕਾਰਜਾਂ ਲਈ ਜਿਥੇ ਸਰਬੱਤ ਦੇ ਭਲੇ ਦੇ ਕਾਰਜ ਚਲਦੇ ਹੋਣ ਉਥੇ ਆਪਣੀ ਕਮਾਈ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਹਿੱਸਾ ਭੇਟਾ ਕਰਨਾ, ਬੁਰੀਆਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਦਾਖਲ ਨਾ ਹੋਣ ਦੇਣਾ, ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦਾ ਪਾਖੰਡ ਨਾ ਕਰਨਾ, ਅਭਿਮਾਨ ਰਹਿਤ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਨਾ, ਕੌੜਾ ਬੋਲ ਕੇ ਕਿਸੇ ਦਾ ਦਿਲ ਨਾ ਦੁਖਾਉਣਾ, ਪੂਜਾ ਪਾਠ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਮਨ ਅਤੇ ਜੁਬਾਨ ਨੂੰ ਅਬੋਲ ਰਖਣਾ, ਇਹ ਗੁਣ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਮਨ ਦੀਆਂ ਉਡਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਹਰ ਸਮੇਂ ਨਿਅੰਤਰ ਵਿਚ ਰਖਣਾ, ਇਹ ਗੁਣ ਜਦੋਂ ਆਦਮੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸਖਤ ਸੰਘਰਸ਼ ਨਾਲ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਨੂੰ ਰਾਜਸੀ ਤਪ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਮਸੀ ਤਪ ਨਾਲੋਂ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਦੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ ਪਰ ਅੰਦਰਲੇ ਵਲਵਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸਹਿਜ ਵਿਚ ਰਖਣ ਲਈ ਬਹੁਤ ਸਾਵਧਾਨਤਾ ਵਰਤ ਕੇ ਆਪਣੇ ਨਿਅੰਤਰਣ ਵਿਚ ਕਰਨਾ, ਸ਼੍ਰੇਣਿ ਤਪ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਰਾਜਸੀ ਤਪ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਤੀਸਰਾ ਤਪ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਾਂਤਕੀ ਤਪ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਲਈ ਰਾਜਸੀ ਤਪ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਰਾਜਸੀ ਤਪ ਰਾਹੀਂ ਮਨ ਟਿਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਬੁੱਧੀ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਮਨ ਦੀਆਂ ਅਵਾਰਾਂ ਉਡਾਰੀਆਂ ਨਿਅੰਤਰਣ 'ਚ ਆ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਸਤਿ ਸਾਸ਼ਤਰਾਂ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਨਾ ਅਤੇ ਮੰਨਣਾ, ਮੰਨਣ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਢਾਲਣਾ, ਮਨ ਨੂੰ ਨਿਰ ਅਭਿਮਾਨ ਰਖਣਾ, ਚਾਰ ਗੁਣ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਧਾਰਨ ਕਰਨਾ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਰਮਵਾਰ ਨਾਮ - ਕਰੁਣਾ, ਮੁਦਤਾ, ਮੈਤਰੀ, ਅਪੇਖਿਆ ਹਨ। ਆਪ ਤੋਂ ਕਮਜ਼ੋਰ ਬੰਦੇ ਲਈ ਹਮਦਰਦੀ, ਜੋ ਆਪ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ ਉਸ ਨਾਲ ਮਿਤਰਤਾ ਅਤੇ ਜੋ ਉਚੇ ਜੀਵਨ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ ਉਸ ਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਵੈਰ ਨਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਉਸ ਤੋਂ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਪਿਛੇ ਹਟ ਜਾਣਾ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਪਰ ਪੂਰਾ ਭਰੋਸਾ ਰਖਣਾ, ਉਸ ਨੂੰ ਹਾਜ਼ਰ-ਨਾਜ਼ਰ ਸਮਝਣਾ, ਸਰਬ ਸ਼ਕਤੀਮਾਨ ਜਾਣ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਦਿਆਲੂ ਸੁਭਾਅ ਨੂੰ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਧਾਰਨ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਪੂਰਨ ਹਿਰਦੇ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਅਪਣਤ ਨਾਲ ਜੁੜਨਾ, ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਜੀਵਨ ਧਾਰਨ ਕਰਨਾ, ਮਨ ਦੀਆਂ ਵਾਸ਼ਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰ ਦੇ ਨਾਲ ਕਾਬੂ ਕਰਨਾ, ਆਤਮ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨੀ, ਸਤਿਸੰਗ ਵਿਚ ਜਾਣਾ, ਇਹ ਪਹਿਲੇ ਦੋਹਾਂ ਤਪਾਂ ਨਾਲੋਂ ਸ਼੍ਰੇਣਿ ਤਪ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਫਲ ਵੀ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਤਪ ਨਿਜ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਰਖਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਉਪਰ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਭਾਵ ਵਿਚ ਆਕੇ ਸ਼ਿਸ਼ਟੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਕੋਈ ਵੀ ਹਿਤ ਕੰਮ ਨਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਪੂਰੇ ਇਕਾਗਰ ਚਿੱਤ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਸੁਣਨਾ, ਮੰਨਣਾ ਤੇ ਕਮਾਉਣਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਰੱਥ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ, ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੀ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਲੈਅ ਕਰ ਦੇਣਾ, ਸਰੀਰ ਤੋਂ ਆਪਣੀ ਅਪਣਤ ਦੂਰ ਕਰ ਲੈਣੀ, ਮਨ, ਬੁੱਧੀ ਵੀ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਅਰਪ

ਦੇਣੀ, ਧਨ, ਬਾਲ-ਬੱਚੇ, ਸਭ ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਗੁਰੂ ਦੀਆਂ ਜਾਣਨੀਆਂ। ਮਮਤਾ ਭਾਵ ਤੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਬਰੀ ਹੋ ਜਾਣਾ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਹਰ ਸਮੇਂ ਤਤਪਰ ਰਹਿਣਾ। ਭਾਵੇਂ ਉਸ ਨੇ ਸਰੀਰਕ ਸੇਵਾ ਬਖਸ਼ੀ ਹੋਈ ਹੈ ਜਾਂ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨ ਦੀ, ਜਾਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਲਿਖਣ ਦੀ, ਦੂਰ-ਦੂਰ ਹਨੇਰੀਆਂ ਨੁਕਰਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ, ਦੁਖੀਆਂ ਨੂੰ ਦਵਾ-ਦਾਰੂ ਦੇਣ ਦੀ, ਮਕਾਨਾਂ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਕਰਨ ਦੀ, ਲੰਗਰ ਚਲਾਉਣ ਦੀ, ਪੀੜਤਾਂ ਦੀ ਪੀੜਾ ਹਰਨ ਦੀ; ਅਜਿਹੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰੂ ਦੀ ਆਗਿਆ ਮੰਨਣੀ ਹੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਸੇਵਾ ਹੈ ਪਰ ਹੁੰਦਾ ਕੀ ਹੈ। ਬੈਰਾਗ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਜਗਿਆਸੂ ਬਿਰਤੀ ਵਾਲੇ, ਘਰ ਬਾਰ ਤਿਆਗ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਕਿਸੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਚਲੇ ਗਏ, ਕੋਈ ਗੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ, ਫੇਰ ਉਹ ਉਸ ਗੁਣ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਜਾਣ ਕੇ ਵਰਤਦੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਅੱਖੋਂ ਓਹਲੇ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਧੂ ਬਣ ਕੇ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਡੇਰੇ ਬਣਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਬਹੁਤ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਸੇਵਾ ਤਾਂ ਉਹ ਕਰਦੇ ਹੀ ਹਨ ਪਰ ਇਸ ਵਿਚ ਇਕ ਜ਼ਬਰਦਸਤ ਵਿਘਨ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਗੁਰੂ ਵਲੋਂ ਦਿਤੀ ਗਈ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਆਪਣੀ ਹੁਸ਼ਿਆਰੀ ਤੇ ਚਤੁਰਾਈ ਜਾਣ ਕੇ ਆਪਣੇ ਹਿਤ ਲਈ, ਆਪਣੀ ਸ਼ੋਹਰਤ ਲਈ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸੰਸਾਰ ਇਸ ਸੇਵਾ ਦੀ ਵਾਹ-ਵਾਹ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ। ਜਦੋਂ ਤਕ ਸੇਵਾ ਦੇਖ ਕੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਜਾਂ ਸਮਰੱਥ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਮਨ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰਸੰਨ ਨਾ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਸੇਵਾ ਅਧੂਰੀ ਹੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਇਸਦੇ ਵਾਸਤੇ ਜੋ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਉਹਦੇ ਬਾਰੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ -

*ਮੁਰਦਾ ਹੋਇ ਮੁਰੀਦ ਨ ਗਲੀ ਹੋਵਣਾ।
ਸਾਬਰੁ ਸਿਦਕਿ ਸਹੀਦੁ ਭਰਮ ਭਉ ਖੋਵਣਾ।
ਗੋਲਾ ਮੁਲ ਖਰੀਦੁ ਕਾਰੇ ਜੋਵਣਾ।
ਨਾ ਤਿਸੁ ਭੁਖ ਨ ਨੀਦ ਨ ਖਾਣਾ ਸੋਵਣਾ।
ਪੀਹਣਿ ਹੋਇ ਜਦੀਦ ਪਾਣੀ ਢੋਵਣਾ।
ਪਖੇ ਦੀ ਤਾਗੀਦ ਪਗ ਮਲਿ ਧੋਵਣਾ।
ਸੇਵਕ ਹੋਇ ਸੰਜੀਦੁ ਨ ਹਸਣ ਰੋਵਣਾ।
ਦਰ ਦਰਵੇਸ ਰਸੀਦੁ ਪਿਰਮ ਰਸ ਭੋਵਣਾ।
ਚੰਦ ਮੁਮਾਰਖ ਈਦ ਪੁਗ ਖਲੋਵਣਾ॥*

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਰ 3/18

ਅਜਿਹੀ ਸੇਵਾ ਗੁਰ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਅਨੇਕ-ਅਨੇਕ ਗੁਰਸਿਖਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂਆਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਕਾਲ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਉਹ ਸਰੀਰਧਾਰੀ ਸਨ, ਕਮਾਈ। ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰ ਲਿਆ। ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਅਭੇਦ ਹੋ ਗਏ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਭਾਈ ਮੰਝ ਨੇ ਅਸਾਡੇ ਲਈ ਇਕ ਉਦਾਹਰਣ ਕਾਇਮ ਕਰ ਦਿਤੀ।

ਗੁਣ ਅੱਜ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਸਰੀਰਧਾਰੀ ਤਾਂ ਹੈ ਨਹੀਂ, ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ ਰੂਪ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਸ਼ਬਦ ਬ੍ਰਹਮ ਵੀ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ, ਉਹ ਹਰ ਥਾਂ ਪ੍ਰਾਪੂਰਨ ਹੈ, ਅਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਵੀ ਹੈ ਬਾਹਰ ਵੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਕਦੇ ਵੀ ਅਣਹੋਇਆ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ, ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਤੇ ਗੁਰੂ ਇਕੋ ਰੂਪ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

ਸਮੁੰਦ ਵਿਰੋਲਿ ਸਰੀਰੁ ਹਮ ਦੇਖਿਆ ਇਕ ਵਸਤੁ ਅਨੂਪ ਦਿਖਾਈ॥
ਗੁਰ ਗੋਵਿੰਦੁ ਗੋਵਿੰਦੁ ਗੁਰੁ ਹੈ ਨਾਨਕ ਭੇਦੁ ਨ ਭਾਈ॥

ਪੰਨਾ - 442

ਉਹ ਹਰ ਥਾਂ ਅੰਦਰ ਬਾਹਰ ਹਾਜ਼ਰ ਹੈ, ਦੇਖਦਾ ਹੈ, ਸੁਣਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਅਣਹੋਂਦ ਕਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਜਿਹੜੇ ਇਸ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਪੂਰਨ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸੇਵਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਇਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਸੇਵਾ ਰੂਪੀ ਤਪ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਸਾਰੇ ਤਪਾਂ ਦਾ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਤਪ ਹੈ, ਇਸਦਾ ਫਲ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹਾ ਸੇਵਦਾਰ ਜਿਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚੋਂ ਕਦੇ ਵੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਅਭਾਵ ਨਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰੀਪੂਰਨ ਜੋਤੀ ਸਮਝ ਕੇ ਹਰ ਵਕਤ ਉਸ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਇਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਰਖਦਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਇਥੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਨਾ ਕੋਈ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਨਾ ਹੁਣ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਨਾ ਕੋਈ ਅੱਗੇ ਨੂੰ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਹ ਪ੍ਰਮ ਸਤਿ ਹੈ ਜਿਸ ਦਰਜੇ ਤੇ ਅਸੀਂ ਜੀਵਨ ਮਨੋਰਥ ਦਾ ਫਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਹੋਰ ਸੁਖਾਲੇ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਨੂੰ ਐਉਂ ਕਹਿ ਲਵੋ -

ਆਦਿ ਸਚੁ ਜੁਗਾਦਿ ਸਚੁ ਹੈਭੀ ਸਚੁ ਨਾਨਕ ਹੋਸੀ ਭੀ ਸਚੁ॥

ਪੰਨਾ - 1

ਇਸ ਉਪਰ ਹਰ ਵਕਤ ਪਹਿਰਾ ਦੇਣਾ ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਉਸ ਵਿਚ ਸਮਾਈ ਕਰਾ ਦੇਣੀ, ਇਹ ਤਪਾਂ ਸਿਰ ਤਪ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਦਰਜਾ ਗੁਰੂ ਸਿਧਾਂਤ ਅਨੁਸਾਰ -

ਹਰਿ ਕਾ ਸੇਵਕੁ ਸੋ ਹਰਿ ਜੇਹਾ॥

ਭੇਦੁ ਨ ਜਾਣਹੁ ਮਾਣਸ ਦੇਹਾ॥

ਜਿਉ ਜਲ ਤਰੰਗ ਉਠਹਿ ਬਹੁ ਭਾਤੀ

ਫਿਰਿ ਸਲਲੈ ਸਲਲ ਸਮਾਇਦਾ॥ ਪੰਨਾ - 1076

ਸਾਧਸੰਗਤ ਜੀ ਤੁਸੀਂ ਲਗਾਤਾਰ ਪਿਛਲੇ ਕਈ ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ਇਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮਾਰਗ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਘਟਨਾ ਬਾਰੇ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਸੁਣਦੇ ਆ ਰਹੇ ਹੋ। ਤੁਹਾਡੀ ਸਿਮ੍ਰਤੀ ਲਈ ਮੈਂ ਸੰਖੇਪ ਰੂਪ ਵਿਚ ਫੇਰ ਦਸਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਵੇਲੇ ਅਭੇਦ ਅਵਸਥਾ ਦਾ ਗੁਰਸਿੱਖ ਭਾਈ ਤਿਲੋਕਾ, ਭਾਈ ਭਗੀਰਥ ਮਲਸੀਹਾਂ ਵਾਲੇ ਦਾ ਜੁਆਨ ਪੁੱਤਰ, 22 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ, ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਆਭਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਚਿਹਰਾ ਜਿਸ ਨੂੰ ਦੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਆਦਮੀ ਖਿੱਚ ਖਾ ਜਾਂਦਾ ਹੋਵੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਦੋ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਭਾਈ ਫਿਰਨਾ ਅਤੇ ਭਾਈ ਜੋਧ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਲਈ ਝਨਾਅ ਦਰਿਆ ਦੇ ਕੰਢੇ ਦਾ ਰਸਤਾ ਲੈ ਕੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜਾਂਦਿਆਂ ਨੇ ਇਕ ਰਮਣੀਕ ਥਾਂ ਦੇਖਿਆ, ਮਨ ਵਿਚ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲ ਜੁੜਨ ਦੀ ਖਿੱਚ ਪੈਦਾ ਹੋਈ, ਹਰਾ-ਭਰਾ ਜੰਗਲ ਹੈ, ਨੇੜੇ ਹੀ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸ੍ਰੋਤ ਹੈ ਅਤੇ ਉਥੇ ਇਕ ਧਰਤੀ ਨਾਲੋਂ ਉਚਾ ਚੌਤਰਾ ਜਿਹਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਢੱਠੇ ਹੋਏ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਮਠ ਦਾ ਮਲਬਾ ਪਿਆ ਹੈ, ਸਮਾਧੀ ਸਥਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਸੁਰਤ ਉਚੇ ਮੰਡਲਾਂ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਗਈ। ਆਲਾ ਦੁਆਲਾ ਭੁੱਲ ਗਿਆ, ਅੰਦਰ ਅਨਹਦ ਸ਼ਬਦ ਗੁੰਜਾਰ ਰਸ ਦਾ ਫੁਹਾਰਾ ਵਰਸਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਇਸੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਰਾਜੇ ਦੀ ਇਕ ਸੁੰਦਰ ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਆਪਣੀਆਂ ਸਹੇਲੀਆਂ ਨਾਲ ਘੋੜਿਆਂ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਆ ਗਈ। ਸੁਭਾਵਿਕ

ਤੌਰ ਤੇ ਚਾਅ ਮਲਾਰ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਦੂਰੋਂ ਸ਼ੇਰ ਦਾ ਭੁਲੇਖਾ ਖਾ ਕੇ ਭਾਈ ਤਿਲੋਕੇ ਦੇ ਬਾਣ ਮਾਰਿਆ, ਨੇੜੇ ਹੋ ਕੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਐਨਾ ਸੋਹਣਾ ਮਨੁੱਖ, ਐਨੇ ਸੁਭੋਲ ਸਰੀਰ ਵਾਲਾ ਮੇਰੇ ਹੱਥੋਂ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ, ਪਹਿਲੀ ਵਾਰੀ ਦੇਖਦੇ ਸਾਰ ਹੀ ਦਿਲ ਵਿਚ ਐਸਾ ਅਸਰ ਹੋਇਆ ਜਿਹੜਾ ਇਸ ਨੇ ਕਦੇ ਵੀ ਮਹਿਸੂਸ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤਾ - ਉਹ ਸੀ ਪਛਤਾਵਾ। ਪਾਪ ਨਾਮ ਦੀ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਇਹ ਜਾਣਦੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕੁਝ ਬਹੁਤ ਗਹਿਰਾ ਸਹਿਮ ਘਰ ਕਰ ਗਿਆ। ਕੁਛ ਅਪਣਤਾਂ ਦੀਆਂ ਤਣਾਵਾਂ ਆਪ ਮੁਹਾਰੇ ਹੀ ਪੀਡੀਆਂ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਅੱਜ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰੀ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਕਿਸੇ ਮਾਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਰੀਝਾਂ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਪੁੱਤਰ ਪਾਲਿਆ ਹੋਣਾ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਭੈਣ ਨੇ ਸ਼ਗਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਇਸ ਨੂੰ ਵਿਦਾ ਕੀਤਾ ਹੋਣਾ ਹੈ, ਇਹ ਕੌਣ ਹੈ, ਕਿਥੋਂ ਆਇਆ ਹੈ, ਦਸਣ ਵਾਲਾ ਇਸ ਦਾ ਕੋਈ ਸਾਥੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸ਼ਾਂਤ ਭਾਵ ਤੱਕ ਕੇ ਮਨ ਵਿਚ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਨਿਸ਼ਚਾ ਕਰ ਲਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਇਸ ਦਾ ਇਲਾਜ ਕਰਾਉਣਾ ਹੈ, ਸ਼ਾਹੀ ਹਕੀਮ ਇਲਾਜ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਆਪ ਦਿਨ ਰਾਤ ਬੈਠੀ ਸਭ ਚਾਅ ਮਲਾਰ ਭੁੱਲ ਗਈ, ਇਕੋ ਹੀ ਧੁਨ ਲਗ ਗਈ ਕਿ ਇਸ ਸੋਹਣੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਸਵਸਥ ਕਰਾਉਣਾ ਹੈ।

ਭਾਈ ਤਿਲੋਕੇ ਨੂੰ ਸੁਰਤ ਆਈ, ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਨੇ ਘਭਰਾ ਕੇ ਆਪਣਾ ਕਸੂਰ ਮੰਨਿਆ। ਆਪ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ ਬੀਬਾ! ਤੂੰ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਕਰਿਆ, ਜੋ ਕੁਝ ਕੀਤਾ ਹੈ ਮੇਰੇ ਹੀ ਕਰਮਾਂ ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਈ ਕਿ ਐਸਾ ਇਨਸਾਨ ਤਾਂ ਨਾ ਮੈਂ ਕਦੇ ਸੁਣਿਆ ਹੈ, ਨਾ ਦੇਖਿਆ ਹੈ। ਭਾਈ ਤਿਲੋਕੇ ਦੀ ਹਾਲਤ, ਜ਼ਿਆਦਾ ਬੇਹੋਸ਼ੀ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਕਦੇ-ਕਦੇ ਨੇਤਰ ਖੋਲ੍ਹਣੇ, ਕੋਈ ਹਾਏ-ਹਾਏ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਉਸ ਦੀ ਥਾਂ ਬੁਲ੍ਹ ਹਿਲਦੇ ਸਨ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ-ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਆਉਂਦੀ ਸੀ, ਭਾਈ ਤਿਲੋਕਾ ਜੀ ਨੇ ਬਹੁਤ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿਤੇ। ਅਖੀਰ ਉਹ ਦਿਨ ਆ ਗਿਆ ਜਦੋਂ ਭਾਈ ਤਿਲੋਕਾ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਬੀਬਾ! ਤੁਸੀਂ ਬਹੁਤ ਚੰਗੇ ਹੋ, ਮੈਂ ਇਕ ਪ੍ਰਦੇਸੀ ਹਾਂ, ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਪਰਿਵਾਰਕ ਮੋਹ ਤੋਂ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਅਪਣੁੱਤ ਦਿਖਾਈ ਹੈ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਦਸਿਆ ਹੈ, ਹੁਣ ਮੈਂ ਸਰੀਰ ਛੱਡ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਦੇ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਅੱਥਰੂ ਆ ਗਏ, ਗਲਾ ਬੰਦ ਹੋ ਗਿਆ, ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਬੋਲਿਆ ਨਾ ਜਾਵੇ, ਇਕ ਘੁਮੇਰ ਆ ਗਈ, ਧਰਤੀ ਅਤੇ ਅਸਮਾਨ ਦੋਨੋਂ ਹੀ ਘੁੰਮਦੇ ਨਜ਼ਰ ਆਉਣ ਲੱਗੇ, ਸਰੀਰ ਦਾ ਸੰਤੁਲਨ ਦ੍ਰੁਮ-ਬ੍ਰੁਮ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਹ ਗਿਰਦੀ-ਗਿਰਦੀ ਬੜੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨਾਲ ਸੰਭਲੀ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੇ ਸਭ ਤੋਂ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ ਮਨੁੱਖ! ਮੈਂ ਅਜੇ ਤਕ ਨਾ ਤੇਰਾ ਨਾਮ ਪੁਛਿਆ, ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਹੋਰ ਪਰੀਚਾ ਲਿਆ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਤੂੰ ਬੋੜੀ ਦੇਰ ਵਾਸਤੇ ਨੇਤਰ ਖੋਲ੍ਹਦਾ ਹੈਂ, ਫੇਰ ਬੇਹੋਸ਼ੀ ਵਿਚ ਚਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈਂ, ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਇੰਨਾਂ ਹੀ ਦਸਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤੇਰਾ ਸਰੀਰ ਛੁਟੇਗਾ ਤੇ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਹੀ ਮਰ ਜਾਵਾਂਗੀ ਤਾਂ ਕਿ ਤੇਰਾ ਤੇ ਮੇਰਾ ਵਿਛੋੜਾ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਮੈਂ ਪਾਪ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਦਸਿਆ ਹੈ ਮਰਨ ਨਾਲ ਬੰਦਾ ਮਰਦਾ ਨਹੀਂ, ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਥਾਂ ਤੇ ਚਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਤੂੰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਥਾਂ ਚਲਿਆ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਸੋ ਜਦੋਂ ਤੇਰਾ ਸਰੀਰ ਮਰ ਗਿਆ, ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਹੀ ਜਾਵਾਂਗੀ, ਮੈਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਲਈਂ। ਜਿਹੜੇ

ਰਸਤੇ ਤੂੰ ਦੱਸੇ ਹਨ ਕਿ ਬਹੁਤ ਹਨੇਰਿਆਂ 'ਚੋਂ, ਤਕਲੀਫਾਂ 'ਚੋਂ ਲੰਘਣਾ ਪੈਣਾ ਹੈ ਉਥੇ ਮੇਰਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ, ਤੂੰ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਸੰਭਾਲੀ। ਜੇ ਮੈਂ ਭੁੱਲ ਕੀਤੀ ਹੈ ਉਥੇ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਵੀ ਮਿਲ ਜਾਵੇਗੀ। ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਤਾ ਕਿ ਮਰਨ ਪਿਛੋਂ ਵੀ ਜਿਉਂਦੇ ਰਹੀਦਾ ਹੈ। ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਸਮਝਾਇਆ ਹੈ, ਜੋ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਹੀ ਚਲਾਂਗੀ। ਜੋ ਭਾਈ ਤਿਲੋਕਾ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਬੀਬਾ! ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਾਂ ਮਿਲਾਪ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਸ ਰਸਤੇ ਮੈਂ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਹੈ, ਮੈਂ ਉਸ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਣਾ ਹੈ ਜਿਥੇ ਨਾ ਬੁਢਾਪਾ ਹੈ, ਨਾ ਮੋਹ ਹੈ, ਨਾ ਵਿਛੋੜਾ ਹੈ, ਨਾ ਉਦਾਸੀ ਹੈ, ਨਾ ਕੋਧ ਹੈ, ਖੇੜਾ ਹੀ ਖੇੜਾ ਹੈ, ਸਦਾ ਦਾ ਚਾਉ, ਸਦਾ ਦੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਮਹਾਨ ਅਨੰਦ ਦਾ ਦੇਸ਼ ਹੈ, ਉਥੇ ਗਮ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਉਥੇ ਰੋਕ ਟੋਕ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਿਸ ਰਸਤੇ ਜਾ ਕੇ ਉਥੇ ਪਹੁੰਚੀਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਤਕ ਤੂੰ ਉਸ ਰਸਤੇ ਤੇ ਤੁਰਨ ਦੀ ਤਿਆਗੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ, ਸਰੀਰ ਦਾ ਵਿਛੋੜਾ ਤਾਂ ਹੋਣਾ ਹੀ ਹੋਣਾ ਹੈ, ਰੂਹ ਦਾ ਵਿਛੋੜਾ ਵੀ ਪੈ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਤੈਨੂੰ ਅਜੇ ਤਕ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਿ ਤੂੰ ਆਤਮਾ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਅਜੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪੰਜਾਂ ਤੱਤਾਂ ਦੀ ਦੇਹ ਮੰਨ ਰਹੀ ਹੈਂ। ਸਾਧਸੰਗਤ ਜੀ! ਇਹ ਸਾਰੇ ਬਚਨ ਪਿਛਲੇ ਦੀਵਾਨਾਂ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਆਪ ਸਰਵਣ ਕਰ ਚੁਕੇ ਹੋ, ਉਸ ਨੂੰ ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੇ ਭਲੇ ਪੁਰਸ਼! ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਰਸਤੇ ਦੀ ਗਿਆਤ ਕਰਾ ਜਿਸ ਰਸਤੇ ਤੂੰ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਇਹ ਸਾਰੇ ਬਚਨ ਪਹਿਲਾਂ ਕਹੇ ਜਾ ਚੁਕੇ ਹਨ। ਸੱਚੇ ਸ਼ਬਦ ਤਕ ਪਹੁੰਚਣ ਦੀ, ਏਕੰਕਾਰ ਜੀ ਦੇ ਦੇਸ਼ ਜਾਣ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਪਹਿਲੇ ਦੀਵਾਨਾਂ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਜਾ ਚੁਕੀ ਹੈ, ਉਹ ਰਹਿਤਾਂ ਵੀ ਪਹਿਲੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਦਸੀਆਂ ਜਾਂ ਚੁਕੀਆਂ ਹਨ, ਉਹ ਅਵਸਥਾਵਾਂ ਵੀ ਵਰਣਨ ਕੀਤੀਆਂ ਸੀ ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਸ ਰਸਤੇ ਤੇ ਪਹੁੰਚਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

ਜਤੁ ਪਹਾਰਾ ਧੀਰਜੁ ਸੁਨਿਆਰੁ ॥

ਅਹਰਣਿ ਮਤਿ ਵੇਦੁ ਹਥੀਆਰੁ ॥

ਭਉ ਖਲਾ ਅਗਨਿ ਤਪ ਤਾਉ ॥

ਭਾਂਡਾ ਭਾਉ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਤਿਤੁ ਢਾਲਿ ॥

ਪੰਨਾ - 8

ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਭਉ ਖਲਾ ਅਗਨ ਤਪ ਤਾਉ ਬਾਰੇ ਸੁ-ਵਿਸਥਾਰ ਵਿਚਾਰ ਹੋ ਚੁਕੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਸਾਧਨ ਕਰਕੇ ਤੈਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਦਾਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣੀ ਹੈ। ਬ੍ਰਹਮਗਿਆਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰੂਪੀ ਆਤਮ ਸਾਖਸ਼ਾਤਕਾਰ ਹੋਣਾ ਹੈ, ਇਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਹਿਰਦੇ ਰੂਪੀ ਭਾਂਡੇ ਵਿਚ ਸਾਂਭਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਬੁੱਧੀ ਤੇ ਹਿਰਦਾ ਹਰ ਮਨੁੱਖ ਵਿਚ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਲੋਂ ਬਖਸ਼ੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਬੁੱਧੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੀ ਹੈ ਉਸ ਨੇ ਤਰਕ ਕਰਨੀ ਹੈ, ਕੋਈ ਬਚਨ ਬਿਨਾਂ ਪਰਖਣ ਤੋਂ ਉਸ ਨੇ ਮੰਨਣਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਪਰ ਪਿਆਰ ਇਸ ਤੋਂ ਉਲਟ ਚੀਜ਼ ਹੈ। ਪਿਆਰ ਵਾਲੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਤਰਕ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਇਹ ਤਾਂ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੋਇਆ ਬਹੁਤ ਸੰਕਟਮਈ ਹਾਲਤਾਂ ਦੇ ਵਿਚੀਂ ਲੰਘਦਾ ਹੋਇਆ ਵੀ ਪਿਆਰ ਦੇ ਭਾਵ ਵਿਚ ਪਿਆ ਹੋਇਆ, ਸੰਕਟ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਬਾਰੇ ਨਹੀਂ ਸੋਚਦਾ, ਕੋਈ ਬਦਲੇ ਦੀ ਵਿਉਂਤ ਨਹੀਂ ਬਣਾਉਂਦਾ

ਕਿਉਂਕਿ ਮਨ ਵਿਚ ਭੈ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਐਸਾ ਸੁਭਾਅ ਮੈਨੂੰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਦਿਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਸੰਕਟ ਵਿਚ ਪਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਦੂਜਾ ਜਿਥੇ ਪਿਆਰ ਹੋਵੇ ਉਥੇ ਪਿਆਰੇ ਵਲੋਂ ਜੇ ਵੱਡੀ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਖੇਚਲ ਮਿਲ ਜਾਵੇ ਉਸ ਦੇ ਪਿਆਰ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਪਿਆਰ ਵਾਲਾ ਕਦੇ ਉਲਾਂਭਾ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ ਸਗਮਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰੇ ਵਲੋਂ ਜਾਣ ਕੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਚਿਤ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਜੀ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਵਧ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਕਿਲੇ ਅੰਦਰ 10 ਲੱਖ ਫੌਜ ਨੇ ਘੇਰੇ ਹੋਏ ਸਨ ਜਿਸ ਨੇ ਪੇਸ਼ਾਵਰ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਦਿੱਲੀ ਤਕ ਦੇ ਸਾਰੇ ਰਸਤੇ ਰੋਕੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਪਹਾੜੀ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਰਲਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਆਮ ਤੌਰ ਉਪਰ ਕਰਫਿਊ ਵਰਗੀ ਹਾਲਤ ਹੋਈ ਹੋਈ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਭਾਰਤ ਵਰਸ਼ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਦੂਰ ਤਿੱਬਤ, ਭੂਟਾਨ, ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ, ਈਰਾਨ, ਈਰਾਕ, ਸਿੰਧ, ਗੁਜਰਾਤ, ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ, ਬਿਹਾਰ, ਬੰਗਾਲ, ਯੂ.ਪੀ, ਬ੍ਰਹਮਾ ਤੇ ਲੰਕਾ ਤਕ ਵਸਦੇ ਸਨ। ਫੌਜੀ ਜਰਨੈਲਾਂ ਨੇ ਸਾਰੇ ਭਾਰਤ ਵਰਸ਼ ਵਿਚੋਂ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਵਲ ਕੋਈ ਰਾਸ਼ਨ, ਕੋਈ ਹਥਿਆਰ ਅਤੇ ਨਕਦੀ ਲਿਜਾਦਿਆਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਥਾਂ-ਥਾਂ ਤੇ ਨਾਕੇ ਬੰਦੀ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਥੋੜ੍ਹੇ ਹੀ ਸਿੰਘ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਚਾਰ ਕਿਲਿਆਂ ਵਿਚ ਸਨ ਜੋ ਢਾਈ ਹਜ਼ਾਰ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਹਰੇਕ ਕਿਲੇ ਦੀ ਰਖਸ਼ਾ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਹਮਲੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਲੰਘ ਗਏ, ਕਿਲਿਆਂ ਵਿਚ ਰਾਸ਼ਨ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ ਪਰ ਉਹ ਸੂਰਮੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਪਰੋਤੇ ਹੋਏ ਆਪਣੇ ਬਲੀਦਾਨ ਤੋਂ ਕਦੇ ਵੀ ਕੁਤਾਹੀ ਕਰਨ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸਨ ਕਿਉਂਕਿ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਅਸੂਲ ਹੀ ਇਹ ਹੈ -

ਪਹਿਲਾ ਮਰਣੁ ਕਬੁਲਿ ਜੀਵਣ ਕੀ ਛੱਡਿ ਆਸ ॥

ਹੋਰੁ ਸਭਨਾ ਕੀ ਰੋਣੁਕਾ ਤਉ ਆਉ ਹਮਾਰੈ ਪਾਸਿ ॥

ਪੰਨਾ - 1102

ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਕੋਈ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰ ਰਿਹਾ, ਕੋਈ ਸ਼ਿਕਵਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰ ਰਿਹਾ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਇਸ ਬਾਰੇ ਬੇਨਤੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਰਜੀਵੜਿਆਂ ਨੇ ਦਰਖਤਾਂ ਦੇ ਪੱਤੇ ਉਬਾਲ-ਉਬਾਲ ਕੇ ਅਤੇ ਛਿੱਲ ਉਬਾਲ ਕੇ ਪੀਸ ਕੇ ਪੀ ਲਈ ਫੇਰ ਵੀ ਪ੍ਰਸੰਨ ਚਿੱਤ ਸਨ ਅਤੇ ਇਹੋ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਅਸਾਡਾ ਪਿਆਰਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰ ਦੀ ਦਾਤ ਬਖਸ਼ੀ ਰਖੇ, ਅਸੀਂ ਉਸ ਉੱਤੇ ਘੋਲ ਘੁਮਾ ਜਾਈਏ। ਮੁਗਲ ਫੌਜ ਤੰਗ ਪੈ ਗਈ, ਮੁਗਲ ਜਰਨੈਲ ਤੰਗ ਪੈ ਗਏ, ਅਖੀਰ ਛਲ ਵਲ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਸੋਚਿਆ। ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਵਲੋਂ ਚਿੱਠੀ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਿਸ ਉਪਰ ਸਰਕਾਰੀ ਮੋਹਰ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਉਸ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ਪੀਰ ਜੀ! (ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ) ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਸਾਡਾ ਕੋਈ ਵੈਰ ਨਹੀਂ, ਤੁਸੀਂ ਕਿਲਾ ਛੱਡ ਜਾਓ ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਹਾਂਗੇ, ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਤੁਹਾਡਾ ਜਿਥੇ ਜੀਅ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਥੇ ਮੌਜ ਨਾਲ ਫਿਰੋ ਅਤੇ ਨਾਲ ਕੁਰਾਨ ਸ਼ਰੀਫ ਦੀ ਸੁਰੰਧ ਖਾਧੀ, ਰੁਮਾਲਿਆਂ ਵਿਚ ਵਲੇਟ ਕੇ ਬੜੇ ਆਦਰ ਤੇ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਕੁਰਾਨ ਸ਼ਰੀਫ ਦੀ ਜਾਮਨੀ ਦਿਤੀ। ਉਧਰ ਪਹਾੜੀ

ਰਾਜਿਆਂ ਨੇ ਜੋ ਗੁਰੂ ਦੇ ਉਪਾਸ਼ਕ ਸਨ, ਆਟੇ ਦੀ ਗੁਰੂ ਬਣਾ ਕੇ ਰੱਖ ਦਿਤੀ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਵੀ ਸੁਗੰਧ ਖਾਂਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਆਪ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚੇਗਾ, ਆਪ ਕਿਲਾ ਛੱਡ ਜਾਵੇ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਇਸ ਛਲ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣਦੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੁਰਾਨ ਸਰੀਫ ਦੀ ਆਨ ਰੱਖਣ ਵਾਸਤੇ ਕਿਲਾ ਛੱਡ ਦਿਤਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਭਾਰੀ ਫੌਜਾਂ ਨੇ ਇਕ ਦਮ ਸਿੰਘਾਂ ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰ ਦਿਤਾ। 500 ਸਿੰਘ ਅਨੇਕ-ਅਨੇਕ ਫੱਟ ਸਰੀਰਾਂ ਉਪਰ ਸਹਾਰਦੇ ਹੋਏ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਪਾ ਗਏ, ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਰਾਤ ਦੇ ਹਨ੍ਹੇਰੇ ਵਿਚ ਸਰਸਾ ਨਦੀ ਦਾ ਪੂਰਾ ਪਟ ਜੋ ਮੀਂਹ ਪੈਣ ਕਰਕੇ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰ ਗਏ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨਾਲ ਸਿਰਫ 40 ਸਿੰਘ ਬਾਕੀ ਬਚੇ, ਉਹ ਚਮਕੌਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਗੜ੍ਹੀ ਵਿਚ ਜੋ ਉਥੋਂ ਕੁਝ ਮੀਲਾਂ ਦੀ ਵਿੱਥ ਤੇ ਸੀ, ਚਲੇ ਗਏ। ਫੌਜ ਨੇ ਜੋ ਸਾਰੀਆਂ ਸੋਗੰਧਾਂ ਤੋੜ ਕੇ ਆ ਰਹੀ ਸੀ, ਨੇ ਚਾਰੇ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਗੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਘੇਰ ਲਿਆ। ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਦੇ ਘੇਰ ਸੰਗਰਾਮ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਭੀ ਗੜ੍ਹੀ ਦਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਨਾ ਤੋੜ ਸਕੇ। ਥੋੜੇ-ਥੋੜੇ ਸਿੰਘ ਗੜ੍ਹੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਆ ਕੇ ਲੜਦੇ ਰਹੇ। ਸੂਰਜ ਛਿਪ ਗਿਆ। ਪੰਜ ਸਿੰਘ ਬਾਕੀ ਬਚਦੇ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਤਿੰਨ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਗੜ੍ਹੀ ਵਿਚੋਂ ਅਵਾਜ਼ ਦੇ ਕੇ ਨਿਕਲ ਗਏ ਕਿ ਹਿੰਦ ਦਾ ਪੀਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜੇ ਹਿੰਮਤ ਹੈ ਤਾਂ ਰੋਕ ਲਵੋ। ਰਾਤ ਅਨੇਰੀ ਸੀ, ਮੁਗਲ ਫੌਜ ਦੀ ਆਪਸ ਵਿਚ ਹੀ ਬਹੁਤ ਕਟਾ ਵਢੀ ਹੋਈ, ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਸਿਪਾਹੀ ਅਫਸਰ ਆਪੋ ਵਿਚ ਅਨ੍ਹੇਰੇ ਵਿਚ ਲੜ ਕੇ ਮਾਰੇ ਗਏ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਇਥੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਮਾਛੀਵਾੜੇ ਸਾਹਿਬ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਆਪ ਨੂੰ 96 ਘੰਟੇ ਯੁੱਧ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋ ਚੁਕੇ ਸਨ, ਇਕ ਮਿੰਟ ਵਾਸਤੇ ਵੀ ਅਰਾਮ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤਾ, ਨਾ ਹੀ ਕੁਝ ਖਾਣ ਪੀਣ ਦਾ ਬੰਦੋਬਸਤ ਹੋ ਸਕਿਆ ਸੀ, ਮਾਛੀਵਾੜੇ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਇਕ ਖੂਹ ਤੇ ਆ ਕੇ ਹੱਥ ਮੂੰਹ ਧੋਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਹਲਟਾਂ ਦੇ ਬੈੜ ਅਤੇ ਚਕਲੇ ਸਖਤ ਕਿਸਮ ਦੀ ਲਕੜੀ ਦੇ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਟਿੰਡਾਂ ਮਿਟੀ ਦੀਆਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਇਕ ਟਿੰਡ ਪਾਣੀ ਦੀ ਭਰੀ ਹੋਈ ਲਾਹ ਕੇ ਹੱਥ ਮੂੰਹ ਧੋਤਾ, ਜਲ ਪੀਤਾ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਸ਼ੁਕਰ ਕਰਦੇ ਗਿੱਲੀ ਧਰਤੀ ਉਪਰ ਬਗੈਰ ਕੁਛ ਹੇਠਾਂ ਬਿਛਾਈ ਕਰੀ ਦੇ ਲੇਟ ਗਏ। ਆਪ ਦੇ ਉਪਰ ਲੈਣ ਨੂੰ ਬਰਫ ਵਰਗੀ ਠੰਢੀ ਹਵਾ ਦੀ ਚਾਦਰ ਹੀ ਸੀ, ਆਪ ਦੇ ਸਾਥੀ ਵਿਛੜ ਚੁਕੇ ਸਨ, ਆਪ ਬਿਲਕੁਲ ਸਰੀਰਕ ਤੌਰ ਤੇ ਇਕੱਲੇ ਹੀ ਸਨ, ਫੌਜ ਆਪ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿਚ ਮਾਰੇ ਮਾਰ ਕਰਦੀ ਇਧਰ ਉਧਰ ਫੈਲ ਰਹੀ ਸੀ, ਆਪ ਨੇ ਸਭ ਗੱਲਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕੁਝ ਅਰਾਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਪੈਰਾਂ ਵਿਚ ਕੰਡੇ ਚੁਭ-ਚੁਭ ਕੇ ਛਾਲੇ ਪੈ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਇਕ ਕਦਮ ਪੁਟਣਾ ਵੀ ਔਖਾ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਦੇ ਭਾਵ ਸਾਂਝੇ ਕੀਤੇ ਆਪ ਨੇ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੂੰ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਮਿਤਰ ਹੈਂ, ਤੈਨੂੰ ਤਾਂ ਇਹ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਕਿ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਐਨੀਆਂ ਤਕਲੀਫਾਂ ਨਾ ਦਿੰਦਾ, ਦੁਸ਼ਮਣ ਫੌਜਾਂ ਨੂੰ ਤੂੰ ਰੋਕ ਦੇਣਾ ਸੀ। ਆਪ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਫੌਜਾਂ ਦੇ ਆਕਰਮਣਾਂ ਨੂੰ ਤੇਰੇ ਵਲੋਂ ਹੁੰਦੀ ਦਾਤ ਸਮਝ ਕੇ ਕੋਈ ਵੀ

ਦ੍ਰਿੜ ਭਾਵ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿਤਾ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸਾਰੀ ਹਾਲਤ ਤੇਰੀ ਹੀ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਐ ਮੇਰੇ ਪਿਆਰੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ! ਮੈਂ ਇਸ ਗੱਲ ਵਿਚ ਖੁਸ਼ ਹਾਂ, ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਰੰਝ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣਾ ਸੁਨੇਹਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਦਿਤਾ -

ਮਿਤ੍ਰ ਪਿਆਰੇ ਨੂੰ ਹਾਲ ਮੁਰੀਦਾਂ ਦਾ ਕਹਣਾ॥

ਤੁਧੁ ਬਿਨੁ ਰੋਗ ਰਜਾਈਆਂ ਦਾ ਓਢਣ,

ਨਾਗ ਨਿਵਾਸਾਂ ਦਾ ਰਹਣਾ॥

ਸੂਲ ਸੁਰਾਹੀ ਖੰਜਰ ਪਿਆਲਾ

ਬਿੰਗ ਕਸਾਈਆਂ ਦਾ ਸਹਣਾ॥

ਯਾਰੜੇ ਦਾ ਸਾਨੂੰ ਸਥਰ ਚੰਗਾ,

ਭੱਠ ਖੇੜਿਆਂ ਦਾ ਰਹਣਾ॥ ਖਿਆਲ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਲੋਂ ਜਿਹੜਾ ਇਹ ਠੰਢਾ ਥਾਂ ਬਿਨਾਂ ਕਪੜੇ ਤੋਂ ਦਿਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਇਹ ਸ਼ਾਹੀ ਪਲੰਘਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਪਿਆਰਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਮੈਨੂੰ ਮੇਰਾ ਪਿਆਰਾ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਜੇ ਪਿਆਰ ਨਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਬੁੱਧੀ ਨਾਲ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਪਰ ਹੀ ਅਨੇਕਾਂ ਤਰਕਾਂ ਕਰਨੀਆਂ ਸਨ ਪਰ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਕੋਈ ਤਰਕ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਦੁਖ ਆਵੇ, ਸੁਖ ਆਵੇ, ਆਪਣੇ ਪਿਆਰੇ ਵਲੋਂ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੀ ਮੰਨ ਕੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਚਿਤ ਰਹੀਦਾ ਹੈ। ਪਿਆਰ ਵਾਲੇ ਹਿਰਦੇ ਦਾ ਜੋ ਭਾਂਡਾ ਹੈ ਇਸ ਵਿਚ ਹੀ ਬ੍ਰਹਮਗਿਆਨ ਰੂਪੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਟਿਕ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਬੁੱਧੀ ਮੰਡਲ ਦੀ ਤਰਕ ਉਸ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸਕਦੀ, ਬੁੱਧੀ, ਰਸ ਅਤੇ ਜੀਵਨ ਤੋਂ ਹੀਣੀ ਹੈ, ਪਿਆਰ ਨਿਰਾ ਜੀਵਨ ਹੈ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਿਆਰ ਹੀ ਤਾਂ ਹਨ। ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਕਣ-ਕਣ ਵਿਚ ਇਸ ਪਿਆਰ ਦੇ ਬੰਨ੍ਹੇ ਹੋਏ ਰਮੇ ਹੋਏ ਹਨ-

ਜਤ੍ਰ ਤਤ੍ਰ ਦਿਸਾ ਵਿਸਾ ਹੁਇ ਫੈਲਿਓ ਅਨੁਰਾਗ।

ਜਾਪੁ ਸਾਹਿਬ

ਪਿਆਰ ਹੀ ਪ੍ਰਮ ਚੇਤਨਤਾ ਹੈ, ਜੋ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਇਕ ਰਸ ਪਰੀਪੂਰਨ ਹੈ। ਪਿਆਰ ਹੀ ਜੀਵਨ ਹੈ। ਪਿਆਰ ਤੋਂ ਹੀਣਾ ਜੀਵਨ ਮੁਰਦਾਪੁਣ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਉਸ ਦਾ ਸਰੀਰ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਕਿੰਨਾ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਕਿੰਨਾ ਹੀ ਧਨੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਕਿੱਡੀ ਉਚੀ ਜਾਤ ਨਾਲ ਬੇਸ਼ਕ ਸਬੰਧ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ ਪਰ ਪਿਆਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਮੁਰਦਾ ਹੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਵਿਚ ਚੇਤਨਤਾ ਰੁਮਕ ਨਹੀਂ ਰਹੀ। ਅੰਤਰੀਵੀ ਵਿਗਾਸ ਤੋਂ ਹੀਣਾ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ-

ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ ਕੁਲੀਨ ਚਤੁਰ ਮੁਖਿ ਡਿਆਨੀ ਧਨਵੰਤ॥

ਮਿਰਤਕ ਕਹੀਅਹਿ ਨਾਨਕਾ ਜਿਹ ਪ੍ਰੀਤਿ ਨਹੀ ਭਗਵੰਤ॥

ਪੰਨਾ - 253

ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕਰਦਿਆਂ ਪ੍ਰਭੂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਨੇ ਪ੍ਰੀਤ ਹੀ ਮੰਗੀ ਹੈ, ਨਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰਾਜ ਦੀ ਲੋੜ ਸਮਝੀ ਹੈ, ਨਾ ਮੁਕਤੀ ਦੀ ਲੋੜ ਸਮਝੀ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਪ੍ਰੇਮ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਉਤਮ ਜਾਣਿਆ ਹੈ -

ਰਾਜੁ ਨ ਚਾਹਉ ਮੁਕਤਿ ਨ ਚਾਹਉ ਮਨਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ਚਰਨ ਕਮਲਾਰੇ॥

ਬ੍ਰਹਮ ਮਹੇਸ ਸਿਧ ਮੁਨਿ ਇੰਦ੍ਰਾ ਮੋਹਿ ਠਾਕੁਰ ਹੀ ਦਰਸਾਰੇ॥

ਪੰਨਾ - 534

ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਕੋਈ ਗਰਜ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ, ਕੋਈ ਆਪਣਾ ਹਿਤ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ, ਕੁਰਬਾਨੀ ਕਰਨ ਦੀ ਹੀ ਲਗਨ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਪਿਆਰੇ ਵਾਸਤੇ ਆਪਣਾ ਆਪ ਮਿਟਾਉਣ ਦੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇੱਛਾ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਗਰਜ ਨੀਵੇਂ ਦਰਜੇ ਦੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ, ਗਰਜ ਵਾਲੇ ਬੰਦੇ ਵਿਚ ਪਿਆਰ ਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ।

**ਫਰੀਦਾ ਜਾ ਲਬੁ ਤਾ ਨੇਹੁ ਕਿਆ ਲਬੁ ਤ ਕੂੜਾ ਨੇਹੁ ॥
ਕਿਚਰੁ ਝਤਿ ਲਘਾਈਐ ਛਪਰਿ ਤੁਟੈ ਮੇਹੁ ॥**

ਪੰਨਾ - 1378

ਪਿਆਰ ਵਾਲਾ ਸਦਾ ਹੀ ਲੀਨਤਾ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰੇ ਵਿਚ ਐਨਾ ਸਮਾਅ ਜਾਵਾਂ ਕਿ ਮੇਰੀ ਹੋਂਦ ਉਸ ਦੀ ਹੋਂਦ ਬਣ ਜਾਵੇ। ਸਭ ਤੋਂ ਉਚਾ ਪਿਆਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਪਿਆਰ ਗਿਣਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਕੇ ਹੀ ਆਦਮੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪਵਿਤਰਤਾ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਰੋਸ਼ਨੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਆਪਾ ਭਾਵ ਲੀਨ ਹੋਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਬਾਕੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰੀਤਾਂ ਨੂੰ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਝੂਠ ਹੀ ਗਿਣਿਆ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਹੋਰ ਪ੍ਰੀਤਾਂ ਮਾਇਆ ਦੇ ਜਜ਼ਬੇ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

**ਹੋਰੁ ਬਿਰਹਾ ਸਭ ਧਾਤੁ ਹੈ ਜਬ ਲਗੁ ਸਾਹਿਬ ਪ੍ਰੀਤਿ ਨ ਹੋਇ ॥
ਇਹੁ ਮਨੁ ਮਾਇਆ ਮੋਹਿਆ ਵੇਖਣੁ ਸੁਨਣੁ ਨ ਹੋਇ ॥**

ਪੰਨਾ - 83

ਜਿਹੜੇ ਕੰਮ ਪਿਆਰ ਦੇ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਪਿਆਰ ਤੋਂ ਤੋੜਦੇ ਹਨ, ਮਹਾਰਾਜ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਐਸੀਆਂ ਗੀਤਾਂ, ਐਸੇ ਕੰਮ ਜਾਲ ਦੇਵੇ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਸਾਰੀਆਂ ਫੋਕੀਆਂ ਹਨ, ਬੁੱਧੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਰੱਖਣ ਵਾਲੀਆਂ ਹਨ -

**ਜਾਲਉ ਐਸੀ ਗੀਤਿ ਜਿਤੁ ਮੈ ਪਿਆਰਾ ਵੀਸਰੈ ॥
ਨਾਨਕ ਸਾਈ ਭਲੀ ਪਗੀਤਿ ਜਿਤੁ ਸਾਹਿਬ ਸੇਤੀ ਪਤਿ ਰਹੈ ॥**

ਪੰਨਾ - 590

ਪਿਆਰੇ ਬਿਨਾਂ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੂੰ ਜੀਉਣਾ ਬਹੁਤ ਔਖਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਆਪ ਪਿਆਰ ਦੀਆਂ ਮਿਸਾਲਾਂ ਦਿੰਦੇ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪਾਣੀ ਮੱਛੀ ਦਾ ਜੀਵਨ ਹੈ। ਉਹ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਇਕ ਮਿੰਟ ਵੀ ਜਿਉਂਦੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦੀ। ਚਾੜ੍ਹਕ ਦਾ ਸਵਾਂਤੀ ਬੂੰਦ ਨਾਲ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਦੀ ਤ੍ਰਿਪਤੀ ਸਵਾਂਤੀ ਬੂੰਦ ਨਾਲ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਆਮ ਮੀਂਹ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਲੋਚਦਾ, ਜਦੋਂ ਸਵਾਂਤੀ ਬੂੰਦ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦਿਨ ਰਾਤ ਦੀ ਪ੍ਰਿਹ-ਪ੍ਰਿਹ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਹਿਰਨ ਨੂੰ ਘੰਡੇਹੋੜੇ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਹੈ, ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਸਾਜ ਲੈ ਕੇ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਕਢਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਅਵਾਜ਼ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਨੂੰ ਪਿਆਰੀ ਹੈ ਉਹ ਵਸ ਹੋ ਕੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਲਿਟਣ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਆ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਫੜ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਫੁਲਾਂ ਤੇ ਉਡਣ ਵਾਲਾ ਭੰਵਰਾ ਸੁਗੰਧੀ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਵੱਡੇ ਫੁਲ ਤੇ ਬੈਠ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਫੁੱਲ ਰਾਤ ਨੂੰ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਭੰਵਰਾ ਫੁੱਲ ਛੱਡ ਕੇ ਉਡਦਾ ਨਹੀਂ, ਉਥੇ ਹੀ ਪ੍ਰਾਣ ਦੇ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰੇ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਹੈ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰੇ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਖੇ ਬਗੈਰ ਪਿਆਰੇ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਕਿਸੇ

ਹੋਰ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਵਾਸ਼ਨਾ ਐਨੀ ਪ੍ਰਬਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਜਿੰਨੀ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰੇ ਦਾ ਪਿਆਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ -

**ਜਿਉ ਮਛਲੀ ਬਿਨੁ ਪਾਣੀਐ ਕਿਉ ਜੀਵਣੁ ਪਾਵੈ ॥
ਬੂੰਦ ਵਿਹੁਣਾ ਚਾੜ੍ਹਕੋ ਕਿਉ ਕਰਿ ਤ੍ਰਿਪਤਾਵੈ ॥
ਨਾਦ ਕੁਰੰਕਹਿ ਬੇਧਿਆ ਸਨਮੁਖ ਉਠਿ ਧਾਵੈ ॥
ਭਵਰੁ ਲੋਭੀ ਕੁਸਮ ਬਾਸੁ ਕਾ ਮਿਲਿ ਆਪੁ ਬੰਧਾਵੈ ॥
ਤਿਉ ਸੰਤ ਜਨਾ ਹਰਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ਹੈ ਦੇਖਿ ਦਰਸੁ ਅਘਾਵੈ ॥**

ਪੰਨਾ - 708

ਆਪਣੇ ਪਿਆਰੇ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਖਦੇ ਸਾਰ ਐਸੀ ਹਾਲਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰਨਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਬੁੱਧੀ ਹੀ ਅਜਿਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਨਿਰਣਾ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਬੁੱਧੀ ਦੇ ਉਪਰ ਸੁਧ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਹ ਟੋਹਾਂ ਲਾ ਲੈਂਦੀ ਹੈ, ਪਿਆਰੇ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਵਿਚ ਪੂਰਨ ਚੁੱਪ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਮਨ ਅਫੁਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਫੁਰਨਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ, ਸੰਸਾਰ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਸਮਾਂ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਇਕ ਮੇਲ ਦਾ ਅਨੰਦ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

**ਮੇਰੈ ਹਿਰਦੈ ਸੁਧਿ ਬੁਧਿ ਵਿਸਰਿ ਗਈ ਮਨ ਆਸਾ ਚਿੰਤ ਵਿਸਾਰਿਆ ॥
ਮੈ ਅੰਤਰਿ ਵੇਦਨ ਪ੍ਰੇਮ ਕੀ ਗੁਰ ਦੇਖਤ ਮਨੁ ਸਾਧਾਰਿਆ ॥**

ਪੰਨਾ - 776

ਪਿਆਰ ਵਾਲਾ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਨੀਂਦ ਤੇ ਭੁੱਖ ਵਿਸਾਰ ਬੈਠਦਾ ਹੈ, ਕਪੜਾ ਕੋਈ ਵੀ ਤਨ ਨੂੰ ਸੁਹਾਉਂਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਨੀਂਦ ਆਉਂਦੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਵਿਚ ਸਮਾਂ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨਾਲ ਲੰਘਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਅੰਦਰਲੀ ਵੇਦਨਾ ਨੂੰ ਦੂਸਰਾ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ -

**ਅਹਿਨਿਸ ਜਾਗੇ ਨੀਂਦ ਨ ਸੋਵੈ ॥
ਸੋ ਜਾਣੈ ਜਿਸੁ ਵੇਦਨ ਹੋਵੈ ॥
ਪ੍ਰੇਮ ਕੇ ਕਾਨ ਲਗੇ ਤਨ ਭੀਤਰਿ
ਵੈਦੁ ਕਿ ਜਾਣੈ ਕਾਰੀ ਜੀਉ ॥
ਜਿਸ ਨੋ ਸਾਚਾ ਸਿਫਤੀ ਲਾਏ ॥
ਗੁਰਮੁਖਿ ਵਿਰਲੇ ਕਿਸੈ ਬੁਝਾਏ ॥
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੀ ਸਾਰ ਸੋਈ ਜਾਣੈ
ਜਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕਾ ਵਾਪਾਰੀ ਜੀਉ ॥**

ਪੰਨਾ - 993

ਪਿਆਰ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਛੇਕ ਪਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਿਆਸਾ ਨੀਰ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਪ੍ਰੇਮੀ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਤੜਫਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਕੁਝ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਦੀਆਂ ਮਿਸਾਲਾਂ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਪਿਆਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤੀਕ ਬਣਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਲਈ ਅੰਕਤ ਕੀਤਾ ਹੈ -

**ਲੇਲੈ ਮਜਨੂੰ ਆਸਕੀ ਚਹੁ ਚਕੀ ਜਾਤੀ ॥
ਸੋਰਠਿ ਬੀਜਾ ਗਾਵੀਐ ਜਸੁ ਸੁਘੜਾ ਵਾਤੀ ॥
ਸਸੀ ਪੁੰਨੂੰ ਦੋਸਤੀ ਹੁਇ ਜਾਤਿ ਅਜਾਤੀ ॥
ਮੇਹੀਵਾਲ ਨੋ ਸੋਹਣੀ ਨੈ ਤਰਦੀ ਰਾਤੀ ॥
ਰਾਂਝਾ ਹੀਰ ਵਖਾਣੀਐ ਓਹੁ ਪਿਰਮ ਪਰਾਤੀ ॥
ਪੀਰ ਮੁਰੀਦਾ ਪਿਰਹੜੀ ਗਾਵਨਿ ਪਰਭਾਤੀ ॥**

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਰ 27/1

(ਬਾਕੀ ਪੰਨਾ 51 ਤੇ)

ਵਿਸ਼ਵ ਗੁਰਮਤਿ ਰੂਹਾਨੀ ਮਿਸ਼ਨ ਚੈਰੀਟੇਬਲ ਟਰੱਸਟ ਦੇ ਬਾਨੀ ਤੇ ਮੁਖੀ ਸੰਤ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਲੋਂ ਲਿਖਤ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਪੁਸਤਕਾਂ

ਇਹ ਪੁਸਤਕਾਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਗੂੜ੍ਹ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਭਲੀਭਾਂਤ ਨਿਖਾਰ ਕੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਨਾਮ, ਸੇਵਾ ਤੇ ਸਿਮਰਨ ਦੀਆਂ ਜੁਗਤੀਆਂ ਨੂੰ ਜਨ ਸਾਧਾਰਣ ਦੀ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਅੰਕਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜੋ ਹਰ ਗੁਰਸਿੱਖ ਜਗਿਆਸੂ ਲਈ ਅਮੋਲਕ ਖਜ਼ਾਨਾ ਹੈ। ਆਤਮਕ ਸੁੱਖ-ਸ਼ਾਂਤੀ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਆਪ ਪੜ੍ਹੋ ਅਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਓ।

ਪੰਜਾਬੀ

1. ਸੁਰਤਿ ਸਬਦਿ ਮਾਰਗ	ਭੇਟਾ 50/-
2. ਕਿਵ ਕੁੜੈ ਤੁਟੈ ਪਾਲਿ	ਭੇਟਾ 30/-
3. ਬਾਤ ਅਗੰਮ ਕੀ - ਸੱਤ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ	ਭੇਟਾ 155/-
4. ਕਿਵ ਸਚਿਆਰਾ ਹੋਈਐ - ਭਾਗ ਪਹਿਲਾ	ਭੇਟਾ 30/-
5. ਕਿਵ ਸਚਿਆਰਾ ਹੋਈਐ - ਭਾਗ ਦੂਜਾ	ਭੇਟਾ 60/-
6. ਹੋਵੈ ਅਨੰਦੁ ਘਣਾ	ਭੇਟਾ 25/-
7. ਚਉਥੈ ਪਹਰਿ ਸਬਾਹ ਕੈ	ਭੇਟਾ 55/-
8. ਸੁਰਤਿਆਂ ਉਪਜੈ ਚਾਉ	ਭੇਟਾ 40/-
9. ਬਾਬਾਣੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ	ਭੇਟਾ 50/-
10. ਅਗੰਮ ਅਗੋਚਰ ਦਾ ਮਾਰਗ	ਭੇਟਾ 60/-
11. ਪੁਰਾਤਨ ਟੀਕਾ - ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ	ਭੇਟਾ 10/-

English

1. BAISAKHI	Rs. 5/-
2. HOW REND THE VEIL OF UNTRUTH	Rs. 70/-
	abroad US\$ 10

ਹਿੰਦੀ

1. ਕਿਵ ਕੁੜੈ ਤੁਟੈ ਪਾਲਿ	ਭੇਟਾ 35/-
2. ਬਾਤ ਅਗੰਮ ਕੀ - ਛੇ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ	ਭੇਟਾ 185/-
3. ਕਿਵ ਸਚਿਆਰਾ ਹੋਈਐ - ਭਾਗ ਪਹਿਲਾ	ਭੇਟਾ 35/-
4. ਕਿਵ ਸਚਿਆਰਾ ਹੋਈਐ - ਭਾਗ ਦੂਜਾ	ਭੇਟਾ 65/-
5. ਸੁਰਤਿਆਂ ਉਪਜੈ ਚਾਉ ॥	ਭੇਟਾ 45/-
6. ਹੋਵੈ ਅਨੰਦੁ ਘਣਾ	ਭੇਟਾ 30/-

ਉਪਰੋਕਤ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੀਵਾਨ ਸਮੇਂ ਸਟਾਲ ਤੋਂ, ਜਾਂ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਦਫਤਰ 'ਆਤਮ ਮਾਰਗ' ਤੋਂ ਨਕਦ ਭੇਟਾ ਦੇ ਕੇ ਲੈ ਸਕਦੇ ਹੋ ਜਾਂ M.O./ Bank Draft ਭੇਜ ਕੇ ਡਾਕ ਰਾਹੀਂ ਮੰਗਵਾ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਥੋੜ੍ਹੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਲੈਣ ਲਈ 10/- ਅਤੇ ਸਾਰਾ ਸੈਟ ਲੈਣ ਲਈ 25/- ਡਾਕ ਖਰਚਾ ਵੀ ਭੇਜਣ ਦੀ ਕਿਰਪਾਲਤਾ ਕਰੋ ਜੀ।

- : ਮਿਲਣ ਦਾ ਪਤਾ : -

ਵਿਸ਼ਵ ਗੁਰਮਤਿ ਰੂਹਾਨੀ ਮਿਸ਼ਨ ਚੈਰੀਟੇਬਲ ਟਰੱਸਟ
(ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨ ਬਰਾਂਚ)

ਐਸ.ਸੀ.ਐਫ 72, ਫੇਸ 7, ਐਸ. ਏ. ਐਸ ਨਗਰ,
ਮੋਹਾਲੀ - 160055

ਟੈਲੀਫੋਨ : (0172) 676608, (ਫੈਕਸ) 220972

ਜ਼ਰੂਰੀ ਬੋਨਤੀ

1. ਪੱਤਰ ਵਿਵਹਾਰ ਦੀ ਸੁਵਿਧਾ ਲਈ ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ ਨੰਬਰ ਜ਼ਰੂਰ ਲਿਖੋ ਜੋ ਕਿ ਲਿਫਾਫੇ ਉਤੇ ਲਿਖੇ ਐਡਰੈਸ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਦਿਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
2. ਰਿਨੂਅਲ ਦਾ ਚੰਦਾ ਭੇਜਣ ਲਈ ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ ਨੰਬਰ ਅਤੇ ਰਿਨੂਅਲ ਤਰੀਕ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਜ਼ਰੂਰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਇਹ ਵੀ ਦਸਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਚੰਦਾ ਰਿਨੂਅਲ ਲਈ ਹੈ ਜਾਂ ਨਵੀਂ ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ ਲਈ ਹੈ।
3. Out station (ਬਾਹਰਲੇ ਥਾਵਾਂ) ਤੋਂ ਚੈਕ ਦੁਆਰਾ ਚੰਦਾ ਭੇਜਦੇ ਸਮੇਂ 1.4.98 ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ ਲਈ 220/- ਰੁਪਏ ਦਾ ਚੈਕ ਬਣਾ ਕੇ ਭੇਜਿਆ ਜਾਵੇ।
4. 'ਆਤਮ ਮਾਰਗ' ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਹਰ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਤਰੀਕ ਨੂੰ ਪੋਸਟ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਕਈ ਵਾਰ ਇਹ ਪਾਠਕਾਂ ਤਕ ਪੁਜਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂ ਲੇਟ ਪੁਜਦਾ ਹੈ ਇਸ ਸੂਰਤ ਵਿਚ ਇਸ ਦਫਤਰ ਨੂੰ ਤੁਰੰਤ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।
5. ਪਾਠਕਾਂ ਵਲੋਂ ਦਫਤਰ ਵਿਚ ਪੁਜ ਰਹੀਆਂ ਚਿੱਠੀਆਂ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਐਡਰੈਸ ਅਧੂਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਪਾਠਕ ਜਨਾਂ ਨੂੰ ਬੋਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਪੱਤਰ ਵਿਹਾਰ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਪੂਰਾ ਪਤਾ ਲਿਖਿਆ ਕਰਨ।
6. ਜੇ ਕਿਸੇ ਪੇਮੀ ਨੇ ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਲਈ ਚੰਦਾ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਾਇਆ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਨਾ ਪੁਜਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਵਾਈ ਗਈ ਰਕਮ ਦਾ ਰਸੀਦ ਨੰਬਰ ਆਦਿ ਲਿਖ ਕੇ ਭੇਜਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾਲਤਾ ਕਰੇ।

ਬਾਹਰਲੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਕੇਂਦਰ ਜਿਥੋਂ

'ਆਤਮ ਮਾਰਗ' ਤੇ ਵੀਡੀਓ ਕੈਸਟਾਂ ਉਪਲਬਧ ਹਨ

ਅਮਰੀਕਾ:	ਫੋਨ ਨੰ:
ਸ. ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ	209-667-5536
	209-632-0512
ਸ. ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ ਅਟਵਾਲ	408-263-1844
ਕੈਨੇਡਾ:	
ਸ. ਜਸਵੀਰ ਸਿੰਘ ਰਾਠੂ	604-589-9189
ਸ. ਸਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਪੰਨੂ	604-433-0408
ਇੰਗਲੈਂਡ :	
ਸ. ਸੁਖਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਖੈਰਾ	01922-641-320
	01922-610-671
ਫੈਕਸ :	0121-502 3954
ਬੀਬੀ ਸੁਖਦੇਵ ਕੌਰ ਚੀਮਾ	01234-76-7602
ਆਸਟਰੇਲੀਆ :	
ਸ. ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ	03-436-6898
ਹਾਲੈਂਡ :	
ਸ. ਜਗੀਰ ਸਿੰਘ	010-2124-608

ਨੌਵੇਂ ਰਤਨ ਸੰਤ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਰਾੜਾ ਸਾਹਿਬ

ਕਫਨੀ ਧਾਰਨ ਕਰਨਾ

ਜਦੋਂ ਸੰਤ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਮਹਾਰਾਜ ਰਾਮਪੁਰ ਤੋਂ ਅਚਨਚੇਤ ਹੀ ਚੱਲ ਕੇ ਸੈਦੂ (ਹੋਤੀ ਮਰਦਾਨ) ਪਾਸ ਦਰਿਆਏ ਸਿੰਘ ਕੰਢੇ ਜਾ ਡੇਰੇ ਲਗਾਏ ਜਿਥੇ ਦੇ ਪੱਥਰ ਦਿਲ ਪਠਾਨ ਵੀ ਮੋਮ ਹੋਏ, ਉਜੜੇ ਖੇਤ ਵਸੇ ਤੇ ਸੁੰਨੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਕਰਕੇ ਪੁਤਰਾਂ ਦੀ ਦਾਤ ਬਖਸ਼ੀ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਸਰੀਰ ਦਰਿਆ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਹੀ ਛੱਡਣਗੇ, ਜਿਥੇ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਵੀ ਯਾਦ ਵਗੈਰਾ ਕਾਇਮ ਨ ਹੋਵੇ। ਉਥੋਂ ਦੇ ਤਪ ਤੇ ਸਾਧਨਾ ਬਾਰੇ ਬਾਬਾ ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਾਮਪੁਰ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਬਰਫ ਦੇ ਢੇਰ ਆਪ ਪਰ ਜੰਮ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਪਰ ਆਪ ਬੇਪ੍ਰਵਾਹ ਹੋ ਕੇ ਅਭਿਆਸ ਅੰਦਰ ਮਸਤ ਬੈਠੇ ਰਹਿੰਦੇ। ਇਸੇ ਹੀ ਜਗ੍ਹਾ ਇਕ ਸੱਜਣ ਪਾਸੋਂ ਖਾਸ ਆਗਿਆ ਦੇ ਕੇ ਦੋ ਕਫਨੀਆਂ ਬਣਵਾਈਆਂ ਸਨ। ਇਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਤੇ ਦੂਸਰੀ ਸੰਤ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਾਸਤੇ। ਇਹ ਕਫਨੀ ਪਾਂਦਿਆਂ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਬਾਬਾ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਸਮਾਧ ਸਾਹਵੇਂ ਕੇਵਲ ਆਪ ਤੇ ਸੰਤ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹੀ ਹਾਜ਼ਰ ਸਨ। ਅਰਦਾਸ ਵਿਚ ਕਿਤਨੀ ਉਦਾਰਤਾ ਤੇ ਉਮਾਹ ਸੀ। ਉਹ ਸੰਤ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਕਿਸ ਰੁਤਬੇ ਪਰ ਤਕਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਇਹ ਅਰਦਾਸ ਤੋਂ ਸਾਫ ਜ਼ਾਹਰ ਹੈ।

ਹੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਦਰ ਤੋਂ ਵਰੋਸਾਏ ਬਾਬਾ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਅੱਜ ਇਸ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਾਖੀ ਜਾਣ ਕੇ ਕਫਨੀ ਪਵਾਉਣ ਲੱਗੇ ਹਾਂ। ਇਹ ਸਾਧ ਕਰਣੀ ਦਾ ਪ੍ਰਬਲ ਤੇ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਨਿਧ ਬਣੇ, ਇਹ ਮੇਰੀ ਅਰਦਾਸ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਗੁਣ ਤੱਕ ਕੇ, ਇਸ ਦੀ ਕਰਣੀ ਤੱਕ ਕੇ ਲੋਕ ਤੇਰੀ ਕਰਣੀ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਨ। ਇਹ ਬਾਬਾ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵੱਡਿਆਂ ਦੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਰੋਸ਼ਨ ਕਰੇ। ਇਸ ਕਫਨੀ ਦੀ ਲਾਜ ਤੁਸਾਂ ਆਪ ਹੀ ਪਾਲਣੀ ਹੈ। ਇਹ ਅਰਦਾਸ ਕਰਕੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਿਤਨਾ ਹੀ ਚਿਰ ਸਿਰ ਝੁਕਾ ਕੇ ਖੜ੍ਹੇ ਰਹੇ। ਫਿਰ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਕੇ ਉਠੇ ਤੇ ਸਿਰ ਪਰ ਹੱਥ ਫੇਰ ਕੇ ਸੰਤ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਗਲ ਵਿਚ ਕਫਨੀ ਪਾਈ ਤੇ ਫੁਰਮਾਇਆ ਲੈ ਭਾਈ ਸਾਧਾ! ਅਸਾਂ ਆਪਣਾ ਸਾਰਾ ਜ਼ੋਰ ਤੇਰੀ ਉਸਾਰੀ ਵਿਚ ਲਗਾ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਅੱਗੇ ਮਾਲਕ ਦੀ ਰਜ਼ਾ ਤੇ ਤੇਰੇ ਕਰਮ। ਜਾਹ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਹਰ ਤਾਕਤ ਤੇਰੇ ਅੱਗੇ ਝੁਕੇ ਪਰ ਤੈਨੂੰ ਕਿਧਰੇ ਝੁਕਣਾ ਨਾ ਪਵੇ ਇਹ ਸਾਡਾ ਅਸ਼ੀਰਵਾਦ ਹੈ। ਸੰਤ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸਿਰ ਝੁਕਾ ਕੇ ਚਰਨਾਂ ਪਰ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਮੇਰਾ ਸਰੀਰ ਇਸ ਦਾ ਹਰ ਰੋਮ ਆਪ ਜੀ ਤੋਂ ਵਾਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਆਗਿਆ ਦਾ ਬੰਦਾ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਜਿਵੇਂ ਚਾਹੋ ਚਲਾਓ, ਗੁਲਾਮ ਨੇ ਕੀ ਹੁੱਜਤ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਇਹੀ ਅਰਦਾਸ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੀ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਬਣੀ ਰਹੇ। ਮੇਰੀ ਹੋਰ ਕੋਈ ਖਾਹਸ਼ ਨਹੀਂ।

ਸੰਤ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਕਈ ਹੋਰ ਸਜਣਾਂ ਨੇ ਜੋ

ਮੁਖੀ ਸੇਵਕ ਵੀ ਸਨ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਸਾਡੇ ਵੀ ਕਫਨੀ ਪਵਾਓ ਤਦ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਹਸ ਕੇ ਕਿਹਾ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਫਨੀ ਮੈਂ ਪਵਾਈ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਨਿਭਾਹੁਣ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਵੀ ਮੇਰੀ ਹੈ, ਫਿਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਰ ਕਿਸੇ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਮੈਂ ਕੱਦ ਚੁਕਦਾ ਹਾਂ? ਜੋ ਚੁਕ ਲਈ ਉਸ ਤੋਂ ਮੁਕਰਦੇ ਨਹੀਂ ਹਾਂ। ਇਹ ਲੋਕ ਪ੍ਰਲੋਕ ਵਿਚ ਸਾਡਾ ਤੇ ਅਸੀਂ ਇਸ ਕਸਮ ਦੇ ਪਾਬੰਦ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਕਫਨੀ ਪਵਾਈ ਸੀ ਤੇ ਉਹ ਵੀ ਬਾਬਾ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਆਖਰੀ ਸਚਖੰਡ ਪਿਆਨੇ ਸਥਾਨ ਦੇ ਸਾਹਵੇਂ। ਫਿਰ ਹੋਰ ਜੋ ਵੀ ਕਸਮ ਉਠਾਵੇ ਇਹ ਕੋਈ ਬੁਰੀ ਗੱਲ ਤੇ ਨਹੀਂ ਪਰ ਜ਼ਿੰਮੇਦਾਰੀ ਆਪਣੀ ਹੀ ਰੱਖੋ। ਅਸਾਂ ਤਾਂ ਇਸ ਦੀ ਬਾਂਹ ਬਾਬਾ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਫੜਾ ਦਿਤੀ ਹੈ ਹੁਣ ਬਾਂਹ ਫੜੀ ਦੀ ਲਾਜ ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਨਿਭਾਹੁਣਗੇ, ਸਾਨੂੰ ਫਿਕਰ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ।

ਫਿਰ ਇਹ ਜਥਾ ਥੋੜ੍ਹੇ ਚਿਰ ਪਿਛੋਂ ਹੀ ਵਾਪਸ ਰੇਰੂ ਸਾਹਿਬ ਆ ਗਿਆ। ਸੰਤ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਇਕ ਦਿਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੈਠ ਕੇ ਸਾਧ ਕਿਰਿਆ ਤੇ ਸੰਤ ਦੀ ਰਹਿਤ ਬਾਰੇ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦੱਸ ਕੇ ਇਹ ਜਣਾਇਆ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਜੀਵਨ ਮਨੋਰਥ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਕਿਵੇਂ ਹਾਸਲ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਮਹੰਤੀਆਂ ਦੇ ਗਲ ਪੈਣ ਨਾਲੋਂ ਚੰਗਾ ਹੈ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਪੈਰਾਂ ਪਰ ਆਪ ਹੀ ਖਲੋ ਜਾਵੇ। ਫਿਰ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਸੰਤ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਏ ਤੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਆਖਰ ਤਕ ਸੁਰਤ ਨੂੰ ਸ਼ਬਦ ਤੇ ਅਭਿਆਸ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ ਰੱਖੀ ਬੈਠੇ ਰਹੇ, ਸੰਤ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਸਾਫ ਹੀ ਤਕਿਆ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਤੋਂ ਸਾਫ ਹੀ ਜ਼ਾਹਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਡੂੰਘੀ ਵਿਚਾਰ ਅੰਦਰ ਅੰਤਰ ਆਤਮੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰਨ ਵਿਚ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚੋਂ ਫਰਕਦੇ ਬੁਲ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਫੁਹਾਰ ਜੇਹੀ ਛੁੱਟ ਕੇ ਬਾਹਰ ਨੂੰ ਆਉਂਦੀ ਸੀ ਤੇ ਸੰਤ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇਹ ਅਨੁਭਵ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਨਿਕਲ ਰਹੀ ਇਕ ਲੋਅ ਚੌਤਰਫੇ ਫੈਲਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਨੂਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਅੰਦਰ ਸਮਾਅ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਪਣਾ ਸਰੀਰ ਅਭਲੇ ਹੋ ਕੇ ਉਸੇ ਹੀ ਨੂਰ ਦਾ ਇਕ ਅੰਗ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ। ਕੋਈ ਹੋਰ ਰੰਗ ਰਸ ਰੂਪ ਬਾਕੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ। ਸੋ ਉਹ ਕੇਵਲ ਉਹੀ ਜੋਤ ਹੀ ਜੋਤ ਹੈ। ਇਕ ਨਿਰੰਤਰ ਜੋਤ ਅਲੋਪ ਸ਼ਕਤੀ ਇਕ ਫੁਹਾਰ ਇਕ ਰੋਸ਼ਨੀ ਇਕ ਨਿੰਮਾ ਨਿੰਮਾ ਰਸ। ਹੋਰ ਜੋ ਰਸ ਹੈ, ਰੂਪ ਹੈ ਪਰ ਉਹ ਕਥਨ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈ। ਇਸੇ ਹੀ ਰੰਗ ਅੰਦਰ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕਮਿਕ ਜੋਤ ਨਿਰੰਤਰ ਧਾਰਾ ਵਰਸਦੀ ਰਹੀ, ਇਹ ਭਿੱਜੇ ਖੜ੍ਹੇ ਰਹੇ। ਇਹ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਨਾ ਜਾਤਾ, ਸਾਰਿਆਂ ਤੋਂ ਕਿਆ। ਇਕ ਜਨ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਪਰ ਉਹੀ ਰੰਗ ਰੂਪ ਤੇ ਕਿਰਿਆ ਅਭਿਆਸ ਜਾਰੀ ਹੈ। ਇਕ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਇਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤਾਰੀਖ ਅਤੇ ਸਮਾਂ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਹੀ ਮੁਤਾਬਿਕ, ਇਕ ਘੜੀ ਸੋਚੇ ਸਮਝੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਚਲਦਾ ਹੋਇਆ ਕੇਵਲ ਇਕ ਸੰਦੇਸ਼ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਧ ਕੋਈ ਬਚਨ ਨਾ ਕਰੇ ਪਰ ਜੇਕਰ ਕਰੇ ਤਦ ਉਸ

ਲਈ ਆਪਣਾ ਸਭੋ ਕੁਝ ਕਰਬਾਨ ਕਰ ਦੇਵੇ। ਸਾਧ ਸਵਾਸਾਂ ਦਾ ਤੇ ਆਤਮਾ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈ। ਉਹ ਕਿਸੇ ਦਾ ਮੁਥਾਜ ਨਹੀਂ, ਸਮਾਂ ਤੇ ਕਾਲ ਉਸਦੇ ਕਾਬੂ ਵਿਚ ਹਨ। ਇਹੀ ਸੀ ਅੰਤ ਸੰਦੇਸ਼ ਤੇ ਕਰਮ ਯੋਗੀ ਦਾ ਆਖਰੀ ਕਰਤਵਜ ਜੋ ਉਹਨੇ ਮਰ ਕੇ ਪ੍ਰਤੱਖ ਦਿਖਾਇਆ ਕਿ ਜੀਵਨ ਦਾ ਅਸਲ ਮਨੋਰਥ ਕਾਰਜ ਸਿੱਖੀ ਨਹੀਂ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਸਫਲ ਬਣਾ ਕੇ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਇਕ ਪ੍ਰਮਾਣ ਰੂਪ ਬਣਨ ਵਿਚ ਹੈ -

ਤਿੰਨ ਅਮਰ ਤੇ ਅਜਰ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਸੰਤ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਵਿਰਸੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀਆਂ ਸਨ -

1. ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਵਿਚ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਤੇ ਨਾਮ ਅਭਿਆਸ ਇਕ ਰਸ ਮਗਨ ਰਹਿਣਾ।

2. ਸਵੈਮਾਨ ਨੂੰ ਕਦੇ ਨੀਵਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦੇਣਾ। ਇਸ ਲਈ ਕਦੀ ਵੀ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਸਵਾਲ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ, ਮੰਗ ਕੇ ਭਾਵੇਂ ਕਿੰਨਾ ਹੀ ਪਰਉਪਕਾਰ ਕਰੀਏ ਉਸਦਾ ਅਸਰ ਅਵਸ਼ਯ ਹੀ ਆਤਮਾ ਪਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਕਿਸੇ ਦੇ ਅੱਗੇ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਅੱਡਣਾ।

3. ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਦੀ ਮੁਹਬਾਜੀ ਨਹੀਂ ਰਖਣੀ। ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਮੁੱਖ ਅਸੂਲਾਂ ਨੂੰ ਸਦਾ ਸੁਰਜੀਤ ਤੇ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਰਖਣਾ। ਫਕੀਰ ਦੀ ਪਰਖ ਉਸ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਆਮ ਤੇ ਬਜਾਰੀ ਕਿਸਮ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਕਦੇ ਵੀ ਜੁਬਾਨ ਦੀ ਸਾਂਝ ਨਹੀਂ ਰਖਣੀ। ਫਿੱਕੀ ਜੁਬਾਨ ਸਦਾ ਹੀ ਮਨ ਨੂੰ ਬੇਰਸ ਤੇ ਫਿੱਕਾ ਬਣਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਬਚਨ ਦੀ ਸਾਂਝ ਕੇਵਲ ਹਮਖਿਆਲ, ਹਮਵਤਨ ਤੇ ਇਕ ਟਿਕਾਣੇ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਸੋ ਸ਼ਬਦ ਭੇਦੀ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਵੀ ਬਹੁਤੀ ਚਰਚਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ। ਫੋਕੇ ਗਿਆਨੀਆਂ ਨਾਲੋਂ ਤਾਂ ਅਨਪੜ੍ਹ ਅਣਜਾਣ ਸਿਮਰਨ ਕਰਨੇਹਾਰ ਸੌ ਦਰਜੇ ਉਤਮ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਕਿਤਾਬਾਂ ਤੋਂ ਸਾਧਾਂ ਦੀ ਕਰਣੀ ਪੜ੍ਹੀ ਹੈ ਪਰ ਫਕੀਰ ਨੇ ਸਤਿ ਕਰਣੀ ਤੇ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਦੀ ਪ੍ਰਪੱਕਤਾ ਨਾਲ ਉਹ ਸਭੋ ਕੁਝ ਅੱਖੀਂ ਡਿੱਠਾ ਹੈ ਜਿਸਦੀ ਚਰਚਾ ਅੱਖਰੀ ਗਿਆਨੀ ਨੇ ਬਹੁਤ ਪੜ੍ਹਨ ਪਿਛੋਂ ਹੀ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਸੋ ਇਹ ਉਪਦੇਸ਼ ਸੰਤ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਾਸ ਪ੍ਰਪੱਕਤਾ ਨਾਲ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸੰਤ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲਈ ਸੰਸਾਰ ਹਨ੍ਹੇਰਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਹ ਸਮਝਦੇ ਸਨ ਕਿ ਹੋਰ ਸਾਰੀਆਂ ਧਿਰਾਂ ਹੀ ਛੱਡ ਕੇ ਇਕੋ ਦੇ ਮਗਰ ਹੋ ਗਏ ਹਾਂ। ਇਸ ਧਿਰ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਾਨੂੰ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਆਸਰੇ ਤੇ ਟਿਕਾਣੇ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਫਿਰ ਉਹ ਸਹਾਰਾ ਜੋ ਸਰੀਰ ਕਰਕੇ ਦਿਸਦਾ ਸੀ ਨ ਰਹਿ ਗਿਆ। ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਜਾਣਦੇ ਸਨ ਕਿ ਉਹ ਸਦਾ ਹੀ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਹਨ ਤੇ ਹਰ ਸਮੇਂ ਸਹਾਈ ਹਨ। ਪਰ ਬਾਹਰ ਦੀ ਇਕ ਸਾਫ ਤੇ ਨਜ਼ਰ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਧਿਰ ਹੁਣ ਹੈ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਫਿਰ ਉਹ ਹੁਣ ਅੰਦਰਲੇ ਦੀ ਪੜਚੋਲ ਕਰਨ ਹਿਤ ਕਮਰ ਕਸੇ ਕਰਕੇ ਖਲੋ ਗਏ। ਬਸ ਇਹੀ ਇਕ ਮਰਦਾਂ ਦਾ ਕੋਲ ਸੀ ਜੋ ਕਿ ਵੱਡੇ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਦੇ ਸਦਕੇ ਪਾਸ ਸੀ। ਇਸ ਧਿਰ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਬਾਕੀ ਧਿਰਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ।

ਦੋ ਅਮਰ ਸਾਥੀ

ਅਸੀਂ ਉਪਰ ਦਸ ਆਏ ਹਾਂ ਕਿ ਪਟਿਆਲੇ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚੋਂ ਦੋ ਸੇਵਕ ਸੰਤ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਸਨ

ਇਕ ਸੰਤ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੂਸਰੇ ਸੰਤ ਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਵੱਡੇ ਸਾਹਿਬ ਇਹ ਜਾਣਦੇ ਸਨ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਬਹੁਤ ਚਤਰ ਤੇ ਚੁਲਬਲਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਟਾਕਰੇ ਲਈ ਸਿਆਣਾ ਸਾਥ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਸੋ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਨਿਜਧਾਮ ਪਿਆਨਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸੰਤ ਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ, ਭਾਈ! ਤੂੰ ਸਾਡੇ ਸਾਧ ਦਾ ਸਾਥ ਨਹੀਂ ਛੱਡਣਾ। ਇਸ ਨੂੰ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਕੋਈ ਪਤਾ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਪ੍ਰਮਾਰਥ ਅੰਤਰ ਮਾਹਰ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਪਰ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਰਲ ਕੇ ਦੁਨੀਆਂ ਨਾਲ ਨਿਰਬਾਹ ਵੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਸੋ ਸੰਤ ਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਅੰਤਮ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਵਿਹਲੇ ਹੋ ਕੇ ਦਸਤਾਰ ਬੰਦੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕਿਹਾ, 'ਚਲੋ ਡੇਰਾ ਛੱਡ ਦੇਵੀਏ' ਇਥੇ ਸਾਡੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਦੂਸਰੇ ਵੱਡੇ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੀ ਆਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਗੱਦੀਦਾਰੀ ਅੰਦਰ ਨਾ ਫਸਣਾ, ਫਿਰ ਚਲੋ ਅਨੰਦ ਮਾਣੋ। ਪਰ ਸੰਤ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਕੁਝ ਦਿਨ ਹੋਰ ਟਿਕਣ ਦੀ ਰਾਏ ਦਿਤੀ। ਦਸਤਾਰ ਬੰਦੀ ਰਸਮ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਛੋਟੇ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਦਾਰੀ ਸੰਤ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਜ਼ਿੰਮੇ ਆਈ। ਉਹ ਰੁਪਏ ਪੈਸੇ ਗਿਣਦੇ ਹੋਏ ਬਹੁਤ ਹੀ ਤੰਗ ਹੁੰਦੇ ਸਨ, ਸੋ ਆਖਰ ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਉਹ ਸਭੋ ਕੁਝ ਛੱਡ ਕੇ ਕੇਵਲ ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਵਿਰਾਸਤ ਭੂਰੇ ਦੀ ਝੁੰਬੀ, ਇਕ ਜੇਬੀ ਘੜੀ ਤੇ ਇਕ ਲੋਹੇ ਦਾ ਗੜਵਾ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਡੇਰੇ ਨੂੰ ਸਦਾ ਲਈ ਛੱਡ ਕੇ ਤੁਰ ਗਏ। ਪਹਿਲਾਂ ਦੋਵੇਂ ਸਾਥੀ ਸ੍ਰੀ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਗਏ। ਉਥੋਂ ਦੇ ਨਜ਼ਦੀਕੀ ਗੁਰਦਵਾਰਿਆਂ ਤੋਂ ਦਰਸ਼ਨ ਮੇਲੇ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਕਈ ਵਾਰੀ ਕੜਾਕੇ ਹੀ ਰਹਿਣਾ ਪਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਕਿਸੇ ਅੱਗੇ ਸਵਾਲ ਨਹੀਂ ਸਨ ਕਰਦੇ, ਲੰਗਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਮਿਲਿਆ ਤਦ ਛਕ ਲਿਆ, ਨਹੀਂ ਹਰੀ ਇੱਛਾ। ਆਖਰ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਅਸਥਾਨਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ। ਪਟਿਆਲੇ ਜਾਣ ਦੀ ਸੰਤ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਕਸਮ ਪਾਈ ਹੋਈ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਬਾਰ੍ਹਾਂ ਸਾਲ ਉਥੇ ਨਹੀਂ ਜਾਣਗੇ। ਸੰਤ ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰੋਣੀ ਵਾਲੇ ਜੋ ਅੱਜ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਅੰਦਰ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਉਹ ਕਰਣੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਸਨ ਪਰ ਉਹ ਸੁਭਾਵ ਦੇ ਸਖਤ ਤੇ ਗਲਬਾਤ ਦੇ ਕਾਫੀ ਖੁਲ੍ਹੇ ਸੁਭਾਉ ਦੇ ਸਨ ਇਸੇ ਹੀ ਕਰਕੇ ਵੱਡੇ ਸਾਹਿਬ ਸੰਤ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸੰਤ ਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਹੀ ਰਹਿਣ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦਿੰਦੇ ਸਨ। ਵੈਸੇ ਉਹ ਹਠੀ ਤਪੀ ਸਨ ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਅੰਦਰ ਬੜੀ ਸ਼ਕਤੀ ਸੀ। ਲੋਕ ਡਰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਉਹ ਕੋਈ ਕਰੜਾ ਬਚਨ ਹੀ ਨ ਕਹਿ ਦੇਣ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਵਾਕ ਸਿੱਧ ਮਹਾਤਮਾ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਕਾਫੀ ਚਿੰਤਾ ਸੀ ਕਿ ਸੰਤ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੱਡੇ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੀ ਵੱਡੀ ਵਿਰਾਸਤ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੰਤ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਕਈ ਥਾਂ ਦੱਸੇ ਪਰ ਅਭਿਆਸ ਸਿਮਰਨ ਤੇ ਹੋਰ ਹਰ ਨੁਕਤੇ ਤੋਂ ਕੋਈ ਅਸਥਾਨ ਇਕਾਂਤ ਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਵਾਤਾਵਰਣ ਤੋਂ ਖਾਲੀ ਹੋਣ ਕਾਰਣ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਸੀ। ਆਖਰ ਸਰਦਾਰ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਾੜਾ ਜੋ ਉਸ ਸਮੇਂ ਨਾਇਬ ਨਾਜ਼ਮ ਤੇ ਫਿਰ ਨਾਜ਼ਮ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਗਰ ਵਿਖੇ ਢੱਕੀ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਸੰਤ ਜੀ ਨੂੰ ਪਸੰਦ ਆਈ। ਸੋ ਤਜਵੀਜ਼ ਇਹ ਹੋਈ ਕਿ ਸੰਤ ਜੀ ਦੋਵੇਂ ਸਾਥੀ ਦਿਨੇ ਢੱਕੀ ਰਹਿਣ। ਸ਼ਾਮ ਸਮੇਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਛਕ ਕੇ ਫਿਰ ਛੇਵੇਂ

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਗੁਰਦਵਾਰੇ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦੇ ਫਿਰ ਬਾਹਰ ਢੱਕੀ ਨੂੰ ਚਲੇ ਜਾਣ ਪਰ ਇਹ ਵੀ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਸੇ ਦੇ ਵਸੀਭੂਤ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੀ ਸੀ ਜੋ ਕਿ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਦਸੇ ਹੋਏ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਪੂਰਨਿਆਂ ਤੋਂ ਵਖਰੀ ਦਿਸਦੀ। ਸੋ ਇਕ ਦਿਨ ਦੋਹਾਂ ਆਤਮਵਾਦੀਆਂ ਨੇ ਮਨੁੱਖੀ ਸਹਾਰਾ ਛੱਡ ਕੇ ਆਪਣੀ ਆਤਮਾ ਤੇ ਫਿਰ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਲੈਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਲਿਆ। ਸੋ ਉਸ ਦਿਨ ਸ਼ਾਮ ਸਮੇਂ ਡੇਰੇ ਗਏ ਜੋ ਸੋਦਰ ਦੀ ਚੌਂਕੀ ਉਥੇ ਕਰਨੀ ਸੀ ਉਹ ਬਾਹਰ ਹੀ ਕਰਕੇ ਰਹਿਰਾਸ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਾਠ ਉਪਰੰਤ ਉਥੇ ਹੀ ਟਿਕ ਗਏ। ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ ਪਾਣੀ ਵੀ ਨਹਿਰ ਦਾ ਹੀ ਪੀਤਾ। ਦੂਸਰੇ ਦਿਨ ਇਕ ਖੂਹ ਤੋਂ ਪਾਣੀ ਦਾ ਘੜਾ ਆ ਗਿਆ, ਪਰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਨਹੀਂ। ਅਕਾਲ ਦੇ ਸੇਵਕ ਸਤਿ ਦੇ ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਨੇ ਚਾਰ ਦਿਨ ਭੁੱਖੇ ਹੀ ਲੰਘਾ ਦਿਤੇ ਪਰ ਇਕ ਪ੍ਰਣ ਵੀ ਪੱਕਾ ਕਰ ਲਿਆ ਕਿ 'ਮੰਗਣ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ' ਨੀਵਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ, ਜੋ ਆਵੇ ਵੰਡ ਕੇ ਖਾਣਾ।

ਪੰਜਵੇਂ ਦਿਨ ਸਵੇਰੇ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਸਨੇ ਚੌਂਕੀ ਪਾਸੀ ਨਗਰਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਖਬਰ ਕਰ ਦਿਤੀ ਕਿ ਵੱਡੇ ਛੋਟੇ ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਸੰਤ ਚਾਰ ਦਿਨ ਦੇ ਭੁੱਖੇ ਹਨ। ਫਿਰ ਕੀ ਸੀ ਚੌਂਕੀ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਰਸਦਾਂ ਦੁੱਧ, ਮਿੱਠਾ ਸਮਾਨ ਆਉਣ ਲੱਗਾ। ਸੰਤ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ ਕੁਝ ਬਚਾ ਕੇ ਨਹੀਂ ਰਖਣਾ। ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਘੜਾ ਮੂਧਾ ਮਾਰ ਦਿਤਾ ਕਰੋ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸਵੇਰੇ ਫਿਰ ਭਰ ਦੇਵੇਗਾ। ਇਹ ਸਿਲਸਿਲਾ ਕਾਫੀ ਦੇਰ ਚਲਦਾ ਰਿਹਾ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਇਹ ਹਾਲ ਸੀ ਕਿ ਰਾਤ ਸਮੇਂ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਦਰਖਤ ਕੋਲ ਜਾਂ ਫਿਰ ਨਹਿਰ ਦੇ ਕੰਢੇ ਸਮਾਧੀਆਂ ਲਗਾ ਕੇ ਸਾਰੀ-ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਬੈਠੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਇਹ ਮਾਨੋ ਮਾਨ ਸਰੋਵਰ ਦੇ ਹੰਸ ਸਨ, ਜੋ ਮੋਤੀ ਚੁਗਣ ਹਿਤ ਸਾਗਰ ਕਿਨਾਰੇ ਆ ਟਿਕੇ ਸਨ। ਇਹ ਆਪਣੀ ਕਮਾਈ ਅੰਦਰ ਇਤਨੇ ਮਸਤ ਸਨ ਕਿ ਬਾਹਰਲੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕੋਈ ਵਾਸਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਸਾਥੀ ਦਿਨੇ ਰਾਤ ਆਪਣੇ ਰੰਗ ਮਤੇ ਹੋਏ ਝਿੜੀ ਦੇ ਰੁਖਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਦੋਸਤੀ ਪਾ ਕੇ ਜੀਵਨ ਗੁਜ਼ਾਰਨ ਲੱਗੇ।

ਕਠਨ ਸਾਧਨ

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਦੋ ਵਜੇ ਠੀਕ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਕੇ ਦੋਵੇਂ ਮਹਾਨ ਆਤਮਾਵਾਂ ਨਹਿਰ ਕਿਨਾਰੇ ਆਸਣ ਲਗਾ ਕੇ ਬੈਠ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਦਿਨ ਚੜ੍ਹੇ ਬਾਣੀ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਪਰ ਸੁਬਾ ਥੋੜਾ ਜਿਹਾ ਨਾਸ਼ਤਾ ਕਰਕੇ ਫਿਰ ਇਕਾਂਤ ਅੰਦਰ ਜਾ ਕੇ ਟਿਕ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਦੁਪਹਿਰ ਸਮੇਂ ਬੜੀ ਹੀ ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਿਹੀ ਖੁਰਾਕ ਖਾਂਦੇ ਸਨ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਕਿ ਸਰੀਰ ਚਲਦਾ ਰਹੇ ਰਾਤ ਸਮੇਂ ਤਾਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਿ ਵੈਸੇ ਹੀ ਬਹੁਤ ਹਲਕਾ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਿਨ ਰਾਤ ਸਾਧਨਾ ਤੇ ਕਰੜੀ ਧਾਰਨਾ ਨੇ ਸਰੀਰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰ ਦਿਤੇ। ਸੰਤ ਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਸਰੀਰ ਫੌਜੀ ਸੀ ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਕੁਝ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਕਰ ਗਏ, ਪਰ ਇਸ ਕਰੜੀ ਧਾਰਨਾ ਨੇ ਸੰਤ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਸਰੀਰ ਬਿਲਕੁਲ ਸਥਿਰ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਧਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਾਇਤ ਆਮ ਰਹਿਣ ਲਗ ਪਈ। ਫਿਰ ਸਰੀਰ ਹੋਰ ਵੀ ਹਰ ਸਮੇਂ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਰੋਗ ਵਿਚ ਗ੍ਰਸਤ ਰਹਿਣ ਲੱਗਾ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਰੀਰ ਦੀ ਕੋਈ

ਵੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਗੋਂ ਇਹ ਤਾਂ ਅਲਮਸਤ ਹਾਥੀ ਵਾਂਗ ਆਪਣੀ ਮੰਜ਼ਲ ਵਲ ਵਧ ਰਹੇ ਸਨ। ਸਮਾਧੀ ਦੀ ਇਹ ਦਸ਼ਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਉਠਦੇ ਤਦ ਫਿਰ ਬੈਠ ਕੇ ਉਠਣ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦੇ ਸਨ। ਕਈ ਘੰਟੇ ਲੰਘ ਜਾਂਦੇ ਪਰ ਸਿਮਰਨ ਤੇ ਅਨਹਦ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਧੁਨ ਫਿਰ ਦਸਮ ਦੁਆਰ ਵਿਚ ਸੁਰਤੀ ਦਾ ਟਿਕਾਉ ਤੇ ਮਹਾਂ ਸੁੰਨ ਅੰਦਰ ਜਦੋਂ ਸੁਰਤੀ ਦਾਖਲ ਹੁੰਦੀ ਤਦ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਆਉਣਾ ਹੀ ਦੁਖਦਾਈ ਦਿਸਦਾ ਸੀ। ਸੰਤ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਇਹ ਗੱਲ ਆਤਮ ਭੇਦੀਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਹੀ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਕਦੇ ਇਸ ਅਨੰਦ ਅੰਦਰ ਜਾ ਕੇ ਦਿਲ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਇਸੇ ਹੀ ਦਸ਼ਾ ਵਿਚ ਸਰੀਰ ਖਤਮ ਕਰ ਦੇਵੀਏ। ਪਰ ਫਿਰ ਇਹ ਯਾਦ ਕਰਕੇ ਜੀਵਨ ਤੋਰ ਲਈਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵੱਡੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਆਗਿਆ ਹੈ ਜੋ ਸੰਪੂਰਨ ਹੋਣੀ ਹੈ। ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਆਵਾਜਾਈ ਵੀ ਵਧ ਗਈ। ਦੂਰ ਨੌੜੇ ਤੋਂ ਲੋਕ ਆਉਂਦੇ ਸਨ। ਸਰਦਾਰ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਾੜਾ ਵੀ ਆਉਂਦੇ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ।

ਇਕ ਵਾਰੀ ਕਿਸੇ ਸੱਜਣ ਨੇ ਇਹ ਖਾਹਸ਼ ਵੀ ਜ਼ਾਹਰ ਕੀਤੀ ਕਿ ਇਕ ਕੋਠੜੀ ਜੇਹੀ ਪਾ ਦੇਵੀਏ ਜਿਥੇ ਮੀਂਹ ਹਨ੍ਹੇਰੀ ਸਮੇਂ ਕੋਈ ਤਕਲੀਫ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਜਦੋਂ ਇਹ ਬਣ ਗਈ ਤਦ ਫਿਰ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦਾ ਕਮਰਾ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਹ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਕਮਰਾ ਛੋਟਾ ਸੀ। ਸੋ, ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਹੋਈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਜ਼ਰੂਰ ਵੱਡਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਪਰ ਸਰਮਾਇਆ? ਸੰਤ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਅਪੀਲ ਕਰਨ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸਨ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਹ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਠੀਕ ਸਮਝਦੇ ਸਨ। ਉਹ ਪਸਾਰੇ ਦੇ ਮੁਢੋਂ ਹੀ ਹੱਕ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਸਾਧਨਾ ਤੇ ਕਠਨਾਈ ਕਈ ਸਾਲ ਜਾਰੀ ਰਹਿਣ ਕਰਕੇ ਆਖਰ ਨੂੰ ਸਰੀਰ ਉਕਾ ਹੀ ਜਵਾਬ ਦੇ ਗਿਆ। ਫਿਰ ਸਭ ਨੇ ਇਹ ਰਾਏ ਦਿਤੀ ਕਿ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਇਲਾਜ ਕਰਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਕਿਲ੍ਹਾ ਹਾਂਸ ਦੇ ਸਰਦਾਰ ਮੋਹਣ ਸਿੰਘ, ਜੋ ਅੱਜ ਕਲ੍ਹ ਸਰੀਰ ਅੰਦਰ ਨਹੀਂ ਪਰ ਪਿਛੋਂ ਕਰੋੜਪਤੀ ਹੋ ਕੇ ਇਕ ਮਹਾਨ ਦਾਨੀ, ਲੋਕ ਸੇਵਕ ਤੇ ਮਹਾਨ ਪਵਿੱਤਰ ਆਤਮਾ ਬਣ ਕੇ ਜੀਵੇ, ਦਿੱਲੀ ਠੇਕੇਦਾਰੀ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਤਾ ਨੇ ਸੰਤ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਦਿੱਲੀ ਭੇਜਿਆ ਕਿ ਇਹ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਮੇਰੇ ਗੁਰੂਆਂ ਸਮਾਨ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪੂਰਾ ਮਾਣ ਰਖਣਾ ਤੇ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਹਾਈ ਹੋ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਡਾਕਟਰੀ ਇਲਾਜ ਕਰਾਉਣਾ। ਸਰਦਾਰ ਮੋਹਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਡਾਕਟਰ ਮੁਕਰਜੀ ਪਾਸ ਲੈ ਗਏ ਜਿਸ ਨੇ ਕਿ ਸੰਤ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਮਸਤੂਆਣੇ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਇਲਾਜ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਡਾਕਟਰ ਦੀ ਰਾਏ ਸੀ ਕਿ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਮੁਰੀਦ ਹੀ ਬੀਮਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਸੰਤ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਦਸ਼ਾ ਤੱਕ ਕੇ ਉਹ ਦੰਗ ਰਹਿ ਗਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਅਭਿਆਸ ਕਾਰਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦਿਮਾਗ ਅੰਦਰੋਂ ਅਖਰੋਟ ਵਾਂਗ ਸੁਕ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਹ ਨਾਰੀਅਲ ਵਾਂਗ ਉਪਰੋਂ ਚੰਗਾ ਭਲਾ ਸੀ ਪਰ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਹ ਸਮਝਦਾ ਸੀ ਜੇਕਰ ਇਹ ਦਸ਼ਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਤਦ ਉਹ ਪਾਗਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਪਰ ਇਹ ਅਭਿਆਸ ਤੇ ਸਿਮਰਨ ਹੀ ਹੈ ਜੋ ਸਰੀਰ ਅੰਦਰ ਕੁਝ ਨ ਹੁੰਦਿਆਂ ਵੀ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਚੜ੍ਹਦੀਆਂ ਕਲਾ ਅੰਦਰ ਰਖਦਾ ਹੈ। ਕੁਦਰਤੀ ਤੌਰ ਪਰ ਦਿੱਲੀ ਜਾਣ ਕਾਰਣ ਕੀਰਤਨ ਦੀ ਕੁਝ ਚਿਰ ਛੁਟੀ ਹੋ

ਗਈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਰੀਰ ਦਾ ਇਲਾਜ ਉਸ ਨੇ ਸੁੱਕੀ ਰੋਟੀ ਤੋਂ ਅਰੰਭ ਕੀਤਾ ਤੇ ਮੋਹਦਾ ਸਾਫ਼ ਕਰਕੇ ਫਿਰ ਪਾਚਨ ਸ਼ਕਤੀ ਅੰਦਰ ਵਾਧਾ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਨਵੇਂ ਸਿਰੇ ਤੋਂ ਸੁਰਜੀਤੀ ਮਿਲ ਗਈ। ਇਸੇ ਹੀ ਸਮੇਂ ਸਰਦਾਰ ਮੋਹਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਵਿਖੇ ਸਪੁਤਰ ਲਈ ਅਰਦਾਸ ਕਰੋ।

ਸੰਤ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਸ਼ਾਮ ਸਮੇਂ ਰਹਿਰਾਸ ਦੇ ਭੋਗ ਸਮੇਂ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਅੱਗੇ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕੀਤੀ ਕਿ ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੇਰਾ ਇਕ ਪਿਆਰਾ ਪੁੱਤ ਇਕ ਬੱਚੇ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਕਰਕੇ ਕਲਪਣਾ ਵਿਚ ਹੈ। ਮੋਹਰ ਕਰੋ ਇਸ ਦੀ ਅਪਦਾ ਹਰੋ, ਇਹ ਤੁਹਾਡਾ ਬਿਰਦ ਹੈ ਇਸ ਅਰਦਾਸ ਪਿਛੋਂ ਸਭ ਨੂੰ ਇਹ ਨਿਸ਼ਚਾ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਹੁਣ ਉਹ ਜ਼ਰੂਰ ਸਫਲ ਹੋਣਗੇ। ਸਰਦਾਰਣੀ ਮੋਹਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਇਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਇਤਨਾ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਉਸੇ ਹੀ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਆਪਣੀ ਗੋਦ ਵਿਚ ਇਕ ਲੜਕੇ ਦੀ ਕਲਪਣਾ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਮੋਹਰ ਦਾ ਸਦਕਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਵਿਖੇ ਅਗਲੇ ਸਾਲ ਸਪੁਤ੍ਰ ਨੇ ਜਨਮ ਲਿਆ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਆਗਿਆ ਲੈ ਕੇ ਨਾਮ ਦਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਰੱਖਿਆ। ਸੰਤ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਕਾਫੀ ਅਰਸਾ ਦਿੱਲੀ ਰਹਿ ਕੇ ਜਦੋਂ ਢੱਕੀ ਮੁੜੇ ਤਦ ਸੰਗਤਾਂ ਨੇ ਬੜੀ ਹੀ ਖੁਸ਼ੀ ਮਨਾਈ। ਸੰਗਤਾਂ ਸ਼ਾਮ ਸਮੇਂ ਫਿਰ ਰੋਜ਼ ਕੀਰਤਨ ਵਿਚ ਆਉਣ ਲੱਗ ਪਈਆਂ।

ਮਾਨ ਸਰੋਵਰ ਹੰਸਲਾ

ਸੰਤ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਪ੍ਰਤਾਪ ਵਧਦਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਭਾਈ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜੋ ਕਿ ਸੰਤ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਸੇਵਕ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਟੱਲ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਸੀ ਕਿ ਸੰਤ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਆਤਮਾ ਦਾ ਗਿਆਨ ਸੰਤ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰ ਗਿਆ ਹੈ। ਸੋ ਉਹ ਇਕ ਅਨਿਨ ਭਗਤ ਵਾਂਗ ਹੀ ਆਪ ਜੀ ਪਾਸ ਆ ਟਿਕੇ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾਤਾ ਜੀ ਜੋ ਮਿਸਤਰੀ ਸਨ ਅਤੀ ਸ਼ੁਧ ਆਤਮਾ ਤੇ ਅਨਿਨ ਪ੍ਰੇਮਾ ਭਗਤੀ ਵਿਚ ਘਰ ਦਾ ਕੰਮ ਛੱਡ ਕੇ ਇਸੇ ਹੀ ਦਰਬਾਰ ਗੋਚਰੇ ਹੋ ਗਏ। ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਸੰਗਤ ਵਧਦੀ ਗਈ ਤੇ ਅਖੀਰ ਇਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਵੱਡੇ ਸੰਤ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਸੇਵਕ ਇਥੇ ਹੀ ਆ ਗਏ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸੰਤ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮੁਨੀ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਜਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਾਈ ਆਦਿਕ ਮੁਖੀ ਸਨ। ਸੰਤ ਸੁੱਚਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਜੋ ਬਾਬਾ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਮਹਾਨ ਤਪੀ ਤੇ ਹਠੀ ਸੇਵਕਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸਨ। ਇਥੇ ਹੀ ਆ ਕੇ ਟਿਕਦੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਿਸ਼ਚਾ ਸੀ ਕਿ ਜਿਤਨਾ ਸਾਫ਼ ਤੇ ਸ਼ੁਧ ਵਾਯੂ ਮੰਡਲ ਇਥੇ ਰਾੜੇ ਢੱਕੀ ਅੰਦਰ ਹੈ ਹੋਰ ਕਿਧਰੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਡੇਰੇ ਅੰਦਰ ਹੋ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ।

ਬਾਬਾ ਸੁੱਚਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਾਧਨ ਤਪ ਦਾ ਇਹ ਹਾਲ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਸੁਭਾ ਚਾਹ ਤੇ ਹਾਜ਼ਰੀ ਛਕ ਕੇ ਬਾਹਰ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਫਿਰ ਜਿਥੇ ਜਾ ਕੇ ਦਰਖਤ ਦੀ ਛਾਂ ਦੇ ਵਜੇ ਆਵੇਗੀ ਉਥੇ ਹੀ ਆਸਣ ਵਿਛਾ ਲੈਣਾ ਤੇ ਪਾਣੀ ਦਾ ਗੜਵਾ ਰੱਖ ਕੇ ਬੈਠ ਜਾਣਾ। ਸੂਰਜ ਲਹਿੰਦੇ ਤਕ ਇਸੇ ਹੀ ਜਗ੍ਹਾ ਬੈਠੇ ਰਹਿਣਾ। ਰਾਤ ਸਮੇਂ ਉਹ ਪਹਿਲੀ ਰਾਤ ਹੀ ਬਿਰਾਜਦੇ ਸਨ ਪਿਛਲੀ ਰਾਤ ਦੇ ਦੋ ਵਜੇ ਠੀਕ ਸਮਾਧੀ ਅੰਦਰ ਮਸਤ ਹੋ ਕੇ ਆਨੰਦ ਮਾਣਦੇ ਸਨ।

ਉਸ ਸਮੇਂ ਤਕ ਡੇਰੇ ਦੀ ਇਹ ਪ੍ਰਥਾ ਸੀ ਕਿ ਸ਼ਾਮ ਸਮੇਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਿ ਛਕ ਕੇ ਸੰਤ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਆਪ ਸਾਥੀਆਂ ਸਮੇਤ ਟਿੱਬਿਆਂ ਪਰ ਜਾ ਕੇ ਟਿਕਦੇ ਸਨ। ਉਥੋਂ ਕਦੀ ਕਦੀ ਗਿਆਰਾਂ ਵਜੇ ਆ ਕੇ ਬਿਰਾਜ ਜਾਂਦੇ ਪਰ ਫਿਰ ਠੀਕ ਇਕ ਵਜੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਕੇ ਦਰਮਿਆਨ ਵਿਚ ਆਪ ਚੌਂਕੜਾ ਮਾਰ ਕੇ ਬੈਠਦੇ ਸਨ। ਬਾਕੀ ਚੌਹੀਂ ਪਾਸੀਂ ਚਿੱਟੀਆਂ ਚਾਦਰਾਂ ਤੇ ਸਰਦੀਆਂ ਸਮੇਂ ਕਾਲੀਆਂ ਕੰਬਲੀਆਂ ਲਈ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਸਾਥੀ ਚੌਂਕੜੀਆਂ ਮਾਰ ਕੇ ਬੈਠਦੇ ਤੇ ਸਿਮਰਨ ਦਾ ਅਨੰਦ ਮਾਣਦੇ ਸਨ। ਕੋਈ ਵੀ ਸੱਜਣ ਜੋ ਬਾਹਰੋਂ ਆਵੇ ਉਹ ਅਗਰ ਗ੍ਰਹਿਸਤੀ ਹੈ ਤਦ ਇਕ ਰਾਤ ਤੇ ਜੇ ਕਰ ਸਾਧੂ ਹੈ ਤਦ ਇਕ ਸਮੇਂ ਲਈ ਇਸ ਨਿਯਮ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਨਾ ਲਵੇ ਤਦ ਕੋਈ ਹਰਜ਼ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਪੱਕੇ ਤੌਰ ਪਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਸਵਾਏ ਬੀਮਾਰੀ ਜਾਂ ਫਿਰ ਖਾਸ ਕਾਰਣ ਦੇ ਇਹ ਚਲ ਰਹੀ ਪ੍ਰਥਾ ਤੋਂ ਵਾਂਝਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਦਾ ਇਹ ਅਸਰ ਸੀ ਕਿ ਕੋਈ ਵਿਹਲੜ ਟਿਕੀ ਭੰਨ ਤੇ ਗਾਲੜੀ ਬੰਦਾ ਇਥੇ ਟਿਕ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਰਾਤ ਸਮੇਂ ਹਰ ਕੋਈ ਕੀਰਤਨ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਂਦਾ

ਸੀ। ਸੰਤ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਵੀ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਹੀ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦੇ ਸਨ ਤੇ ਕਦੇ ਕਦੇ ਵਿਆਖਿਆ ਵੀ। ਪਰ ਕੀਰਤਨ ਦੀ ਇਹ ਦਸ਼ਾ ਸੀ ਮਨ ਦੀ ਡੂੰਘਾਈ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸੁਰਾਂ ਕਈ ਮੀਲ ਤਕ ਸਾਫ਼ ਸੁਣਦੀਆਂ ਸਨ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਲਾਊਡ ਸਪੀਕਰਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਕੀਰਤਨ ਇਕ ਮੀਲ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦੀ ਵਿੱਥ ਤੋਂ ਮੈਂ ਆਪ ਸੁਣਿਆ ਹੈ। ਉਸ ਵਿਚ ਇਤਨੀ ਕਸ਼ਿਸ਼, ਰਸ ਤੇ ਮਧੁਰਤਾ ਸੀ ਕਿ ਕਠੋਰ ਤੇ ਪਸ਼ੂ ਮਨ ਵੀ ਵਸੀਭੂਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਉਸੇ ਹੀ ਸਮੇਂ ਜਦੋਂ ਕਿ ਹਰੀ ਰਸ ਮਸਤ ਭਗਤ ਆਪਣੀ ਦੁਨੀਆਂ ਅੰਦਰ ਮਸਤ ਸਨ ਵਿਰੋਧਤਾ ਦਾ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵੀ ਗਰਮ ਸੀ। ਕਈ ਕਟੜ ਤੇ ਪਥਰ ਮਨ ਦੇ ਲੋਕ ਉਸ ਸਮੇਂ ਪੂਰਾ ਜ਼ੋਰ ਲਗਾ ਕੇ ਸੰਤ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਦੇ ਸਨ ਪਰ ਉਹ ਵੀ ਜਦੋਂ ਲੰਗਰ ਵਿਚੋਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਿ ਛਕਦੇ ਸਨ, ਜਾਂ ਫਿਰ ਕੀਰਤਨ ਸੁਣਦੇ ਤਦ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਸੁਣੀਦੇ ਸਨ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਅੜੀ ਨਹੀਂ ਛੱਡਣੀ ਪਰ ਇਹ ਅਮਰ ਸਚਾਈ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਧੀ ਰਾਹ ਕੇਵਲ ਓਹੀ ਹੈ

ਜੋ ਸੰਤ ਦਸਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਾਹੀਂ ਸਿੱਖੀ ਰਹਿਤ ਤੇ ਪਰੰਪਰਾ ਪੱਕੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਮਨ ਮਤੀਏ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਪੱਕੇ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਈਰਖਾਲੂ ਮਨੁੱਖ ਕਦੇ ਵੀ ਆਪਣਾ ਹੱਠ ਨਹੀਂ ਛੱਡਦਾ?

ਹਮਲੇ ਤੇ ਵਿਰੋਧੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ

ਸੱਚ ਹੈ ਕਿ ਜਿਤਨੀ ਜਗ੍ਹਾ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਤੇ ਉਚਤਾ ਵਧੇਗੀ, ਵਿਰੋਧੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਵੀ ਉਗਰਤਾ ਸਹਿਤ ਸਾਹਵੇਂ ਆਉਣਗੀਆਂ। ਇਹੀ ਦਸ਼ਾ ਇਥੇ ਵੀ ਵਾਪਰੀ ਸੀ। ਕੁਝ ਅਕਾਲੀ ਵੀਰ ਜੋ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕੱਟੜ ਸਿੱਖ ਕਹਿ ਕੇ ਮਾਣ ਕਰਦੇ ਸਨ ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਖਾਹਮਖਾਹ ਵਿਰੋਧਤਾ ਪਰ ਉਤਰ ਆਏ। ਉਹ ਜਗ੍ਹਾਂ-ਜਗ੍ਹਾਂ ਮਨ ਘੜਤ ਤੇ ਬੇਬੁਨਿਆਦ ਕਹਾਣੀਆਂ ਘੜ ਕੇ ਰੋਜ਼ ਹੀ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਸ਼ੋਸ਼ਾ ਛੱਡਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਪਰ ਧੰਨ ਹਨ ਸੰਤ ਤੇ ਧੰਨ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਸੰਗਤ ਜੋ ਨਿਤ ਵਧਦੀ ਹੀ ਰਹੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਿਸ਼ਚੇ ਤੇ ਸੰਤ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਅਡੋਲ ਕਰਤਵਯ ਵਿਚ ਕੋਈ ਫ਼ਰਕ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਦਿਨ ਦਿਨ ਵਧਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ ਪ੍ਰਭੂਤਾ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਅੰਦਰ ਵਧ ਰਿਹਾ ਸੀ ਸਿਮਰਨ ਤੇ ਸਤਿ ਪਰ ਭਰੋਸਾ, ਇਹ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਲਈ ਦੁਖਦਾਈ ਸੀ ਪਰ ਉਹ ਕਰ ਵੀ ਕੀ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਜੋ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਦੇ ਕੋਈ ਸੁਣਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਇਸਤਿਹਾਰ ਕੱਢਦੇ ਲੋਕ ਪੜ੍ਹਨਾ ਇਕ ਪਾਸੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕੂੜ ਕਪਟ ਦੀ ਪੋਟਲੀ ਸਮਝ ਕੇ ਤਕਣਾ ਵੀ ਹਰਾਮ ਸਮਝਦੇ ਸਨ। ਆਖਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਦੀ ਦਾਲ ਨ ਗਲੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਇਕ ਔਰਤ ਨੂੰ ਸ਼ਰਾਬ ਪਿਲਾ ਕੇ ਸੰਤ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਪਾਸ ਭੇਜਿਆ। ਸੰਤ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਇਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਨ ਘਬਰਾਏ, ਨ ਹੀ ਕੋਈ ਆਵਾਜ਼ ਹੀ ਕੱਢੀ, ਉਸ ਔਰਤ ਨੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਮੌਕੇ ਪਰ ਹਾਜ਼ਰ ਬਾਬਾ ਨਾਹਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਧੱਕੇ ਦੇ ਕੇ ਪਰ੍ਹੇ ਸੁੱਟ ਦਿਤਾ। ਫਿਰ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕੱਪੜੇ ਪਾੜਨੇ ਚਾਹੇ, ਇਤਨੇ ਨੂੰ ਸੰਗਤ ਇਕੱਠੀ ਹੋ ਗਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਦਿਤਾ। ਜੇਕਰ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਮਨੁੱਖ ਨਾ ਕਰਦੇ ਤਦ ਸੰਗਤ ਇਸ ਨੂੰ ਮਾਰ ਹੀ ਦਿੰਦੀ ਪਰ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ, ਇਹ ਤੋ ਕਿਸੇ ਦਾ ਹਥਿਆਰ ਹੈ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਸੇਵਕਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਤਾਂ ਮਾਇਆ ਹੀ ਕਰਦੀ ਹੈ ਉਹ ਭਾਵੇਂ ਜੜ੍ਹ ਹੈ ਜਾਂ ਚੇਤਨ ਜਾਂ ਫਿਰ ਇਹ ਬੇਅਕਲ ਔਰਤ ਕਿਸੇ ਵਿਰੋਧੀ ਦੇ ਕਹੇ ਤੇ ਸਾਡੇ ਪਰ ਹਮਲਾ ਕਰਨ ਨੂੰ ਆਈ ਹੈ, ਫਿਰ ਇਸ ਪਰ ਗੁੱਸਾ ਕਾਹਦਾ? ਇਹ ਆਪ ਹੀ ਮਿੱਟੀ ਹੋ ਜਾਏਗੀ ਫਿਕਰ ਨਾ ਕਰੋ। ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਉਸੇ ਹੀ ਸਮੇਂ ਭੇਰੇ ਤੇ ਤਪ ਅਸਥਾਨ ਦੇ ਚੌਰੀ ਪਾਸੀ ਕੰਡੇਦਾਰ ਤਾਰ ਲਗਵਾ ਦਿਤੀ ਤਾਂ ਜੋ ਸੇਵਕਾਂ ਤੋਂ ਪੁਛੇ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਅੰਦਰ ਵੜ ਹੀ ਨਾ ਸਕੇ। ਤਾਰਾਂ ਦਾ ਘੇਰਾ ਫਿਰ ਤਪੋ ਬਨ ਬਣ ਗਿਆ। ਇਸੇ ਹੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਹੋਰ ਵੀ ਜਵਾਨ ਔਰਤ ਆਪਣੀ ਲੜਕੀ ਸਮੇਤ ਜੋ ਗੋਦੀ ਵਿਚ ਸੀ ਰੋਜ਼ ਹੀ ਆਉਂਦੀ ਰਹੀ। ਪਰ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ, ਤੂੰ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਵਾਸਨਾ ਰਹਿਤ ਭੈਣ ਧੀ ਤੇ ਮਾਂ ਬਣ ਕੇ ਸੌ ਵਾਰ ਆ। ਸਾਨੂੰ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ। ਪਰ ਇਹ ਯਾਦ ਰੱਖ ਇਹ ਇਕ ਫਕੀਰ ਦਾ ਡੇਰਾ ਹੈ ਜੋ ਗ੍ਰਹਿਸਤੀ ਨਹੀਂ। ਫਿਰ ਉਹ ਬਾਬਾ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸੰਤ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਨਾਮ ਲੇਵਾ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਅਤੇ ਇਜ਼ਤ ਤੋਂ ਕੁਰਬਾਨ ਹੋ ਜਾਣਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਕੋਈ ਮੁਸ਼ਕਲ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਇਸ ਔਰਤ ਨੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਦਸਿਆ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ

ਕਈਆਂ ਨੀਮ ਸਿਆਸੀ ਤੇ ਈਰਖਾਲੂ ਆਦਮੀਆਂ ਨੇ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਇਥੇ ਸੰਤਾਂ ਮਗਰ ਲਗਾਇਆ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਪਖੰਡੀ ਹੈ ਤੂੰ ਇਸ ਵਿਚ ਸਾਡੀ ਮਦਦ ਕਰ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਡੇਰੇ ਪਰ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਲਵਾਂਗੇ। ਪਰ ਹੁਣ ਜਦੋਂ ਉਸ ਭਲੀ ਮਾਣਸ ਨੇ ਇਹ ਅੰਤ ਲੈ ਲਿਆ ਤਦ ਫਿਰ ਕਿਹਾ, ਮੈਂ ਜੀਵਨ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਕੀ ਮੌੜ ਤਕੇ ਹਨ। ਮੇਰੇ ਪਤੀ ਨੇ ਇਸੇ ਹੀ ਕਰਕੇ ਛੱਡ ਦਿਤਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਉਸ ਦੀ ਆਗਿਆ ਅਨੁਸਾਰ ਨਹੀਂ ਚਲਦੀ ਤੇ ਲੋੜ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸੁਤੰਤਰ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੀ ਮਾਲਕ ਹਾਂ। ਪਰ ਮੈਂ ਇਸੇ ਖੁਲ੍ਹ ਦਿਲੀ ਦੀ ਆਪ ਹੀ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਗਈ ਹਾਂ। ਮੇਰੀ ਆਤਮਾ ਹਰ ਸਮੇਂ ਕਲਪਦੀ ਤੇ ਦੁਖੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਿਰਫ ਮਨ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਵੇ ਹਿਤ ਹੀ ਇਹ ਨਾਟਕ ਰਚਿਆ ਸੀ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਪ ਦੇ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਨੇ ਇਕ ਬਹਾਨਾ ਹੀ ਲੱਭਣਾ ਸੀ ਤੇ ਮੈਂ ਵੀ ਸ਼ੁਗਲ ਹੀ ਜਾਣ ਕੇ ਇਹ ਖੇਲੂ ਖੇਲੂਦੀ ਰਹੀ ਹਾਂ, ਕਈ ਕਈ ਦਿਨ ਭੁੱਖੇ ਤਿਹਾਏ ਰਹਿਣਾ ਫਿਰ ਸਰਦੀਆਂ ਵਿਚ ਤੁਹਾਡੇ ਜਿਹੇ ਬਰੀਕ ਕੱਪੜੇ ਪਹਿਨਣੇ ਇਹ ਸੌਖਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਪਰ ਤੁਹਾਡੇ ਹੱਠ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੈ ਮੈਂ ਅੜੀ ਫੜ ਕੇ ਇਸ ਆਸ ਨਾਲ ਹੀ ਤੁਰਦੀ ਰਹੀ ਕਿ ਆਖਰ ਇਕ ਦਿਨ ਪੱਥਰ ਵੀ ਮੋਮ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਪੱਥਰ ਵੀ ਆਖਰ ਆਪਣੀ ਤਾਸੀਰ ਰਖਦਾ ਹੈ ਉਹਨੇ ਕੀ ਭਿਜਣਾ ਸੀ? ਆਖਰ ਮੈਂ ਹੀ ਹਾਰ ਗਈ ਹਾਂ, ਤੁਸੀਂ ਜਿਤੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋ, ਸਗੋਂ ਵਿਰੋਧੀ ਫੌਜ ਨੂੰ ਵੱਡੀ ਹਾਰ ਹੋਈ ਹੈ। ਹੁਣ ਉਹ ਸ਼ਰਮਿੰਦੇ ਵੀ ਹਨ ਤੇ ਢੀਠ ਵੀ। ਸ਼ਰਮਿੰਦਗੀ ਦੇ ਤਾਣ ਉਹ ਚਰਨਾਂ ਪਰ ਨਾ ਡਿੱਗਣ, ਇਹ ਇਕ ਅਲਹਿਦਾ ਗੱਲ ਹੈ, ਪਰ ਅਸਲ ਉਹ ਹੁਣ ਹਥਿਆਰ ਸੁੱਟ ਦੇਣਗੇ। ਮੈਂ ਵੀ ਇਹ ਗੱਲ ਸਾਫ ਹੀ ਕਹਿ ਕੇ ਜਾਂਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਸਾਧ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਮੈਂ ਨਹੀਂ, ਕੋਈ ਵੀ ਹੋਰ ਨਹੀਂ ਡੁਲਾ ਸਕਦੀ। ਇਹ ਮੌਹ ਤੋਂ ਮਾਇਆ ਜਾਲ ਤੋਂ ਸੁਤੰਤਰ ਹੈ ਇਸ ਦੇ ਸਿਰ ਪਰ ਕੋਈ ਵੱਡੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ, ਜੋ ਇਸ ਨੂੰ ਡੋਲਣ ਤੋਂ ਬਚਾ ਕੇ ਰਖਦੀ ਹੈ, ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਇਹ ਔਰਤ ਚਰਨਾਂ ਪਰ ਢਹਿ ਪਈ ਤੇ ਖਿਮਾ ਮੰਗ ਕੇ ਇਥੋਂ ਤੁਰ ਗਈ। ਫਿਰ ਨ ਕੇਵਲ ਵਾਪਸ ਨਹੀਂ ਆਈ ਸਗੋਂ ਇਸ ਨੇ ਕਾਫੀ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਲੜਕੀ ਦੇ ਵਿਆਹ ਪਰ ਵੀ ਸੰਤ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਕੇ ਫਿਰ ਵੀ ਖਿਮਾ ਮੰਗੀ। ਇਸ ਲੜਾਈ ਦੀ ਫਤਹਿ ਨੇ ਸੰਤ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੋਰ ਦਸਗੁਣਾਂ ਵਧਾ ਦਿਤਾ। ਲੋਕ ਚੁਗਲਖੋਰ ਤੇ ਬੇਈਮਾਨ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਬੁਰੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਤਕਦੇ ਸਨ। ਫਿਰ ਨਾਲ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਨਫਰਤ ਵੀ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਪ੍ਰਤਾਪ ਵਧਦਾ ਹੀ ਗਿਆ ਉਸ ਵਿਚ ਕਦੇ ਵੀ ਘਾਟ ਨਾ ਹੋਈ।

ਤਪੋ ਬਣ ਦੀ ਸਾਧਨਾ

ਸਾਧਨਾ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਤੌਰ ਪਰ ਸਾਰਾ ਡੇਰਾ ਹੀ ਕਰਦਾ ਸੀ ਪਰ ਸੰਤ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ 1930 ਵਿਚ ਇਹ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਬਣਾਇਆ ਕਿ ਜੋ ਸੱਜਣ ਚੜ੍ਹੀ ਬਰਾਬਰ ਸਾਧਨ ਤਪ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਉਹ ਤਪੋ ਬਣ ਵਿਚ ਆ ਜਾਣ। ਪਹਿਲਾਂ ਸੰਤ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਵਿਰਕਤ ਕੁਟੀਆ ਹਰਦਵਾਰ ਦਾ ਜੋ ਅਸਥਾਨ ਬਾਬਾ ਆਇਆ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਬਣਾਇਆ ਸੀ ਪਰ ਜਾ ਕੇ ਉਥੇ ਸੰਮਿਲਤ ਤਪ ਸਾਧਨ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਪਰ ਫਿਰ ਸੰਤ ਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ

ਇਹ ਜੁਮਾ ਚੁਕਿਆ ਕਿ ਉਹ ਤਪੋ ਬਣ ਦੇ ਵਸਨੀਕਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵੀ ਤਕਲੀਫ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਿਸਮ ਦੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦੇਣਗੇ, ਸੋ ਵਿਚਾਰ ਇਹ ਹੋਈ ਕਿ ਚੌਹੀਂ ਪਾਸੀਂ ਤਾਰ ਲੱਗੀ ਜਗ੍ਹਾ ਜਿਥੇ ਕਿ ਸੰਤ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਭੋਰਾ ਸੀ ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸਰਦੀਆਂ ਵਿਚ ਭੁੰਜੇ ਸੌਣ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਹੀ ਜਗ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚੌਹੀਂ ਪਾਸੀਂ ਕਮਰੇ ਬਣਾ ਕੇ ਵਿਚ ਤਪੀ ਜਪੀ ਵਿਰਕਤ ਅਭਿਆਸੀ ਨੌਜਵਾਨ ਦਾਖਲ ਕੀਤੇ ਜਾਣ। ਇਸ ਸਾਰੀ ਹੀ ਸਕੀਮ ਪਰ ਅਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਹਰ ਤਪ ਦੇ ਕਮਰੇ ਪਾਸ ਦਰਖਤ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਹੀ ਇਕ ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਬੜਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਜਿਸ ਪਰ ਕਿ ਰਾਤ ਨੂੰ ਗਿਆਰਾਂ ਵਜੇ ਤਕ ਫਿਰ ਸੁਬਾ ਦੇ ਵਜੇ ਤੋਂ ਛੇ ਵਜੇ ਤਕ ਸਾਰੇ ਇਹ ਹੰਸ ਰੂਪ ਮਹਾਤਮਾ ਚਿੱਟੀਆਂ ਚਾਦਰਾਂ ਲੈ ਕੇ ਬੈਠੇ ਦਿਸਦੇ ਸਨ। ਪਰ ਨਜ਼ਰ ਬੱਦ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਹਿਤ ਇਹ ਚੌਹੀਂ ਪਾਸੀਂ ਤਾਰ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਜੋ ਹਰ ਈਰਖਾਲੂ ਦੀ ਸੜਨ ਤੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਦੀ ਸ਼ਰਧਾ ਭਗਤੀ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵਧਾਉਂਦੀ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੋਠੜੀਆਂ ਅੰਦਰ ਜੋ ਤਪ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਬਾਬਾ ਮਸਤਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜੋ ਕਿ ਬਾਬਾ ਆਇਆ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹੋਤੀ ਮਰਦਾਨ ਦੇ ਸੇਵਕ ਸਨ। ਬਾਬਾ ਨਾਹਰ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਬਾਬਾ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਘੰਗਸ, ਸੰਤ ਨਰਾਇਣ ਸਿੰਘ ਬਡਾ ਪਿੰਡ, ਸੰਤ ਗੁਜਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਾਈ, ਸੰਤ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਉਸ ਸਮੇਂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਗੜਵਈ ਸਨ, ਇਹ ਸਾਰੇ ਹੀ ਆਪਣੀ-ਆਪਣੀ ਜਗ੍ਹਾਂ ਤਕੜੇ ਅਭਿਆਸੀ ਸਨ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭ ਤੋਂ ਭਾਈ ਬਚਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜੀਰਖ ਦੀ ਕਰਣੀ ਕਮਾਈ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਤੇ ਸ਼ਰਧਾ ਕਹਿਣ ਕਥਨ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਸੀ, ਇਹ ਜਥਾ ਹਰ ਸਮੇਂ ਮੋਨੀ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਕੇਵਲ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਿ ਛਕਣ ਬਾਹਰ ਆਉਂਦਾ ਸੀ। ਜਾਂ ਫਿਰ ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਹਿਤ ਲੋੜ ਪਵੇ ਤਦ ਸਭ ਕੇਸੀ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਕੇ ਬਾਹਰ ਆਉਂਦੇ ਸਨ ਬਾਕੀ ਕੋਈ ਵੀ ਸਮਾਂ ਵਿਅਰਥ ਨਹੀਂ ਗਵਾਉਂਦੇ ਸਨ, ਦੋ ਵੇਲੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਿ ਲੰਗਰ ਵਿਚ ਤੇ ਫਿਰ ਸ਼ਾਮ ਸਮੇਂ ਹਰੀ ਕੀਰਤਨ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਭਰਨ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਹਰ ਕੋਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਆਉਂਦਾ ਸੀ, ਸ਼ਾਮ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਸਮੇਂ ਤਿੰਨ ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਚਾਰ ਕੋਹ ਤੋਂ ਲੋਕ ਦਰਸ਼ਨ ਲਈ ਆ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਰਾਤ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਕਈ ਵਾਰੀ ਚਾਰ ਪੰਜ ਸੌ ਤਕ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਲੜੀ ਵਾਰ ਕੀਰਤਨ ਉਚੀਆਂ ਸਿੱਧੀਆਂ ਠੋਠ ਪੰਜਾਬੀ ਧਾਰਨਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਨੰਦ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ ਕਿ ਕੋਈ ਕਹਿ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ।

ਉਸ ਸਮੇਂ ਹਰ ਤਪੀ ਦੀ ਇਹ ਖਾਹਿਸ਼ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਤਪੀ ਤੇ ਕਰਮ ਯੋਗੀ ਸਾਬਤ ਹੋਵੇ, ਇਕ ਵਾਰੀ ਕੁਝ ਸਾਥੀਆਂ ਨੇ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਲਿਆ ਕਿ ਉਹ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦਿਨ ਰਾਤ ਜਾਗਦੇ ਰਹਿ ਕੇ ਤਪ ਸਾਧਨਾ ਕਰਨਗੇ। ਇਹ ਕੰਮ ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਚਲਦਾ ਰਿਹਾ, ਆਖਰ ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਦਾ ਕਰਤਾ ਜੋ ਆਪ ਵੀ ਇਸ ਕਰਮ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ ਹਾਰ ਮੰਨ ਗਿਆ ਤੇ ਬਾਬਾ ਨਾਹਰ ਸਿੰਘ ਵਿਜੈਈ ਹੋ ਗਏ, ਇਹ ਗੱਲ ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਜਿੱਤਣ ਹਾਰਨ ਦੀ ਗੱਲ ਮਨਾਉਣ ਦੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਸਗੋਂ ਇਹ ਗੱਲ ਸਿਰਫ ਇਹ ਤੱਕਣ ਦਾ ਬਹਾਨਾ ਸੀ ਕਿ ਕੜੀ ਤੋਂ ਕੜੀ ਸਾਧਨਾ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਕਿੰਨੇ ਕੁ ਸਫਲ ਹਾਂ ਤੇ ਇਸ ਲਈ ਕੌਣ ਕਿਤਨੀ ਸਖਤੀ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਹਰ ਤਪੀ ਸਾਧੂ ਮਨ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੰਤ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨਾਲ ਕਰਨ ਜਾਂ ਸ਼ੰਕੇ ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਕੰਮ ਲਈ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਕਤ ਰੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਕੋਈ ਵੀ ਸਾਧਨਾ ਰਹਿਤ ਸਾਧ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਫਾਇਦਾ ਉਠਾ ਕੇ ਵਾਧੂ ਜਕੜ ਮਾਰਨ ਦੀ ਆਦਤ ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦਾ ਸੀ, ਉਹ ਮਨ ਦੇ ਭੁਲੇਖੇ ਹੀ ਦੂਰ ਕਰਨ ਹਿਤ ਸੰਤ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਪਾਸ ਜਾਂਦੇ ਸੀ। ਵੈਸੇ ਸੰਤ ਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਵੀ ਸਾਧਨ ਸੰਪੰਨ ਨੌਜਵਾਨ ਸਾਧੂਆਂ ਦੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਦਦ ਕਰਦੇ ਸਨ ਉਹ ਹਰ ਸਰੀਰਕ ਲੋੜਾਂ ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਮਾਨਸਿਕ ਭੁਲੇਖੇ ਵੀ ਦੂਰ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇਕ ਵਾਰੀ ਉਹ ਹੱਸ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਭਾਈ ਹਰ ਸਾਧੂ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਸਫਾਈ ਰੱਖਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਇਤਨਾ ਮੁਰਦਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਸਰੀਰ ਹਿਲਣੋਂ ਜੁਲਣੋਂ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਏ। ਸਾਧਨਾ ਤਾਂ ਉਲਟਾ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸੁਚੇਤ ਤੇ ਹਰ ਗੱਲੋਂ ਹੁਸ਼ਿਆਰ ਰਖਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਦਿਮਾਗ ਹੀ ਕੰਮ ਕਰਨੋਂ ਰਹਿ ਜਾਵੇ ਫਿਰ ਉਹ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਕਿਹੜਾ ਰਾਹ ਦਿਖਾ ਸਕੇਗਾ? ਸਾਧਨ ਤੇ ਤਪ ਤਾਂ ਰੋਸ਼ਨੀ ਹੈ ਹਨੇਰਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਵਹਿਮ ਹੈ ਕਿ ਸਾਧਾਂ ਨੂੰ ਵਧ ਬੀਮਾਰੀਆਂ ਲਗ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਪਰ ਵੱਡੇ ਸਾਹਿਬ ਕਿਹਾ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਭਾਈ ਸਾਧੂ ਤਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਦੁਖ ਹਰਨ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਫਿਰ ਉਹ ਆਪ ਕਿਵੇਂ ਬੀਮਾਰ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਸਰੀਰ ਤੇ ਮਨ ਦੋਹਾਂ ਕਰਕੇ ਹੀ ਮਨੁੱਖ ਬੀਮਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਜੇਕਰ ਉਹ ਮਨ ਤੋਂ ਤਕੜਾ ਹੈ ਤਦ ਸਰੀਰ ਵੀ ਆਪ ਹੀ ਬਲਵਾਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਇਤਨਾ ਬਲਵਾਨ ਤੇ ਸ਼ੁਧ ਬਣਾਓ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਮਨੁੱਖ ਤੁਹਾਡੇ ਵਲ ਉਂਗਲੀ ਨਾ ਉਠਾ ਸਕੇ। ਸਾਧੂ ਸੰਸਾਰ ਲਈ ਜੀਵਨ ਆਦਰਸ਼ ਇਕ ਪ੍ਰਮਾਣ ਵਾਂਗ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਸਤਿ ਮਾਰਗ ਪਰ ਤੁਰੇ ਰਹੋ ਤਦ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਸਾਰੀ ਸਤਾ ਪ੍ਰਛਾਈਂ ਵਤ ਆਪ ਹੀ ਮਗਰ ਚਲੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਅੰਦਰ ਇਤਨੀ ਆਕਰਖਨ ਸ਼ਕਤੀ ਸੀ ਕਿ ਬਾਹਰੋਂ ਆਇਆ ਮਨੁੱਖ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਆ ਕੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਸਾਰ ਹੀ ਸਿੱਧਾ ਅਸਰ ਕਬੂਲਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਦਾ ਅਸਰ ਉਸੇ ਸਮੇਂ ਜੋ ਮੇਰੇ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਪਰ ਪਿਆ ਉਹ ਮੇਰੀ ਜੀਵਨ ਦੀ ਰਾਸ ਹੈ ਤੇ ਸਦਾ ਹੀ ਮੇਰੇ ਅੰਗ ਸੰਗ ਤੇ ਸਹਾਈ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਜੋ ਵਰਤਾਰਾ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਹੋਇਆ ਉਹ ਇਤਨਾ ਅਦਭੁੱਤ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਪ੍ਰਾਣੀ ਮਾਤਰ ਦੇ ਸੁਣਨਯੋਗ ਵੀ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਸ਼ਾਇਦ ਕਿਸੇ ਜਗਿਆਸੂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਦਾ ਰਾਹ ਵੀ ਨਿਕਲ ਸਕੇ। ਇਹ ਗੱਲ ਸੰਭਵ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਸੋ ਮੈਂ ਇੰਨ ਬਿੰਨ ਬਿਆਨ ਕਰਾਂਗਾ।

‘ਚਲਦਾ’
(ਗਿਆਨੀ ਮੇਹਰ ਸਿੰਘ ਰਚਿਤ ਪੁਸਤਕ
‘ਨੌ ਰਤਨ’ ਵਿਚੋਂ ਧੰਨਵਾਦ ਸਹਿਤ)
□ □ □ □ □ □ □

For more information
please visit us on internet at :-
<http://www.atammarg.org>
&
<http://www.atammarg.com>

ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਢਿੱਲਾ ਛੱਡ ਕੇ ਸਮਾਧੀ ਲਗਾਉਣੀ

ਡਾ. ਵੇਦ ਭਾਰਤੀ ਜੀ, ਡੀ. ਲਿਟ

ਸਾਧਨਾਂ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸ਼ੌਕ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਲੇਖ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਪੂਰੀ ਸਾਵਧਾਨੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰੈਕਟਿਸ ਕਰਨ ਲਈ ਸਲਾਹ ਦਿਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਮੰਜ਼ਲ ਤੇ ਪੁਜਣ ਦਾ ਸਾਧਨ ਪੱਖ ਹੈ।

ਚੇਅਰਮੈਨ-ਆਤਮ ਮਾਰਗ

ਸਿਧੇ ਲੇਟ ਜਾਓ, ਆਪਣੇ ਪੈਰਾਂ ਦੇ ਪੰਜੇ ਬਾਹਰ ਵਲ ਕਰ ਲਓ, ਪੈਰਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਡੀਆਂ ਵਿਚ ਫਾਸਲਾ ਰੱਖੋ, ਆਪਣੀ ਠੋਡੀ ਸਿੱਧੀ ਰੱਖੋ। ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਡੀਆਂ ਜੋੜ ਕੇ ਪੰਜੇ ਬਾਹਰ ਵਲ ਵੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ, ਜਿਵੇਂ ਵੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਠੀਕ ਲੱਗੇ, ਆਰਾਮ ਮਿਲੇ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੱਖੋ। ਆਪਣਾ ਸੱਜਾ ਹੱਥ ਖੱਬੀ ਕੂਹਣੀ ਤੇ ਰੱਖੋ ਤੇ ਆਪਣੀ ਠੋਡੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਕੂਹਣੀ ਦੀ ਥੱਲੇ ਵਾਲੀ ਬਾਂਹ ਦੇ ਅੱਧ ਵਿਚ ਰੱਖੋ, ਚੰਗਾ ਤਾਂ ਇਹ ਹੋਵੇ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣਾ ਮੱਥਾ ਇਥੇ ਰੱਖੋ, ਆਪਣਾ ਮਨ ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ ਪਾਸਿਓਂ ਸਮੇਟ ਲਓ, ਕੇਵਲ ਜਿਥੇ ਤੁਸੀਂ ਲੰਮੇ ਪਏ ਹੋ, ਉਥੇ ਦੇ ਬਾਰੇ ਹੀ ਸੁਚੇਤ ਰਹੋ। ਆਪਣੇ ਸਵਾਸ ਬਾਰੇ ਜਾਣੂ ਹੋਵੋ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਵਾਸ ਲਓ ਜਿਵੇਂ ਸਾਰਾ ਸਰੀਰ ਸ਼ਾਸ ਲੈ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ, ਸਿਰ ਤੋਂ ਪੈਰਾਂ ਤਕ ਸ਼ਾਸ ਲੈ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ, ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਅੰਦਰ ਸਾਹ ਲਓ, ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਬਾਹਰ ਕੱਢੋ, ਬੜੇ ਹੀ ਸਹਿਜ ਨਾਲ ਆਰਾਮ ਨਾਲ, ਝਟਕਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗੇ, ਬਿਨਾਂ ਰੁਕਾਵਟ ਦੇ। ਏਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਹ ਲਓ ਜਿਵੇਂ ਤੁਸੀਂ ਉਪਰੋਂ ਥੱਲੇ ਤਕ ਲੈ ਰਹੇ ਹੋਵੋ, ਸਿਰ ਤੋਂ ਪੈਰਾਂ ਤਕ ਸਾਹ ਲੈ ਰਹੇ ਹੋਵੋ, ਬਿਨਾਂ ਰੁਕਾਵਟ ਦੇ ਸਾਹ ਲਓ, ਆਪਣੇ ਸ਼ਾਸਾਂ ਬਾਰੇ ਸੁਚੇਤ ਰਹੋ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਹ ਲਓ ਜਿਵੇਂ ਤੁਹਾਡਾ ਸਾਰਾ ਸਰੀਰ ਆਪਣਾ ਵਸ਼ੈਲਾਪਣ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ, ਆਪਣੇ ਇਕ-ਇਕ ਸੈਲ ਵਿਚੋਂ ਵਸ਼ੈਲਾਪਣ ਬਾਹਰ ਸੁੱਟ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ, ਸਾਰਾ ਤਣਾਓ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ। ਅੰਦਰ ਸਾਹ ਲੈਂਦੇ ਸਮੇਂ ਸ਼ਾਂਤੀ, ਪਵਿੱਤ੍ਰਤਾ, ਪਿਆਰ, ਜੀਵਨ ਅੰਦਰ ਲੈ ਕੇ ਜਾਓ, ਸਾਹ ਅੰਦਰ ਲੈ ਕੇ ਜਾਣਾ ਬਾਹਰ ਲੈ ਕੇ ਆਉਣਾ ਇਹ ਸਾਰੀ ਕਿਰਿਆ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸਹਿਜ ਵਿਚ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਫੇਰ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਚੇਤਨਾ, ਧੁਨੀ ਤੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚਲੀ ਥਾਂ ਤੇ ਰੱਖੋ, ਫੇਰ ਸਾਹ ਅੰਦਰ ਲਓ, ਬਾਹਰ ਲਓ, ਆਰਾਮ ਨਾਲ ਲਓ, ਸਹਿਜ ਨਾਲ ਲਓ, ਇਹ ਦੇਖੋ ਕਿ ਧੁਨੀ ਤੇ ਹਿਰਦੇ ਦੇ ਵਿਚ ਵਾਲਾ ਹਿੱਸਾ ਕਿਵੇਂ ਉਪਰ ਉਠਦਾ ਹੈ, ਕਿਵੇਂ ਥੱਲੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਅੰਦਰ ਸਾਹ ਕਰਦੇ ਹੋ, ਕਿਵੇਂ ਇਕੱਠੇ ਹੁੰਦੇ ਹੋ, ਜਦੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢਦੇ ਹੋ ਕਿਵੇਂ ਢਿੱਲਾ ਛੱਡਦੇ ਹੋ, ਆਪਣੇ ਸਾਹ ਲੈਣ ਦੀ ਹਰਕਤ ਨੂੰ ਦੇਖੋ, ਪੇਟ ਨੂੰ ਉਪਰ ਥੱਲੇ ਹੁੰਦੇ ਦੇਖੋ, ਦੇਖੋ ਕੋਈ ਰੁਕਾਵਟ ਨਾ ਆਵੇ ਫੇਰ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਪਾਸਾ ਲਓ ਤੇ ਸਿੱਧੇ ਆਪਣੀ ਪਿੱਠ ਦੇ ਬਲ ਹੋ ਜਾਓ। ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਦੇ ਥੱਲੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਨਰਮ ਸਰ੍ਹਾਣਾ ਰੱਖੋ

ਜਿਸ ਪਾਸੇ ਚਾਹੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮੋੜੋ ਦੇਖੋ, ਫੇਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਿਰ ਤੋਂ ਪੈਰਾਂ ਤਕ ਪੈਰਾਂ ਤੋਂ ਸਿਰ ਤਕ ਦੇਖੋ, ਸੁਚੇਤ ਹੋਵੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਹ ਲਓ ਜਿਵੇਂ ਸਾਰਾ ਸਰੀਰ ਹੀ ਸ਼ਾਸ ਲੈ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ। ਆਪਣੇ ਮੱਥੇ ਨੂੰ ਢਿੱਲਾ ਛੱਡੋ, ਆਪਣੇ ਭਰਵਟਿਆਂ ਨੂੰ ਢਿੱਲਾ ਛੱਡੋ, ਆਪਣੇ ਮੋਢੇ ਢਿੱਲੇ ਛੱਡੋ, ਬੁਲਾਂ ਨੂੰ ਢਿੱਲਾ ਛੱਡੋ, ਆਪਣੀ ਗਰਦਨ ਨੂੰ ਢਿੱਲਾ ਛੱਡੋ, ਆਪਣੇ ਮੋਢੇ ਢਿੱਲੇ ਛੱਡੋ, ਉਂਗਲੀਆਂ ਦੇ ਜੋੜ ਢਿੱਲੇ ਛੱਡੋ, ਉਪਰ ਵਾਲੀ ਬਾਂਹ ਢਿੱਲੀ ਛੱਡੋ, ਕੂਹਣੀ ਢਿੱਲੀ ਛੱਡੋ, ਥੱਲੇ ਵਾਲੀ ਬਾਂਹ ਢਿੱਲੀ ਛੱਡੋ, ਆਪਣੀ ਕਲਾਈ ਢਿੱਲੀ ਛੱਡੋ, ਹੱਥ ਢਿੱਲੇ ਛੱਡੋ, ਉਂਗਲੀਆਂ ਢਿੱਲੀਆਂ ਛੱਡੋ, ਪੇਟ ਢਿੱਲੇ ਛੱਡੋ ਤੇ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਅੰਦਰ ਸਾਹ ਲਓ, ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਬਾਹਰ ਕੱਢੋ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਹ ਲਓ ਜਿਵੇਂ ਉਂਗਲੀਆਂ ਦੇ ਪੋਟਿਆਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਅੰਦਰ ਤਕ ਲੈ ਰਹੇ ਹੋ। ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਢਿੱਲੇ ਛੱਡੋ ਤੇ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਇਕ ਮੋਮਬੱਤੀ ਦੀ ਚਿੱਟੀ ਲਾਟ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਕਰੋ, ਚਿੱਟੀ ਦੁੱਧ ਵਰਗੀ ਲਾਟ ਅਦੁੱਤੀ ਲਾਟ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਕਰੋ, ਇਹ ਅਨੁਭਵ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੋ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਰੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚੋਂ ਇਹ ਚਿੱਟੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਨਿਕਲ ਰਹੀ ਹੈ ਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਰੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਲਪੇਟ ਰਹੀ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਦੇ ਚੌਗਿਰਦੇ ਨੂੰ ਨਿਸਲ ਕਰੋ, ਢਿੱਲਾ ਛੱਡੋ ਤੇ ਇਹ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਇਸ ਰੋਸ਼ਨੀ ਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰੋ, ਸਾਹ ਅੰਦਰ ਲੈ ਕੇ ਜਾਓ, ਬਾਹਰ ਕੱਢੋ, ਪੇਟ ਨੂੰ ਢਿੱਲਾ ਛੱਡੋ, ਧੁਨੀ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਢਿੱਲਾ ਛੱਡੋ, ਧੁਨੀ ਦੇ ਥੱਲੇ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਢਿੱਲਾ ਛੱਡੋ ਆਪਣੀਆਂ ਲੱਤਾਂ ਦੇ ਉਪਰ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਨਿਸਲ ਕਰੋ, ਲੱਤਾਂ ਦੇ ਥੱਲੇ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਢਿੱਲਾ ਛੱਡੋ, ਗਿੱਟੇ ਢਿੱਲੇ ਛੱਡੋ, ਪੈਰਾਂ ਨੂੰ ਢਿੱਲੇ ਛੱਡੋ, ਪੈਰਾਂ ਦੇ ਪੰਜੇ ਢਿੱਲੇ ਛੱਡੋ ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਹ ਲਓ ਜਿਵੇਂ ਸਾਰਾ ਸਰੀਰ ਸਾਹ ਲੈ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਸਾਹ ਅੰਦਰ ਲਓ, ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਬਾਹਰ ਕੱਢੋ। ਹੁਣ ਆਪਣੀ ਨਿਸਲਤਾ ਨੂੰ ਭੰਗ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ, ਆਪਣੇ ਸਾਹ ਦੀ ਗਤੀ ਨੂੰ ਭੰਗ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ, ਆਰਾਮ ਨਾਲ ਉਠ ਕੇ ਬੈਠੋ, ਗੱਦੀ ਤੇ ਬੈਠਣ ਦੀ ਆਦਤ ਹੈ ਤਾਂ ਗੱਦੀ ਤੇ ਬੈਠੋ, ਕੁਰਸੀ ਤੇ ਬੈਠਣ ਦੀ ਆਦਤ ਹੈ ਤਾਂ ਕੁਰਸੀ ਤੇ ਬੈਠੋ ਪਰ ਧਿਆਨ ਰਹੇ ਕਿ ਪਿੱਠ ਬਿਲਕੁਲ ਸਿੱਧੀ ਰੱਖ ਕੇ ਬੈਠੋ, ਜੇ ਕੁਰਸੀ ਤੇ ਬੈਠੋ ਹੋ ਤਾਂ ਪਿਛੇ ਵਲ ਨਾ ਝੁਕੋ, ਧਰਤੀ ਤੇ ਪੈਰ ਲਗਾ ਕੇ ਬੈਠੋ, ਜੇ ਗੱਦੀ ਤੇ ਬੈਠੋ ਹੋ ਤੇ ਬੇਅਰਾਮ ਹੋ ਰਹੇ ਹੋ, ਇਕ ਦੋ ਗੱਦੀਆਂ ਹੋਰ ਲੈ ਲਓ ਹੋਰ ਉਚੇ ਹੋ ਜਾਓ, ਪੌਲੇ ਜਿਹੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਗੋਡਿਆਂ ਤੇ ਰੱਖ ਲਓ, ਤੁਹਾਡੀ ਗੀੜ ਦੀ ਹੱਡੀ ਤੇ ਗਰਦਨ ਬਿਲਕੁਲ ਸਿੱਧੀ ਰਹੇ ਭਾਵੇਂ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਪੱਠ ਤੇ ਨਾੜੀਆਂ ਨੂੰ ਨਿਸਲ ਰੱਖੋ। ਧਿਆਨ ਰੱਖੋ ਕਿ ਤੁਹਾਡੀ ਗਰਦਨ ਨਾ ਪਿਛੇ ਨੂੰ ਡਿੱਗੇ ਨਾ ਅੱਗੇ ਨੂੰ, ਗੀੜ ਦੀ ਹੱਡੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਦਾ ਧੁਰਾ ਮੰਨ ਕੇ ਰੱਖੋ, ਸਾਰਾ ਸਰੀਰ ਉਸ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਹੀ ਚਲਦਾ ਹੈ, ਸਰੀਰ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਇਕ ਪਾਸੇ ਤੇ ਬਹੁਤਾ ਭਾਰ ਨਾ ਪਾਓ, ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਪੂਰੇ ਨਿਅੰਤਰਣ ਵਿਚ ਰੱਖੋ, ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਤੋਂ ਸਮੇਟ ਲਓ, ਕੇਵਲ ਤੇ ਕੇਵਲ ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਲਈ ਤੁਸੀਂ ਚੇਤਨ ਰਹੋ ਜਿਥੇ ਤੁਸੀਂ ਬੈਠੇ ਹੋ, ਕੇਵਲ ਉਸ ਸਥਾਨ ਬਾਰੇ ਸੁਚੇਤ ਰਹੋ ਜੋ ਤੁਹਾਡੇ

ਸਰੀਰ ਨੇ ਸਿਰ ਤੋਂ ਪੈਰਾਂ ਤਕ ਮੱਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਲਈ ਸਤਰਕ ਰਹੋ, ਮਨ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤ ਕਰੋ, ਸਰੀਰਕ ਤਣਾਓ, ਘਟਾਓ, ਮਾਨਸਿਕ ਤਣਾਓ ਖਤਮ ਕਰੋ। ਮੱਥਾ ਢਿੱਲਾ ਛੱਡੋ, ਭਰਵੱਟੇ ਢਿੱਲੇ ਛੱਡੋ, ਜਬਾੜਾ ਢਿੱਲਾ ਛੱਡੋ, ਮੋਢੇ ਗਰਦਨ ਪੱਠੇ, ਉਤਲੀਆਂ ਬਾਹਾਂ, ਥੱਲੇ ਦੀਆਂ ਬਾਹਾਂ, ਹੱਥ ਢਿੱਲੇ ਛੱਡੋ, ਉਂਗਲੀਆਂ ਢਿੱਲੀਆਂ ਛੱਡੋ, ਲੱਤਾਂ, ਪੇਟ, ਛਾਤੀ, ਰੀੜ੍ਹ ਦੀ ਹੱਡੀ ਗਰਦਨ, ਸਾਹ ਅੰਦਰ ਲਓ, ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਸਾਹ ਬਾਹਰ ਕੱਢੋ, ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਇਹ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰੋ ਕਿ ਤੁਹਾਡਾ ਸਾਰਾ ਸਰੀਰ ਸਿਰ ਤੋਂ ਪੈਰਾਂ ਤਕ ਸਾਹ ਲੈ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਦਿਕਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਲਈ, ਤੁਸੀਂ ਸਾਹ ਅੰਦਰ ਲੈਂਦੇ ਤੇ ਬਾਹਰ ਕੱਢਦੇ ਆਪਣਾ ਮੰਤਰ ਕਰੋਗੇ, ਸਾਹ ਅੰਦਰ ਲੈਂਦੇ 'ਵਾਹਿ' ਕਰੋ, ਸਾਹ ਬਾਹਰ ਕੱਢਦੇ 'ਗੁਰੂ' ਕਰੋ। ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵਿਘਨ ਨਾ ਆਵੇ, ਲਗਾਤਾਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਕਰਦੇ ਰਹੋ, ਆਪਣੇ ਸਾਹ ਦੀ ਗਤੀ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਰਹੋ ਤੇ ਪੇਟ ਨੂੰ ਉਪਰ ਨੀਚੇ ਹੁੰਦੇ ਦੇਖਦੇ ਰਹੋ, ਪੁਨੀ ਵਾਲੇ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਦੇਖੋ, ਦੇਖੋ ਸਾਹ ਅੰਦਰ ਲੈ ਜਾਣ ਤੇ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਵਿਚ ਕਿੰਨਾ ਸਮਾਂ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਬਹੁਤ ਹੀ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਆਰਾਮ ਨਾਲ ਸਾਹ ਅੰਦਰ ਲੈ ਕੇ ਜਾਓ, ਬਾਹਰ ਲੈ ਕੇ ਆਓ, ਕੋਈ ਝਟਕਾ ਨਾ ਲੱਗੇ, ਕੋਈ ਵਿਘਨ ਨਾ ਆਵੇ, ਆਪਣੇ ਸਾਹ ਦੇਖਦੇ ਰਹੋ, ਪੇਟ ਨੂੰ ਉਪਰ ਜਾਂਦੇ, ਥੱਲੇ ਆਉਂਦੇ ਦੇਖਦੇ ਰਹੋ। ਰੀੜ੍ਹ ਦੀ ਹੱਡੀ ਨੂੰ ਨਿਸਲ ਕਰੋ, ਗਰਦਨ ਸਿੱਧੀ ਰੱਖੋ, ਪੇਟ, ਛਾਤੀ, ਮੋਢੇ, ਜਬਾੜਾ ਮੱਥਾ, ਸਭ ਨਿਸਲ ਕਰੋ, ਲੰਮਾ ਸਾਹ ਅੰਦਰ ਖਿੱਚੋ ਤੇ ਲੰਮਾ ਸਾਹ ਹੀ ਬਾਹਰ ਕੱਢੋ, ਦੇਖੋ ਕਿ ਸਾਹ ਅੰਦਰ ਕਿਥੇ ਤਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਆਉਂਦਾ, ਜਾਂਦਾ ਸਾਹ ਨਾਸਿਕਾ ਨੂੰ ਕਿਥੇ ਸਪਰਸ਼ ਕਰਕੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਦੇਖੋ ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਹ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵਿਘਨ ਨਾ ਪਵੇ, ਨਾ ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਹ ਲੈਣ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵਿਘਨ ਪਵੇ। ਮਨ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤ ਕਰੋ, ਜੇ ਕੋਈ ਹੋਰ ਵਿਚਾਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ ਕਿ ਤੁਹਾਡੀ ਗਰਦਨ ਟੇਡੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਜਾਂ ਪਿੱਠ ਟੇਡੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ, ਜੋ ਪਿੱਠ ਸਿੱਧੀ ਕਰੋ, ਗਰਦਨ ਸਿੱਧੀ ਕਰੋ, ਢਿੱਲੀ ਛੱਡੋ, ਸਾਹ ਨੂੰ ਮੁੜ ਕੇ ਨਿਯੰਤਰਣ ਵਿਚ ਲਿਆਓ, ਮਨ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤ ਕਰੋ, ਬਿਲਕੁਲ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੋਈ ਝੀਲ ਸ਼ਾਂਤ ਹੋਵੇ, ਜਿਥੇ ਨਾ ਕੋਈ ਹਵਾ ਵਗਦੀ ਹੋਵੇ ਇਸ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨੂੰ ਮਾਣੋ, ਆਪਣੇ ਸਾਹ ਨੂੰ ਚਲਦੇ ਦੇਖੋ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰੋ ਜਿਵੇਂ ਰੀੜ੍ਹ ਦੀ ਹੱਡੀ ਵਿਚੋਂ ਸਾਹ ਲੈ ਰਹੇ ਹੋਵੇ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰੋ ਜਿਵੇਂ ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਹ ਨਾਲ ਮੰਤਰ ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਰੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਫਿਰ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ ਤੇ ਤੁਹਾਡੀ ਰੀੜ੍ਹ ਦੀ ਹੱਡੀ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਤਕ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ ਉਥੋਂ ਸਾਹ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੋ, ਮਨ ਨੂੰ ਚੁੱਪ ਰਹਿਣ ਦਿਓ, ਮਨ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਮੰਤਰ ਤੇ ਸਾਹ ਰਹੇ। ਸਾਹ ਵਿਚ ਵਿਘਨ ਪਾਏ ਬਿਨਾਂ ਮੰਤਰ ਨੂੰ ਦੇਖੋ, ਮਨ ਨੂੰ ਦੇਖੋ, ਜੇ ਚਾਹੇ ਬਹੁਤ ਪੌਲੇ ਜਿਹੇ ਤੁਸੀਂ ਅੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਪਲਕਾਂ ਨੂੰ ਹੱਥ ਲਗਾਓ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੁਹਾਡੇ ਤੇ ਮਿਹਰ ਕਰੇ।

ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਨਿਸਲ ਕਰੋ, ਢਿੱਲਾ ਛੱਡੋ, ਆਪਣੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਢਿੱਲੀਆਂ ਛੱਡੋ, ਆਪਣਾ ਜਬਾੜਾ ਢਿੱਲਾ ਛੱਡੋ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਰੀਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਅੰਗ ਇਕ-ਇਕ ਕਰਕੇ ਨਿਸਲ ਕਰੋ, ਇਕ ਜੋਤੀ ਦੇਖਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੋ, ਲਾਟ ਇਕ ਗੂੜ੍ਹੀ ਲਾਟ ਜੋ ਮੋਮਬੱਤੀ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਲ ਰਹੀ ਹੋਵੇ, ਬ੍ਰਹਮ ਜੋਤੀ ਉਸ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਨਿਸਲ ਕਰੋ, ਇਹ ਮਹਿਸੂਸ

ਕਰੋ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਰੇ ਅੰਗਾਂ ਵਿਚੋਂ ਰੋਸ਼ਨੀ ਨਿਕਲ ਰਹੀ ਹੈ, ਬਹੁਤ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਅੰਦਰ ਸਾਹ ਲਓ ਤੇ ਬਾਹਰ ਸਾਹ ਕੱਢੋ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਉਸ ਰੋਸ਼ਨੀ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਵਿਚ ਕਰੋ। ਸਾਹ ਲੈਣ ਦੀ ਗਤੀ ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਰੱਖੋ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਢਿੱਲਾ ਛੱਡੋ ਸਾਹ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਲਓ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਦੇ-ਕਰਦੇ ਹੀ ਗੱਦੀ ਤੇ ਬੈਠੋ ਜਾਂ ਕੁਰਸੀ ਤੇ ਬੈਠੋ ਹੋ ਜਿਥੇ ਵੀ ਤੁਸੀਂ ਆਰਾਮ ਨਾਲ ਬੈਠੋ ਹੋ, ਧਿਆਨ ਰੱਖਣ ਯੋਗ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪਿੱਠ ਬਿਲਕੁਲ ਸਿੱਧੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਸਿਰ ਗਰਦਨ ਤੇ ਧੜ ਇਕ ਸਿੱਧੀ ਲਾਈਨ ਵਿਚ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਰੀੜ੍ਹ ਦੀ ਹੱਡੀ ਬਿਲਕੁਲ ਸਿੱਧੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਕੁਰਸੀ ਤੇ ਬੈਠੋ ਹੋ ਪਿਛੇ ਨਾ ਝੁਕੋ, ਅੱਗੇ ਨੂੰ ਹੋ ਕੇ ਬੈਠੋ, ਸਿੱਧੇ ਹੋ ਕੇ ਬੈਠੋ। ਆਪਣੀਆਂ ਪਸਲੀਆਂ ਸਿੱਧੀਆਂ ਰੱਖੋ ਤਾਂ ਜੋ ਤੁਹਾਡੇ ਫੇਫੜੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਹ ਲੈ ਸਕਣ, ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਪਾਸਿਓਂ ਸਮੇਟੋ, ਕੇਵਲ ਆਪਣੇ ਆਪ ਬਾਰੇ ਸੁਚੇਤ ਹੋਵੋ ਤੇ ਇਕ-ਇਕ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਅੰਗਾਂ ਨੂੰ ਢਿੱਲਾ ਛੱਡੋ। ਧਿਆਨ ਰਹੇ ਕਿ ਸਾਹ ਲੈਣ ਲੀਂਗਿਆਂ ਕੋਈ ਝਟਕਾ ਨਾ ਲੱਗੇ ਕੋਈ ਰੁਕਾਵਟ ਨਾ ਆਵੇ, ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਇਕ ਸਾਰ ਸਾਹ ਲਓ, ਅੰਦਰ ਸਾਹ ਲੈਂਦੇ ਸਮੇਂ 'ਵਾਹਿ' ਸੋਚੋ ਤੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕਰੋ ਤੇ ਬਾਹਰ ਕੱਢਦੇ ਸਮੇਂ 'ਗੁਰੂ' ਕਰੋ ਤੇ ਸੋਚੋ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰੋ ਜਿਵੇਂ ਸਾਰਾ ਸਰੀਰ ਸਿਰ ਤੋਂ ਪੈਰਾਂ ਤਕ ਸਾਹ ਲੈ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ, ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਰੁਕਾਵਟ ਦੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਕਰਦੇ ਜਾਓ। ਜੇ ਧਿਆਨ ਏਧਰ ਉਧਰ ਚਲਾ ਜਾਵੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮੁੜ ਕੇ ਸਰੀਰ ਤੇ ਕੇਂਦਰਤ ਕਰੋ ਸਾਰੇ ਪੱਠੇ ਨਿਸਲ ਕਰੋ, ਰੀੜ੍ਹ ਦੀ ਹੱਡੀ ਸਿੱਧੀ ਰੱਖੋ ਤੇ ਫੇਰ ਸਾਹ ਦੀ ਰਫਤਾਰ ਨੂੰ ਦੇਖੋ ਤੇ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰੋ ਕਿ ਸਾਰਾ ਸਰੀਰ ਸਾਹ ਲੈ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਸਿਰ ਤੋਂ ਪੈਰਾਂ ਤਕ, ਪੈਰਾਂ ਤੋਂ ਸਿਰ ਤਕ ਪੁਨੀ ਨੂੰ ਉਪਰ ਥੱਲੇ ਆਉਂਦੇ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰੋ ਤੇ ਧਿਆਨ ਰੱਖੋ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਕਰਦੇ ਰਹੋ ਧਿਆਨ ਦਿਓ ਕਿ ਸਾਹ ਬਾਹਰ ਕੱਢਦੇ ਸਮੇਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੰਗ ਇਕੱਠੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਸਾਹ ਅੰਦਰ ਲੈਂਦੇ ਸਮੇਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੈਲਦੇ ਹਨ। ਸਾਹ ਲੈਣ ਦੀ ਇਕੋ ਜਿਹੀ ਰਫਤਾਰ ਰੱਖੋ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ 'ਵਾਹਿ' ਕਹਿੰਦੇ ਸਮੇਂ ਅੰਦਰ ਸਾਹ ਖਿੱਚੋ ਬਾਹਰ ਕੱਢਦੇ ਸਮੇਂ 'ਗੁਰੂ' ਕਰੋ, ਨਾਸਿਕਾ ਵਿਚ ਸਾਹ ਅੰਦਰ ਜਾਣ ਤੇ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਦਾ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰੋ, ਰੀੜ੍ਹ ਦੀ ਹੱਡੀ ਸਿੱਧੀ ਰੱਖੋ। ਨਾਸਿਕਾ ਤੇ ਧਿਆਨ ਰੱਖੋ ਤੇ ਧਿਆਨ ਰੱਖੋ ਕਿ ਮਨ ਕੀ ਸੋਚ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਿਥੋਂ ਤੁਹਾਡੇ ਮਨ ਦੀ ਸੋਚ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਥੋਂ ਸਾਹ ਲਵੋ ਜਾਂਚੋ ਕਿ ਤੁਹਾਡਾ ਮਨ, ਸਾਹ ਤੇ ਸ਼ਬਦ ਇਕੋ ਸਮੇਂ ਇਕੋ ਸੁਰ ਵਿਚ ਚਲਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਇਕ ਹੀ ਹੋਣ। ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਸਾਰ ਇਕ ਸੁਰ ਹੋ ਕੇ ਚਲਦਿਆਂ ਦੇਖੋ, ਕੋਈ ਤਰੰਗ ਨਾ ਉਠਣ ਦੇਵੇ, ਰੀੜ੍ਹ ਦੀ ਹੱਡੀ ਸਿੱਧੀ ਰੱਖੋ। ਸਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਮੱਧਮ ਹੋਣ ਦਿਓ, ਮਨ ਨੂੰ ਖੜੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ਾਂਤ ਕਰ ਲਓ ਕੇਵਲ ਇਕ ਹੀ ਸੋਚ, ਇਹ ਹੀ ਵਿਚਾਰ 'ਵਾਹਿਗੁਰੂ' ਹੀ ਮਨ ਵਿਚ ਹੋਵੇ ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰੋ ਜਿਵੇਂ ਸ਼ਬਦ ਤੇ ਸਾਹ ਤੁਹਾਡੇ ਮਨ ਵਿਚੋਂ ਇਕੱਠੇ ਨਿਕਲ ਰਹੇ ਹੋਣ, ਮਨ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤ ਰੱਖੋ, ਸਾਹ ਨੂੰ ਦੇਖੋ, ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖੋ, ਮਨ ਨੂੰ ਦੇਖੋ। ਜਦੋਂ ਵੀ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਬੈਠੋ, ਨਿਸਲ ਹੋਵੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖੋ, ਮਨ ਨੂੰ ਦੇਖੋ, ਸਾਹ ਨੂੰ ਦੇਖੋ ਇਸ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਵਾਰੀ ਦੁਹਰਾਓ, ਸਾਹ ਅੰਦਰ ਲਓ, ਬਾਹਰ ਕਰੋ ਤੇ ਧਿਆਨ ਕਰੋ, ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਬਹੁਤ ਹੌਲੀ। ਮਨ

ਨੂੰ ਬਾਕੀ ਸਾਰਿਆਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਖਿੱਚੇ ਕੇਵਲ ਆਪਣੇ ਆਪ ਲਈ ਹੀ ਸੁਚੇਤ ਹੋਵੇ, ਦਿਲ ਦੇ ਪੱਠਿਆਂ ਨੂੰ ਨਿਸਲ ਕਰੇ, ਚਿੰਟੀ ਚਾਨਣੀ ਦੇਖਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੇ, ਇਹ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੇ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਰੇ ਅੰਗਾਂ ਵਿਚੋਂ ਜੋਤਿ ਨਿਕਲ ਰਹੀ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਸਾਹ ਬਾਹਰ ਕੱਢੋ ਤੇ ਅੰਦਰ ਲਵੋ, ਇਹ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰੋ ਕਿ ਰੀੜ ਦੀ ਹੱਡੀ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਸਾਹ ਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਰੀੜ ਦੀ ਹੱਡੀ ਵਿਚੋਂ ਹੁੰਦਾ ਉਪਰ ਦਿਮਾਗ ਦੇ Medulla oblongata ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਰਿਹਾ ਹੈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਸਾਹ ਲੈਣ ਦੀ ਗਤੀ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵਿਘਨ ਨਹੀਂ ਪੈ ਰਿਹਾ, ਕੋਈ ਰੁਕਾਵਟ ਨਹੀਂ, ਆਪਣੇ ਮੋਢੇ ਢਿੱਲੇ ਛੱਡੋ ਤੇ ਫੇਰ ਆਪਣਾ ਧਿਆਨ ਲਾਉਣਾ ਆਰੰਭ ਕਰੋ। ਧਿਆਨ ਲਾਉਣਾ ਚੁਪ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਨਿਯਮਬੱਧ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਆਉਣ ਤੋਂ ਰੋਕਣਾ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਜੀਭਾ ਤੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਆਉਣ ਦੇਣਾ, ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਨਿਸਲਤਾ ਵਿਚ ਹੀ ਰੱਖਣਾ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਸਾਹ ਨੂੰ ਹੀ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਵਾਚਣਾ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਦੇਖੋਗੇ ਕਿ ਮਨ ਕਿਵੇਂ ਸਥਿਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਆਪਾ ਪਹਿਚਾਣਦਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਆਪਣੀਆਂ ਹੱਡੀਆਂ ਪੱਠੇ ਤੇ ਨਾੜੀਆਂ ਨੂੰ ਮਨ ਰਾਹੀਂ ਨਿਸਲ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਢਿੱਲਾ ਛੱਡਿਆ ਹੈ। ਆਤਮਾ ਤੇ ਸਰੀਰ ਦਾ ਸਬੰਧ ਮਨ ਰਾਹੀਂ ਹੈ, ਉਸ ਮਨ ਨੂੰ ਹੀ ਅਸੀਂ ਕਾਬੂ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਮਨ ਦੋ ਭਾਸ਼ਾ ਬੋਲਦਾ ਹੈ, ਆਤਮਾ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਤੇ ਸਰੀਰ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਸਰੀਰ ਢਿੱਲਾ ਛੱਡਦਾ ਹਾਂ, ਨਿਸਲ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਮਨ ਆਤਮਾ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਕੇਵਲ ਮਨ ਬਾਰੇ ਹੀ ਸੁਚੇਤ ਹਾਂ, ਮੇਰੇ ਮਨ ਦੀ ਸੱਤਾ ਟਿਕ ਰਹੀ ਹੈ, ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਤਰੰਗਾਂ ਨਹੀਂ ਉਠ ਰਹੀਆਂ, ਮੈਂ ਮਨ ਨੂੰ ਬਿਲਕੁਲ ਬੰਦ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ, ਕੋਈ ਵੀ ਗਿਆਨ ਇੰਦਰੀਆਂ ਮੈਨੂੰ ਛੂਹ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀਆਂ, ਮੈਂ ਸਭ ਕੁਝ ਆਪਣੇ ਦਿਮਾਗ ਵਿਚ ਬੰਦ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ, ਤਾਲਾ ਲਾ ਲਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਦੀ ਕੋਈ ਖਿੜਕੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਕੁਝ ਵੀ ਮੇਰੇ ਦਿਮਾਗ ਦੇ ਅੰਦਰ ਨਹੀਂ ਜਾ ਰਿਹਾ, ਮੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਿਸਲ ਹਨ, ਕੰਨ ਨਿਸਲ ਹਨ, ਕੋਈ ਵੀ ਅੰਦਰ ਜਾਂ ਬਾਹਰ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਸੁਣ ਰਹੇ, ਮਨ ਵਿਚ ਉਠਦੀਆਂ ਤਰੰਗਾਂ ਭਾਵਾਂ ਤੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਮੈਂ ਮਨ ਨੂੰ ਰੋਕ ਲਿਆ ਹੈ ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਮਨ ਵਿਚ ਉਠਦਾ ਹੈ ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਬਾਦ ਆਪੇ ਹੀ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹੋ ਹੀ ਵਿਚਾਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਹੀ ਹਾਂ। ਮੇਰਾ ਕੋਈ ਆਦਿ ਨਹੀਂ, ਮੇਰਾ ਕੋਈ ਅੰਤ ਨਹੀਂ, ਕੇਵਲ ਤੇ ਕੇਵਲ ਹੁਣ ਦੀ ਘੜੀ ਹੀ ਮੇਰੀ ਹੈ, ਇਸ ਸਮੇਂ ਮੇਰੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਅੰਗ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਮੇਰਾ ਦਿਲ ਧੜਕ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਧੜਕਨ ਦੇ ਵਿਚ ਜੋ ਰੋਕ ਹੈ ਉਹ ਵੀ ਮੈਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਘੜੀ ਘੜੀ ਦੀ ਰੁਕਾਵਟ ਹੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਿਲਾਪ ਦਾ ਇਕ ਰਸਤਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਧੜਕਣਾਂ ਦੇ ਵਿਚਲੀ ਚੁੱਪ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੁਣਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਮੈਂ ਉਸ ਅਸੀਮ ਨੂੰ ਹੀ ਅਸੀਮ ਤਕ ਲੈ ਜਾਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵਸਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਉਸ ਸਮੇਂ ਕੋਈ ਵਿਚਾਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ, ਇਹ ਹੀ ਵਿਚਾਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਹੀ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਉਸ ਅਸੀਮ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਚੇਤਨਤਾ ਮਿਲਾ

ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਸਾਰੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਸਮੇਟ ਕੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬੰਦ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ। ਮੇਰਾ ਸਾਰਾ ਸਰੀਰ ਸਥਿਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ ਸਮੇਟ ਕੇ ਸਾਂਭ ਲੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਦੇਰ ਬਾਹਰ ਫਿਰਦਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਬਹੁਤ ਦੇਰ ਘੁੰਮਣ ਤੋਂ ਬਾਦ ਹੀ ਮੈਂ ਮੁੜ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਾਪਸ ਆਇਆ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਅੰਦਰ ਹੋਰ ਡੂੰਘਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ, ਹੋਰ ਡੂੰਘਾ ਮਨ ਵਿਚ ਉਤਰ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ, ਇਸ ਮਨ ਦੀਆਂ ਭੁੱਲ-ਭੁਲਾਈਆਂ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਮੈਂ ਗੁਪਤ ਸਥਾਨ ਚੁੰਡਣਾਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ, ਉਹ ਸਥਾਨ ਜਿਥੇ ਆਤਮਾ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਹੀ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਨਿਸਲ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਢਿੱਲਾ ਛੱਡਦਾ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਸਾਹ ਬਾਹਰ ਕੱਢਦਾ ਹਾਂ, ਅੰਦਰ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਸਾਹ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਦੇਖਦਾ ਹਾਂ ਜਿਥੋਂ ਮੇਰੀ ਚੇਤਨਤਾ ਦਾ ਅੰਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਸਾਹ ਲੈਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਉਸ ਦਾ ਹੀ ਧਿਆਨ ਰਖਦਾ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਉਸ ਇੱਛਾ ਨੂੰ ਚੁੰਡਦਾ ਹਾਂ ਜਿਸ ਨਾਲ ਮੈਂ ਇਹ ਸਰੀਰ ਛੱਡ ਸਕਦਾ ਹਾਂ, ਧਾਰਣ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਉਸ ਇੱਛਾ ਨੂੰ ਚੁੰਡਦਾ ਹਾਂ ਜੋ ਮੇਰੇ ਹਰ ਸ੍ਰਾਸ ਨੂੰ ਲੈਣ ਤੇ ਛੱਡਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਸ੍ਰਾਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਇੱਛਾ ਦੇ ਅਧੀਨ ਦੇਖਦਾ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਜਦੋਂ ਚਾਹਾਂ ਸਾਹ ਬੰਦ ਕਰ ਸਕਾਂ, ਸਾਹ ਮੇਰੀ ਇੱਛਾ ਦਾ ਹੀ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਸ੍ਰਾਸਾਂ ਦਾ ਸਫਰ ਅੰਦਰ ਲੈਂਦਾ ਬਾਹਰ ਕੱਢਦਾ ਤਹਿ ਕਰੀ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਦੀ ਧੜਕਨ ਸੁਣਦਾ ਹਾਂ ਤੇ ਉਸ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਨੂੰ ਲੱਭਦਾ ਹਾਂ ਜਿਥੋਂ ਦਿਲ ਦੀ ਹਰ ਧੜਕਨ ਮੇਰੀ ਇੱਛਾ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਹੀ ਕਿਰਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਚੇਤਨਤਾ ਦੇ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਮੈਂ ਜੀਵਨਜੋਤੀ ਹਾਂ ਜੋ ਇਸ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹੈ, ਜੋ ਜੀਵਤ ਹੈ, ਚੇਤਨ ਹੈ। ਦਿਲ ਦੀ ਹਰ ਧੜਕਨ ਇੱਛਾ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਕਿਰਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਕ ਮਿੰਟ ਵਿਚ ਦਿਲ ਦੀ ਧੜਕਣ ਬੰਦ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਜੀਵਨ ਦਾ ਸੰਚਾਲਕ ਹਾਂ, ਇਸ ਸਰੀਰ ਦਾ ਸੰਚਾਲਕ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਸ੍ਰਾਸ ਅੰਦਰ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ, ਬਾਹਰ ਕੱਢਦਾ ਹਾਂ, ਮੇਰੀ ਇੱਛਾ ਸ਼ਕਤੀ ਹਰ ਸ੍ਰਾਸ ਨਾਲ ਅੰਦਰ ਆਉਂਦੀ ਤੇ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਦੀ ਹੈ। ਮੇਰੀ ਇੱਛਾ ਸ਼ਕਤੀ ਹੀ ਸ੍ਰਾਸਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨੂੰ ਚਲਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ ਲਈ ਗੁਣਾਂ (ਰਜੇ, ਤਮੇ ਤੇ ਸਤੋ ਗੁਣ) ਦੀਆਂ ਹੱਦਾਂ ਪਾਰ ਕਰਨੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ, ਮੇਰੇ ਲਈ ਉਤਕ੍ਰਿਸ਼ਟਤਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਮੈਂ ਕੇਵਲ ਇਹ ਸਰੀਰ ਨਹੀਂ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਇਸ ਸਰੀਰ ਦਾ ਸੰਚਾਲਕ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਕੇਵਲ ਸ੍ਰਾਸ ਨਹੀਂ ਹਾਂ, ਮੇਰੀ ਇੱਛਾ ਸ਼ਕਤੀ ਸ੍ਰਾਸ ਦੀ ਸੰਚਾਲਕ ਹੈ, ਮੈਂ ਗਿਆਨ ਇੰਦਰੇ ਨਹੀਂ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਚੇਤਨਤਾ ਹਾਂ, ਮੈਨੂੰ ਗਿਆਨ ਇੰਦਰਿਆਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੀ ਅਨੁਭਵ ਲੈ ਸਕਦਾ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਅਨੰਤ ਦੇ ਘਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਪਦਾਰਥ ਨਹੀਂ ਹਾਂ, ਮੈਨੂੰ ਜਲਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਮੈਂ ਆਪ ਅੱਗ ਦੀ ਇਕ ਲਾਟ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਸੰਪੂਰਨ ਲਾਟ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਨਹੀਂ ਹਾਂ, ਇਹ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਮੇਰੀ ਇੱਛਾ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਹੈ, ਮੇਰੀ ਜੋਤ ਤੋਂ ਜੀਵਨ ਜੋਤ ਹੈ, ਮੈਂ ਜੋਤੀ ਹਾਂ -

ਮਨ ਤੂੰ ਜੋਤਿ ਸਰੂਪੁ ਹੈ ਆਪਣਾ ਮੂਲੁ ਪਛਾਣੁ॥

ਮਨ ਹਰਿ ਜੀ ਤੇਰੈ ਨਾਲਿ ਹੈ ਗੁਰਮਤੀ ਰੰਗੁ ਮਾਣੁ॥

ਪੰਨਾ - 441

ਮੈਂ ਇਕ ਸ਼ਕਤੀ ਹਾਂ, ਜੀਵਨ ਹਾਂ ਮੈਂ ਉਹ ਚੇਤਨਤਾ ਹਾਂ ਜੋ ਅਨੰਤਤਾ ਦੇ ਦੇ ਇਕ ਸਿਰੇ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਦੂਸਰੇ ਸਿਰੇ ਤਕ ਪਸਰੀ ਹੋਈ ਹੈ -

*ਜਿਸੀ ਜਮਾਨ ਕੇ ਬਿਖੈ ਸਮੱਤਿ ਏਕ ਜੋਤ ਹੈ॥
ਨ ਘਾਟ ਹੈ ਨ ਬਾਢ ਹੈ, ਨ ਘਾਟਿ ਬਾਢਿ ਹੋਤ ਹੈ॥
ਨ ਹਾਨ ਹੈ ਨ ਬਾਨ ਹੈ, ਸਮਾਨ ਰੂਪ ਜਾਨੀਐ॥
ਮਕੀਨ ਅੰ ਮਕਾਨ ਅਪ੍ਰਮਾਨ ਤੇਜ ਮਾਨੀਐ॥*

ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ

ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਸੰਪੂਰਨ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਲ ਅਭੇਦ ਹਾਂ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਸਬੰਧ ਸਰੀਰ ਨਾਲ ਵਿੱਲਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਮੇਰੇ ਮਨ ਚਿਤ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਉਠਦਾ ਹੈ 'ਮੈਂ ਹਾਂ', ਇਹ ਕੌਣ ਹੈ ਜੋ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹੈ? ਮੈਂ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਦੇਖਾਂ ਤਾਂ ਸਹੀ ਇਹ ਕੌਣ ਹੈ? ਮੈਂ ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਦੀ ਤਹਿ ਤਕ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਦੇਖਾਂ ਤਾਂ ਸਹੀ। ਮੇਰੇ ਬੋਲਣ ਦੇ ਅੰਗ ਬਿਲਕੁਲ ਨਿਸਲ ਹਨ ਉਹ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਰਹੇ, ਉਹ ਨਹੀਂ ਬੋਲ ਰਹੇ। ਜੇ 'ਮੈਂ ਹਾਂ' ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਉਠਦਾ ਹੈ ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਨਾਲ ਮੇਰਾ ਦਿਮਾਗ ਚੇਤਨ ਹੋ ਕੇ ਸੋਚਦਾ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਦਿਮਾਗ ਕੇਵਲ ਇਕ ਕੰਪਿਊਟਰ ਦੀ ਭਾਂਤੀ ਹੈ, ਮੇਰੀ ਬੁੱਧੀ ਮੇਰੀ ਇੱਛਾ ਸ਼ਕਤੀ ਤੋਂ ਇਕ ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ ਦੀ ਝਰਨਾਹਟ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਮੈਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਨਹੀਂ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਹਾਂ, ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਹਾਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਵੀ ਮੈਂ ਹਾਂ। ਚੇਤਨਤਾ ਦੇ ਇਸ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਇੱਛਾ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਇਹ ਝਰਨਾਹਟ ਭੇਜੋ ਕਿ ਮੈਂ ਹਾਂ, ਅਨੰਤਤਾ ਦੇ ਇਕ ਸਿਰੇ ਤੋਂ ਦੂਸਰੇ ਸਿਰੇ ਤਕ ਮੈਂ ਨਾਸ਼ ਰਹਿਤ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਅਨਾਮਕ ਹਾਂ, (ਨਾਮ ਠਾਮ ਨ ਜਾਤ ਜਾਕਰ ਰੂਪ ਰੰਗ ਨ ਰੇਖ) ਮੇਰੀ ਕੋਈ ਸ਼ਕਲ ਨਹੀਂ, ਮੇਰੀ ਕੋਈ ਆਯੂ ਨਹੀਂ, ਮੇਰਾ ਕੋਈ ਆਕਾਰ ਨਹੀਂ, ਮੇਰਾ ਕੋਈ ਦਾਇਰਾ ਨਹੀਂ, ਮੈਨੂੰ ਭੁੱਖ ਨਹੀਂ, ਪਿਆਸ ਨਹੀਂ, ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਹਰਖ ਨਹੀਂ, ਸੋਗ ਨਹੀਂ, ਮੈਂ ਉਹ ਹਾਂ, ਮੈਨੂੰ ਸ਼ਬਦਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਵੀ ਚੇਤਨਤਾ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਉਤੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਹੋ ਜਾਵੇ ਉਸ ਦੀ ਅਪਾਰ ਚੇਤਨਤਾ ਮੇਰੀ ਚੇਤਨਤਾ ਨੂੰ ਛੋਹ ਜਾਵੇ ਤੇ ਉਹ ਛੋਹ ਮੈਨੂੰ ਚੁੱਕ ਕੇ ਅਸੀਮਤਾ ਤਕ ਲੈ ਜਾਵੇ, ਮੈਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਲ ਇਕ ਹੋ ਜਾਵਾਂ ਤੇ ਉਸੇ ਚੁਪ ਵਿਚ ਅਸੀਮਤਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਿਚ ਹੀ ਸਮਾਇਆ ਰਹਾਂ, ਉਸ ਚੁੱਪ ਦਾ ਅਨੰਦ ਮਾਣਦਾ ਰਹਾਂ। (ਮੇਰਾ ਮੈਂ ਭਾਵ ਭੀ ਅਭਾਵ ਹੋ ਜਾਵੇ ਮੈਂ ਓਹ ਹੋ ਜਾਵਾਂ ਓਹ ਹੋ ਜਾਵੇ) ਇਸ ਸ਼ਾਂਤਮਈ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਸਦਾ ਨਿਵਾਸ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਅੰਦਰ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ, ਇੱਛਾ ਸ਼ਕਤੀ ਅੰਤਰ ਚੁੱਪ ਵਿਚ ਨਿਵਾਸ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਆਪਣੇ ਸ੍ਰਾਸਾਂ ਲਈ ਸੁਚੇਤ ਹੋਵੋ, ਸਰੀਰ ਲਈ ਸੁਚੇਤ ਹੋਵੋ, ਤੁਹਾਡੀ ਚੇਤਨਤਾ ਚੁੱਪ ਦੀ ਡੂੰਘਾਈ ਵਿਚੋਂ ਆ ਰਹੀ ਹੈ, ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਆਉਂਦੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰੋ, ਉਹ ਡੂੰਘਾਈ ਉਹ ਘਰ ਜਿਥੇ ਤੁਸੀਂ ਗਏ ਸੀ ਜਿਥੇ ਤੁਹਾਡੀ ਸੁਰਤ ਤੁਹਾਨੂੰ ਲੈ ਗਈ ਸੀ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੁਹਾਡੇ ਤੇ ਮਿਹਰ ਕਰੇ।

□ □ □ □ □ □ □

(ਪੰਨਾ 40 ਦੀ ਬਾਕੀ)

ਸੱਸੀ ਦੇ ਪਾਸ ਦੂਰ ਤੋਂ ਆਇਆ ਰਾਹੀ ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਮ ਪੁਨੂੰ ਸੀ ਆਪਣੇ ਸਾਰੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਭੁਲਾ ਕੇ, ਉਹ ਉਥੇ ਹੀ ਰਹਿਣ ਲਗ ਗਿਆ। ਜਦੋਂ ਉਸ ਦੇ ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆ ਕੇ ਪੁਨੂੰ ਨੂੰ ਰਾਤ ਨੂੰ ਮਦਹੋਸ਼ ਕਰਕੇ ਉਠਾਂ ਤੇ ਬਿਠਾ ਕੇ ਇਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਮਾਰੂਥਲ ਲੰਘ ਕੇ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਲੈ ਆਂਦਾ। ਸੱਸੀ ਤੜਫ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿਚ ਅੱਗ ਵਰਗੇ ਤਪਦੇ ਮਾਰੂਥਲ ਵਿਚ ਪੁਨੂੰ ਨੂੰ ਭਾਲਦੀ ਫਿਰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਪੁਨੂੰ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਉਸ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸੁਣਦੀ। ਉੱਥੇ ਉਸ ਦੇ ਕੰਨਾਂ ਨੂੰ ਭੁਚੱਕਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਪਰਤਵੀ ਆਵਾਜ਼ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਆਪਣੀ ਹੀ ਅਵਾਜ਼ ਉਸ ਨੂੰ ਮੁੜ ਕੇ ਸੁਣਾਈ ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਹੀ ਤੇਜ਼ ਗਰਮੀ ਨਾ ਸਹਾਰਦੀ ਹੋਈ, ਪਿਆਸ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਤ੍ਰਿਖਾ ਬੁਝਾਉਣ ਲਈ ਪਾਣੀ-ਪਾਣੀ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦੀ, ਪੁਨੂੰ-ਪੁਨੂੰ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਉਸ ਦਾ ਜੀਵਨ ਸੀ, ਉਸ ਬਿਨਾਂ ਉਹ ਜਿਉਂਦੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰਹਿ ਸਕਦੀ। ਉਹ ਤੜਫ-ਤੜਫ ਕੇ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰੇ ਨੂੰ ਹਾਕਾਂ ਮਾਰਦੀ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਗਈ। ਇਹ ਇਕ ਦੁਨਿਆਵੀ ਆਸ਼ਕਾਂ ਦਾ ਹਾਲ ਹੈ ਪਰ ਜੋ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸੇਵਕ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਪਿਆਰ ਕਿੰਨਾਂ ਸਵੱਛ ਅਤੇ ਆਕਰਸ਼ਣ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਪਿਆਰੇ ਤੋਂ ਸਦਾ ਹੀ ਕੁਰਬਾਨ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ-

*ਭਵਰੈ ਵਾਸੁ ਵਿਣਾਸੁ ਹੈ ਫਿਰਦਾ ਫੁਲਵਾੜੀ।
ਜਲੈ ਪਤੰਗੁ ਨਿਸੰਗੁ ਹੋਇ ਕਰਿ ਅਖਿ ਉਘਾੜੀ।
ਮਿਰਗ ਨਾਦਿ ਬਿਸਮਾਦੁ ਹੋਇ ਫਿਰਦਾ ਓਜਾੜੀ।
ਕੁੰਡੀ ਫਾਥੇ ਮਛ ਜਿਉ ਰਸਿ ਜੀਉ ਵਿਗਾੜੀ।
ਹਾਥਣਿ ਹਾਥੀ ਫਾਹਿਆ ਦੁਖ ਸਹੈ ਦਿਗਾੜੀ।
ਪੀਰ ਮੁਰੀਦਾ ਪਿਰਹੜੀ ਲਾਇ ਨਿਜ ਘਰਿ ਤਾੜੀ।*

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, 27/3

ਅਤੇ ਮੁਰੀਦ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤ ਦਾ ਨਕਸ਼ਾ ਖਿਚਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਆਪ ਪੰਛੀਆਂ ਦੀਆਂ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਦੇ ਕੇ ਇਸ ਪਿਆਰ ਦੇ ਜਜ਼ਬੇ ਨੂੰ ਹੋਰ ਪ੍ਰਤੱਖ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਚਕੋਰ ਦੀ ਚੰਦ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤ ਹੈ, ਰਾਤ ਹੁੰਦੇ ਹੀ ਉਹ ਚੰਦ ਵਲ ਦੇਖਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਚੰਦ ਚੜ੍ਹਦੇ ਤੋਂ ਛਿਪਦੇ ਵਲ ਚਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਕ ਸਕਿੰਟ ਵੀ ਉਹ ਅੱਖ ਨਹੀਂ ਝਮਕਦਾ ਮਤਾਂ ਅੱਖੋਂ ਓਹਲੇ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਉਸ ਦੀ ਗਰਦਨ ਮੁੜ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਪਰ ਉਹ ਆਪ ਨਹੀਂ ਮੁੜਦਾ। ਚਕਵੀ ਦਿਨ ਵਿਚ ਸੂਰਜ ਵਲ ਦੇਖਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਕਮਲ ਦਾ ਪਿਆਰ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਹੈ, ਪਾਣੀ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਸੁਕ ਕੇ ਸੜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਮੋਰ ਤੇ ਬਬੀਹੇ ਬਦਲਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਬੋਲਦੇ ਹਨ, ਪਤੀਵਰਤਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਅਤੇ ਪਤੀ ਦਾ ਪਿਆਰ ਬਹੁਤ ਉਚਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਮਾਂ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੁਰੀਦ ਦਾ ਪਿਆਰ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਸਦਾ ਹੀ ਨਿਭਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ -

*ਚੰਦ ਚਕੋਰ ਪਰੀਤ ਹੈ ਲਾਇ ਤਾਰ ਨਿਹਾਲੇ।
ਚਕਵੀ ਸੂਰਜ ਹੇਤ ਹੈ ਮਿਲਿ ਹੋਨਿ ਸੁਖਾਲੇ।
ਨੇਹੁ ਕਵਲ ਜਲ ਜਾਣੀਐ ਖਿੜਿ ਮੁਹ ਵੇਖਾਲੇ।
ਮੋਰ ਬਬੀਹੇ ਬੋਲਦੇ ਵੇਖਿ ਬਦਲ ਕਾਲੇ।
ਨਾਰਿ ਭਤਾਰ ਪਿਆਰੁ ਹੈ ਮਾਂ ਪੁਤ ਸਮੁਾਲੇ।
ਪੀਰ ਮੁਰੀਦਾ ਪਿਰਹੜੀ ਓਹੁ ਨਿਬਹੈ ਨਾਲੇ॥*

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਰ 27/4

□ □ □ □ □ □ □

'ਚਲਦਾ'

ਅਗੰਮ ਅਗੋਚਰ ਦਾ ਮਾਰਗ

ਸੰਤ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ
ਬਾਨੀ ਤੇ ਮੁਖੀ ਵਿ. ਗੁ. ਰੂ. ਮਿਸ਼ਨ।

ਸਤਿ ਪੁਰਖ

ੴ ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਨਿਰਭਉ ਨਿਰਵੈਰੁ
ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ ਅਜੂਨੀ ਸੈਭੰ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ॥
ਜਪੁ॥ ਆਦਿ ਸਚੁ ਜੁਗਾਦਿ ਸਚੁ॥
ਹੈ ਭੀ ਸਚੁ ਨਾਨਕ ਹੋਸੀ ਭੀ ਸਚੁ॥

ਅਗੰਮ ਅਗੋਚਰ ਦਾ ਮਾਰਗ ਜੋ ਗੁਰਬਾਣੀ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦਿਆਂ ਪਹਿਲਾ ਹਿੱਸਾ ਪੁਸਤਕ ਲਿਖੀ ਜਾ ਚੁਕੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ -

ਦੁਖ ਦਰਵਾਜਾ ਰੋਹੁ ਰਖਵਾਲਾ
ਆਸਾ ਅੰਦੇਸਾ ਦੁਇ ਪਟ ਜੜੇ॥ ਪੰਨਾ - 877

ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਬਹੁਤ ਹੀ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਹੁਣ ਉਸ ਤੋਂ ਅਗਲੇ ਪਵਿੱਤਰ ਸਿਧਾਂਤਕ ਵਾਕ ਬਾਰੇ (ਅਲਪ ਬੁੱਧੀ ਸਹਿਤ) ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।

ਮਾਇਆ ਜਲੁ ਖਾਈ ਪਾਣੀ ਘਰੁ ਬਾਧਿਆ
ਸਤ ਕੈ ਆਸਣਿ ਪੁਰਖੁ ਰਹੈ॥ ਪੰਨਾ - 877

ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਤਿ ਦੇ ਆਸਣ ਉਪਰ ਜੋ ਪੁਰਖ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਬਾਰੇ ਸਾਨੂੰ ਕੁਝ ਜਾਣ ਪਛਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਾਰੇ ਕਹਿਣਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਐਨਾ ਵੱਡਾ ਹੈ ਕਿ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਅੰਦਰ ਗੁਰੂ ਮਾਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ -

ਕਿਵ ਕਰਿ ਆਖਾ ਕਿਵ ਸਾਲਾਹੀ ਕਿਉ ਵਰਨੀ ਕਿਵ ਜਾਣਾ॥
ਨਾਨਕ ਆਖਣਿ ਸਭੁ ਕੋ ਆਖੈ ਇਕਦੁ ਇਕੁ ਸਿਆਣਾ॥

ਪੰਨਾ - 4

ਉਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਅਨੇਕਾਂ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੇ ਪੀਰਾਂ ਪੈਗੰਬਰਾਂ, ਔਲੀਆਂ, ਦੇਵਤਿਆਂ, ਰਿਸ਼ੀਆਂ-ਮੁਨੀਆਂ ਸਭ ਸਿਆਣਿਆਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਕਿਹਾ ਵੀ ਹੈ ਪਰ ਕੋਈ ਵੀ ਉਸ ਬੇਅੰਤ ਬਾਰੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਐਡਾ ਵੱਡਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਕਿਤੇ ਵੀ ਕੋਈ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਉਸਨੂੰ ਬੇਅੰਤ ਆਖਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਉਸ ਨੂੰ infinity ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਬੇਅੰਤ ਦਾ ਕਦੇ ਵੀ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਆਖਣ ਨੂੰ ਤਾਂ ਸਭ ਆਖ ਰਹੇ ਹਨ ਇਕ ਤੋਂ ਇਕ ਸਿਆਣਾ ਹੈ, ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥ ਹਨ ਉਹ ਵੀ ਆਖ ਰਹੇ ਹਨ, ਜਿੰਨੀ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤਕ ਸਾਇੰਸ ਹੈ ਉਹ ਵੀ ਆਖ ਰਹੀ ਹੈ, ਨਵੀਆਂ ਤੋਂ ਨਵੀਆਂ ਖੋਜਾਂ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਹੀ ਇਸ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਸੋਝੀ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਰੂਪਮਾਨ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਕੋਈ ਵੀ ਸਾਇੰਸਦਾਨ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤਕ ਵਿਦਿਆ ਦਾ ਜਾਣੂੰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਕਿ ਮੈਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣ ਲਿਆ ਹੈ। ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਸਿਆਣਿਆਂ ਨੇ ਜਦੋਂ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਜਾਣ ਲਿਆ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ

ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਪਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਕ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਬੱਚਾ ਬਣ ਗਿਆ ਹਾਂ, ਮੇਰੀ ਵਿਦਿਆ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਅਣਜਾਣ ਬਣਾ ਦਿਤਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਉਸ ਮਹਾਨ ਬਾਰੇ ਸੋਚਦਾ ਹਾਂ ਮੈਨੂੰ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਬਿਲਕੁਲ ਅਣਜਾਣ ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਵੀ ਇਥੇ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ -

ਸੋਈ ਅਜਾਣੁ ਕਰੈ ਮੈ ਜਾਨਾ ਜਾਨਣਹਾਰੁ ਨ ਛਾਨਾ ਰੇ॥
ਪੰਨਾ - 382

ਬੇਅੰਤ ਨੂੰ ਜਾਨਣਾ ਮਨੁੱਖੀ ਸੂਝ ਦਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ, ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਜੋ ਗਿਆਨ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਡਾਰੀ ਆਤਮ ਮੰਡਲ ਤਕ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਉਹ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਤੋਂ ਉਪਰ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਪਰ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਅਜਿਹੀ ਸੂਝ ਪ੍ਰਦਾਨ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਉਹ ਸੂਝ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਹ ਉਸ ਸਤਿ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਪਛਾਣਣ ਦੇ ਕਾਬਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਫੁਰਮਾਨ ਆਉਂਦਾ ਹੈ-

ਕਹਿ ਕਬੀਰ ਬੁਧਿ ਹਰਿ ਲਈ ਮੇਰੀ ਬੁਧਿ ਬਦਲੀ ਸਿਧਿ ਪਾਈ॥
ਪੰਨਾ - 339

ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਵੀ ਆਉਂਦਾ ਹੈ -

ਤਿਥੈ ਘੜੀਐ ਸੁਰਤਿ ਮਤਿ ਮਨਿ ਬੁਧਿ॥
ਤਿਥੈ ਘੜੀਐ ਸੁਰਾ ਸਿਧਾ ਕੀ ਸੁਧਿ॥ ਪੰਨਾ - 8

ਇਸ ਨੂੰ ਆਤਮ ਵਿਸ਼ਾਇਣੀ ਬੁੱਧੀ ਵੀ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਘਾਲ ਕਮਾਈ ਕਰਦਿਆਂ, ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਅਰਾਧਨਾ ਕਰਦਿਆਂ, ਸੇਵਾ ਸਿਮਰਨ ਰਾਹੀਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਦਇਆ ਨਾਲ ਦਿਬਜ ਸੂਝ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਤਾਂ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਪਸਾਰੇ ਨੂੰ ਜਾਨਣਾ ਅਤਿ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਆਪ ਹੀ ਜਾਣਦੇ ਹਨ। ਸਖਤ ਘਾਲ ਕਮਾਈ ਪਿਛੋਂ ਸਾਧਕ ਨੂੰ ਇਹ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹਾਂ, ਮੇਰਾ ਕੋਈ ਵੀ ਵਜੂਦ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਭੁਲੇਖਾ ਹੈ, ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਮਾਇਕ ਛਲਾਵਾ ਹੈ, ਇਹ ਹਉਮੈ ਦੀ ਸੂਝ ਹੈ, ਜੋ ਆਪਣੇ ਨੂੰ ਕੁਝ ਬਣਾ ਕੇ ਵਖਰਾ ਰਖਦੀ ਹੈ ਪਰ ਜਦੋਂ ਹਉਮੈ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਵੇਲੇ 'ਮੈਂ ਭਾਵ' ਪੂਰਨ ਤੌਰ ਤੇ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੇਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਥੇ ਹਰ ਥਾਂ ਉਤੇ ਇਹ ਪ੍ਰਮ ਸਤਿ ਹੀ ਪਰੀਪੂਰਨ ਹੈ, ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਜਾਨਣਾ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ, ਆਪਣੀ ਵਖਰੀ ਹੋਂਦ ਜਾਣਦਿਆਂ, ਜਾਨਣਾ, ਬੁਝਣਾ ਅਤਿ ਕਠਨ ਕਾਰਜ ਹੀ ਨਹੀਂ ਪ੍ਰੰਤੂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੰਭਵ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਸਮੁੰਦਰ ਦੀ ਗਹਿਰਾਈ ਨਾਪਣ ਵਾਸਤੇ ਅਸੀਂ ਸੌ ਕੁਇੰਟਲ ਨਮਕ ਦਾ ਡਲਾ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਦੇਈਏ, ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਵਾਪਸ ਆ ਕੇ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦਸਣਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਨੇ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਕੇ ਸਮੁੰਦਰ ਦਾ ਰੂਪ

ਹੀ ਬਣ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਸੋ ਇਸ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ -

ਕਿਵ ਕਰਿ ਆਖਾ ਕਿਵ ਸਾਲਾਹੀ ਕਿਉ ਵਰਨੀ ਕਿਵ ਜਾਣਾ॥
ਨਾਨਕ ਆਖਣਿ ਸਭੁ ਕੋ ਆਖੈ ਇਕ ਦੂ ਇਕ ਸਿਆਣਾ॥
ਵਡਾ ਸਾਹਿਬੁ ਵਡੀ ਨਾਈ ਕੀਤਾ ਜਾ ਕਾ ਹੋਵੈ॥
ਨਾਨਕ ਜੇ ਕੋ ਆਪੋ ਜਾਣੈ ਅਗੈ ਗਇਆ ਨ ਸੋਹੈ॥

ਪੰਨਾ - 4

ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਬੇਅੰਤ ਹੈ, ਅਜਕਲ੍ਹ ਦੀਆਂ ਖੋਜਾਂ ਕਿਸੇ ਸਿੱਟੇ ਤੇ ਨਹੀਂ ਪੁਜਦੀਆਂ। ਬੇਅੰਤ ਸਦਾ ਹੀ ਬੇਅੰਤ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਉਸ ਦੀ ਪੂਰਨਤਾ ਦੀ ਕੋਈ ਹਦ ਨਹੀਂ ਮਿਥੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। Infinity ਦਾ ਨਾ ਆਦਿ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਨ ਅੰਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਿਰਫ ਬੇਅੰਤ ਹੀ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹੈ -

ਏਹੁ ਅੰਤੁ ਨ ਜਾਣੈ ਕੋਇ॥ ਬਹੁਤਾ ਕਹੀਐ ਬਹੁਤਾ ਹੋਇ॥
ਵਡਾ ਸਾਹਿਬੁ ਉਚਾ ਥਾਉ॥ ਉਚੇ ਉਪਰਿ ਉਚਾ ਨਾਉ॥
ਏਵਡੁ ਉਚਾ ਹੋਵੈ ਕੋਇ॥ ਤਿਸੁ ਉਚੇ ਕਉ ਜਾਣੈ ਸੋਇ॥
ਜੇਵਡੁ ਆਪਿ ਜਾਣੈ ਆਪਿ ਆਪਿ॥ ਨਾਨਕ ਨਦਰੀ ਕਰਮੀ ਦਾਤਿ॥

ਪੰਨਾ - 5

ਉਸ ਨੂੰ ਬੇਅੰਤ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੇਵ ਦਾਨਵ, ਬ੍ਰਹਮੇ, ਇੰਦਰ ਆਦਿ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਜਿੰਨੇ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਕਿਤੇ ਵੱਧ ਹੋਰ ਹੋ ਜਾਣ ਤਾਂ ਵੀ ਉਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਸੰਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕੋਈ ਕਹਿ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਜਿੰਨਾ ਭਾਉਂਦਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਹੋਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਕੋਈ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਉਸ ਬਾਰੇ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਉਹ ਮੂਰਖਾਂ ਸਿਰ ਮੂਰਖ ਹੈ, ਮਹਾਂ ਮੂਰਖ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਅਮਿਤ ਨੂੰ ਮਿਤ ਵਿਚ ਘੋਰਨ ਦਾ ਦਾਹਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ-

ਕੇਤੇ ਆਖਹਿ ਆਖਣਿ ਪਾਹਿ॥
ਕੇਤੇ ਕਹਿ ਕਹਿ ਉਠਿ ਉਠਿ ਜਾਹਿ॥
ਏਤੇ ਕੀਤੇ ਹੋਰਿ ਕਰੇਹਿ॥
ਤਾ ਆਖਿ ਨ ਸਕਹਿ ਕੇਈ ਕੇਇ॥
ਜੇਵਡੁ ਭਾਵੈ ਤੇਵਡੁ ਹੋਇ॥
ਨਾਨਕ ਜਾਣੈ ਸਾਚਾ ਸੋਇ॥
ਜੇ ਕੋ ਆਖੈ ਬੋਲੁ ਵਿਗਾੜੁ॥
ਤਾ ਲਿਖੀਐ ਸਿਰਿ ਗਾਵਾਰਾ ਗਾਵਾਰੁ॥

ਪੰਨਾ - 6

ਗੁਰੂ ਦਸਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਜੀ ਅਕਾਲ ਉਸਤਤ ਵਿਚ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ -

ਨਹੀ ਜਾਨ ਜਾਈ ਕਛੁ ਰੂਪ ਰੇਖੰ॥
ਕਹਾਂ ਬਾਸ ਤਾਕੋ ਫਿਰੈ ਕੌਨ ਭੇਖੰ॥
ਕਹਾਂ ਨਾਮ ਤਾਕੋ ਕਹਾ ਕੈ ਕਹਾਵੈ॥
ਕਹਾ ਮੈ ਬਖਾਨੋ ਕਹੋ ਮੈ ਨ ਆਵੈ॥

ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ

ਉਹ ਨਾ ਕਿਸੇ ਜੰਤਰ ਵਸ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਹੀ ਤਾਂਤਰਿਕ ਸਾਧਨ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਮੰਤਰ ਸ਼ਕਤੀ ਉਸਨੂੰ ਵਸ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥ ਇਹ ਭੀ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਭੀ ਨਹੀਂ, ਨਿਖੇਧਾਤਮਕ ਬਿਰਤੀ ਵਰਤਦੇ ਵੀ ਬੇਵਸ ਹਨ। ਕਰਮ ਧਰਮ ਰਾਹੀਂ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਪੈ ਚੁੱਕੇ ਭਰਮ ਦੀ ਚਿਤਵਣਾ ਮੁਤਾਬਿਕ ਉਸ ਦਾ ਬਿਆਨ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਪਰੀਪੂਰਨ ਜੋਤ ਬਾਰੇ ਉਹ ਪਰਮ ਸ਼ਕਤੀ ਆਪ ਹੀ ਜਾਣ ਸਕਦੀ ਹੈ

ਜਿਵੇਂ ਕਿ -

ਨਾ ਜੰਤ੍ਰੁ ਮੈ ਨ ਤੰਤ੍ਰੁ ਮੈ ਨ ਮੰਤ੍ਰੁ ਬਸ ਆਵਈ॥
ਪੁਰਾਨ ਔ ਕੁਰਾਨ ਨੇਤਿ ਨੇਤਿ ਕੈ ਬਤਾਵਈ॥
ਨ ਕਰਮ ਮੈ ਨ ਧਰਮ ਮੈ ਨ ਭਰਮ ਮੈ ਬਤਾਈਐ॥
ਅਗੰਜ ਆਦਿ ਦੇਵ ਹੈ ਕਹੋ ਸੁ ਕੈਸੇ ਪਾਈਐ॥
ਜਿਮੀ ਜਮਾਨ ਕੇ ਬਿਖੈ ਸਮੱਸਤ ਏਕ ਜੋਤ ਹੈ॥
ਨ ਘਾਟ ਹੈ ਨ ਬਾਢ ਹੈ ਨ ਘਾਟ ਬਾਢ ਹੋਤ ਹੈ॥
ਨ ਹਾਨਿ ਹੈ ਨ ਬਾਨਿ ਹੈ ਸਮਾਨ ਰੂਪ ਜਾਨੀਐ॥
ਮਕੀਨ ਔ ਮਕਾਨ ਅਪ੍ਰਮਾਨ ਤੇਜ ਮਾਨੀਐ॥

ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ

ਸਤਿ ਪੁਰਖ ਅਨਾਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਦਾ ਕੋਈ ਆਦਿ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਨਾਂ ਕੋਈ ਮਾਤਾ ਹੈ, ਨਾ ਪਿਤਾ ਹੈ ਉਹ ਸਦਾ ਅਮਰ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਟੁਕੜੇ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਛੇਦਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਉਸਦਾ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਉਹ ਨਾ ਗਰੀਬ ਹੈ, ਨਾ ਮਹਾਰਾਜਾ ਹੈ, ਆਦਮੀ ਦੀ ਸੁਝ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਹੈ, ਅਗੰਮ ਹੈ, ਅਗੋਚਰ ਹੈ, ਪਵਿੱਤਰ ਹੈ, ਮਹਾਂ ਪਵਿੱਤਰ ਹੈ, ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਵਿਦਿਆ ਦਾ ਦਾਤਾ ਹੈ -

ਨ ਤਾਤ ਹੈ ਨ ਮਾਤ ਹੈ ਅਖਯਾਲ ਅਖੰਡ ਰੂਪ ਹੈ॥
ਅਛੇਦ ਹੈ ਅਭੇਦ ਹੈ ਨ ਰੰਕ ਹੈ ਨ ਰੂਪ ਹੈ॥
ਅਛੇਦ ਹੈ ਅਭੇਦ ਹੈ ਨ ਰੰਕ ਹੈ ਨ ਰੂਪ ਹੈ॥
ਪਰੇ ਹੈ ਪਵਿੱਤ੍ਰੁ ਹੈ ਪੁਨੀਤ ਹੈ ਪੁਰਾਨ ਹੈ॥
ਅਗੰਜ ਹੈ ਅਭੰਜ ਹੈ ਕਰੀਮ ਹੈ ਕੁਰਾਨ ਹੈ॥

ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ

ਗੁਰੂ ਦਸਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਜੀ ਉਸ ਦੀ ਅਨੰਤਤਾ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਕਿਸੇ ਨੇ ਭੇਤ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ। ਸਾਰੇ ਹੀ ਉਸ ਦਾ ਧਿਆਨ ਧਰਦੇ-ਧਰਦੇ ਥੱਕ ਗਏ, ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਏ, ਬ੍ਰਹਮਾ ਵਰਗੇ ਦੇਵਤੇ ਵੀ, ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਇੰਦਰ, ਉਪਇੰਦ੍ਰ, ਵਿਆਮ, ਸੰਤ ਕੁਮਾਰ ਵਰਗੇ ਮਹਾਨ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਉਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਆਖ ਨਹੀਂ ਸਕੇ। ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ ਕਿ-

ਜਨਮ ਜਾਤਾ ਕਰਮ ਗਿਆਤਾ ਧਰਮ ਚਾਰ ਬਿਚਾਰ॥
ਬੇਦ ਭੇਵ ਨ ਪਾਵਈ ਸਿਵ ਰੁਦ੍ਰ ਔ ਮੁਖ ਚਾਰ॥
ਕੋਟ ਇੰਦ੍ਰ ਉਪਇੰਦ੍ਰ ਬਿਆਸਕ ਸਨਕ ਸਨਤ ਕੁਮਾਰ॥
ਗਾਇ ਗਾਇ ਥਕੇ ਸਭੈ ਗੁਨ ਚੌੜਤ ਕੇ ਮੁਖ ਚਾਰ॥
ਆਦਿ ਅੰਤ ਨ ਮਧ ਜਾਕੋ ਭੂਤ ਭਭ ਭਵਾਨ॥
ਸਤ ਦੁਆਪੁਰ ਤ੍ਰਿਤੀਆ ਕਲਜੁਗ ਚਤ੍ਰੁ ਕਾਲ ਪ੍ਰਧਾਨ॥
ਧਿਆਇ ਧਿਆਇ ਥਕੇ ਮਹਾ ਮੁਨਿ ਗਾਇ ਗੰਧ੍ਰਬ ਅਪਾਰ॥
ਹਾਰ ਹਾਰ ਥਕੇ ਸਭੇ ਨਹੀ ਪਾਈਐ ਤਿਹ ਪਾਰ॥
ਨਾਰਦ ਆਦਿਕ ਬੇਦ ਬਿਆਸਕ ਮੁਨੀ ਮਹਾਨ ਅਨੰਤ॥
ਧਿਆਇ ਧਿਆਇ ਥਕੇ ਸਭੈ ਕਰ ਕੋਟ ਕਸਟ ਦੁਰੰਤ॥
ਗਾਇ ਗਾਇ ਥਕੇ ਗੰਧ੍ਰਬ ਨਾਰ ਅਪਛਰ ਅਪਾਰ॥
ਸੋਧ ਸੋਧ ਥਕੇ ਮਹਾਸੁਰ ਪਾਇਓ ਨਹਿ ਪਾਰ॥

ਪੰਨਾ - 200

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਨਿਰਾਕਾਰ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵੀ ਜਾਨਣ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਅਵਸਥਾ ਕੀ ਸੀ? ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਦਾ ਆਦਿ, ਜਗਤ ਦੇ ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਵੀ ਪਹਿਲਾਂ ਜੋ ਸੀ ਉਹ ਵਿਸਮਾਦ ਕਹੀਦਾ ਹੈ। ਵਿਸਮਾਦ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਹੁਕਮ

ਹੈ, ਹੁਕਮੀ ਵਿਸਮਾਦ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਸਮਝ ਵਿਚ ਆ ਜਾਵੇ, ਉਹ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਆਪ ਭਾਵ ਨੂੰ ਮਿਟਾ ਕੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਸਾਰਿਆਂ ਆਸਰਿਆਂ ਤੋਂ ਸੁਤੰਤਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸੱਚ ਸਮਾਐ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਓਹੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਕਹਾ ਸਕਦਾ ਹੈ-

ਆਦਿ ਕਉ ਬਿਸਮਾਦੁ ਬੀਚਾਰੁ ਕਥੀਅਲੇ

ਸੁੰਨ ਨਿਰੰਤਰਿ ਵਾਸੁ ਲੀਆ॥ ਪੰਨਾ - 940

ਹੁਕਮੁ ਬਿਸਮਾਦੁ ਹੁਕਮਿ ਪਛਾਣੈ ਜੀਅ ਜੁਗਤਿ ਸਚੁ ਜਾਣੈ ਸੋਈ॥

ਆਪੁ ਮੇਟਿ ਨਿਰਾਲਮੁ ਹੋਵੈ ਅੰਤਰਿ ਸਾਚੁ ਜੋਗੀ ਕਹੀਐ ਸੋਈ॥

ਪੰਨਾ - 940

ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਨਿਰਗੁਣ ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਜਾਣਦੇ ਹਨ, ਇਹ ਜੀਵ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਸਮੇਂ ਨਾ ਹੀ ਮਾਇਆ ਸੀ, ਨਾ ਹੀ ਇਹ ਜੀਵ ਸੀ, ਇਹ ਸ਼ਿਵ ਤੇ ਸ਼ਕਤੀ ਦੋਨੋਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਨ, ਜਿਥੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੋਂਦ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜਾਣ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਸਤਿ ਪੁਰਸ਼ ਆਪੇ ਹੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਅਨੇਕ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ, ਜਿਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਬੜੇ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਵਰਣਨ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪਣੇ ਨਿਰਗੁਣ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਮਹਿਮਾ ਵਿਚ ਆਪ ਹੀ ਸਥਿਤ ਸਨ, ਉਥੇ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਕੀ ਉਹ ਕਰਦੇ ਸੀ, ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਰੂਪ ਸੀ, ਇਸ ਆਦਿ ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵੀ ਜਾਣ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਆਪ ਹੀ ਜਾਣਦੇ ਸਨ, ਇਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਨੀ ਕਿਸੇ ਤੱਤ ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ, ਕੇਵਲ ਅਨੁਮਾਨ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਅਨੇਕਾਂ ਕਿਸਮ ਦੇ ਭਰਮ ਭੁਲੇਖੇ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸਰਗੁਣ ਸਰੂਪ ਬਾਰੇ ਦਸਦਿਆਂ ਕਾਫੀ ਸੰਕੇਤ ਦਿਤੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਇਸ ਨੂੰ ਇਸ ਹਸਤੀ ਦੀ ਕੁਝ ਸੋਝੀ ਪੈ ਜਾਵੇ ਕਿਉਂਕਿ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ, ਸਮਾਂ, ਸਥਾਨ, ਵਸਤੂ ਦਾ ਵਜੂਦ ਪਿਛੋਂ ਬਣਿਆ ਹੈ। ਸੋ ਉਸ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲੀ ਗੱਲ ਕਰਨੀ, ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਣ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ। ਜਦੋਂ ਇਨਸਾਨੀ ਸੂਝ, ਸੁਧ ਤੇ ਬੁੱਧ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਦੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਦੂਰਦਰਸ਼ੀ ਹੋ ਕੇ ਆਦਿ ਨੂੰ ਦੇਖਦੀਆਂ ਹਨ, ਤਾਂ Time & space ਤਕ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਹੀ ਕੁਝ ਦਸਣ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲੀ ਅਵਸਥਾ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਸਿਸ਼ਟੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕਿਵੇਂ ਹੋਈ? ਉਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਦੋਂ ਸੰਸਾਰ ਵਜੂਦ ਵਿਚ ਆਦਿ ਦੀ ਰੇਖਾ ਤੇ ਸਾਕਾਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ ਉਸ ਬਾਰੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਰਬਾਂ-ਖਰਬਾਂ ਸਾਲ, ਇਕ ਪੰਦੁਕਾਰਾ ਹੀ ਸੀ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਨਾ ਧਰਤੀ ਸੀ ਨਾ ਅਸਮਾਨ ਸੀ, ਕੇਵਲ ਬੇਅੰਤ ਹੁਕਮ ਹੀ ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਨਾ ਦਿਨ ਸੀ, ਨਾ ਰਾਤ ਸੀ, ਨਾ ਚੰਦ ਸੀ, ਨਾ ਸੂਰਜ ਸੀ; ਉਹ ਅਫੁਰ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਸੀ, ਨਾ ਓਦੋਂ ਜੀਵਾਂ ਦੀਆਂ ਚਾਰ ਖਾਣੀਆਂ ਸਨ, ਨਾ ਬਾਣੀਆਂ ਸਨ, ਨਾ ਕੁਝ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਨਾ ਮਰਦਾ ਸੀ, ਨਾ ਅਖੰਡ ਧੁਨ ਸੀ, ਨਾ ਅਸਮਾਨ ਸੀ, ਨਾ ਪਾਤਾਲਾਂ ਅਕਾਸ਼ਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਗਿਣਤੀ

ਸੀ, ਨਾ ਕੋਈ ਸਾਗਰ ਸੀ, ਨਾ ਕੋਈ ਨਦੀ ਸੀ, ਨਾ ਪਾਣੀ ਵਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਨਾ ਉਸ ਸਮੇਂ ਸੁਰਗ ਸੀ, ਨਾ ਨਰਕ ਸੀ, ਨਾ ਮਾਤ ਲੋਕ ਸੀ, ਨਾ ਹੀ ਕਾਲ ਬਣਿਆ ਸੀ, ਨਾ ਕੋਈ ਜੰਮਦਾ ਸੀ, ਨਾ ਮਰਦਾ ਸੀ, ਨਾ ਕੋਈ ਆਉਂਦਾ ਸੀ, ਨਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਨਾ ਹੀ ਬ੍ਰਹਮਾ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ, ਮਹੇਸ਼ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਦੇਵਤਾ ਸੀ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਕੀ ਸੀ? ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਆਪੇ ਆਪ ਸੀ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਆਪ ਹੀ ਜਾਣਦਾ ਸੀ। ਨਾ ਕੋਈ ਨਾਰੀ ਸੀ, ਨਾ ਪੁਰਖ ਸੀ, ਨਾ ਦੁਖ ਸੁਖ ਭੋਗਣ ਵਾਲਾ ਸੀ, ਨਾ ਕੋਈ ਕਰਮ ਭੋਗਣ ਵਾਲਾ ਸੀ, ਨਾ ਕੋਈ ਜਤੀ ਸੀ, ਨਾ ਸਤੀ ਸੀ, ਨਾ ਹੀ ਗੁਫਾਵਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਜੋਗੀ ਸੀ, ਨਾ ਜੰਗਮ ਸੀ, ਨਾ ਨਾਥ ਸੀ, ਨਾ ਕੋਈ ਕਰਮ ਧਰਮ ਸੀ, ਨਾ ਮਾਇਆ ਦਾ ਪਸਾਰਾ ਸੀ। ਸੋ ਉਸ ਸਭ ਕੁਝ ਬਾਰੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ -

ਅਰਬਦ ਨਰਬਦ ਪੁੰਧੁਕਾਰਾ॥

ਧਰਣਿ ਨ ਗਗਨਾ ਹੁਕਮੁ ਅਪਾਰਾ॥

ਨਾ ਦਿਨੁ ਰੈਨਿ ਨ ਚੰਦੁ ਨ ਸੂਰਜੁ ਸੁੰਨ ਸਮਾਧਿ ਲਗਾਇਦਾ॥

ਖਾਣੀ ਨ ਬਾਣੀ ਪਉਣ ਨ ਪਾਣੀ॥

ਓਪਤਿ ਖਪਤਿ ਨ ਆਵਣ ਜਾਣੀ॥

ਖੰਡ ਪਤਾਲ ਸਪਤ ਨਹੀ ਸਾਗਰ ਨਦੀ ਨ ਨੀਰੁ ਵਹਾਇਦਾ॥

ਨਾ ਤਦਿ ਸੁਰਗੁ ਮਛੁ ਪਇਆਲਾ॥

ਦੋਜਕੁ ਭਿਸਤੁ ਨਹੀ ਖੈ ਕਾਲਾ॥

ਨਰਕੁ ਸੁਰਗੁ ਨਹੀ ਜੰਮਣੁ ਮਰਣਾ ਨ ਕੋ ਆਇ ਨ ਜਾਇਦਾ॥

ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸਨੁ ਮਹੇਸੁ ਨ ਕੋਈ॥

ਅਵਰੁ ਨ ਦੀਸੈ ਏਕੋ ਸੋਈ॥

ਨਾਰਿ ਪੁਰਖੁ ਨਹੀ ਜਾਤਿ ਨ ਜਨਮਾ ਨਾ ਕੋ ਦੁਖੁ ਸੁਖੁ ਪਾਇਦਾ॥

ਨਾ ਤਦਿ ਜਤੀ ਸਤੀ ਬਨਵਾਸੀ॥

ਨਾ ਤਦਿ ਸਿਧ ਸਾਧਿਕ ਸੁਖਵਾਸੀ॥

ਜੋਗੀ ਜੰਗਮ ਭੇਖੁ ਨ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋ ਨਾਥੁ ਕਹਾਇਦਾ॥

ਜਪ ਤਪ ਸੰਜਮ ਨਾ ਬ੍ਰਤ ਪੂਜਾ॥

ਨਾ ਕੋ ਆਖਿ ਵਖਾਣੈ ਦੂਜਾ॥

ਆਪੇ ਆਪਿ ਉਪਾਇ ਵਿਗਸੈ ਆਪੇ ਕੀਮਤਿ ਪਾਇਦਾ॥

ਨਾ ਸੁਚਿ ਸੰਜਮੁ ਤੁਲਸੀ ਮਾਲਾ॥

ਗੋਪੀ ਕਾਨੁ ਨ ਗਊ ਗੁੰਆਲਾ॥

ਤੰਤੁ ਮੰਤੁ ਪਾਖੰਡੁ ਨ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋ ਵੰਸੁ ਵਜਾਇਦਾ॥

ਕਰਮ ਧਰਮ ਨਹੀ ਮਾਇਆ ਮਾਖੀ॥

ਜਾਤਿ ਜਨਮੁ ਨਹੀ ਦੀਸੈ ਆਖੀ॥

ਮਮਤਾ ਜਾਲੁ ਕਾਲੁ ਨਹੀ ਮਾਥੈ ਨਾ ਕੋ ਕਿਸੈ ਧਿਆਇਦਾ॥

ਨਿੰਦੁ ਬਿੰਦੁ ਨਹੀ ਜੀਉ ਨ ਜਿੰਦੋ॥

ਨਾ ਤਦਿ ਗੋਰਖੁ ਨ ਮਾਛਿੰਦੋ॥

ਨਾ ਤਦਿ ਗਿਆਨੁ ਧਿਆਨੁ ਕੁਲ ਓਪਤਿ ਨਾ ਕੋ ਗਣਤ ਗਣਾਇਦਾ॥

ਵਰਨ ਭੇਖ ਨਹੀ ਬ੍ਰਹਮਣ ਖੜੀ॥

ਦੇਉ ਨ ਦੇਹਰਾ ਗਊ ਗਾਇਤ੍ਰੀ॥

ਹੋਮ ਜਗ ਨਹੀ ਤੀਰਥਿ ਨਾਵਣੁ ਨਾ ਕੋ ਪੂਜਾ ਲਾਇਦਾ॥

ਨਾ ਕੋ ਮੁਲਾ ਨਾ ਕੋ ਕਾਜੀ॥

ਨਾ ਕੋ ਸੇਖੁ ਮਸਾਇਕੁ ਹਾਜੀ॥

ਰਈਅਤਿ ਰਾਉ ਨ ਹਉਮੈ ਦੁਨੀਆ ਨਾ ਕੋ ਕਹਣੁ ਕਹਾਇਦਾ॥

ਭਾਉ ਨ ਭਗਤੀ ਨਾ ਸਿਵ ਸਕਤੀ॥
 ਸਾਜਨੁ ਮੀਤੁ ਬਿੰਦੁ ਨਹੀ ਰਕਤੀ॥
 ਆਪੇ ਸਾਹੁ ਆਪੇ ਵਣਜਾਰਾ ਸਾਚੇ ਏਹੋ ਭਾਇਦਾ॥
 ਬੇਦ ਕਤੇਬ ਨ ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਸਾਸਤ॥
 ਪਾਠ ਪੁਰਾਣ ਉਦੈ ਨਹੀ ਆਸਤ॥
 ਕਹਤਾ ਬਕਤਾ ਆਪਿ ਅਗੋਚਰੁ ਆਪੇ ਅਲਖੁ ਲਖਾਇਦਾ॥

ਪੰਨਾ - 1036

ਜਦੋਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਭਾਇਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੌਜ ਹੋਈ ਉਸ ਵੇਲੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਆਪ ਹੀ ਪਸਰ ਕੇ ਪਸਾਰਾ ਕੀਤਾ। ਆਪ ਸਾਰਿਆਂ ਰੂਪਾਂ, ਰੰਗਾਂ ਵਿਚ ਹਰ ਥਾਂ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਏਕੰਕਾਰ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਸਮਾਅ ਗਿਆ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ -

ਜਾ ਤਿਸੁ ਭਾਣਾ ਤਾ ਜਗਤੁ ਉਪਾਇਆ॥
 ਬਾਝੁ ਕਲਾ ਆਡਾਣੁ ਰਹਾਇਆ॥
 ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸਨੁ ਮਹੇਸੁ ਉਪਾਏ ਮਾਇਆ ਮੋਹੁ ਵਧਾਇਦਾ॥
 ਵਿਰਲੇ ਕਉ ਗੁਰੁ ਸਬਦੁ ਸੁਣਾਇਆ॥
 ਕਰਿ ਕਰਿ ਦੇਖੈ ਹੁਕਮੁ ਸਬਾਇਆ॥
 ਖੰਡ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਪਾਤਾਲ ਅਰੰਭੇ ਗੁਪਤਹੁ ਪਰਗਟੀ ਆਇਦਾ॥
 ਤਾ ਕਾ ਅੰਤੁ ਨ ਜਾਣੈ ਕੋਈ॥
 ਪੂਰੇ ਗੁਰੁ ਤੇ ਸੋਝੀ ਹੋਈ॥
 ਨਾਨਕ ਸਾਚਿ ਰਤੇ ਬਿਸਮਾਦੀ ਬਿਸਮ ਭਏ ਗੁਣ ਗਾਇਦਾ॥

ਪੰਨਾ - 1036

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਜੋ ਉਤਪਤੀ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਪਸਰਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਸਭ ਕੁਝ ਉਸ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਥਾਂ ਐਸੀ ਨਹੀਂ ਜਿਥੇ ਉਸ ਦੀ ਹੋਂਦ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ -

ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕੇ ਸਗਲੇ ਠਾਉ॥
 ਜਿਤੁ ਜਿਤੁ ਘਰਿ ਰਾਖੈ ਤੈਸਾ ਤਿਨ ਨਾਉ॥
 ਆਪੇ ਕਰਨ ਕਰਾਵਨ ਜੋਗੁ॥
 ਪ੍ਰਭ ਭਾਵੈ ਸੋਈ ਫੁਨਿ ਹੋਗੁ॥
 ਪਸਰਿਓ ਆਪਿ ਹੋਇ ਅਨਤ ਤਰੰਗ॥
 ਲਖੇ ਨ ਜਾਹਿ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕੇ ਰੰਗ॥
 ਜੈਸੀ ਮਤਿ ਦੇਇ ਤੈਸਾ ਪਰਗਾਸ॥
 ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਕਰਤਾ ਅਬਿਨਾਸ॥
 ਸਦਾ ਸਦਾ ਸਦਾ ਦਇਆਲ॥
 ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਨਾਨਕ ਭਏ ਨਿਹਾਲ॥ ਪੰਨਾ - 275

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪ ਸਤਿ ਹਨ, ਆਪ ਸਦੀਵੀ ਹੋਂਦ ਹਨ ਅਤੇ ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਣਾਇਆ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਵਖਰਾ ਨਹੀਂ, ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾ ਵੀ ਉਹ ਆਪ ਹਨ, ਦਿਸਣਹਾਰ ਵੀ ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

ਆਪਿ ਸਤਿ ਕੀਆ ਸਭੁ ਸਤਿ॥
 ਤਿਸੁ ਪ੍ਰਭ ਤੇ ਸਗਲੀ ਉਤਪਤਿ॥
 ਤਿਸੁ ਭਾਵੈ ਤਾ ਕਰੇ ਬਿਸਥਾਰੁ॥
 ਤਿਸੁ ਭਾਵੈ ਤਾ ਏਕੰਕਾਰੁ॥ ਪੰਨਾ - 294

ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਕਥਨ ਕੀਤਾ ਹੈ -

ਆਪੀਨੈ ਆਪੁ ਸਾਜਿ ਆਪੁ ਪਛਾਣਿਆ॥
 ਅੰਬਰੁ ਧਰਤਿ ਵਿਛੋੜਿ ਚੰਦੋਆ ਤਾਣਿਆ॥
 ਵਿਣੁ ਬੰਮਾ ਗਗਨੁ ਰਹਾਇ ਸਬਦੁ ਨੀਸਾਣਿਆ॥
 ਸੂਰਜੁ ਚੰਦੁ ਉਪਾਇ ਜੋਤਿ ਸਮਾਣਿਆ॥
 ਕੀਏ ਰਾਤਿ ਦਿਨੰਤੁ ਚੋਜੁ ਵਿਡਾਣਿਆ॥ ਪੰਨਾ - 1279

ਬੋੜਾ ਦਸਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ, ਅੱਗ ਪਾਣੀ ਤੇ ਹਵਾ ਦੇ ਤੱਤਾਂ ਨੇ ਮਿਲ ਕੇ ਜਗਤ ਰੂਪਮਾਨ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਹੁਕਮ ਦੇ ਅੰਦਰ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਰੱਖਿਆ ਹੈ -

ਜਲੁ ਤਰੰਗੁ ਅਗਨੀ ਪਵਨੈ ਫੁਨਿ
 ਤੈ ਮਿਲਿ ਜਗਤੁ ਉਪਾਇਆ॥
 ਐਸਾ ਬਲੁ ਛਲੁ ਤਿਨ ਕਉ ਦੀਆ
 ਹੁਕਮੀ ਠਾਕਿ ਰਹਾਇਆ॥ ਪੰਨਾ - 1345

ਉਸ ਹੁਕਮ ਤੋਂ ਹੀ ਸਾਰੇ ਆਕਾਰ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਸ ਤੋਂ ਹੀ ਇਹ ਜੀਵ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਸ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਉਚਾ ਨੀਚਾ, ਵਡਿਆਈ, ਛੁਟਿਆਈ ਹੋਈ ਪਰ ਇਹ ਹੁਕਮ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ।

ਹੁਕਮੀ ਹੋਵਨਿ ਆਕਾਰ ਹੁਕਮੁ ਨ ਕਹਿਆ ਜਾਈ॥
 ਹੁਕਮੀ ਹੋਵਨਿ ਜੀਅ ਹੁਕਮਿ ਮਿਲੈ ਵਡਿਆਈ॥

ਪੰਨਾ - 1

ਇਹ ਸਾਰੇ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਵੀ ਅਸੀਂ ਜਾਣ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਉਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਇਕ ਪਵਿੱਤਰ ਮੰਦਰ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ -

ਇਹੁ ਜਗੁ ਸਚੈ ਕੀ ਹੈ ਕੋਠੜੀ ਸਚੇ ਕਾ ਵਿਚਿ ਵਾਸੁ॥
 ਇਕਨਾ ਹੁਕਮਿ ਸਮਾਇ ਲਏ ਇਕਨਾ ਹੁਕਮੇ ਕਰੇ ਵਿਣਾਸੁ॥
 ਪੰਨਾ - 463

ਸੋ ਇਹ ਪ੍ਰਮ ਤੱਤ ਆਪ ਹੀ ਇਕ ਤੋਂ ਅਨੇਕ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਦਿਸ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ -

ਸਗਲੀ ਬਣਤ ਬਣਾਈ ਆਪੇ॥
 ਆਪੇ ਕਰੇ ਕਰਾਏ ਥਾਪੇ॥
 ਇਕਸੁ ਤੇ ਹੋਇਓ ਅਨੰਤਾ ਨਾਨਕ ਏਕਸੁ ਮਾਹਿ ਸਮਾਏ ਜੀਉ॥
 ਪੰਨਾ - 131

ਸੋ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਪਵਨ, ਪਵਨ ਤੋਂ ਜਲ ਤੇ ਫੇਰ ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਸਾਜਿਆ ਗਿਆ, ਹਰ ਥਾਂ ਉਪਰ ਹੀ ਉਸ ਦੀ ਜੋਤ ਸਮਾਈ ਹੋਈ ਹੈ -

ਸਾਚੇ ਤੇ ਪਵਨਾ ਭਇਆ ਪਵਨੈ ਤੇ ਜਲੁ ਹੋਇ॥
 ਜਲ ਤੇ ਤ੍ਰਿਭਵਣੁ ਸਾਜਿਆ ਘਟਿ ਘਟਿ ਜੋਤਿ ਸਮੋਇ॥
 ਪੰਨਾ - 19

ਇਸ ਸਾਰੇ ਪਸਾਰੇ ਵਾਸਤੇ ਕਿੰਨਾ ਸਮਾਂ ਲੱਗਿਆ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਵੀ ਕਹਿਣਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਨੁਸਾਰ ਐਸਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਹੀ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆ ਗਈ। ਉਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵੀ ਕਹਿਣਾ ਬਹੁਤ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ ਪਰ ਆਮ ਸੋਚ ਇਹ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਸੂਖਸ਼ਮ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਈ ਉਪਰੰਤ ਸਥੂਲ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਵੱਖਰੇ-ਵੱਖਰੇ ਆਕਾਰ ਬਣ ਗਏ। ਇਹ ਉਤਪਤੀ ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਹੋਈ,

ਸ਼ਬਦ ਸ਼ਕਤੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਨਾਮ ਸ਼ਕਤੀ ਵੀ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਉਸ ਤੋਂ ਸਾਰੀ ਉਤਪਤੀ ਹੋਈ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ -

**ਉਤਪਤਿ ਪਰਲਉ ਸਬਦੇ ਹੋਵੈ॥
ਸਬਦੇ ਹੀ ਫਿਰਿ ਓਪਤਿ ਹੋਵੈ॥** ਪੰਨਾ - 117

**ਕੀਤਾ ਪਸਾਉ ਏਕੋ ਕਵਾਉ॥
ਤਿਸ ਤੇ ਹੋਏ ਲਖ ਦਰੀਆਉ॥** ਪੰਨਾ - 3

ਏਕ ਕਵਾਵੈ ਤੇ ਸਭਿ ਹੋਆ॥ ਪੰਨਾ - 1003

ਕਿੰਨਾ ਸਮਾਂ ਲੱਗਿਆ? ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਕ ਅੱਖ ਦੇ ਝਮਕਣ ਜਿੰਨਾਂ ਸਮਾਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ -

**ਹਰਨ ਭਰਨ ਜਾ ਕਾ ਨੇਤ੍ਰ ਫੋਰੁ॥
ਤਿਸ ਕਾ ਮੰਤ੍ਰ ਨ ਜਾਨੈ ਹੋਰੁ॥** ਪੰਨਾ - 284

ਸੋ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਕਰਤਾ ਹੀ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਕਿਵੇਂ ਰਚੀ ਗਈ, ਹੋਰ ਕੋਈ ਦਸ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ-

**ਜਿਸ ਕੀ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਸੁ ਕਰਣੈਗਰੁ॥
ਅਵਰੁ ਨ ਬੁਝਿ ਕਰਤ ਬੀਚਾਰੁ॥
ਕਰਤੇ ਕੀ ਸਿਤਿ ਨ ਜਾਨੈ ਕੀਆ॥
ਨਾਨਕ ਜੋ ਤਿਸੁ ਭਾਵੈ ਸੋ ਵਰਤੀਆ॥** ਪੰਨਾ - 285

ਵੇਦਾਂ, ਸਾਸ਼ਤਰਾਂ, ਪਵਿੱਤਰ ਕੁਰਾਨ ਸਰੀਫ, ਬਾਈਬਲ ਅਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਮਤ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਾਰਾ ਪਸਾਰਾ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਹੋਇਆ। ਅਸੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਓਅੰਕਾਰ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਆਖਦੇ ਹਾਂ, ਕਈ ਸੰਪਰਦਾਵਾਂ ਉਸ ਨੂੰ 'ਕੰਨ' ਸ਼ਬਦ ਵੀ ਆਖਦੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਸਾਰੇ ਇਸ ਗੱਲ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹਨ ਕਿ ਪਸਾਰਾ ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਹੋਇਆ ਹੈ -

**ਓਅੰਕਾਰਿ ਬ੍ਰਹਮਾ ਉਤਪਤਿ॥
ਓਅੰਕਾਰੁ ਕੀਆ ਜਿਨਿ ਚਿਤਿ॥
ਓਅੰਕਾਰਿ ਸੈਲ ਜੁਗ ਭਏ॥
ਓਅੰਕਾਰਿ ਬੇਦ ਨਿਰਮਏ॥
ਓਅੰਕਾਰਿ ਸਬਦਿ ਉਧਰੇ॥** ਪੰਨਾ - 930

ਸੋ ਗੁਰੂ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ -

ਪ੍ਰਥਮ ਓਅੰਕਾਰ ਤਿਨ ਕਹਾ॥ ਸੋ ਧੁਨ ਪੁਰ ਜਗਤ ਮੋ ਰਹਾ॥

ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਉਚਾਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਏਕੰਕਾਰ ਦੇ ਸਰਗੁਣ ਸਰੂਪ ਬਾਰੇ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਦਿਆਂ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਵਾਰਾਂ ਵਿਚ ਅੰਕਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ -

**ਨਿਰੰਕਾਰ ਆਕਾਰ ਹੋਇ ਏਕੰਕਾਰ ਅਪਾਰ ਸਦਾਇਆ॥
ਏਕੰਕਾਰੁ ਸਬਦਿ ਧੁਨ ਓਅੰਕਾਰ ਆਕਾਰ ਬਣਾਇਆ॥
ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਰ 26/2**

ਉਹ ਨਿਰੰਕਾਰ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਹੀ ਇਕ ਆਖਦੇ ਹਨ ਪਰ ਆਪ ਹਉਮੈ ਦੇ ਅੰਧਕਾਰ ਵਿਚ ਗੁਆਚੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਆਖਦੇ ਤਾਂ ਹਨ ਪਰ ਆਪਣੇ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪਛਾਣਦੇ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਨੇੜੇ ਹੈ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਹੈ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ -

**ਏਕੋ ਏਕੁ ਕਹੈ ਸਭੁ ਕੋਈ ਹਉਮੈ ਗਰਬੁ ਵਿਆਪੈ॥
ਅੰਤਰਿ ਬਾਹਰਿ ਏਕੁ ਪਛਾਣੈ ਇਉ ਘਰੁ ਮਹਲੁ ਸਿਵਾਪੈ॥
ਪ੍ਰਭੁ ਨੇੜੈ ਹਰਿ ਦੂਰਿ ਨ ਜਾਣਹੁ ਏਕੋ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਸਬਾਈ॥
ਏਕੰਕਾਰੁ ਅਵਰੁ ਨਹੀ ਦੂਜਾ ਨਾਨਕ ਏਕੁ ਸਮਾਈ॥**

ਪੰਨਾ - 930

ਏਕੰਕਾਰ ਜੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਸਾਕਾਰ ਰੂਪ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਦਿਬਯ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਹੋਈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਓਅੰਕਾਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਜਾਣਿਆ ਗਿਆ ਪਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਇਹ ਦੋ ਹਸਤੀਆਂ ਨਹੀਂ ਬਣਨ ਦਿਤੀਆਂ। ਏਕੰਕਾਰ ਅਤੇ ਓਅੰਕਾਰ ਇਕ ਰੂਪ ਹੀ ਹਨ ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਆਪ ਨੇ ਜਦੋਂ ਪਹਿਲੀ ਸੁਮੱਤ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਦਿਤੀ ਉਸ ਵੇਲੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਐਕੰ ਕਿਹਾ।

ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ ਉਹ ਕਿਹੋ ਜਿਹੇ ਹਨ। ਐਕੰ ਦੱਸ ਕੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਪੂਰਨ ਰੂਪ ਦੇ ਅੰਦਰ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਭਰਮ ਭੁਲੇਖੇ ਦੇ ਇਹ ਬਚਨ ਕਿਹਾ, ਇਹ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪਾਇਆ ਕਿ ਇਥੇ ਕੇਵਲ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪੇ ਹੀ ਹਨ, ਇਕ ਹਨ, ਇਥੇ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵੀ ਗੁਜ਼ਾਇਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਸਾਜਨਾ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਉਹ ਸਾਰੀ ਹੀ ਸਤਿ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਹੈ ਅਸੀਂ ਇਸ ਪਸਾਰੇ ਨੂੰ ਸਤਿ ਦਾ ਹੀ ਰੂਪ ਕਰਕੇ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ। ਇਹ ਬੜੀ ਉਲਝਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਉਪਰ ਸਿਆਣਿਆਂ ਵਿਚਾਰਵਾਨਾਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਅਨੁਭਵ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਇਕਨਾਂ ਦਾ ਮਤ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਦਿਸਦਾ ਹੈ ਇਹ ਮਿਥਿਆ ਹੈ ਜਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਇਕ ਸੁਪਨਾ ਹੈ, ਇਕ ਭੁਲੇਖਾ ਹੈ ਇਕ ਛਲ ਹੈ, ਐਸੇ ਬਚਨ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿਚ ਵੀ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਕਿਹੜੀ ਗੱਲ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪ ਸਤਿ ਹਨ ਅਤੇ ਆਪ ਹੀ ਅਨੇਕ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ ਦੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਤੱਖ ਰੂਪ ਵਿਚ ਦਿਸ ਰਹੇ ਹਨ, ਹਰ ਚੀਜ਼ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਹਨ, ਜਦੋਂ ਸਾਕਾਰ ਆਪਣੀ ਪਹਿਲੀ ਅਵਸਥਾ ਵਲ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਪੰਜੇ ਤੱਤ ਆਪਣੀ ਅਸਲੀ ਹਾਲਤ ਛੱਡ ਕੇ ਪ੍ਰਮਾਣੂਆਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਬਦਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਇਹ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਬਿਜਲਾਣੂਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਰੂਪਮਾਨ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਇਹ ਐਨਰਜੀ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਐਨਰਜੀ ਇਕ ਵੱਡੇ ਧਮਾਕੇ (big bang) ਤੋਂ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਈ ਹੈ, ਇਹ ਧਮਾਕਾ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤਕ ਸੀ ਪਰ ਧਮਾਕੇ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਦਿਬਯ ਸ਼ਬਦ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਾਸ਼ਤਰਕਾਰਾਂ ਨੇ 'ਓ' ਓਅੰਕਾਰ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਦੱਸਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਨਾਮ ਇਕ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ। ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਜੋ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਸਹਿਜ ਨਾਲ ਹੀ 'ਨਾਮ' ਆਖ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਜੋ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤਕ ਪੱਧਰ ਉਪਰ ਆ ਕੇ ਅੰਦਰਲੇ ਦਿਬਯ ਕੰਨਾਂ ਨਾਲ ਸੁਣਨ ਵਾਲੀ ਧੁਨ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਧੁਨ ਸਦੀਵੀ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ 'ਨਾਮ' ਵੀ ਆਖਿਆ ਹੈ ਅਤੇ 'ਸ਼ਬਦ' ਧੁਨ ਵੀ ਆਖਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਧੁਨ ਕਿਹੋ ਜਿਹੀ ਹੈ ਇਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤਕ ਕੰਨ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸਕਦੇ, ਇਹ ਧੁਨ ਹਰ ਚੀਜ਼ ਦੇ ਵਿਚ ਇਕ ਰਸ ਵਿਆਪ ਰਹੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਸਥੂਲ ਰੂਪ ਬੇਅੰਤ

ਕਿਸਮ ਦੇ ਅਨਹਦ ਨਾਦ ਹਨ, ਸਾਡੀ ਸੋਝੀ ਵਿਚ ਪਹਿਲੇ ਪੜਾਅ ਤੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਪੰਜ ਸ਼ਬਦ ਹਨ, ਪਰ ਇਹ ਧੁਨਾਂ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤਕ ਮੰਡਲ ਦੀਆਂ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸਾਨੂੰ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤਕ ਵਸਤੂਆਂ ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਂਦੀਆਂ ਦਿਸਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਕ ਘੜਿਆਲ ਤੇ ਮਾਰੇ ਹੋਏ ਹਥੌੜੇ ਪਿਛੋਂ ਜੋ ਲੰਮੀ ਧੁਨ ਸੁਣਦੀ ਹੈ ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਵਰਗੀ ਪ੍ਰਤੀਤ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਫੇਰ ਜਦੋਂ ਮਨ ਹੋਰ ਇਕਾਗਰ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਸਿਤਾਰ ਦੀਆਂ ਤਰਬਾਂ ਵਿਚ ਬਦਲ ਕੇ ਮਨ ਨੂੰ ਖੀਵਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਫੇਰ ਹੋਰ ਸੂਖਸ਼ਮ ਹੋਈ-ਹੋਈ ਬੰਸਰੀ ਦੀ ਮਿਠੀ ਸੁਰ ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਂਦੀ ਦਿਸਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਜਦੋਂ ਮਨ ਹੋਰ ਸੂਖਸ਼ਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਵੀਣਾ ਦੀਆਂ ਮਿਠੀਆਂ ਧੁਨਾਂ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੁੰਦਾ, ਅਨੰਦ ਮਾਣਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਇਕ ਗਰਜਨ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸੁਣਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਗਹਿਰੇ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਲੀਨਤਾ ਐਨੀ ਵਧ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਬੇਅੰਤ ਤਾਰ ਘੋਰ ਦੀਆਂ ਤਰੰਗਾਂ, ਅਨੇਕ ਰਾਗਾਂ ਵਿਚ ਅਨੰਦ ਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਛੁਡਦੀਆਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਸਾਡੀ ਸੁਰਤੀ ਉਸ ਧੁਨ ਵਲ ਨੂੰ ਵਧਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜੋ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਰਚਨਾ ਵੇਲੇ ਨਾਮ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਤਿ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਉਤਪਤੀ, ਪਾਲਣਾ ਤੇ ਸ਼ਿਗਾਰ ਦੀ ਮਰਿਆਦਾ ਆਪਣੇ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਸਾਖਸ਼ਾਤ ਹੋਏ ਹੁਕਮ ਰਾਹੀਂ ਨਿਭਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਵਾਲ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਫੇਰ ਆਦਿ ਧੁਨ ਕਿਹੋ ਜਿਹੀ ਹੋਈ? ਉਸ ਨੂੰ ਦਸਣ ਵਿਚ ਇਹ ਔਖਿਆਈ ਪ੍ਰਤੀਤ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਇਹ ਜੀਵ ਇੰਨੀ ਉਚਿਆਈ ਤਕ, ਐਨੀ ਸੂਖਸ਼ਮਤਾ ਤਕ ਆਪਣੀ ਬੁੱਧ, ਸਿੱਧ, ਸੁਧ ਰਾਹੀਂ ਅਨੁਭਵ ਦੇ ਅਤਿ ਗਹਿਰੇ ਤਲ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਵੇਲੇ ਵਿਸਮਾਦਕ ਅਵਸਥਾ ਜਿਸ ਨੂੰ ਨੂਰ ਦਾ ਮੰਡਲ ਵੀ ਆਖਦੇ ਹਨ ਦਸਦਿਆਂ ਹੀ ਆਪਣੀ ਦੁਜਾਇਗੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਇਸੇ ਵਿਚ ਲੀਨ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਹੁਣ ਦਸਣ ਵਾਲਾ ਕੌਣ ਰਿਹਾ ਤੇ ਸੁਣਨ ਵਾਲਾ ਕੌਣ ਰਿਹਾ? ਫੇਰ ਤਾਂ ਇਹ ਆਪ ਹੀ ਆਪ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਫੁਰਮਾਨ ਆਉਂਦਾ ਹੈ -

**ਕਬੀਰ ਤੂੰ ਤੂੰ ਕਰਤਾ ਤੂ ਹੁਆ ਮੁਝ ਮਹਿ ਰਹਾ ਨ ਹੂੰ॥
ਜਬ ਆਪਾ ਪਰ ਕਾ ਮਿਟਿ ਗਇਆ ਜਤ ਦੇਖਉ ਤਤ ਤੂ॥**

ਪੰਨਾ - 1375

ਸੋ ਇਹ ਸਤਿ ਹੈ ਕਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਹੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਆਪ ਜਾਣਦਾ ਹੈ, ਅਸਾਡੀ ਬੋਲੀ ਲੰਗੜੀ ਹੈ ਇਸ ਰਾਹੀਂ ਕੁਝ ਵੀ ਦਸਣਾ ਪ੍ਰਤੱਖ ਰੂਪ ਦੇ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਔਖਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਗੂੰਗੇ ਦੀ ਮਠਿਆਈ ਨਾਲ ਤੁਲਨਾ ਦਿਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਬਾਣੀ ਦੇ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ

**ਤਜਿ ਬਾਵੇ ਦਾਹਨੇ ਬਿਕਾਰਾ ਹਰਿ ਪਦੁ ਦ੍ਰਿਝੁ ਕਰਿ ਰਹੀਐ॥
ਕਹੁ ਕਬੀਰ ਗੂੰਗੈ ਗੁਝੁ ਖਾਇਆ ਪੂਛੇ ਤੇ ਕਿਆ ਕਹੀਐ॥**

ਪੰਨਾ - 334

ਗੂੰਗਾ ਪੁਰਸ਼ ਸਿਰਫ਼ ਬਾਹਾਂ ਹਿਲਾ ਕੇ ਕੁਝ ਹਾਵ ਭਾਵ ਕਰਕੇ, ਦਸਣ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਅਨੁਭਵ ਵਿਚ ਗੁਝ ਦਾ ਸਵਾਦ ਤਾਂ ਸਮਾਅ ਗਿਆ ਪਰ ਉਸ ਕੋਲ, ਨਾ ਦਸਣ ਲਈ ਅੱਖਰ ਹਨ, ਨਾ ਬੋਲੀ ਹੈ ਉਹ ਬਾਹਾਂ ਹੀ ਹਿਲਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਮੂੰਹ ਦੀ ਹਰਕਤ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰੇਗਾ ਕਿ ਪਤਾ ਲਗ ਸਕੇ ਕਿ ਕੋਈ ਚੰਗੀ ਚੀਜ਼ ਦੇ ਸਵਾਦ ਦੀ ਗੱਲ

ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਪਰ ਜੇ ਕੌੜੀਆਂ ਮਿਰਚਾਂ ਖਾ ਜਾਵੇ, ਦੱਸ ਉਹ ਫਿਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਦੀ ਸੀ-ਸੀ ਦੀ ਅਵਾਜ਼, ਚਿਹਰੇ ਦੀ ਪਰੇਸ਼ਾਨੀ ਦੇਖ ਕੇ ਅਸੀਂ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਨੇ ਕੋਈ ਅਜਿਹੀ ਚੀਜ਼ ਖਾ ਲਈ ਜਿਸ ਦਾ ਸਵਾਦ ਇਸ ਦੀ ਜ਼ੁਬਾਨ ਨੂੰ ਜਾਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

**ਕਬੀਰ ਚਰਨ ਕਮਲ ਕੀ ਮਉਜ ਕੋ ਕਹਿ ਕੈਸੇ ਉਨਮਾਨ॥
ਕਹਿਥੇ ਕਉ ਸੋਭਾ ਨਹੀ ਦੇਖਾ ਹੀ ਪਰਵਾਨ॥**

ਪੰਨਾ - 1370

ਸੋ ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਆਦਿ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਵਰਤ ਰਹੀ ਨਾਮ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਅਤੇ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਕਹਿਣਾ ਆਦਮੀ ਦੀ ਬੁੱਧੀ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਦੂਰ ਦਾ ਟਿਕਿਆ ਹੋਇਆ ਅਨੁਭਵ ਹੈ।

ਇਸ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਮਿਥਿਆ ਆਖਦੇ ਹਾਂ, ਅਸਤਿ ਆਖਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਤਲ ਉਪਰ ਖੜ੍ਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ, ਕਿਸੇ ਪੇਤਲੀ ਗਹਿਰਾਈ ਵਿਚ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ, ਜਿਥੇ ਖੜ੍ਹੇ ਕੇ ਅਸਾਨੂੰ ਮਾਇਆ ਅਤੇ ਕੁਦਰਤ, ਸਾਰੇ ਖੰਡ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਤੋਂ ਵਿਲੱਖਣ ਪ੍ਰਤੀਤ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਗਹਿਰੀ ਟੁੱਭੀ ਮਾਰ ਕੇ ਮਾਇਆ ਮੰਡਲ ਤੋਂ ਹੋਰ ਅਗੇਰੇ ਪਹੁੰਚਦੇ ਹਾਂ ਓਥੇ ਕੋਈ ਦੂਜਾ ਅਨੁਭਵ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਪ੍ਰਮ ਸਤਿ ਦੇ ਅਨੁਭਵ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਅਸੀਂ ਵਿਸਮਾਦਤ ਹੋਏ ਹੋਏ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ-

**ਸਚੇ ਤੇਰੇ ਖੰਡ ਸਚੇ ਬ੍ਰਹਮੰਡ॥
ਸਚੇ ਤੇਰੇ ਲੋਅ ਸਚੇ ਆਕਾਰ॥
ਸਚੇ ਤੇਰੇ ਕਰਣੇ ਸਰਬ ਬੀਚਾਰ॥
ਸਚਾ ਤੇਰਾ ਅਮਰੁ ਸਚਾ ਦੀਬਾਣੁ॥
ਸਚਾ ਤੇਰਾ ਹੁਕਮੁ ਸਚਾ ਫੁਰਮਾਣੁ॥
ਸਚਾ ਤੇਰਾ ਕਰਮੁ ਸਚਾ ਨੀਸਾਣੁ॥
ਸਚੇ ਤੁਧੁ ਆਖਹਿ ਲਖ ਕਰੋੜਿ॥
ਸਚੈ ਸਭਿ ਤਾਣਿ ਸਚੈ ਸਭਿ ਜੋਰਿ॥
ਸਚੀ ਤੇਰੀ ਸਿਫਤਿ ਸਚੀ ਸਾਲਾਹ॥
ਸਚੀ ਤੇਰੀ ਕੁਦਰਤਿ ਸਚੇ ਪਾਤਿਸਾਹ॥
ਨਾਨਕ ਸਚੁ ਧਿਆਇਨਿ ਸਚੁ॥
ਜੋ ਮਰਿ ਜੰਮੇ ਸੁ ਕਚੁ ਨਿਕਚੁ॥**

ਪੰਨਾ - 463

ਇਸ ਗੱਲ ਦੇ ਨਾਲ ਜਗਿਆਸੂ ਨੂੰ ਭੁਲੇਖਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਥਾਂ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਮਿਥਿਆ ਆਖਦੇ ਹਨ ਦੂਜੀ ਥਾਂ ਸਤਿ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਪੇਤਲੀ ਪਰਤ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਮਿਥਿਆ ਕਹਿ ਕੇ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਉਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਆਪ ਜਾਨਣ। ਪਰ ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਅਸਾਨੂੰ ਸੂਝ ਦਿਤੀ ਹੈ ਅਸੀਂ ਇਹ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਸ ਸਤਿ ਨੂੰ ਛੋਟੇ-ਛੋਟੇ ਹਿਸਿਆ ਵਿਚ ਨਿਖੇੜ ਕੇ ਵੱਖਰਾ-ਵੱਖਰਾ ਦੇਖ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਉਸ ਵਿਚ ਅਸਾਨੂੰ ਖੰਡ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ, ਪਾਣੀ, ਪਹਾੜ ਆਦਿ ਅਨੇਕ ਰਚਨਾ ਸਤਿ ਤੋਂ ਵੱਖ ਪ੍ਰਤੀਤ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਭਾਵ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਮਿਥਿਆ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਭਾਵ ਨੂੰ ਹੀ ਛਲਾਵਾ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਭਾਵ ਨੂੰ ਸਤਿਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਅਨਰਵਚਨੀ ਵੀ ਕਹਿ ਦਿਤਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਸ ਪ੍ਰਮ ਸਤਿ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਾ ਸੋਚਿਆ

ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਸੁਣਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਥਾਂ ਦਿਬਜ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋ ਕੇ ਸਤਿ ਹੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ -

ਜੇਤਾ ਸਬਦ ਸੁਰਤਿ ਪੁਨਿ ਤੇਤੀ ਜੇਤਾ ਰੂਪੁ ਕਾਇਆ ਤੇਰੀ॥
ਤੂੰ ਆਪੇ ਰਸਨਾ ਆਪੇ ਬਸਨਾ ਅਵਰੁ ਨ ਦੂਜਾ ਕਹਉ ਮਾਈ॥
ਸਾਹਿਬੁ ਮੇਰਾ ਏਕੋ ਹੈ॥ ਏਕੋ ਹੈ ਭਾਈ ਏਕੋ ਹੈ॥

ਪੰਨਾ - 350

ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਐਉਂ ਵੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਲਮ, ਦਵਾਤ, ਸਿਆਹੀ, ਲਿਖਣਹਾਰ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਿਸਦੀਆਂ ਹਨ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪਿਆਰਿਆ ਕਿ ਤੂੰ ਵੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਅੰਡ ਨਾ ਸਮਝ, ਸਿਆਹੀ, ਕਲਮ ਤੋਂ ਫੱਟੀ ਅਤੇ ਲਿਖਣ ਵਾਲੇ ਅੱਖਰ ਇਹ ਸਭ ਉਸ ਸਤਿ ਦਾ ਹੀ ਦਰਸ਼ਨ ਹੈ। ਸਤਿ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਭੀ ਵਖਰਾਪਣ ਨਹੀਂ ਹੈ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਗੋਚਰੇ ਹੋਣਾ ਮਾਇਆ ਮੰਡਲ ਦਾ ਕੌਤਕ ਹੈ ਸਤਿ ਨੂੰ ਇਹ ਅਨੁਭਵ ਬਦਲ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਘਟਾ ਵਧਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਰਾਤ ਨੂੰ ਚੰਦਰਮਾ ਵਲ ਵੇਖਦਿਆਂ ਇਕ ਅੱਖ ਦੇ ਕੋਏ ਨੂੰ ਥੋੜ੍ਹਾ ਦੱਬਣ ਤੇ ਦੋ ਚੰਦਰਮਾ ਨਜ਼ਰੀ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਰੜੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੀ ਨਮੀ ਸੂਰਜ ਦੀਆਂ ਕਿਰਨਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਵਗਦੇ ਪਾਣੀ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਤੱਖ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਤੀਤ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਸਤਿ ਅਵਸਥਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਪਾਣੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਨਿਰ੍ਗੁ ਦਾ ਮਿਥਿਆ ਭਰਮ ਹੈ।

ਆਪੇ ਪਟੀ ਕਲਮ ਆਪਿ ਉਪਰਿ ਲੇਖੁ ਭਿ ਤੂੰ॥

ਏਕੋ ਕਹੀਐ ਨਾਨਕਾ ਦੂਜਾ ਕਾਹੇ ਕੁ॥ ਪੰਨਾ - 1291

ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਨੇਤਰ ਦੇਖਣ ਵਾਸਤੇ ਦਿਤੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਦੋ ਕਿਸਮ ਦੀ ਜੋਤੀ ਹੈ ਇਕ ਜੋ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ ਨੂੰ ਦੇਖਦੀ ਹੈ। ਆਦਮੀ ਦੇ ਨੇਤਰ ਬਾਹਰਲੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦੇਖ ਸਕਦੇ, ਇਹ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੇ ਆਸਰੇ ਦੇਖਦੇ ਹਨ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੋ ਇਸ ਦੇ ਅੰਤਰੀਵੀ ਨੈਣ ਹਨ ਉਹ ਵੀ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰਾਹੀਂ ਅਵਿਅਕਤ ਅਤੇ ਵਿਅਕਤ ਰੂਪ ਵਿਚ ਅਸਲੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪਛਾਣ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਦਿਬਜ ਨੇਤਰ ਕਿਹਾ ਹੈ ਜੋ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਅਪਾਰ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਰਾਹੀਂ ਇਸ ਜੀਵ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਨੇਤਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੇ ਆਸਰੇ ਬਾਹਰ ਦੇਖਦੇ ਸਨ ਪਰ ਅੰਦਰੋਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਅੰਨ੍ਹੇ ਸਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਪਰ ਅਗਿਆਨ ਦਾ ਮਾੜਾ ਪੜਦਾ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਪਰ ਗੁਰੂ ਨੇ ਜਦੋਂ ਅਲੌਕਿਕ ਸੂਰਮਾ ਇਸ ਦੇ ਦਿਬਜ ਨੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਪਾਇਆ ਤਾਂ ਉਸ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਣ ਨਾਲ ਜੋ ਕੁਝ ਇਸ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਉਸ ਬਾਰੇ ਜੋ ਅਨੁਭਵ ਹੈ ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ -

ਏ ਨੇਤ੍ਰੁ ਮੇਰਿਹੋ ਹਰਿ ਤੁਮ ਮਹਿ ਜੋਤਿ ਧਰੀ

ਹਰਿ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਦੇਖਹੁ ਕੋਈ॥

ਹਰਿ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਦੇਖਹੁ ਕੋਈ

ਨਦਰੀ ਹਰਿ ਨਿਹਾਲਿਆ॥

ਏਹੁ ਵਿਸੁ ਸੰਸਾਰੁ ਤੁਮ ਦੇਖਦੇ

ਏਹੁ ਹਰਿ ਕਾ ਰੂਪੁ ਹੈ ਹਰਿ ਰੂਪੁ ਨਦਰੀ ਆਇਆ॥

ਗੁਰੁ ਪਰਸਾਦੀ ਬੁਝਿਆ ਜਾ ਵੇਖਾ ਹਰਿ ਇਕੁ ਹੈ

ਹਰਿ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਈ॥

ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਏਹਿ ਨੇਤ੍ਰੁ ਅੰਧ ਸੇ

ਸਤਿਗੁਰਿ ਮਿਲਿਐ ਦਿਬਦ੍ਰਿਸਟਿ ਹੋਈ॥ ਪੰਨਾ - 922

ਸੋ ਇਹ ਜੋ ਸੂਰਮਾ ਹੈ ਉਹ ਗੁਰੂ ਪਾਸੋਂ ਗਿਆਨ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਅਗਿਆਨ ਦਾ ਮੋਤੀਆਬਿੰਦ ਇਸਦੇ ਨੇਤਰਾਂ ਤੋਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਅੰਤਸ਼ਕਰਣ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਫਿਰ ਨਾ ਇਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਪੁਸਤਕ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲੈਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਉਸ ਗਿਆਨ ਅੰਜਨ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਪ੍ਰਮ ਸਤਿ ਨੂੰ ਅਨੁਭਵ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਬਾਹਰਲੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਵੀ ਦੇਖ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਦਿਬਜ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਗਈ। ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ ਵਿਚ ਰਮਿਆ ਅੰਤਮ ਸਤਿ ਉਸ ਦੇ ਦਿਬਜ ਨੇਤਰਾਂ ਨੇ ਪਛਾਣ ਲਿਆ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

ਪੂਰਿ ਰਹਿਆ ਸੂਬ ਠਾਇ ਹਮਾਰਾ ਖਸਮੁ ਸੋਇ॥

ਏਕੁ ਸਾਹਿਬੁ ਸਿਰਿ ਛਤੁ ਦੂਜਾ ਨਾਹਿ ਕੋਇ॥

ਪੰਨਾ - 398

ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਆਉਂਦਾ ਹੈ -

ਕਰਣ ਕਾਰਣ ਪ੍ਰਭੁ ਏਕੁ ਹੈ ਦੂਸਰ ਨਾਹੀ ਕੋਇ॥

ਨਾਨਕ ਤਿਸੁ ਬਲਿਹਾਰਣੈ ਜਲਿ ਥਲਿ ਮਹੀਅਲਿ ਸੋਇ॥

ਪੰਨਾ - 276

ਇਸ ਰੂਹਾਨੀ (ਅੰਜਨ) ਬਾਰੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ -

ਗਿਆਨ ਅੰਜਨੁ ਗੁਰਿ ਦੀਆ ਅਗਿਆਨ ਅੰਧੋਰ ਬਿਨਾਸੁ॥

ਹਰਿ ਕਿਰਪਾ ਤੇ ਸੰਤ ਭੋਟਿਆ ਨਾਨਕ ਮਨਿ ਪਰਗਾਸੁ॥

ਪੰਨਾ - 293

ਆਪ ਨੇ ਸੰਸਾਰ ਉਤੇ ਇਸ ਅੰਤਮ ਸੱਚ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਅਸਾਡੀ ਗਿਆਤ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ -

ਆਪੇ ਹੋਵਹਿ ਗੁਪਤੁ ਆਪੇ ਪਰਗਟੀਐ॥

ਕੀਮਤਿ ਕਿਸੈ ਨ ਪਾਇ ਤੇਰੀ ਥਟੀਐ॥

ਗਹਿਰ ਗੰਭੀਰੁ ਅਥਾਹੁ ਅਪਾਰੁ ਅਗਣਤੁ ਤੂੰ॥

ਨਾਨਕ ਵਰਤੈ ਇਕੁ ਇਕੋ ਇਕੁ ਤੂੰ॥ ਪੰਨਾ - 966

ਅਲਹੁ ਗੈਬੁ ਸਗਲ ਘਟ ਭੀਤਰਿ ਹਿਰਦੈ ਲੇਹੁ ਬਿਚਾਰੀ॥

ਹਿੰਦੂ ਤੁਰਕ ਦੁਹੂੰ ਮਹਿ ਏਕੈ ਕਹੈ ਕਬੀਰੁ ਪੁਕਾਰੀ॥

ਪੰਨਾ - 483

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਫੁਰਮਾਨ ਹਨ -

ਏਕੋ ਏਕੁ ਆਪਿ ਇਕੁ ਏਕੈ ਏਕੈ ਹੈ ਸਗਲਾ ਪਾਸਾਰੇ॥

ਪੰਨਾ - 379

ਸੋ ਇਹ ਏਕੰਕਾਰ ਜੀ ਦਾ ਸਰੂਪ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਹੀ ਆਪਣਾ ਪਸਾਰਾ ਕੀਤਾ। ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੇ ਡਾ. ਸਟੀਫਨ ਜੋ ਥੋੜ੍ਹਾ ਚਿਰ ਪਹਿਲਾਂ ਇਕ ਹਵਾਈ ਹਾਦਸੇ

ਵਿਚ ਸਰੀਰ ਛੱਡ ਗਏ ਸਨ, ਨੇ ਆਪਣੀ ਪੁਸਤਕ Time & Space ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ matter expand (ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਫੈਲਦੀ ਹੈ) ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਕੋਈ ਵੀ ਹੱਦ ਮਿਥੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ, ਉਸ ਨੇ ਜਤਨ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਏਕਾ ਲਾ ਕੇ 80 ਜ਼ੀਰੋ ਲਾਏ। ਪਰ ਅੰਤ ਵਿਚ ਉਸ ਨੂੰ ਲਿਖਣਾ ਪਿਆ (infinity) (ਬੇਅੰਤ) ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੇ ਫੈਲੇ ਹੋਏ ਮਾਦੇ ਦੇ compress ਰੂਪ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਪੁਆਇੰਟ ਲਾ ਕੇ 80 ਜ਼ੀਰੋ ਲਾ ਕੇ ਏਕਾ ਲਿਖਿਆ ਅਤੇ ਨਾਲ infinity ਲਿਖ ਦਿਤਾ। ਉਹ ਇਹ ਗੱਲ ਦੇਖ ਕੇ ਘਬਰਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਲਿਖ ਦਿਤਾ ਕਿ ਨਾ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਪਸਰਨ ਦੀ ਅੰਤਮ ਹੱਦ ਕਿਹੜੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਸੰਗੜਨ ਦੀ ਅੰਤਮ ਹੱਦ ਕਿਹੜੀ ਹੈ। ਸੋ ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ ਬੇਅੰਤ ਆਖਦਾ ਹਾਂ। ਇਹ ਡਾ. ਸਟੀਫਨ ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਇੰਸਦਾਨ ਸੀ ਉਹ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਦੀ ਖੋਜ ਕਰਦਾ ਸੀ ਉਸ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਦਾ ਵਜੂਦ ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਅੰਤਮ ਰੂਪ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤਕ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਉਹ ਅਕਾਲ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਝਾਤੀ ਨਹੀਂ ਮਾਰ ਸਕਦਾ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਨੇ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਦੀ ਹੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ, ਮਾਦੇ ਦੀ ਹੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਪਰ ਗੁਰਮਤਿ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰਾ ਮਾਦਾ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਉਸ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦੀ ਹੀ ਕ੍ਰਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਕਣ-ਕਣ ਵਿਚ ਆਪ ਹੀ ਰੂਪਮਾਨ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮਾਦਾ ਸੂਖਸ਼ਮ ਹੋ ਕੇ ਇਸ ਚੇਤਨ ਵਿਚ ਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਲੈਅ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਮਾਦੇ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਵੀ ਚੇਤਨ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਸ ਦੀ ਲੈਅਤਾ ਵੀ ਚੇਤਨ ਵਿਚ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਚੇਤਨ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਹੈ, ਕਿੱਡਾ ਵੱਡਾ ਹੈ, ਕਿੰਨਾ ਸੂਖਸ਼ਮ ਹੈ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਇਨਸਾਨੀ ਬੁੱਧੀ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਜਾਨਣ ਤੋਂ ਅਸਰਮਥ ਹੈ। ਅਨੁਭਵ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰਾਹੀਂ ਆਪਣੇ ਆਪੇ ਦੀ ਗਿਆਤ ਹੋਣ ਉਪਰੰਤ ਸਤਿ ਦਾ ਪਹਾਰਾ ਵਰਸਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਦੂਜੀ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਹੋਂਦ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਕਲਪੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਸਤਿ ਹੈ ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ, ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਦੀ ਪੱਧਰ ਤੇ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ ਕੇ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਦੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਸਤਿ ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ, ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਮਿਥਿਆ ਹੈ, ਸੁਪਨ ਹੈ, illusion ਹੈ, ਭਰਮ ਹੈ, ਮਾਇਆ ਹੈ ਪਰ ਜਦੋਂ ਇਹ ਜੀਵ ਇਸ ਪ੍ਰਮ ਸਤਿ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋ ਕੇ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਨੂੰ ਤਕਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਕਣ-ਕਣ ਵਿਚ ਸਤਿ ਦੀ ਹੋਂਦ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਤਿ ਹੀ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ ਤੁਸੀਂ ਇਕ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਲੈ ਲਵੋ ਉਸ ਦੇ ਕਈ ਖਰਬ ਟੁਕੜੇ ਕਰ ਦੇਵੋ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਸਤਿ ਦੀ ਹੋਂਦ ਅਖੰਡ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕਾਇਮ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਇਸ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਵਜੂਦ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗਾ ਤਾਂ ਇਹ ਸਤਿ ਹੀ ਪ੍ਰਤੀਤ ਦੇਵੇਗਾ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਏਕੰਕਾਰ ਦਾ ਜੋ ਸਰੂਪ ਹੈ ਉਹ ਸਤਿ ਹੀ ਸਤਿ ਹੈ, ਕੁਦਰਤ ਵੀ ਸਤਿ ਰੂਪ ਦੇ ਵਿਚ ਅਨੁਭਵ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਪਸਾਰਾ ਉਸ ਦਾ ਆਪਣਾ ਹੀ ਰੂਪ ਪ੍ਰਤੀਤ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ -

ਆਪਿ ਸਤਿ ਕੀਆ ਸਭੁ ਸਤਿ॥

ਤਿਸੁ ਪ੍ਰਭ ਤੇ ਸਗਲੀ ਉਤਪਤਿ॥

ਪੰਨਾ - 294

ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਜੋ ਏਕਾ ਓਅੰਕਾਰ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਉਹ ੧ੳ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਸਪਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਹੈ -

ਏਕਾ ਏਕੰਕਾਰੁ ਲਿਖਿ ਦੇਖਾਲਿਆ।

ਊੜਾ ਓਅੰਕਾਰੁ ਪਾਸਿ ਬਹਾਲਿਆ।

ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾਰ ਨਿਰਭਉ ਭਾਲਿਆ।

ਨਿਰਵੈਰਹੁ ਜੈਕਾਰੁ ਅਜੁਨਿ ਅਕਾਲਿਆ।

ਸਚੁ ਨੀਸਾਣੁ ਅਪਾਰੁ ਜੋਤਿ ਉਜਾਲਿਆ।

ਪੰਜ ਅਖਰ ਉਪਕਾਰ ਨਾਮੁ ਸਮਾਲਿਆ।

ਪਰਮੇਸੁਰ ਸੁਖੁ ਸਾਰੁ ਨਦਰਿ ਨਿਹਾਲਿਆ।

ਨਉ ਅੰਗਿ ਸੁੰਨ ਸੁਮਾਰੁ ਸੰਗਿ ਨਿਰਾਲਿਆ।

ਨੀਲ ਅਨੀਲ ਵੀਚਾਰਿ ਪਿਰਮ ਪਿਆਲਿਆ।

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਰ 15/3

ਆਪ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਨਾਮ ਪੰਜ ਅੱਖਰਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਏਕ (੧) ਓਅੰਕਾਰ ਕਹਿ ਕੇ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਸ ਇਕ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਜੇ ਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹੋ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਦ੍ਰਿੜ ਦਾ ਅਭਾਵ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਅਵਸਥਾ ਦੇ ਅਨੁਭਵ ਨੂੰ ਨਾਮ ਵਿਚ ਵਾਸਾ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਜੀਵ ਦ੍ਰਿੜ 'ਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਆਪਣੇ ਅਸਲੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਭਾਏਮਾਨ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ-

ਏਕੋ ਆਪਿ ਵਰਤਦਾ ਪਿਆਰੇ ਘਟਿ ਘਟਿ ਰਹਿਆ ਸਮਾਇ॥

ਸੰਸਾਰ ਕੁਪੁ ਤੇ ਉਧਰਿ ਲੈ ਪਿਆਰੇ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਸਰਣਾਇ॥

ਪੰਨਾ - 432

ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਸਭ ਕੁਝ ਸਤਿ ਹੀ ਸਤਿ ਹੈ, ਇਹ ਬਚਨ ਅਨੁਭਵ ਦੀ ਉਚਤਾ ਉਪਰ ਨਿਰਭਰ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹਉਮੈ ਦੇ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਹਸਤੀ ਨੂੰ ਵਖਰਾ ਜਾਨਣ ਵਾਲਾ, ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਕਹਿ ਕੇ ਝੂਠ ਬੋਲਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਆਪ ਵਖਰਾ ਪ੍ਰਤੀਤ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ, ਆਪਣੇ ਚੌਗਿਰਦੇ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਮੰਨ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ -

ਏਕੋ ਏਕੁ ਕਹੈ ਸਭੁ ਕੋਈ ਹਉਮੈ ਗਰਬੁ ਵਿਆਪੈ॥

ਪੰਨਾ - 930

ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਅਵਸਥਾ ਭੇਦ ਅਤੇ ਸੁਰਤ ਦੀਆਂ ਵਖਰੀਆਂ-ਵਖਰੀਆਂ ਪੜਤਾਂ ਵਿਚ ਹੋਏ ਅਨੁਭਵ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਰਖਦਾ ਹੈ ਅੰਤਮ ਸੱਚ ਏਕੰਕਾਰ ਹੈ, ਏਕੰਕਾਰ ਦਾ ਹੀ ਸਾਰੇ ਪਸਾਰਾ ਹੈ।

ਏਕੰਕਾਰੁ ਅਵਰੁ ਨਹੀਂ ਦੂਜਾ ਨਾਨਕ ਏਕੁ ਸਮਾਈ॥

ਪੰਨਾ - 930

ਏਕੰਕਾਰੁ ਏਕੁ ਪਾਸਾਰਾ ਏਕੈ ਅਪਰ ਅਪਾਰਾ॥

ਏਕੁ ਬਿਸਥੀਰਨੁ ਏਕੁ ਸੰਪੂਰਨੁ ਏਕੈ ਪ੍ਰਾਨ ਅਧਾਰਾ॥

ਪੰਨਾ - 821

ਸੋ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਨਿਰਗੁਣ ਤੋਂ ਸਰਗੁਣ ਹੋਈ

ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਏਕੰਕਾਰ ਕਹਿ ਕੇ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸਾਰਾ ਪਸਾਰਾ ਏਕੰਕਾਰ ਦਾ ਹੈ, ਓਹਨੇ ਹੀ ਅਨੇਕ ਰੂਪ ਧਾਰੇ ਹਨ, ਇਸ ਖੇਲੂ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਸੰਕੋਚ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਪਹਿਲੀ ਅਵਸਥਾ ਏਕੰਕਾਰ ਵਿਚ ਹੀ ਪ੍ਰਗਟ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

**ਬਰਨੁ ਚਿਹਨੁ ਨਾਹੀ ਕਿਛੁ ਰਚਨਾ ਮਿਥਿਆ ਸਗਲ ਪਸਾਰਾ॥
ਭਣਤਿ ਨਾਨਕੁ ਜਬ ਖੇਲੁ ਉਝਾਰੈ ਤਬ ਏਕੈ ਏਕੰਕਾਰਾ॥**

ਪੰਨਾ - 999

ਕਈ ਬਾਰ ਪਸਰਿਓ ਪਾਸਾਰ॥

ਸਦਾ ਸਦਾ ਇਕੁ ਏਕੰਕਾਰ॥

ਪੰਨਾ - 276

ਓਅੰਕਾਰ ਨਾਮ ਸ਼ਕਤੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਧੁਨ ਵਿਚੋਂ ਖੰਡ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ, ਦੇਵਤੇ ਦੈਂਤ ਮਨੁੱਖ 84 ਲੱਖ ਜੂਨਾਂ, ਸਾਰੇ ਤੱਤ, ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਵਜੂਦ ਵਿਚ ਆਈ ਅਤੇ ਹਉਮੈ ਤੱਤ ਦੇ ਆਨੇਰੇ ਵਿਚ ਅਨੇਕ ਭਾਂਤ ਦੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਰਚੀ ਗਈ ਨਿਰਵਿਵਾਦ ਪ੍ਰਤੀਤ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਹਉਮੈ ਕਰਕੇ ਵੱਖਰੀਆਂ ਹੋਂਦਾਂ ਨਿਹਚੇ ਪੂਰਵਕ ਸਤਿ ਪ੍ਰਤੀਤ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਹਉਮੈ ਤੱਤ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਕਰਕੇ ਤੇ ਇਕ ਜੰਮਣ ਤੇ ਮਰਨ ਚੰਗੇ ਤੇ ਮੰਦੇ, ਆਪਣੇ ਤੇ ਬੇਗਾਨੇ, ਕਰਮ ਤੇ ਅਕਰਮ, ਸੁਰਗ, ਨਰਕ ਹੁਕਮ ਦੀ ਕਿਰਿਆ ਚਲਾ ਕੇ ਦੁੰਦ ਰੂਪ ਦਾ ਇਕ ਖੇਲੂ ਰਚ ਦਿਤਾ ਜੋ ਸਹਿਜ ਨਾਲ ਹੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਤਰਤੀਬ ਦੇਣ ਦੀ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ -

ਜੋ ਕਿਛੁ ਪਾਇਆ ਸੁ ਏਕਾ ਵਾਰ॥

ਕਰਿ ਕਰਿ ਵੇਖੈ ਸਿਰਜਣਹਾਰੁ॥

ਪੰਨਾ - 7

ਇਕੋ ਵਾਰ ਇਕੋ ਹੁਕਮ ਰਾਹੀਂ ਸਾਰੀ ਖੇਲੂ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਫੇਰ ਕਮਾਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਰਮਿਆ ਹੋਇਆ ਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਨਿਰਮਲ ਹੈ, ਅਦ੍ਵੈਤ ਹੈ।

**ਜਿਨਿ ਰਚਿ ਰਚਿਆ ਪੁਰਖਿ ਬਿਧਾਤੈ ਨਾਲੇ ਹਉਮੈ ਪਾਈ॥
ਜਨਮ ਮਰਣੁ ਉਸ ਹੀ ਕਉ ਹੈ ਰੇ ਓਹਾ ਆਵੈ ਜਾਈ॥**

ਪੰਨਾ - 999

ਇਸ ਓਅੰਕਾਰ ਰੂਪੀ ਨਾਮ ਸ਼ਕਤੀ ਤੋਂ ਰਚਨਾ ਹੋਈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਕਰਦੇ ਹਨ -

ਓਅੰਕਾਰਿ ਬ੍ਰਹਮਾ ਉਤਪਤਿ॥ ਓਅੰਕਾਰੁ ਕੀਆ ਜਿਨਿ ਚਿਤਿ॥

ਓਅੰਕਾਰਿ ਸੈਲ ਜੁਗ ਭਏ॥ ਓਅੰਕਾਰਿ ਬੇਦ ਨਿਰਮਏ॥

ਓਅੰਕਾਰਿ ਸਬਦਿ ਉਧਰੇ॥ ਓਅੰਕਾਰਿ ਗੁਰਮੁਖਿ ਤਰੇ॥

ਪੰਨਾ - 930

ਸੋ ਇਸ ਓਅੰਕਾਰ ਸ਼ਕਤੀ ਨੇ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ, ਓਅੰਕਾਰ ਨੇ ਆਪੇ ਹੀ ਸਾਰੇ ਵੇਸ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਏ ਅਤੇ ਆਪ ਹੀ ਭੰਨਣ ਘੜਨ ਦਾ ਖੇਲੂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ -

ਓਅੰਕਾਰਿ ਸਭ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਉਪਾਈ॥

ਸਭੁ ਖੇਲੁ ਤਮਾਸਾ ਤੇਰੀ ਵਡਿਆਈ॥

ਆਪੇ ਵੇਕ ਕਰੇ ਸਭਿ ਸਾਚਾ ਆਪੇ ਭੰਨਿ ਘੜਾਇਦਾ॥

ਪੰਨਾ - 1061

ਸੋ ਇਹ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਬਾਰੇ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

ਜਲਿ ਥਲਿ ਮਹੀਅਲਿ ਪੁਰਿਆ ਸੁਆਮੀ ਸਿਰਜਨਹਾਰੁ॥

ਅਨਿਕ ਭਾਂਤਿ ਹੋਇ ਪਸਰਿਆ ਨਾਨਕ ਏਕੰਕਾਰੁ॥

ਪੰਨਾ - 296

ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਏਕੰਕਾਰ ਅਤੇ ਓਅੰਕਾਰ ਨੂੰ ਵਖਰੇ ਨਹੀਂ ਦਸਿਆ, ਬਲਕਿ ਏਕੰਕਾਰ ਦੀ ਸ਼ਬਦ ਸ਼ਕਤੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਨਾਮ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਓਅੰਕਾਰ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਪ੍ਰਗਟਾਈ।

‘ਸਤਿ ਕੇ ਆਸਣ ਪੁਰਖ ਰਹੈ’ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨ ਦਾ ਇਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੰਖੇਪ ਰੂਪ ਵਿਚ ਉਪਰਲੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਯਤਨ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਨਿਰੰਕਾਰ ਜੋ ਨਾਨਾਂ ਰੂਪਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਤੀਤ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਹ ਓਅੰਕਾਰ ਦੇ ਪਸਾਰੇ ਵਿਚ ਪਸਰਿਆ ਹੋਇਆ ਵੀ ਸਦਾ-ਸਦਾ ਥਿਰ ਅਦ੍ਵੈਤ ਹੈ, ਏਕਤਵ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਬਾਣੀ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਲਿਖੇ ੧ੳ ਰੂਪੀ ਮੂਲਮੰਤਰ ਰਾਹੀਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਸਰੂਪ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਅਕਾਲਪੁਰਖ ਦਾ ਵਾਚਕ ਇਕ (੧) ਕਰਕੇ ਦਿਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਫੁਰਮਾਇਆ ਹੈ -

ਸਾਹਿਬੁ ਮੇਰਾ ਏਕੋ ਹੈ॥ ਏਕੋ ਹੈ ਭਾਈ ਏਕੋ ਹੈ॥

ਪੰਨਾ - 350

ਇਹ ਏਕਾ ਗਿਣਤੀ ਵਾਸਤੇ ਨਹੀਂ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਇਹ ਸਦੀਵੀ ਹੋਂਦ ਵਾਸਤੇ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਜਿਸ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਵੀ ਕੋਈ ਤਬਦੀਲੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ। ਉਹ ਸਦਾ ਇਕ ਰੂਪ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਪੈਦਾ ਹੋਣਾ ਜਾਂ ਲੈਅ ਹੋ ਜਾਣਾ ਉਸ ਦੇ ਆਪਣੇ ਸਹਿਜ ਦਾ ਹੀ ਸੁਭਾਅ ਹੈ। ਹਉਮੈ ਦੇ ਜਜ਼ਬੇ ਅਧੀਨ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਨਾਂ ਰੂਪਾਂ ਰੰਗਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਨਜ਼ਰੀ ਆ ਰਹੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਚਾਰ ਖਾਣੀਆਂ, ਚਾਰ ਬਾਣੀਆਂ ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ ਵਖਰੀ ਪ੍ਰਤੀਤੀ ਵਿਆਪ ਰਹੀ ਹੈ, ਇਹ ਅਸਲੀਅਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕੇਵਲ ਹਉਮੈ ਤੱਤ ਦਾ ਇਕ ਕ੍ਰਿਸ਼ਮਾ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਮਾਇਆ ਵੀ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ, ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸ਼ਕਤੀ ਰਾਹੀਂ ਅਖੰਡ ਆਕਾਰ ਨੂੰ ਭਿੰਨ-ਭਿੰਨ ਦਰਸਾਅ ਦਿਤਾ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪਸਾਰਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਵਖਰਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਪਰ ਜਦੋਂ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਪਸਾਰੇ ਤੇ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਪਸਾਰੇ ਦੀ ਉਪਰਲੀ ਪੜਤ ਨੂੰ ਤਕਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਸਭ ਕੁਝ ਵਖਰਾ-ਵਖਰਾ ਨਿਸ਼ਚੇਪੂਰਵਕ ਪ੍ਰਤੀਤ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਇਹ ਨਿਸ਼ਚਾ ਐਨਾ ਸਤਿ ਪ੍ਰਤੀਤ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਅਸੀਂ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ -

ਆਦਿ ਸਚੁ ਜੁਗਾਦਿ ਸਚੁ॥

ਹੈ ਭੀ ਸਚੁ ਨਾਨਕ ਹੋਸੀ ਭੀ ਸਚੁ॥

ਪੰਨਾ - 1

ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਹੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ ਇਸ ਦਾ ਜੋ ਅਸਲੀ ਅਨੁਭਵ ਹੈ, ਉਹ ਦ੍ਵੈਤ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਕਰਕੇ ਮੰਨਣਯੋਗ ਪ੍ਰਤੀਤ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਜੀਵ ਭਰਮ ਵਿਚ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਕਰਮ ਸੁਕਰਮ ਦਾ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਭਵਜਲ ਵਿਚ ਗੋੜੇ ਖਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

‘ਚਲਦਾ’

□ □ □ □ □ □

ਪਵਿੱਤਰ ਪੈਂਡਾ

(Sacred Journey)

ਮੂਲ ਲੇਖਕ - ਡਾ. ਸਵਾਮੀ ਰਾਮ ਜੀ
ਅਨੁਵਾਦਕ - ਡਾ. ਬੀਬੀ ਤੇਜਿੰਦਰ ਮਲਹੋਤਰਾ

ਕਠੋ ਉਪਨਿਸ਼ਦ

ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਰਚਨਾ ਜਦੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਉਸ ਸਬੰਧੀ ਇਕ ਕਥਾ ਦੱਸੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ, ਹਰ ਚੀਜ਼ ਹਾਲੇ ਸੋਧੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ, ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਅਜੇ ਗਤੀ ਵਿਚ ਲਿਆਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਅਜੇ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਇਕ ਕਾਰਜ ਹੋਰ ਕਰਨਾ ਸੀ, ਉਸ ਕਾਰਜ ਨਾਲ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਸੰਪੂਰਨਤਾ ਦੇਣੀ ਸੀ, ਉਸ ਕਾਰਜ ਦੀ ਸੰਪੂਰਨਤਾ ਲਈ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਦੇਵਤੇ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ। ਦੇਵਤਾ ਆਇਆ, ਸਿਰਜਨਹਾਰ ਨੇ ਦੇਵਤੇ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਬਾਕੀ ਸਭ ਕੁਝ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਬਸ ਇਕ ਆਖਰੀ ਕੰਮ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨਾਲ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਦੀ ਸਿਰਜਨਾ ਪੂਰੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ -

“ਮੈਂ ਸਭ ਤੋਂ ਉਤਮ ਵਸਤੂ ਬਾਦ ਲਈ ਰੱਖੀ ਸੀ, ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, “ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਜੀਵਨ ਦਾ ਮਨੋਰਥ ਹੈ, ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਮੰਤਵ ਹੈ, ਸਾਰੀ ਸਿਰਜਨਾ ਦਾ ਮਨੋਰਥ ਹੈ।”

ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਖਜ਼ਾਨਾ ਅਨਮੋਲ ਹੈ, ਐਨਾ ਅਨਮੋਲ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਦਸਣਾ ਹੀ ਔਖਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੂੰ ਇਸ ਨੂੰ ਕਿਤੇ ਸੁਰਖਿਅਤ ਥਾਂ ਤੇ ਲੁਕਾਅ ਦੇ, ਐਨੀ ਸੁਰਖਿਅਤ ਥਾਂ ਤੇ ਲੁਕੋ ਦੇ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਇਸ ਦੀ ਅਨਮੋਲਤਾ ਦੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝ ਪੈ ਜਾਵੇ।

ਦੇਵਤਾ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, “ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਮੈਂ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਕਰਾਂਗਾ ਜੋ ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੈ, ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ ਪਹਾੜ ਦੀ ਚੋਟੀ ਤੇ ਦਬ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ, ਲਕੋ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ।

ਪ੍ਰਭੂ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, “ਉਥੋਂ ਤਾਂ ਖਜ਼ਾਨਾ ਬਹੁਤ ਛੋਟੀ ਹੀ ਲੱਭ ਜਾਵੇਗਾ।”

ਫੇਰ ਕੀ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ? ਦੇਵਤਾ ਨੇ ਪੁਛਿਆ, ਮੈਂ ਇਹ ਖਜ਼ਾਨਾ ਰੇਗਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਦਬ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ, ਉਜਾੜ ਵਿਚ, ਬੀਆਬਾਨ ਵਿਚ ਜਿਥੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੀ ਨਾ ਲੱਗੇ, ਇਹ ਲੱਭਣਾ ਬਹੁਤ ਔਖਾ ਹੋਵੇਗਾ।

ਇਹ ਸੌਖਾ ਨਹੀਂ।

ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਵਿਚ ਕਿਤੇ ਵੀ ਇਹ ਬਹੁਤ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ, ਦੇਵਤਾ ਨੇ ਪੁਛਿਆ ਇਸ ਦੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਔਖੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ।

“ਨਹੀਂ” ਸਿਰਜਨਹਾਰ ਥੋੜ੍ਹਾ ਸੋਚ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਕਹਿੰਦੇ ਸਾਰ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਚਿਹਰਾ ਚਮਕ ਪਿਆ, ਇਕ ਰੰਗ ਛਾ ਗਿਆ, ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗ ਗਿਆ, ਮੈਂ ਥਾਂ ਲੱਭ ਲਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਖਜ਼ਾਨੇ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦੱਬ ਦਿਓ, ਉਹ ਬਾਹਰ ਤਾਂ ਭਾਲਦਾ ਫਿਰੇਗਾ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਸਭ ਤੋਂ ਬਾਦ ਵਿਚ ਹੀ

ਦੇਖੇਗਾ ਤੇ ਸਮਝੇਗਾ ਇਹ ਖਜ਼ਾਨਾ ਕਿੰਨਾ ਅਨਮੋਲ ਹੈ। ਹਾਂ, ਇਸ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਪਾਓ ਤੇ ਲੁਕਾ ਦਿਓ।

ਇਹ ਖਜ਼ਾਨਾ ਤੇ ਇਸ ਖਜ਼ਾਨੇ ਦੀ ਖੋਜ ਹੀ ਕਠੋ-ਉਪਨਿਸ਼ਦ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਸੁਭਾਅ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰਖਦਿਆਂ ਇਹ ਖਜ਼ਾਨੇ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸੁਚੱਜੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਕੋਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਉਪਰ ਦਸਿਆ, ਆਪਣਾ ਅੰਤਰ ਤਾਂ ਮਨੁੱਖ ਸਭ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਹੀ ਖੋਜਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਸਚਾਈ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਛੁਪੀ ਪਈ ਹੈ, ਬਿਲਕੁਲ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮ੍ਰਿਗ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕਸਤੂਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਉਹ ਬਾਹਰ ਭਾਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਵੀ ਬਿਲਕੁਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਇਸ ਅਨਮੋਲ ਪਦਾਰਥ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਹੀ ਢੂੰਡਦਾ ਫਿਰੇਗਾ, ਹਰ ਪਾਸੇ ਦੇਖੇਗਾ ਹਰ ਥਾਂ ਢੂੰਡੇਗਾ, ਜੀਵਨ ਮਨੋਰਥ ਲੱਭੇਗਾ, ਬਹੁਤ ਭਾਲਨਾ ਕਰੇਗਾ, ਸੱਚੀ ਸੁਚੀ ਘਾਲਨਾ ਘਾਲੇਗਾ ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਹੱਥ ਪੱਲੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਪੈਣ ਵਾਲਾ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਚੌਰਾਸੀ ਦੇ ਗੋੜੇ ਲਾਉਂਦਾ ਰਹੇਗਾ। ਮਨੁੱਖ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਪਿਛੇ ਦੌੜ ਕੇ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰ ਦੇਣਗੇ, ਨਾਸ਼ਵਾਨ ਦੇ ਪਿਛੇ ਦੌੜਨਗੇ ਮ੍ਰਿਗ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਵਾਂਗੂੰ ਪਿਛੇ ਲੱਗੇ ਰਹਿਣਗੇ। ਜਦੋਂ ਅਚਿੰਤ ਕਾਲ ਦਾ ਗੁਲੇਲਾ ਪਵੇਗਾ ਉਹ ਖਾਲੀ ਹੱਥ ਹੋਣਗੇ ਤੇ ਅਗਲੇ ਜਨਮ ਵਿਚ ਧੱਕ ਦਿਤੇ ਜਾਣਗੇ, ਫੇਰ ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਭੋਗ ਭੋਗਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਣਗੇ।

ਉਪਨਿਸ਼ਦ ਸਾਨੂੰ ਚੇਤਾਵਨੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਅਗਿਆਨੀ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰਕੇ ਚੌਰਾਸੀ ਦੇ ਗੋੜੇ ਕਟਦੇ ਹਨ ਪਰ ਗਿਆਨੀ ਗੁਰਮੁਖਿ ਇਸ ਨੂੰ ਬੁਝ ਕੇ ਇਸ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਜਾਣ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਬੰਧਨ ਨੂੰ ਸਮਝ ਕੇ ਉਸ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾਉਣ ਦੀ ਸੋਚਦੇ ਹਨ, ਆਪਾ ਚੀਨਦੇ ਹਨ ਤੇ ਉਸ ਇਕ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਰਨ ਲਈ ਘਾਲਨਾ ਘਾਲਦੇ ਹਨ।

ਉਪਨਿਸ਼ਦਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਖੋਜਦੇ ਹਾਂ ਉਹ ਆਤਮਾ ਹੈ, ਸਾਡੀ ਅੰਤਰ ਆਤਮਾ, ਆਪਾ ਨਿਰੋਲ ਆਪਾ ਜਿਵੇਂ ਬਾਈਬਲ ਵਿਚ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਰੂਪ ਹੈ ਸਾਡਾ ਅੰਤਰ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਹੀ ਰੂਪ ਹੈ, ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਗਿਆਨ ਇੰਦਰੇ ਨਹੀਂ ਦੇਖ ਸਕਦੇ, ਮਨ ਨਹੀਂ ਦੇਖ ਸਕਦਾ, ਆਤਮਾ ਤਾਂ ਅੰਦਰ ਲੁਕੀ ਪਈ ਹੈ, ਹਿਰਦੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵਸਦੀ ਹੈ, ਆਤਮਾ ਬਹੁਤ ਸੂਖਮ ਹੈ, ਅਜਰ ਹੈ, ਅਮਰ ਹੈ, ਆਤਮਾ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸੀ ਤਾਂ ਵੀ ਸੀ, ਹੁਣ ਵੀ ਹੈ ਤੇ ਫੇਰ ਵੀ ਰਹੇਗੀ।

ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਪਨਿਸ਼ਦ ਦਸਦੇ ਹਨ ਇਹ ਦਿਸਦਾ ਸੰਸਾਰ ਛਿੰਨ ਭੰਗਰ ਹੈ, ਚਲਾਇਮਾਨ ਹੈ, ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਹੈ, ਫੈਲਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਨਾਸ਼ਵਾਨ ਹੈ, ਇਹ ਗੱਲ ਬਹੁਤ ਹੀ ਵਿਸਤਾਰ ਨਾਲ ਉਪਨਿਸ਼ਦਾਂ ਵਿਚ ਦੱਸੀ ਗਈ ਹੈ, ਇਹ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਇਥੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਸਭ ਕੁਝ ਆਣ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਨਾਸ਼ਵਾਨ ਹੈ ਇਹ ਹੀ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਇਸ ਨਾਸ਼ਵਾਨ ਨਾਲ ਮੋਹ ਪਾਏਗਾ, ਇਸ ਦਿਸਦੇ ਸੰਸਾਰ ਨਾਲ

ਲਿਪਤ ਹੋਵੇਗਾ, ਉਹ ਦੁਖੀ ਹੀ ਰਹੇਗਾ, ਦੁਖ ਭੋਗੇਗਾ। ਇਸ ਸਭ ਕੁਝ ਹੋਣ ਦੇ ਉਪਰੰਤ ਵੀ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਪਵੇਗਾ ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਅਜਰ ਅਮਰ ਦੀ ਖੋਜ ਵਿਚ ਕਿੰਨਾ ਸਹਾਇਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕਾਲ ਦਾ ਦੁਖ, ਕਾਲ ਦਾ ਭੈ ਜੋ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਵਿਆਪਦੇ ਹਨ ਉਹ ਹੀ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੇ ਪੱਥ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਕ ਹਨ। ਇਕ ਸਮਾਂ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਮਨੁੱਖ ਸੋਚਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਦਿਸਦਾ ਹੈ ਉਹ ਸੱਚ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਚਾਈ ਕੋਈ ਹੋਰ ਹੀ ਹੈ, ਕੁਝ ਹੋਰ ਜ਼ਰੂਰ ਹੈ ਉਦੋਂ ਉਹ ਖੋਜ ਅਰੰਭ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਮਨੋਰਥ ਚੁੰਭਦਾ ਹੈ, ਜਾਨਣ ਦੀ, ਬੁਝਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜੀਵਨ ਕੀ ਹੈ? ਕਿਉਂ ਹੈ? ਮੈਂ ਕੀ ਕਰਨ ਆਇਆ ਹਾਂ?

ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਕਠੋ-ਉਪਨਿਸ਼ਦ ਹੈ ਇਹ ਉਹ ਗ੍ਰੰਥ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਕਾਲ ਦੇ ਰਹੱਸ ਦਾ ਪੜਦਾ ਚੁਕਦਾ ਹੈ ਤੇ ਜੀਵਨ ਮਨੋਰਥ ਬਾਰੇ ਦਸਦਾ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਉਪਨਿਸ਼ਦਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਠੋ-ਉਪਨਿਸ਼ਦ ਉਤਮ ਉਪਨਿਸ਼ਦ ਹੈ। ਇਹ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਗਿਆਨਮਈ ਹੈ, ਪੜਿਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਦਾ ਭੰਡਾਰ ਹੈ, ਉਹ ਗਿਆਨ ਜਿਹੜਾ ਇਥੇ ਵੀ ਉਤਮ ਹੈ ਅਤੇ ਅੱਗੇ ਵੀ ਉਤਮ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਹੋਰ ਰਾਹ ਜਿਹੜੇ ਮਨੁੱਖਤਾ ਕੋਲ ਹਨ ਉਹ ਵੀ ਦੱਸੇ ਗਏ ਹਨ। ਇਹ ਵੀ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅੰਤਮ ਤੇ ਸੱਚਾ ਰਾਹ ਕਿਹੜਾ ਹੈ।

ਇਹ ਉਪਨਿਸ਼ਦ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੋਹਣੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਰਚਿਤ ਹੈ, ਇਸ ਵਿਚ ਕਾਲ ਅਤੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਸਾਰਾ ਰਹੱਸ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਹੀ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਗੋੜ, ਮੁਕਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ, ਦੁਖਾਂ ਕਲੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਸਭ ਕੁਝ ਦਾ ਵਰਨਣ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਵਿਚ 119 ਮੰਤਰ ਹਨ, ਇਹ ਇਕ ਗੱਲਬਾਤ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਗੱਲ ਬਾਤ ਜਿਹੜੀ ਨਿਚੀਕੇਤ ਜੋ ਅਧਿਆਤਮਵਾਦੀ ਹੈ ਤੇ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਯਮ ਜਿਹੜਾ ਕਾਲ ਦਾ ਰਾਜਾ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਸਪਰ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਹੀ ਕਠੋ ਉਪਨਿਸ਼ਦ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ। ਯਮ, ਕਾਲ ਦਾ ਰਾਜਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਯੂਨਾਨੀ ਵਿਚ ਜਾਂ ਰੋਮਨ ਮਿਥਿਹਾਸ ਵਿਚ ਵੀ ਕਾਲ ਦੇ ਰਾਜੇ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਹਨ। ਪਰ ਯਮ ਡਰਾਵਣਾ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ ਮਨੁੱਖ ਹੀ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਜੰਮਿਆ ਤੇ ਮਰਿਆ ਅਤੇ ਉਹ ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮਗਿਆਨੀ ਸੀ। ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਯਮ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਵਿਵੇਕ ਬੁੱਧ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹੋ ਤੇ ਨਿਚੀਕੇਤ ਨੂੰ ਆਮ ਬੁੱਧੀ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹੋ, ਜੋ ਤਾਕਤਵਰ ਹੈ ਅਤੇ ਹਿੰਮਤ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਤੋਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਗਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਨਿਚੀਕੇਤ ਨਿਸਚੇਵਾਲਾ ਹੈ, ਸ਼ਰਧਾਵਾਨ ਹੈ ਪਰ ਹਾਲੇ ਉਹ ਬ੍ਰਹਮਗਿਆਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਹ ਜਗਿਆਸੂ ਅਵੱਸ਼ ਹੈ। ਨਿਚੀਕੇਤ ਸਮਝ ਰਖਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸ਼ਲਾਘਾਯੋਗ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਸ਼ਰਧਾ ਅਟੱਲ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸ਼ੇਕੇ ਹਨ। ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਅਤੇ ਅੰਤਮ ਅਨੰਦ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੀ ਤੀਬਰ ਇੱਛਾ ਹੈ।

ਬ੍ਰਹਮਾ ਨਿਚੀਕੇਤ ਦੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਦੇਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨਿਚੀਕੇਤ ਦਾ ਕਿੰਨਾ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਨਿਸ਼ਚਾ ਹੈ, ਸੱਤ ਨੂੰ ਜਾਨਣ ਦੀ ਕਿੰਨੀ ਤੀਬਰ ਇੱਛਾ ਹੈ, ਕੀ ਉਸ ਦੀ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੀ ਸੱਤ ਨੂੰ ਜਾਨਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਸੰਸਾਰਕ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਇੱਛਾ ਨਾਲੋਂ ਵਧ ਤੀਬਰ ਹੈ। ਨਿਚੀਕੇਤ ਨੇ ਸਭ ਕੁਝ ਤਿਆਗ ਕੇ

ਇਹ ਸਿੱਧ ਕਰ ਦਿਤਾ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਸਰਵੋਤਮ ਹੈ। ਸਭ ਤੋਂ ਉਚ ਤੇ ਸੁੱਚੀ ਉਸ ਦੀ ਇੱਛਾ ਹੈ ਆਤਮ ਸਿੱਧੀ ਦੀ ਅਤੇ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਦੀ।

ਨਿਚੀਕੇਤ ਦਾ ਪੂਰਨ ਨਿਸ਼ਚਾ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਵੀ ਉਹ ਭਲੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਇਹ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੰਸਾਰਕ ਭੋਗ ਸਥਾਈ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਉਹ ਚਲਾਇਮਾਨ ਹਨ, ਦੁਖਾਂ ਕਲੇਸ਼ਾਂ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹਨ। ਕੁਝ ਵੀ ਮਨੁੱਖ ਕਿਉਂ ਨਾ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇ, ਕਿਥੇ ਵੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਜਦੋਂ ਤਕ ਉਹ ਸੰਸਾਰਕ ਇੱਛਾਵਾਂ ਵਿਚ ਲਿਪਤ ਹੈ, ਉਹ ਸਥਿਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਸ਼ਾਂਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਇਹ ਗੱਲ ਕੋਈ ਮਹੱਤਵ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦੀ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਕਿਵੇਂ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਭਾਵੇਂ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਸੰਸਾਰਕ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨਾਲ ਘਿਰਿਆ ਰਹੇ, ਭੋਗ ਬਿਲਾਸ ਵਿਚ ਪਿਆ ਰਹੇ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਉਜਾੜ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੋਵੇ, ਸਾਰੇ ਲੁਭਾਏਮਾਨ ਪਦਾਰਥਾਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੋਵੇ ਇਸ ਨਾਲ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ। ਫਰਕ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਵੀ ਇੱਛਾਵਾਂ ਹੋਣਗੀਆਂ, ਸੰਸਾਰਕ ਇੱਛਾਵਾਂ ਹੋਣਗੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਅਸੰਤੁਸ਼ਟੀ ਅਵੱਸ਼ ਹੀ ਹੋਵੇਗੀ।

ਮੌਤ ਕੋਈ ਪਲਾਇਨ ਨਹੀਂ, ਇੱਛਾਵਾਂ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਕੋਈ ਜੰਗਲ ਵਾਸ ਨਹੀਂ। ਮਨੁੱਖ ਇੱਛਾਵਾਂ ਨੂੰ ਚੰਬੜਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਮਰਨ ਸਮੇਂ ਤਕ ਚੰਬੜਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਇਥੇ ਤਕ ਕਿ ਨਾਲ ਵੀ ਲੈ ਤੁਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਮੁੜ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਨਾਲ ਲੈ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਸ਼ਾਇਦ ਹੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਹੋ ਜਾਵੇ।

ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਹੀ ਇੱਛਾਵਾਂ ਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਸੰਜਮ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਆਤਮ ਸਿੱਧੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਸੋਚਣੀ ਤੇ ਗਿਆਨ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਹੀ ਇੱਛਾਵਾਂ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਇੱਛਾਵਾਂ ਤੋਂ ਉਚੇ ਉਠੇ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ ਨੂੰ ਜਾਣੇ, ਸਮਝੇ। ਇੱਛਾਵਾਂ ਉਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾ ਕੇ, ਗਿਆਨ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰ ਤੇ ਰੋਕ ਲਾ ਕੇ ਹੀ ਸੱਚੇ ਅਨੰਦ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਦ ਹੀ ਮਨੁੱਖ ਬੜੀ ਛੇਤੀ ਇਹ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਮੋਹ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋ ਕੇ, ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਤੋਂ ਵੀ ਨਿਰਲੇਪ ਹੋ ਕੇ ਬੜੀ ਛੇਤੀ ਹੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਅਨੁਭਵ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਸਥਿਰਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸ਼ਾਂਤੀ ਕਿੱਡੀ ਵਡਮੁਲੀ ਹੈ, ਸਾਰੇ ਧਨ ਤੋਂ ਉਤਮ ਧਨ ਹੈ, ਇਹ ਸ਼ਾਂਤੀ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰਕ ਪਦਾਰਥਾਂ ਤੋਂ ਉਤਮ ਹੈ।

ਨਿਚੀਕੇਤ ਨੂੰ ਅੰਦਰੋਂ ਇਹ ਸੋਝੀ ਹੋਈ, ਉਸ ਦਾ ਅੰਤਰ, ਉਸ ਦੀ ਅੰਤਰ ਆਤਮਾ ਉਸ ਨੂੰ ਗਿਆਨ ਲਈ ਪਰੇਰ ਰਹੀ ਸੀ, ਉਸ ਵਿਚ ਅੰਤਰ ਆਤਮਾ ਦੇ ਪਿਛੇ ਚੱਲਣ ਦਾ ਸਾਹਸ ਸੀ, ਹਿੰਮਤ ਸੀ, ਉਹ ਬਿੜਕਿਆ ਨਹੀਂ, ਲੁਭਾਏਮਾਨ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਉਲਝਿਆ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕਈ ਹੋਰ ਇਸ ਪੱਥ ਤੇ ਚਲਦੇ ਬਿੜਕ ਗਏ।

ਕਥੇ ਉਪਨਿਸ਼ਦ ਦਾ ਪੱਥ ਜਿਹੜਾ ਯਮ ਨੇ ਦਸਿਆ ਉਹ ਯੋਗ ਦਾ ਪਥ ਹੈ। ਯੋਗ ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਆਤਮਾ ਨਾਲ ਅਧਿਆਤਮਕ ਮਿਲਾਪ, ਆਤਮਾ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ ਮਿਲਾਪ।

□ □ □ □ □ □ □

ਭਗਵਤ ਗੀਤਾ ਦੀ ਚਿਰ-ਸਥਾਈ ਆਤਮ ਵਿਦਿਆ

PERENNIAL PSYCHOLOGY OF THE BHAG VAD GITA

ਮੂਲ ਲੇਖਕ - ਡਾ. ਸਵਾਮੀ ਰਾਮ ਜੀ
ਅਨੁਵਾਦਕ - ਡਾ. ਬੀਬੀ ਤੇਜਿੰਦਰ ਮਲਹੋਤਰਾ

(ਲੜੀ ਜੋੜਨ ਲਈ ਦੇਖੋ, ਮਈ ਅੰਕ, ਪੰਨਾ - 42)

6. ਇਸ ਲਈ ਜੋ ਮੁੜ ਬੁਧਿ ਪੁਰਸ਼ ਕਰਮ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਹੱਠ ਕਰਕੇ ਰੋਕ ਕੇ, ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਭੋਗਾਂ ਨੂੰ ਮਨ ਵਿਚ ਚਿੰਤਨ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਮਿਥਿਆ ਚਾਰੀ ਯਥਾ ਪਾਖੰਡੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਦਾ ਮਨ ਭਰਮਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਹ ਕਰਮ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਰੋਕਦਾ ਤਾਂ ਹੈ ਪਰ ਮਨ ਨਾਲ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਚਿਤਵਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਪਾਖੰਡੀ ਹੈ। ਤਿਆਗ ਦੇ ਮਾਰਗ ਤੇ ਕਾਫੀ ਗੜਬੜ ਹੈ, ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਤਿਆਗੀ ਪਾਖੰਡੀ ਹਨ ਬਾਹਰੋਂ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਉਹ ਤਿਆਗੀ ਲਗਦੇ ਹਨ, ਨਿਰਲਿਪਤ ਲਗਦੇ ਹਨ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਲੋਭ, ਮੋਹ ਵਿਚ ਫਸੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਇਹ ਤਿਆਗੀ ਦਾ ਭੇਖ ਇਕ ਪਾਖੰਡ ਹੈ, ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਦੰਡੀ ਘਭਰਾਏ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਸਰਲਤਾ, ਤਪਸਿਆ ਕੋਈ ਫਲ ਨਹੀਂ ਦਿਆ ਕਰਦੀ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਵਤੀਰਾ ਮਾਨਵ ਪਰਿਆਸ ਨੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨਾਲ ਵੀ ਵਧੀਕੀ ਹੈ। ਜੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਰਹੋ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਅਪਰਾਧੀ ਸਮਝਣ ਲਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਨਾ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਨਾ ਹੀ ਉਹ ਆਪਣੇ ਕਾਰਜ ਠੀਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਾਖੰਡੀ ਕੇਵਲ ਬਾਹਰੀ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਦਾ ਹੀ ਸੋਚਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ ਤੇ ਸੋਚਦਾ ਹੈ ਜਿਥੇ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਠੀਕ ਹੁੰਦੇ ਹੋ ਸੱਚੇ ਹੁੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਅੰਦਰ ਦੇ ਅਨੁਭਵ ਲਈ ਬਹੁਤੀ ਰੁਚੀ ਰਖਦੇ ਹੋ।

ਬਾਹਰ ਦੇ ਦਿਖਾਵੇ ਤੇ ਅੰਦਰ ਦੇ ਅਨੁਭਵ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਫਰਕ ਹੈ। ਬਾਹਰੀ ਦਿਖਾਵੇ ਦਾ ਕੋਈ ਲਾਭ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਵਿਸਤਾਰ ਲਈ ਹਾਨੀਕਾਰਕ ਹੈ, ਜੇ ਉਹ ਅੰਦਰੋਂ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਬਾਹਰੀ ਦਿਖਾਵਾ ਕਰਨਾ ਬਹੁਤ ਸੌਖਾ ਹੈ, ਸੁਆਂਗ ਕਰਨਾ ਸੌਖਾ ਹੈ, ਮਾਣ ਲੈਣਾ ਸੌਖਾ ਹੈ, ਥਾਪੜਾ ਲੈਣਾ ਸੌਖਾ ਹੈ, ਸੋਚ ਅਤੇ ਭਾਵ ਭਾਵੇਂ ਬਿਲਕੁਲ ਵਿਪਰੀਤ ਹੀ ਹੋਣ। ਈਸਾ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਅਰਦਾਸ ਇਕੱਲੇ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਪਾਖੰਡੀ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ, ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਭਾਵਨਾ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਨਹੀਂ ਕਰੋਗੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਿਖਾਓਗੇ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੀ ਹਉਮੈ ਤੁਹਾਨੂੰ ਘੱਟ ਤੰਗ ਕਰੇਗੀ।

ਬਾਹਰੀ ਤਿਆਗ ਆਤਮ ਸਾਧਨਾ ਦੀ ਪਉੜੀ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਡੰਡਾ ਹੈ, ਪਰ ਜੇ ਅੰਦਰ ਦਾ ਤਿਆਗ ਨਾ ਆਵੇ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਸਮਸਿਆ ਖੜੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਫੇਰ ਇਕ ਸੱਚੇ ਤਿਆਗੀ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦਾ। ਭਾਵੁਕ ਹੋ ਕੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਹੀ ਲੋਕੀ ਬੁੱਧ ਦੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਬਣ ਗਏ, ਤਿਆਗੀ ਬਣਨ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਹੋ ਗਏ ਪਰ ਛੋਟੀ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗ ਗਿਆ ਕਿ ਇਛਾਵਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਹਨ, ਉਹ ਫੇਰ ਇਸੇ ਡਰ ਵਿਚ ਰਹੇ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰੇਗਾ ਕਿ ਨਹੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਮਾਰਗ ਨੂੰ ਖਰਾਬ ਕਰ ਦਿਤਾ, ਉਹ ਭੋਗ ਵੀ ਭੋਗਦੇ ਰਹੇ ਤੇ ਤਿਆਗੀ ਵੀ ਕਹਾਉਂਦੇ ਰਹੇ ਬਿਲਕੁਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਪੱਛਮ ਵਿਚ ਵੀ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਭੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ -

ਪ੍ਰੰਪਰ ਤਾਪ ਗੇਰੀ ਕੇ ਬਸਤ੍ਰਾ॥

ਅਪਦਾ ਕਾ ਮਾਰਿਆ ਗ੍ਰਿਹ ਤੇ ਨਸਤਾ॥

ਦੇਸੁ ਛੋਡਿ ਪਰਦੇਸਹਿ ਧਾਇਆ॥

ਪੰਚ ਚੰਡਾਲ ਨਾਲੇ ਲੈ ਆਇਆ॥ ਪੰਨਾ - 1348

ਕੁਝ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਪਾਖੰਡ ਤਿਆਗ ਨੂੰ ਅਯੋਗ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਪਾਖੰਡੀ ਤਿਆਗੀ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਉਹ ਕਪੜੇ ਭਾਵੇਂ ਤਿਆਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਪਾ ਲੈਣ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਮੁੜ ਮੁੜ ਕੇ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਆਦਤਾਂ ਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨਾਲ ਹੀ ਸੱਚੇ ਨਹੀਂ, ਦੂਸਰੇ ਨਾਲ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੱਚੇ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ? ਅਸਲੀ ਤਿਆਗੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸਾਹਸੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਧਰਤੀ ਤੇ ਰਹਿੰਦੇ ਵੀ ਸਵਰਗ ਵਿਚ ਹੀ ਵਿਚਰ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਪਾਖੰਡੀ ਵਤੀਰਾ ਅੰਦਰ ਦੇ ਵਿਅਕਤੀਤਵ ਦੀ ਕਿਸੇ ਦਰਾੜ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਹੈ ਸੋਚਣੀ, ਕਥਨੀ ਤੇ ਕਰਨੀ ਵਿਚ ਤਾਲ ਮੇਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪਾਖੰਡੀ ਸੋਚਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉਹ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਲੋਕੀ ਮਨਜ਼ੂਰ ਨਹੀਂ ਕਰਨਗੇ। ਸੋ ਉਹ ਇਕ ਮਖੌਟਾ ਲਗਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਸੋਚ ਕੇ। ਇਹ ਝੂਠਾ ਮਖੌਟਾ ਦੇਖ ਕੇ ਲੋਕੀ ਉਸ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰ ਲੈਣਗੇ ਉਸ ਨੂੰ ਇਜ਼ਤ ਮਾਣ ਦੇਣਗੇ, ਉਹ ਆਪਣੀ ਨਖੇਦੀ ਤੋਂ ਡਰਦਾ ਝੂਠੇ ਵਿਕਾਰ ਝੂਠੇ ਕਿਲੇ ਬਣਾਉਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਵਿਚੋਂ-ਵਿਚੋਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਨਖੇਦਦਾ ਵੀ ਹੈ, ਡਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦੂਸਰਿਆਂ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਦਾ ਪਤਾ ਨਾ ਲਗ ਜਾਵੇ। ਪਾਖੰਡੀ ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਪੂਰੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਦਾ ਪਤਾ ਨਾ ਲਗਣ ਦੇਵੇ, ਬਹੁਤ ਵਾਰੀ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪ ਨੂੰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਹੁੰਦਾ ਉਹ ਕੀ ਸੋਚ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਕੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਕੋਲੋਂ ਵੀ ਆਪਣਾ ਆਪਾ ਲੁਕੋ ਕੇ ਰਖਦਾ ਹੈ, ਬਹੁਤ ਵਾਰੀ ਇਹ ਗੱਲ ਉਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕਪਟੀ ਨਾਲ ਮਿਲਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਉਸ ਦੀ ਸਚਾਈ ਨੂੰ ਵੰਗਾਰਿਆ ਜਾਵੇ ਉਹ ਹਰ ਕਿਸਮ ਦੇ ਬਹਾਨੇ, ਬਚਾਓ, ਮੁਕਰ ਜਾਣ ਦੇ ਤਰੀਕੇ, ਇਥੇ ਤਕ ਕਿ ਬੁਰਾ ਭਲਾ ਵੀ ਕਰੇਗਾ ਤੇ ਆਪਣੀ ਸਫਾਈ ਦੇਵੇਗਾ। ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਬੰਦਾ ਗੁਆਚਿਆ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਵੀ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦਾ, ਜੇ ਬੰਦਾ ਆਪਣੀਆਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨਹੀਂ ਕਬੂਲੇਗਾ ਉਹ ਡੂੰਘਾ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਆਪਾ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੀਨ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਆਪਾ ਚੀਨਣ ਦੇ ਰਸਤੇ ਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟਾਉਣਾ, ਆਪਣਾ ਨਰੀਖਣ ਕਰਨਾ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਹਰ ਪੱਖੋਂ ਕਾਬੂ ਪਾਉਣਾ ਅਤਿ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੀ ਪਰਤ ਜਿਸ ਦਾ ਸਾਮ੍ਹਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਹੈ ਸਾਡੇ ਅਵਗੁਣ, ਜਿਹੜੇ ਦਬੇ ਪਏ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਸਦਾ ਹੀ ਇਕ ਮਖੌਟਾ (ਬੁਰਕਾ) ਪਾ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਆਉਂਦੇ ਹਾਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਵਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਜਾਣੂੰ ਹੋ ਕੇ ਹੀ ਆਪਾ ਸੁਧਾਰਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਅੱਜ ਦੇ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਦਵੰਦ ਦਾ ਜੀਵਨ ਹੀ ਤੰਤੂ ਵਿਕਾਰ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੈ (neurosis) ਦਵੰਦ ਤੰਤੂ ਵਿਕਾਰ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੈ ਜਦੋਂ ਅੰਦਰ ਦੀਆਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਅਤੇ ਸੋਚਣੀ ਦਾ ਬਾਹਰ ਦੇ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਨਾਲ ਠੀਕ ਤਾਲਮੇਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਤੰਤੂ ਵਿਕਾਰ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸਪਰ ਭਾਵਕ ਭਰਪੂਰ ਨਾਟਕ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਚਿਕਿਤਸਕ ਰੋਗੀ ਨੂੰ ਸਪਸ਼ਟ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਆਪਾ ਪ੍ਰਗਟਾਉਣ ਲਈ ਮਦਦ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜਦੋਂ ਇਹ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਹੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰਗਟਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਜਿਹੜੀ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਦਬਣ ਵਿਚ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਸੀ ਉਹ ਵਿਹਲੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਮਨੁੱਖ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਤੇ ਗਤੀਸ਼ੀਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

7. ਅਤੇ ਹੇ ਅਰਜਨ! ਜੋ ਵਿਸ਼ਵਾਸੀ ਪੁਰਸ਼ ਮਨ ਨਾਲ, ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵਸ ਵਿਚ ਕਰਕੇ, ਕਰਮ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਨਾਲ ਕਰਮਯੋਗ ਦਾ ਆਚਰਣ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸ੍ਰੇਸ਼ਠ ਹੈ।

8. ਇਸ ਲਈ ਸਾਸ਼ਤਰ ਵਿਧੀ ਨਾਲ ਨੀਅਤ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਸਰਬ ਰੂਪ ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਕਰ ਕਿਉਂਕਿ ਕਰਮ ਨ ਕਰਨ ਦੀ ਅਪੇਕਸ਼ਾ ਕਰਮ ਕਰਨਾ ਸੇਸ਼ਟ ਹੈ ਤਥਾ ਕਰਮ ਨਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਤੇਰਾ ਸਰੀਰ ਨਿਰਬਾਹ ਭੀ ਸਿੱਧ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ।

9. ਅਤੇ ਹੇ ਅਰਜਨ! ਬੰਧਨ ਦੇ ਭੈ ਕਰਕੇ ਭੀ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਨਾ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਯੱਗ ਅਰਥਾਤ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਨਮਿਤ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਸਿਵਾਏ, ਅਨੰਯ ਕਰਮਾਂ ਵਿਚ ਲੱਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੀ ਇਹ ਪ੍ਰਾਣੀ ਕਰਮਾਂ ਰਾਹੀਂ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਹੇ ਅਰਜਨ! ਆਸਤਕ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੁੰਦਾ, ਉਸ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਨਮਿਤ ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਭਲੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਆਚਰਣ ਕਰ।

ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਅਰਜਨ ਨੂੰ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਤਿਆਗ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਨਿਰਾ ਪਖੰਡ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਉਪਰਾਮਤਾ ਤੇ ਘਭਰਾਹਟ ਤੇ ਮੋਹ ਤੋਂ ਉਤਪੰਨ ਹੋਏ ਹਨ। ਸੱਚਾ ਤਿਆਗ ਵੈਰਾਗ ਤੋਂ ਹੀ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਹੋ ਕੇ ਕਰਮ ਕਰਨੇ ਵੀ ਓਨੇ ਹੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ, ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਕਰਮ, ਕਰਮ ਨਾ ਕਰਨ ਨਾਲੋਂ ਕਿਤੇ ਵਧ ਉਚਾ ਸੁੱਚਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਸੁੱਚਾ ਸੁੱਚਾ ਅਭਿਆਸ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਪੂਰੀ ਮਿਹਨਤ ਲਗਾਈ ਹੈ ਉਹ ਨਿਸ਼ਕਾਮਤਾ ਦਾ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣੀਆਂ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਤੇ ਕਾਬੂ ਕਰਕੇ ਸੰਜਮ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਆਪਣੀਆਂ ਡਿਊਟੀਆਂ ਆਪਣੇ ਕਰਮ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਕੋਈ ਵੀ ਮਾਨਵ ਬਿਨਾਂ ਕਰਮ ਕੀਤੇ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦਾ। ਤਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਕਰਮ ਅਸੀਂ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਖਾਣਾ ਪੀਣਾ ਹੋਰ ਨਿਜੀ ਸਰੀਕ ਕਿਰਿਆ, ਉਹ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਲਈ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਇਹ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਠੀਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਸਰੀਰ ਠੀਕ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਦੂਸਰੇ ਕਰਮ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਲਈ ਤੇ ਦੂਸਰਿਆਂ ਲਈ ਅਤੇ ਪਰਸਪਰ ਸਬੰਧਾਂ ਲਈ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਰਲ ਕੇ ਖਾਣਾ ਰਲ ਕੇ ਬਜ਼ਾਰ ਜਾਣਾ। ਤੀਸਰੇ ਹਨ ਉਚੇ ਕਰਮ ਜਿਹੜੇ ਸਾਨੂੰ ਮੁਕਤ ਕਰਦੇ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਫਲ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਹੀ ਸਮਰਪਿਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਅੱਠਵਾਂ ਸਲੋਕ ਦੋ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਸਮਝਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਹਿਲਾ ਅਰਥ ਹੈ ਉਹ ਕਰਮ ਕਰੋ ਜਿਹੜੇ ਸਵੈ

ਭਰੋਸੇ, ਸੰਜਮ, ਨਿਰਲੇਪਤਾ ਅਤੇ ਇੱਛਾ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਸਮਾਨ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਮਾਨਸਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਸਮਾਨ ਕਰਕੇ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇ। ਇਹੋ ਹੀ ਸਭ ਤੋਂ ਉਚਾ ਕਰਮ ਹੈ ਇਸ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਅੱਗੇ ਕਰਕੇ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਦੂਸਰਾ ਅਰਥ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਇਕ ਕਰਮ ਆਪਣੇ ਸੁਭਾਅ ਅਨੁਸਾਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਤਿੰਨ ਗੁਣ ਤੁਹਾਡੇ ਸੁਭਾਅ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਅਸਭਿਅ ਕਰਮ ਨਿਖੇਦੀ ਦੇ ਹੋਣਗੇ ਬਜਾਏ ਸਵੈਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਨਾਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕਰਮ ਤੋਂ।

ਗੀਤਾ ਦਾ ਸੰਦੇਸ਼ ਹੈ - ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕਰਮ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਤੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਸਮਝ ਕੇ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਗੁਣ ਤੇ ਸਮਰਥਾ ਸਮਝਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਕਰਮ ਸਮਝ ਕੇ ਸੁਚੱਜੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰ ਸਕੋ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਜਨਤਾ ਦੀਆਂ ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ ਚਾਰ ਕਿਸਮ ਦੇ ਮਨੁੱਖ ਹਨ - ਪਹਿਲੇ ਉਹ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਮਾਨਸਿਕ ਪੱਖੋਂ ਅਤਿ ਤੀਬਰ ਬੁੱਧੀ ਵਾਲੇ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬੜਾ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕਾਬੂ ਹੈ ਆਪਣੀਆਂ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਤੇ ਮਨ ਤੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵਿਸਤਾਰ ਨਾਲ ਜਾਨਣ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਬੁੱਧੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਸਮਾਜ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਲਾਉਣ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਧਰਮ ਦੂਸਰਿਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੁੱਧੀ ਦਾ ਉਪਯੋਗ ਸਮਾਜ ਲਈ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਗਿਆਨ ਦੇਣ ਲਈ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਦੂਸਰੀ ਕਿਸਮ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਝੁਕਾਅ ਬਹੁਤ ਗਿਆਨ ਵਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਪਰ ਉਹ ਸਰੀਰਕ ਪੱਖੋਂ ਬੜੇ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਸਰੀਰਕ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਸਮਾਜ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਲਗਾਉਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਤੀਸਰੇ ਉਹ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਦਾ ਵਿਵਾਹਰਿਕ ਗਿਆਨ ਹੈ ਉਹ ਕਮਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਤੇ ਕਮਾ ਕੇ ਸਮਾਜ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਚੌਥੇ ਉਹ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਦੂਸਰਿਆਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਦੂਸਰਿਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਫੇਰ ਉਹ ਆਪਣੀ ਜੀਵਕਾ ਕਮਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਇਹ ਚਾਰ ਵਰਨ ਸਮਾਜ ਦੀ ਭਲਾਈ ਲਈ ਹੀ ਬਣਾਏ ਗਏ ਸਨ। ਨਾਲ ਹੀ ਕੰਮ ਦੀ ਵੰਡ ਲਈ ਬਣਾਏ ਗਏ ਹਨ, ਸਮਾਂ ਪਾ ਕੇ ਇਹ ਵੰਡ ਜਾਤ ਪਾਤ ਵਿਚ ਬਦਲ ਗਈ ਜੋ ਕਿ ਭਾਰਤੀ ਸਮਾਜ ਦਾ ਕਲੰਕ ਬਣ ਕੇ ਰਹਿ ਗਈ। ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਇਹ ਵੰਡ ਇਕ ਸਫਲ ਸੰਗਠਨ ਸਮਾਜ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਜੋ ਸਾਰਾ ਸਮਾਜ ਆਪਣਾ ਕਰਮ ਸਮਾਜ ਦੀ ਭਲਾਈ ਲਈ ਕਰਦਾ ਰਹੇ ਜਿਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਸਮਾਂ ਬੀਤਦਾ ਗਿਆ ਸੁਆਰਥੀ ਆਗੂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਚਾਰਕਾਂ ਨੇ ਇਸ ਵੰਡ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਕਟੜ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਿਸ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਡੂੰਘੀਆਂ ਦਰਾੜਾਂ ਪੈ ਗਈਆਂ ਤੇ ਵਿਤਕਰੇ ਵਧ ਗਏ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੁਆਰਥੀ ਹੋ ਕੇ ਇਸ ਵੰਡ ਨੂੰ ਜਾਤਾਂ ਦੀ ਵੰਡ ਬਣਾ ਦਿਤਾ, ਉਸ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦੂਸਰਿਆਂ ਉਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਹੋ ਗਿਆ।

ਅੱਜ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ ਤੇ ਸਲਾਹਕਾਰ ਸਕੂਲਾਂ ਅਤੇ ਕਾਲਜਾਂ ਵਿਚ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਵਿਵਹਾਰ ਦੇਖਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੁੱਧੀ ਦਾ ਪੱਧਰ ਦੇਖਦੇ ਹਨ, ਆਦਤਾਂ, ਸੁਭਾਅ ਦੇਖਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ, ਅੱਗੇ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਇਹ ਦਸਿਆ ਜਾ ਸਕੇ, ਕਿਹੜੇ ਵਿਸ਼ੇ ਲੈ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਕਿਹੜੇ ਵਿਸ਼ੇ ਉਹ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦੀ

ਸਮਰਥਾ ਕੀ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਕੀ ਹੈ, ਜੋ ਮਜ਼ਮੂਨ ਯੋਗਤਾ ਸਮਰਥਾ ਅਨੁਸਾਰ ਨਾ ਲਏ ਜਾਣ ਤਾਂ ਸਫਲਤਾ ਦੇ ਮੌਕੇ ਘਟ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਅੱਜ ਭਾਵੇਂ ਸਲਾਹਕਾਰ ਹਨ, ਰੁਚੀ ਦੱਸਣ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਵਿਅਕਤਿਤ੍ਵ ਦੱਸਣ ਵਾਲੇ ਹਨ ਤਾਂ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਨੌਜਵਾਨ ਘੁੰਮਦੇ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਬੱਦਲੇ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਕੀ ਕਰਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੰਸੇ ਜਾਤ ਦੀ ਵੰਡ ਤੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਉਲਟ ਹਨ। ਅੱਜ ਅੰਨੀ ਖੁਲ੍ਹ ਹੈ ਕੋਈ ਕੁਝ ਵੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਹੁੰਦਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਉਤਸਾਹਿਤ ਹੋ ਕੇ ਇਕ ਪਾਸੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਛੇਤੀ ਹੀ ਅੱਕ ਕੇ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ, ਤੀਸਰੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਤਜਰਬਿਆਂ ਦੇ ਲਾਭ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ਪਰ ਜੇ ਇਹ ਤਜਰਬੇ ਸਮਝਣ ਲਈ ਕੀਤੇ ਜਾਣ, ਇਹ ਦੇਖਣ ਲਈ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਕਿ ਮੇਰੀਆਂ ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਕੀ ਹਨ? ਮੇਰੀ ਸਮਰਥਾ ਕੀ ਹੈ, ਮੇਰੇ ਕੀ ਗੁਣ ਹਨ, ਕੀ ਕਮੀਆਂ ਹਨ? ਇਸ ਸ਼ਲੋਕ ਵਿਚ ਸੁਭਾਅ ਅਨੁਸਾਰ ਕਰਮ ਕਰਨ ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ ਆਪਣੀ ਸਮਰਥਾ ਤੇ ਯੋਗਤਾ ਅਨੁਸਾਰ ਇਥੇ ਜਾਤ ਹੈ ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਹਰ ਇਕ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਸੇਧ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਆਪਣੇ ਗੁਣ ਅਵਗੁਣ ਜਾਣ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸ਼ਕਤੀ ਬਣਾਵੇ।

ਅਰਜਨ ਜੋ ਕਿ ਸਰੀਰਕ ਪੱਖੋਂ ਤਕੜਾ ਹੈ, ਸਿਹਤਮੰਦ ਹੈ ਯੁੱਧ ਦੀ ਕਲਾ ਵਿਚ ਨਿਪੁੰਨ ਹੈ, ਉਹ ਤਿਆਗ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਆਪਣਾ ਧਰਮ ਆਪਣੀ ਡਿਊਟੀ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਹ ਆਪਣਾ ਧਰਮ ਭੁੱਲ ਕੇ ਦੂਸਰਿਆਂ ਦਾ ਧਰਮ ਨਿਭਾਉਣ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇਹ ਸੰਤਾਪ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਜੋ ਕਿ ਇਕ ਮਹਾਨ ਯੋਗੀ ਹਨ ਉਹ ਅਰਜਨ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਨੂੰ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ

ਕਰਮਯੋਗ ਲਈ ਆਦੇਸ਼ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਦੇ ਮਾਰਗ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਨ ਲਈ ਪਰੇਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹ ਜਾਣ ਲੈਣ ਅਤੇ ਸਮਝ ਲੈਣ ਤੋਂ ਬਾਦ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ ਸਮਝਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਕਰਮ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਅਰਜਨ ਨੂੰ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਭ ਤੋਂ ਉਚੇ ਕਰਮ ਉਹ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਨਿਰਲਿਪਤ ਹੋ ਕੇ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਫਲ ਦਾ ਵੀ ਤਿਆਗ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਫਲ ਵੀ ਅਰਪਣ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ।

ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸੱਜਣ ਫਲ ਤਿਆਗਣ ਜਾਂ ਅਰਪਣ ਕਰਨ ਦੇ ਅਰਥ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਗਲਤ ਸਮਝਦੇ ਹਨ, ਬੜਾ ਮੋੜ ਤੋੜ ਕੇ ਗਲਤ ਅਰਥ ਕੱਢਦੇ ਹਨ, ਬੱਕਰੇ ਦੀ ਬਲੀ ਦੇਣੀ, ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਜਾਨਵਰ ਦੀ ਬਲੀ ਦੇਣੀ ਰੱਬ ਨੂੰ ਪਸੰਨ ਕਰਨਾ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਅਰਥ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ sacrifice ਦੇ, ਜੀਵ ਹੱਤਿਆ ਇਕ ਸ਼ਰਮਨਾਕ ਕਿਰਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਹਾਲੇ ਵੀ ਕਈ ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਥਾਵਾਂ ਹਨ ਜਿਥੇ ਹਾਲੇ ਵੀ ਜੀਵ ਹੱਤਿਆ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਬਲੀ ਦਿਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਹਾਲਾਂਕਿ ਕੋਈ ਤਰਕ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਹ ਸਿੱਧ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਕਿ ਬਲੀ ਦੇਣ ਨਾਲ ਰੱਬ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਹ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਸਰਬਤਰ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ, ਸ਼ਾਂਤੀ ਹੈ, ਸਮਾਨਤਾ ਹੈ, ਉਹ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਕਰਮਕਾਂਡਾਂ ਨਾਲ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ? ਠੀਕ ਸਮਝਣ ਲਈ sacrifice ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅਰਥ ਹਨ ਤਿਆਗ, ਆਪਣੇ ਹੱਕਾਂ ਦਾ ਵੀ ਤਿਆਗ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਦੂਸਰਿਆਂ ਲਈ ਖੁਸ਼ੀ-ਖੁਸ਼ੀ ਕਰਨਾ, ਬੜੀ ਇੱਛਾ ਪੂਰਵਕ ਕਰਨਾ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਦੂਸਰਿਆਂ ਨੂੰ ਉਹ ਦੇ ਸਕੋ ਜੋ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਹੈ ਇੱਛਾ ਨਾਲ ਦੇਣਾ, ਖੁਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਦੇਣਾ, ਇਹ ਹੈ ਤਿਆਗ।

ਸਿਹਤ ਵਿਗਿਆਨ

ਰਸਕਪੂਰ - ਰਸਕਪੂਰ ਰਸ (ਪਾਰੇ) ਤੋਂ ਬਣਾਇਆ ਇਕ ਪਦਾਰਥ, ਜੋ ਕਪੂਰ ਜਿਹਾ ਚਿੱਟਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਤਾਸੀਰ ਗਰਮ ਖੁਸ਼ਕ ਹੈ। ਇਹ ਦੱਦ (ਧਦ੍) ਆਤਸ਼ਕ ਆਦਿ ਰੋਗ ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਨੇਕ ਦਵਾਈਆਂ ਵਿਚ ਵਰਤੀਦਾ ਹੈ। Sublimate of mercury 'ਰਸਾਯਣਸਾਰ' ਵਿਚ ਇਸ ਦੇ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਵਿਧੀ ਇਉਂ ਲਿਖੀ ਹੈ -

ਲਾਲ ਇੱਟ ਦਾ ਖੋਰਾ, ਸੁਇਨਾ, ਗੋਰੂ, ਫਟਕੜੀ ਖੜੀਆ ਮਿੱਟੀ, ਸੋਧਾ ਲੂਣ, ਕਾਰਾ ਲੂਣ, ਵਰਮੀ ਦੀ ਮਿੱਟੀ, ਬਰਤਨ ਰੰਗਣ ਦੀ ਲਾਲ ਮਿੱਟੀ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਸਮਾਨ ਤੋਲ ਦੇ ਲੈ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਸਿੰਗਰਫ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਿਆ ਪਾਰਾ ਲੈ ਕੇ ਉਸ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਕੇ ਸਭ ਨੂੰ ਖਰਲ ਕਰਨਾ। ਫੇਰ ਸਭ ਨੂੰ ਦੋ ਪਿਆਲਿਆਂ ਵਿਚ ਸੰਪੁਟ ਕਰਕੇ ਚਾਰ ਦਿਨ ਬਰਾਬਰ ਅੱਗ ਮਚਾਉਣੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਰਸ ਸਿੱਧ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਲਕਵਾ - Facial Paralysis ਅਰਦਿਤਵਾਤ। ਇਸ ਰੋਗ ਵਿਚ ਮੂੰਹ ਦੇ ਇਕ ਪਾਸੇ ਦੇ ਪੱਠੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋਣ ਤੋਂ ਚਿਹਰਾ ਉਸ ਪਾਸੇ ਨੂੰ ਝੁਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਧਰ ਦੇ ਪੱਠੇ ਰੋਗੀ ਨਹੀਂ। ਮੂੰਹ ਵਿੰਗਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸਾਫ਼ ਬੋਲਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ, ਅੱਖਾਂ ਤੋਂ ਪਾਣੀ, ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਲਾਲਾਂ ਵਗਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਰੋਗੀ ਪਾਸੇ ਦੀ ਅੱਖ ਬੰਦ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ।

ਇਸ ਰੋਗ ਦੇ ਕਾਰਣ ਹਨ - ਬਹੁਤ ਉਚਾ ਬੋਲਣਾ, ਕਰੜੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੰਦ ਦਾੜ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਚੱਬਣੀਆਂ, ਬਹੁਤ ਮੂੰਹ ਤਾਣ ਕੇ ਅਵਾਸੀਆਂ ਲੈਣੀਆਂ, ਬਹੁਤ ਭਾਰ ਚੁੱਕਣਾ, ਸਰਦੀ ਦਾ ਲਗਣਾ, ਦਿਮਾਗ ਦੀਆਂ ਬੀਮਾਰੀਆਂ ਦਾ ਹੋਣਾ, ਬਾਦਫਿਰੰਗ ਹੋਣਾ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਹੋਣੀ ਆਦਿ।

ਇਸ ਦਾ ਇਲਾਜ ਹੈ -

1. ਰੋਗ ਦੇ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪੰਜ ਸੱਤ ਦਿਨ ਤੀਕ ਕੇਵਲ ਸ਼ਹਿਦ ਮਿਲਾ ਕੇ ਪਾਣੀ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ।
2. ਇਕ ਤੋਲਾ ਲਸਣ ਕੁੱਟ ਕੇ, ਹਿੰਗ, ਜੀਰਾ, ਸੋਧਾ ਲੂਣ, ਸੰਚਰ ਲੂਣ, ਮਘਾਂ, ਮਿਰਚਾਂ ਅਤੇ ਸੁੰਢ ਇਹ ਸਭ ਇਕ-ਇਕ ਮਾਸ਼ਾ ਪੀਹ ਕੇ ਲਸਣ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਕੇ ਨਿੱਤ ਸਵੇਰ ਵੇਲੇ ਇਰੰਡ ਦੇ ਕਾੜੇ ਨਾਲ ਖਵਾਇਆ ਜਾਵੇ।
3. ਛੋਲਿਆਂ ਦਾ ਪਾਣੀ ਪੀਣ ਨੂੰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਲਿਫ - ਤਿਹਾਲ, ਤਿੱਲੀ, ਪਲੀਹਾ Spleen ਪਲੀਹਾ ਸਾਡੇ ਸਰੀਰ ਦਾ ਇਕ ਅੰਗ ਹੈ, ਜੋ ਪੇਟ ਦੇ ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ ਪਸਲੀਆਂ ਦੇ ਹੇਠ, ਜਿਗਰ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਹੈ। ਅਰੋਗਦਸ਼ਾ ਵਿਚ ਇਸ ਦਾ ਤੋਲ ਢਾਈ ਛਟਾਂਕ ਦੇ ਕਰੀਬ, ਲੰਬਾਈ ਪੰਜ ਇੰਚ ਅਤੇ ਚੌੜਾਈ ਤਿੰਨ ਇੰਚ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਲਹੂ ਦੇ ਬਿੰਦੂ ਬਣ ਕੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਸਹਾਰਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਭੋਜਨ ਦੇ ਪਚਣ ਵਿਚ ਸਹਾਇਤਾ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।

ਜਦ ਭਾਰੀ ਲੇਸਲੀਆਂ ਬੇਹੀਆਂ ਸੜੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਖਾਧੀਆਂ

ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦਾ ਬਹੁਤਾ ਵਰਤਾਉ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਥਵਾ ਤਾਪ ਰੋਗ ਵਿਚ ਸੰਜਮ ਨਹੀਂ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ, ਤਦ ਤਿੱਲੀ ਵਿਚ ਵਿਗਾੜ ਹੋ ਕੇ ਇਹ ਵਧਣ ਲਗਦੀ ਹੈ। ਜਿਉਂ-ਜਿਉਂ ਤਿੱਲੀ ਵਧਦੀ ਹੈ, ਤਿਉਂ-ਤਿਉਂ ਹਾਜਮਾ ਵਿਗੜਦਾ ਹੈ, ਸਰੀਰ ਦਾ ਰੰਗ ਪੀਲੇ ਡੱਡੂ ਜਿਹਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਿਆਸ ਵਧੇਰੀ ਅਤੇ ਭੁੱਖ ਮਾਰੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਕਦੇ-ਕਦੇ ਮੱਠਾ ਤਾਪ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਮੂਤ੍ਰ ਮੈਲੇ ਰੰਗ ਦਾ ਅਤੇ ਮੈਲਾ ਕਾਲੇ ਰੰਗ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ -

ਲਿੱਫ ਦਾ ਸਾਧਾਰਣ ਇਲਾਜ ਹੈ -

1. ਹੀਰਾ ਕਸੀਸ, ਨਸਾਦਰ, ਰੇਂਵਦ ਚੀਨੀ, ਮੁਸੱਬਰ, ਛੀ ਛੀ ਮਾਸ਼ੇ ਲੈ ਕੇ, ਸਿਰਕੇ ਜਾਂ ਕਵਾਰ ਦੇ ਗੁੱਦੇ ਵਿਚ ਪੀਹ ਕੇ 41 ਗੋਲੀਆਂ ਬਣਾ ਕੇ ਛਾਵੇਂ ਸੁਕਾ ਲੈਣੀਆਂ। ਇਕ ਗੋਲੀ ਨਿਰਨੇ ਕਾਲਜੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਖਾਣੀ।
2. ਇਕ ਬੋਤਲ ਸਿਰਕਾ, ਦੋ ਤੋਲੇ ਨਸਾਦਰ, ਦੋ ਤੋਲੇ ਕਲਮੀਰੀ ਜੀਰਾ, ਦੋ ਤੋਲੇ ਸੰਚਰ ਲੂਣ, ਸਭ ਇਕੱਠੇ ਕਰਕੇ, ਵਿਚ 21 ਅੰਜੀਰ ਭਿਉਂ ਕੇ ਸੱਤ ਦਿਨ ਰੱਖ ਛੱਡਣੇ। ਇਕ ਅੰਜੀਰ ਸਵੇਰ ਵੇਲੇ ਖਾਣਾ ਬਹੁਤ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹੈ।

ਲੂਤਾ - ਮੱਕੜੀ ਜਾਲਾ ਤਾਣਨ ਵਾਲਾ ਇਕ ਜੀਵ, spider, ਸਬੁਰਲਸਫਤ, Herpes Labialis. ਇਕ ਖਲੜੀ (ਤੁਚਾ ਦੀ ਬੀਮਾਰੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਮਕੜੀ ਦੇ ਪੇਸ਼ਾਬ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣਾ ਮੰਨਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਪਕਲੂਤ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਅੱਜਕਲ੍ਹ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਜਿਗਰ ਅਤੇ ਮੇਹਦੇ ਦੀ ਖਰਾਬੀ ਤੋਂ ਇਸ ਦਾ ਹੋਣਾ ਮੰਨਿਆ ਹੈ ਅਰ ਇਹ ਛੂਤ ਦਾ ਰੋਗ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਲੱਛਣ ਹੈ ਕਿ ਹੋਠਾਂ ਤੇ ਛੋਟੀਆਂ ਫੁਨਸੀਆਂ ਹੋ ਕੇ ਵਿਚੋਂ ਪੀਲਾ ਪਾਣੀ ਵਹਿਣ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਜਿੱਥੇ ਇਹ ਪਾਣੀ ਲੱਗਦਾ ਹੈ, ਉੱਥੇ ਹੋਰ ਫੁਨਸੀਆਂ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਖੁਰਕ ਅਤੇ ਜਲਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਇਸ ਦਾ ਇਲਾਜ ਹੈ - ਗੰਧਕ ਦੇ ਸਬੂਣ ਨਾਲ ਧੋ ਕੇ ਗੋਰੂ ਅਤੇ ਸਫੇਦਾ ਬਰੀਕ ਪੀਹ ਕੇ ਫੁਨਸੀਆਂ ਤੇ ਛਿੜਕਣਾ। ਦੋਵੇਂ ਹਲਦੀਆਂ, ਮਜੀਠ, ਪਤੰਗ ਦੀ ਲੱਕੜ, ਗਜਕੇਸਰ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਠੰਢੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਘਸਾ ਕੇ ਲੇਪ ਕਰਨਾ। ਜਿਸ ਗਿਜਾ ਤੋਂ ਹਾਜਮਾ ਠੀਕ ਰਹੇ ਅਤੇ ਜਿਗਰ ਦੀ ਖਰਾਬੀ ਦੂਰਹੋਵੇ, ਉਸ ਦਾ ਸੇਵਨ ਕਰਨਾ।

ਵਾਉਗੋਲਾ - ਵਾਯੂ (ਵਾਤ) ਦੇ ਵਿਗਾੜ ਤੋਂ ਢਿੱਡ ਵਿਚ ਗੋਲੇ ਜਿਹਾ ਭਾਸਣ ਵਾਲਾ ਰੋਗ (Phantom Tumour) ਵੈਦਾਂ ਨੇ ਇਸ ਦੇ ਪੰਜ ਭੇਦ ਮੰਨੇ ਹਨ - ਵਾਤਗੁਲਮ, ਪਿਤ ਗੁਲਮ, ਕਫਗੁਲਮ, ਤ੍ਰਿਦੋਸ਼ਗੁਲਮ ਅਤੇ ਰਕਤਗੁਲਮ।

ਵਾਉਗੋਲੇ ਦੇ ਲੱਛਣ ਹਨ ਕਿ ਢਿੱਡ ਵਿਚ ਇਕ ਥਾਂ ਜਾਂ ਹਵਾ ਦੇ ਵਿਕਾਰ ਨਾਲ ਕਈ ਥਾਈਂ ਹਿਲਦੀ ਜੁਲਦੀ ਰਸੋਲੀ ਜਿਹੀ ਗੱਠ ਮਲੂਮ ਹੋਣੀ, ਭੁੱਖ ਦਾ ਘਟਣਾ, ਪੇਸ਼ਾਬ (ਬਾਕੀ ਪੰਨਾ 69 ਤੇ)

ਕੁਝ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਨਾਵਾਂ ਥਾਵਾਂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ

ਐਨਸਾਈਕਲੋਪੀਡੀਆ ਔਫ਼ ਸਿਖਿਜ਼ਮ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਇੰਦਰਾਜ

ਅਦਿਤ - ਇਹ ਇਕ ਸਿਪਾਹੀ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਸੋਹਨੀ ਕਬੀਲੇ ਵਿਚੋਂ ਸੀ। ਇਹ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਸੁਣ ਕੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਕੋਲ ਆਇਆ ਤੇ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ, ਅਸੀਂ ਸਿਪਾਹੀ ਲੋਕ ਸਦਾ ਹੀ ਹਥਿਆਰ ਪਾ ਕੇ ਰਖਦੇ ਹਾਂ ਤੇ ਸਦਾ ਹੀ ਲੜਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ, ਸਾਡਾ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਕੀ ਹਾਲ ਹੋਵੇਗਾ? ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਸਦੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਭਗਤ ਮਾਲਾ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜਵਾਬ ਦਿਤਾ, ਲੜਦੇ ਸਮੇਂ ਵੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਚੇਤੇ ਰੱਖੋ, ਜਦੋਂ ਵੀ ਲੜੋ ਸਤਿ ਨਿਆਂ ਦੀ ਲੜਾਈ ਲੜੋ, ਕਮਜ਼ੋਰਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰੋ, ਦਬਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰੋ, ਪੂਰੀ ਨਮਕ ਹਲਾਲੀ ਕਰੋ, ਮਾਲਕਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਵਫ਼ਾਦਾਰ ਰਹੋ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਤੁਹਾਡੀ ਜਿੱਤ ਹੋਵੇਗੀ ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਸ਼ਾਨ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਕਰ ਸਕੋਗੇ। ਅਦਿਤ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੀ ਸੇਵਕ ਬਣ ਗਿਆ।

ਅਫਗਾਨ-ਸਿੱਖ ਸਬੰਧ - ਇਹ ਸਬੰਧ 1748 ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ 1849 ਤਕ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜਦੋਂ ਅਹਿਮਦ ਸ਼ਾਹ ਦੁਰਾਨੀ ਨੇ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰੀ ਭਾਰਤ ਤੇ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਭਾਵੇਂ ਉਸ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਸਿੱਖਾਂ ਬਾਰੇ ਸੁਣਿਆ ਸੀ ਜਦੋਂ 1739 ਵਿਚ ਉਹ ਨਾਦਰਸ਼ਾਹ ਇਰਾਨ ਨਾਲ ਹਮਲਾਵਰ ਹੋ ਕੇ ਆਇਆ ਸੀ ਉਦੋਂ ਇਹ ਇਕ ਜਵਾਨ ਅਫਸਰ ਸੀ। ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਿਹੀ ਲੜਾਈ ਪਿਛੋਂ ਲਾਹੌਰ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਅਹਿਮਦਸ਼ਾਹ ਸਰਹਿੰਦ ਵਲ ਤੁਰ ਪਿਆ, ਉਥੇ ਮੁਗਲ ਫੌਜ ਜਿਹੜੀ ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਉਸਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਲਈ ਆ ਰਹੀ ਸੀ, ਉਸ ਨਾਲ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਹੀ ਦੋ ਛੋਟੀਆਂ-ਛੋਟੀਆਂ ਲੜਾਈਆਂ ਹੋਈਆਂ, ਇਕ ਸਰਾਏ ਨੂਰਦੀਨ ਦੂਸਰੀ ਵੈਰੋਵਾਲ ਵਿਖੇ, ਦੋਨੋਂ ਹੀ ਅੱਜ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜ਼ਿਲੇ ਵਿਚ ਹਨ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਇਕ ਸਿੱਖ ਜਥਾ ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਆਹਲੂਵਾਲੀਆ ਦੇ ਥੱਲੇ 2 ਮਾਰਚ ਤੋਂ 11 ਮਾਰਚ 1748 ਤੱਕ ਮੁਗਲ ਫੌਜ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਕਰਦੇ ਰਿਹਾ। ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਜੋ ਮਾਲਵੇ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਮੋਢੀ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰਾਸ਼ਨ ਪਾਣੀ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ਅਹਿਮਦਸ਼ਾਹ ਦੀ ਹਾਰ ਹੋ ਗਈ, ਉਹ ਉਥੋਂ ਮੁੜ ਗਿਆ, ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਸਤਿਲੁਜ ਤੇ ਚਨਾਬ ਦੇ ਦਰਮਿਆਨ ਉਸਦਾ ਪਿਛਾ ਕੀਤਾ, ਚੜ੍ਹਤ ਸਿੰਘ ਸ਼ੁਕਰਚਕੀਆ ਨੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਪਿਛਾ ਸਿੰਧ ਤਕ ਕੀਤਾ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਹਥਿਆਰ, ਘੋੜੇ, ਉਠ ਵੀ ਕਾਬੂ ਕਰ ਲਏ।

ਅਹਿਮਦਸ਼ਾਹ ਦੇ ਹਮਲਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸੰਗਠਨ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲ ਗਿਆ। ਮੀਰ ਮੰਨੂੰ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਨਵਾਂ ਮੁਗਲ ਗਵਰਨਰ ਬਣਾ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। ਉਸਦਾ ਨਾਂ ਸੀ ਮੀਰ ਮੋਇਨਉਲ ਮੁਲਕ। ਉਸ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮਨਿਸਟਰ ਦਿਵਾਨ ਕੌੜਾ ਮੱਲ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਖੁਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਚੌਥਾਈ ਪਰਗਨਾ ਪੱਟੀ ਦਾ ਰੈਵੀਨਿਊ ਦੇਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਪਰ ਇਹ ਸੁਲਾਹ

ਬਹੁਤ ਦੇਰ ਨਾ ਚਲ ਸਕੀ, ਦੁਰਾਨੀ ਨੇ ਦੂਸਰਾ ਹਮਲਾ (1749 ਦਿਸੰਬਰ-1750 ਫਰਵਰੀ) ਕੀਤਾ, ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਲਾਹੌਰ ਵਿਚ ਕਾਫੀ ਲੁੱਟ ਮਾਰ ਕੀਤੀ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੰਗਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸੁਖਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਇਕੱਠਾ ਕੀਤਾ। ਸੁਖਾ ਸਿੰਘ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ, ਇਸ ਲੜਾਈ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ਮੁਲਤਾਨ ਤੇ ਲਾਹੌਰ ਦਾ ਸੂਬਾ ਅਫਗਾਨਾ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ ਭਾਵੇਂ ਮੀਰ ਮੰਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗਵਰਨਰ ਬਣੇ ਰਹੇ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦੇਖਭਾਲ ਅਹਿਮਦਸ਼ਾਹ ਦੁਰਾਨੀ ਵਲੋਂ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਰਹੀ ਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਹੁਣ ਅਫਗਾਨਾ ਨਾਲ ਤੇ ਮੁਗਲਾਂ ਨਾਲ ਦੋਨਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨਾ ਪਿਆ।

ਜਿਹੜੀ ਗੜਬੜ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਮੀਰ ਮੰਨੂੰ ਦੇ ਮਰਨ ਤੋਂ ਬਾਦ 1753 ਵਿਚ ਹੋਈ ਉਸ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰਸਤਾ ਖੁਲ੍ਹ ਗਿਆ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਇਲਾਕਾ ਕਾਬੂ ਕਰ ਲਿਆ ਤੇ ਰਾਖੀ (rakhi) ਦਾ ਸਿਲਸਿਲਾ ਜਾਰੀ ਕਰ ਦਿਤਾ ਉਸ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਉਥੇ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਰਖਵਾਲੇ ਮੰਨ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਦੇਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਨਵੰਬਰ 1756 ਅਪ੍ਰੈਲ 1757) ਅਫਗਾਨ ਦਿੱਲੀ ਜਿਹੜਾ ਮੁਗਲਾਂ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਸੀ ਉਥੋਂ ਤਕ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਕਿਹਾ ਪਰ ਉਹ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ, ਅੱਗੇ ਦਿੱਲੀ ਜਾ ਕੇ ਉਸਦੇ ਪੁੱਤਰ ਤੈਮੂਰ ਨੇ ਦਿੱਲੀ ਜਾ ਕੇ ਬਹੁਤ ਲੁੱਟ ਮਾਰ ਕੀਤੀ ਤੇ ਲਾਹੌਰ ਤਕ ਲੈ ਗਿਆ, ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਸਲਾਹ ਕਰਕੇ ਉਸਦਾ ਰਾਹ ਸਨੌਰ ਜੋ ਪਟਿਆਲੇ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੈ ਉਥੇ ਰੋਕ ਲਿਆ ਤੇ ਉਸ ਕੋਲੋਂ ਸਭ ਕੁਝ ਲੁੱਟ ਲਿਆ ਫੇਰ ਮਲੇਟਕੋਟਲੇ ਕੋਲ ਫੇਰ ਲੁਟਿਆ, ਤੈਮੂਰ ਨੇ ਉਹ ਗੁੱਸਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਲਈ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਦਾ ਸਥਾਨ ਬਰਬਾਦ ਕੀਤਾ ਜਿਹੜਾ ਜਲੰਧਰ ਦੇ ਉਤਰ ਦੱਖਣ ਵਿਚ ਵਸਦਾ ਹੈ। ਉਥੇ ਕਤਲੇਆਮ ਕੀਤਾ ਤੇ ਲੁਟਿਆ ਵੀ ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਲਈ ਜਦੋਂ ਅਹਿਮਦਸ਼ਾਹ ਲਾਹੌਰ ਰੁਕਿਆ ਉਸ ਨੇ ਫੌਜਾਂ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਭੇਜਿਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਰੋਵਰ ਦੀ ਪਵਿਤਰਤਾ ਨੂੰ ਭੰਗ ਕੀਤਾ ਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿਤਾ। ਉਹ ਜਾਣ ਲੱਗਾ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਤੈਮੂਰ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਮੁਖੀ ਛੱਡ ਗਿਆ ਤੇ ਨਾਲ ਇਕ ਜਰਨੈਲ ਜਹਾਨ ਖਾਨ ਛੱਡ ਗਿਆ ਤੇ ਆਪ ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ ਵਾਪਸ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਤੈਮੂਰ ਤੇ ਜਹਾਨਖਾਨ ਨੂੰ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ 1758 ਵਿਚ ਮਰਾਠਿਆਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਤੇ ਅਦੀਨਾ ਬੇਗ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਕੱਢ ਦਿਤਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਜੋਂ ਅਦੀਨਾ ਬੇਗ ਨੂੰ ਏਥੋਂ ਦਾ ਗਵਰਨਰ ਬਣਾ ਦਿਤਾ ਗਿਆ।

ਅਕਤੂਬਰ 1759 ਮਈ 1761 ਜਦੋਂ ਮਰਾਠਿਆਂ ਨੇ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਹੀਲ ਹੁਜ਼ਤ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚੋਂ ਜਾਣਾ ਮੰਨ ਲਿਆ। ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਹਮਲਾਵਰਾਂ ਦਾ ਲਾਹੌਰ ਕੋਲ ਡਟ ਕੇ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕੀਤਾ ਤੇ ਅਫਗਾਨਾਂ ਦੇ 2000 ਬੰਦੇ ਮਾਰੇ ਗਏ, ਜਹਾਨਖਾਨ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋ ਗਿਆ ਇਸ ਨਾਲ ਅਫਗਾਨ ਜਿਹੜੀ ਆਸ ਲਾਈ ਬੈਠੇ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਉਤਰੀ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਆਪਣਾ

ਰਾਜ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸਫਲ ਹੋ ਜਾਣਗੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਆਸਾਂ ਤੇ ਪਾਣੀ ਫਿਰ ਗਿਆ। ਉਹ ਪਾਣੀਪਤ ਦੀ ਤੀਸਰੀ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਾਰ ਗਏ। ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਹੌਸਲੇ ਇਸ ਨਾਲ ਹੋਰ ਵਧ ਗਏ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਵੰਬਰ 1760 ਨੂੰ ਲਾਹੌਰ ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਇਹ ਉਥੇ ਗਿਆਰਾਂ ਦਿਨ ਰਹੇ, ਅਫਗਾਨਾਂ ਦੇ ਇਕ ਅਫਸਰ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ 30, 000 ਰੁਪਏ ਕੜਾਹ ਪੁਸ਼ਾਦ ਲਈ ਭੇਟਾ ਕੀਤੇ, ਸਿੱਖ ਚਾਹੜ ਮਹੱਲ ਦੇ ਚੀਫ ਨੂੰ ਕਾਫੀ ਤੰਗ ਕਰਦੇ ਰਹੇ, ਜਲੰਧਰ ਸਰਹਿੰਦ ਤੇ ਮਲੋਕੋਟਲਾ ਵਿਚ ਕਾਫੀ ਤੰਗ ਕੀਤਾ।

ਨਵੰਬਰ 1761 ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲਾਹੌਰ ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਲਿਆ ਤੇ ਆਪਣਾ ਸਿੱਕਾ ਵੀ ਜਾਰੀ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਜਦੋਂ ਅਹਿਮਦਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਉਹ ਆਪਣੇ ਬੰਦਿਆਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਆਇਆ। ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਉਹ ਆਇਆ ਸਿੱਖ ਪਿਛੇ ਹਟ ਗਏ ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੂਪ ਪਿੰਡ ਕੋਲ ਘੇਰ ਲਿਆ ਜਿਹੜਾ ਰਹੀਰਾ ਪਿੰਡ ਮਲੋਰਕੋਟਲੇ ਕੋਲ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਕਾ 5 ਫਰਵਰੀ 1762 ਨੂੰ ਹੋਇਆ। ਇਕ ਦਿਨ ਦੀ ਲੜਾਈ ਵਿਚ 25000 ਸਿੱਖ ਮਾਰੇ ਗਏ ਇਸ ਨੂੰ ਵੱਡਾ ਘੱਲੂਘਾਰਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਮੁੜਨ ਲੱਗਿਆਂ ਉਸ ਨੇ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੇ ਗੋਲਾ ਬਾਰੀ ਕੀਤੀ। ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਸਰਹਿੰਦ ਤੇ ਮਈ 1762 ਵਿਚ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ। ਇਹ ਲਾਹੌਰ ਵਿਚ ਖੁਲ੍ਹੇ ਘੁੰਮਦੇ ਰਹੇ ਤੇ ਦੀਵਾਲੀ ਵੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਮਨਾਈ, ਅਹਿਮਦਸ਼ਾਹ ਹਾਲੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਹੀ ਸੀ।

ਦਸੰਬਰ 1762 ਵਿਚ ਦੁਰਾਨੀ ਦੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਦ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਅਫਗਾਨਾਂ ਨੂੰ ਕਸੂਰ ਤੋਂ ਮਈ 1763 ਵਿਚ ਕੱਢ ਦਿਤਾ, ਜੂਨ ਵਿਚ ਜਲੰਧਰ ਦੁਆਬੇ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਨਵੰਬਰ ਵਿਚ ਵਜ਼ੀਰਾ ਬਾਦ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਾਰ ਹੋ ਗਈ, ਅਹਿਮਦਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਹੋਰ ਫੌਜ ਮਲੋਰਕੋਟਲੇ ਕੋਲ ਟਕਰੀ, ਲੜਾਈ ਹੋਈ। ਅਫਗਾਨ ਚੀਫ ਭੀਖਨ ਖਾਨ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ, ਇਸ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਸਰਹਿੰਦ ਦੀਆਂ ਵੰਡੀਆਂ ਪੈ ਗਈਆਂ, ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸੂਬੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਆਪਸ ਵਿਚ ਵੰਡ ਲਏ, ਮਿਸਲਾਂ ਦੇ ਸਰਦਾਰਾਂ ਨੇ ਆਪਸ ਵਿਚ ਵੰਡੀਆਂ ਪਾ ਲਈਆਂ। ਦਲ-ਖਾਲਸਾ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਸ ਸਮੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਇਹ ਨਜੈਬੂਦੌਲਾ ਦੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਤੇ ਟੁੱਟ ਪਏ। ਇਹ ਇਕ ਬਹੁਤ ਤਾਕਤਵਰ ਰੁਹੇਲਾ ਚੀਫ ਸੀ ਤੇ ਅਹਿਮਦਸ਼ਾਹ ਦੁਰਾਨੀ ਦਾ ਦੂਤ ਸੀ, 20 ਫਰਵਰੀ 1764 ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਹਾਰਨਪੁਰ ਨੂੰ ਲੁਟਿਆ। ਫੇਰ ਸ਼ਾਮਲੀ ਖਾਨਡਲਾ, ਮੁਜ਼ਫਰ ਨਗਰ, ਮੁਰਾਦਾਬਾਦ ਨਜੀਬਾਬਾਦ ਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਸ਼ਹਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲੁੱਟੇ ਕਿਉਂਕਿ ਨਜੈਬੂਦੌਲਾ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਨਾ ਕਰ ਸਕਿਆ, ਉਸ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ 11 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦਿਤੇ ਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਫਰਵਰੀ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਵਾਪਸ ਚਲੇ ਜਾਣ। ਦਲ ਖਾਲਸਾ ਦੇ ਥੱਲੇ ਦਲ, ਜਿਸ ਦੀ ਕਮਾਨ ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਆਹਲੂਵਾਲੀਆ ਪਾਸ ਸੀ। ਗੰਗਾ ਦੁਆਬੇ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਇਸ ਦਾ ਹੀ ਭਾਗ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦਾ ਤਰਨਾ ਦਲ ਮੱਧ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਪੱਛਮੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਸੀ। 1764 ਫਰਵਰੀ ਵਿਚ ਨਾਹੌਰ ਵਿਚ ਹਮਲਾ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਗਵਰਨਰ ਕਾਬਲੀਮਲ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਲੁੱਟ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਪੈਸਾ ਦਿਤਾ ਤੇ ਭੰਗੀ ਮਿਸਲ ਦੇ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਸਥਾਨ ਦਿਤਾ

ਤੇ ਘਨਈਆ ਮਿਸਲ ਦੇ ਸੋਭਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮੁਲਤਾਨ ਤੋਂ ਦਰਆਮਦ ਵਸਤੂਆਂ ਤੇ ਸਾਰੀ ਚੁੰਗੀ ਅਤੇ ਵਸੂਲ ਕਰਨਾ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। 1764 ਵਿਚ ਭੰਗੀ ਮਿਸਲ ਦੇ ਸਰਦਾਰ ਤੇ ਨਕੋਈ ਸਰਦਾਰ ਨੇ ਲਾਮਾ ਜੋ ਲਾਹੌਰ ਤੇ ਮੁਲਤਾਨ ਦੇ ਵਿਚ ਹੈ ਉਸ ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਲਿਆ ਤੇ ਚੜ੍ਹਤ ਸਿੰਘ ਸੁਕਰਚਕੀਆ ਰੋਹਤਾਸ ਉਤਰ ਵਲ ਲੈ ਗਿਆ। 1764 ਦਸੰਬਰ ਵਿਚ ਅਹਿਮਦਸ਼ਾਹ ਦੁਰਾਨੀ ਫੇਰ ਆ ਗਿਆ ਪਰ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਹੀ ਰੋਕ ਲਿਆ ਤੇ ਉਹ ਦਿੱਲੀ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਿਆ ਸਕਿਆ। ਮੁੜਦੇ ਸਮੇਂ ਉਸ ਨੇ ਇਹ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਲਿਆ ਕਿ ਆਪਣਾ ਗਵਰਨਰ ਲਗਾਉਣਾ ਬੇਅਰਥ ਹੋਵੇਗਾ ਉਸ ਨੇ ਪਟਿਆਲਾ ਦੇ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸਰਹਿੰਦ ਦਾ ਚੀਫ ਵੀ ਮੰਨ ਲਿਆ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਰਾਜੇ ਦੀ ਪਦਵੀ ਦੇ ਦਿਤੀ ਤੇ ਰਾਜਾ ਤਬਲੇਆਮ ਬਣਾ ਦਿਤਾ ਜੋ ਆਪਣਾ ਨਿਗਾਰਾ ਅਤੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਰੱਖ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਕਾਬਲੀ ਮਲ ਨੂੰ ਲਾਹੌਰ ਦਾ ਗਵਰਨਰ ਬਣਾ ਕੇ ਵਾਪਸ ਭੇਜ ਦਿਤਾ। ਇਹ ਚਿੱਠੀ ਪਹੁੰਚਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਲਾਹੌਰ ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ। (17 ਅਪ੍ਰੈਲ 1765) ਅਹਿਮਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਇਕ ਹੋਰ ਹੰਬਲਾ ਮਾਰਿਆ, ਲਾਹੌਰ ਕਾਬੂ ਕਰਨ ਲਈ ਤੇ ਦਿੱਲੀ ਤਕ ਪਹੁੰਚਣ ਲਈ 1766-67 ਵਿਚ ਪਰ ਸਫਲ ਨਾ ਹੋ ਸਕਿਆ। ਅੰਤ ਵਿਚ ਉਹ 23 ਅਕਤੂਬਰ 1772 ਨੂੰ ਕੰਧਾਰ ਵਿਖੇ ਚਲਾਨਾ ਕਰ ਗਿਆ।

ਅਹਿਮਦਸ਼ਾਹ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਤੈਮੂਰ ਸ਼ਾਹ ਨੇ (1746-93) ਤਕ ਪੰਜ ਹਮਲੇ ਕੀਤੇ ਪਰ ਲਾਹੌਰ ਤਕ ਨਾ ਪਹੁੰਚ ਸਕਿਆ ਫੇਰ ਉਸ ਦੇ ਬਾਦ ਸ਼ਾਹ ਜ਼ਮਾਨ ਨੇ ਵੀ ਲਾਹੌਰ ਤਕ ਪਹੁੰਚਣ ਦੀ ਬਹੁਤ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਤੇ ਦੋ ਵਾਰੀ ਲਾਹੌਰ ਤਕ (ਜਨਵਰੀ 1797 ਤੇ ਦਿਸੰਬਰ 1798) ਪਹੁੰਚ ਵੀ ਗਈਆਂ ਪਰ ਥੋੜ੍ਹੇ ਜਿਹੇ ਹਫਤਿਆਂ ਵਿਚ ਛੱਡਣਾ ਪਿਆ।

ਦਲ ਖਾਲਸਾ ਦੇ ਸੁਕਰਚਕੀਆ ਮਿਸਲ ਦੇ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਫਗਾਨਾਂ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਦਿਵਾਉਣ। ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ 7 ਜੁਲਾਈ 1799 ਨੂੰ ਲਾਹੌਰ ਦੀ ਗੱਦੀ ਤੇ ਬੈਠਿਆ ਪਰ ਮੁਲਤਾਨ ਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਹਾਲੇ ਵੀ ਅਫਗਾਨਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਸਨ ਅਤੇ ਅੰਦਰਲੇ ਹਾਲਾਤ ਕਾਰਨ ਪਿਸ਼ਾਵਰ ਵਿਚ ਵੀ ਕਾਬਲ ਦੇ ਅਧੀਨ ਸੀ ਪਰ ਕਾਬਲ ਆਪ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋ ਚੁਕਾ ਸੀ। ਸ਼ਾਹ ਜ਼ਮਾਨ ਨੂੰ 1800 ਵਿਚ ਅੰਨ੍ਹਾ ਕਰਕੇ ਦੇਸ਼ ਨਿਕਾਲਾ ਦੇ ਦਿਤਾ ਸੀ। ਗੱਦੀ ਉਸਦੇ ਭਰਾ ਨੇ ਕਾਬੂ ਕਰ ਲਈ ਸੀ ਜਿਸਦਾ ਨਾਂ ਮਹਿਮੂਦਸ਼ਾਹ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਫਤਹਿਖਾਨ ਦੀ ਮਦਦ ਲਈ ਸੀ। 1803 ਵਿਚ ਫਤਹਿਖਾਨ ਨੇ ਮਹਿਮੂਦ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਸ਼ੁਜਾ ਨਾਲ ਸਾਂਝ ਪਾ ਲਈ ਇਹ ਸ਼ਾਹ ਜ਼ਮਾਨ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਭਰਾ ਸੀ ਪਰ 1809 ਵਿਚ ਮਹਿਮੂਦ ਨੂੰ ਗੱਦੀ ਤੇ ਬਰਕਰਾਰ ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਤੇ ਸ਼ਾਹ ਸ਼ੁਜਾ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ਾਵਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ, ਸ਼ਾਹ ਸ਼ੁਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ 1810 ਵਿਚ ਮਿਲਿਆ ਤੇ ਉਹ ਇਹ ਆਸ ਰਖਦਾ ਸੀ ਕਿ ਸਿੱਖ ਉਸ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨਗੇ। ਇਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਹਕੂਮਤ ਅਤਾ ਮੁਹੰਮਦਖਾਨ ਗਵਰਨਰ ਪੰਜਾਬ ਰਾਹੀਂ ਵਾਪਸ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀ ਜਿਸ ਨੇ ਵਜ਼ੀਰ ਫਤਹਿਖਾਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਮੰਨ ਲਿਆ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਉਥੇ 1809 ਤਕ ਸੁਤੰਤਰ ਹੋ ਕੇ ਰਾਜ

ਚਲਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਹ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਸਫਲ ਨਾ ਹੋ ਸਕੀ ਤੇ ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਸ਼ਾਹ ਸ਼ੁਜਾ ਨੂੰ ਕੈਦ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ ਤੇ ਬੰਦੀ ਬਣਾ ਕੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਭੇਜ ਦਿਤਾ ਗਿਆ, ਉਸ ਦਾ ਸਾਰਾ ਪਰਿਵਾਰ ਅਤੇ ਸ਼ਾਹ ਜ਼ਮਾਨ ਵੀ ਲਾਹੌਰ ਵਿਚ ਪਨਾਹ ਲੈਣ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ। ਸ਼ਾਹ ਸ਼ੁਜਾ ਦੀ ਪਟਰਾਣੀ ਵਫਾ ਬੇਗਮ ਨੇ ਰਣਜੀਤ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਦੇ ਦੀਵਾਨ, ਮੌਹਕਮ ਚੰਦ ਤੇ ਅਜ਼ੀਜ਼ੁਦੀਨ ਰਾਹੀਂ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਕਸ਼ਮੀਰ ਤੋਂ ਮੰਗਵਾ ਲਿਆ ਜਾਵੇ। ਵਜ਼ੀਰ ਫਤਹਿਖਾਨ ਨੇ ਵੀ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਹਾਮੀ ਭਰੀ ਤੇ ਵਾਇਦਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦਾ ਇਕ ਤਿਹਾਈ ਹਿੱਸਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। 1812 ਵਿਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਵਾਅਦੇ ਅੱਗੋਂ ਨਾ ਚਲ ਸਕੇ। ਫਤਹਿਖਾਨ ਨੇ ਵਾਅਦਾ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਤੇ ਮਾਲ ਵਾਪਸ ਕਰਨ ਤੋਂ ਮਨ੍ਹਾ ਕਰ ਦਿਤਾ ਪਰ ਮੌਹਕਮ ਚੰਦ ਸ਼ਾਹ ਸ਼ੁਜਾ ਨੂੰ ਲਾਹੌਰ ਲੈ ਆਏ ਤੇ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕੋਹੇਨੂਰ ਮਿਲ ਗਿਆ। 1819 ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਲਿਆ।

ਮੁਲਤਾਨ ਨੂੰ ਤੈਮੂਰ ਸ਼ਾਹ ਨੇ 1780 ਵਿਚ ਦੁਬਾਰਾ ਫਤਹਿ ਕਰ ਲਿਆ ਉਥੇ ਨਵਾਬ ਮੁਜ਼ਫ਼ਰਖਾਨ ਨੂੰ ਗਵਰਨਰ ਲਗਾ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਈ ਵਾਰ (1802, 1805, 1807, 1810, 1812, 1815) ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਤੇ ਫੌਜ ਭੇਜੀ ਕਿ ਮੁਲਤਾਨ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਲੈ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਪਰ ਅੰਤ ਵਿਚ 1818 ਵਿਚ ਮੁਲਤਾਨ ਕਾਬੂ ਕਰ ਲਿਆ। 19 ਨਵੰਬਰ ਨੂੰ ਉਸ ਸਾਲ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਪਿਸ਼ਾਵਰ ਗਿਆ ਜਿਹੜਾ ਪੂਰਬੀ ਤਾਕਤਾਂ ਦਾ ਗੜ੍ਹ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਡੇਰਾ ਗਾਜ਼ੀਖਾਨ ਨੂੰ ਫਤਹਿ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਦ (1820) ਡੇਰਾ ਇਸਮਾਈਲਖਾਨ 1821 ਵਿਚ ਕਾਬੂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਿੱਖ ਰਾਜ ਦੀ ਹੱਦ ਸਿੰਧ ਨਦੀ ਤੇ ਜਾ ਲੱਗੀ ਪਰ ਇਥੇ ਦੇ ਪਠਾਨਾਂ ਨੇ, ਅਫਗਾਨਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹਾਲੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੰਨਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ। 1826 ਵਿਚ ਸਯੱਦ ਅਹਿਮਦ ਇਕ ਵਹਾਬੀ ਕੱਟੜ ਸੀ ਉਹ ਜਿਹਾਦ ਲਈ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ ਗਏ ਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਲੜਾਈ ਕਰਨ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਏ। ਇਸ ਲੰਮੀ ਲੜਾਈ ਦਾ ਅੰਤ ਸਯੱਦ ਦੀ ਮੌਤ ਨਾਲ 1831 ਵਿਚ ਹੋਇਆ, 1835 ਵਿਚ ਦੋਸਤ ਮੁਹੰਮਦ ਖਾਨ ਬਰਾਕਜ਼ਾਈਆ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਛੋਟਾ ਭਰਾ ਜਿਸ ਨੇ ਦੁਰਾਨੀ ਰਾਜ ਕੁਲ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕੀਤੀ ਸੀ ਤੇ ਕਾਬਲ ਦਾ ਚੀਫ ਬਣ ਗਿਆ ਸੀ ਉਹ ਦਰਾ ਖੈਬਰ ਤਕ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਤੇ ਪਿਸ਼ਾਵਰ ਨੂੰ ਮੁੜ ਕੇ ਕਾਬੂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। 1836 ਵਿਚ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਨਲਵੇ ਨੇ ਕੰਵਰ ਨੇ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਖੈਬਰ ਦਰੇ ਤੇ ਸਾਰੇ ਕਿਲ੍ਹਿਆਂ ਦੀ ਲਾਈਨ ਬਣਾ ਦਿਤੀ ਸੀ, ਇਕ ਜਮਰੌਦ ਦਾ ਕਿਲਾ ਖੈਬਰ ਦੇ ਪੂਰਬ ਵਿਚ ਬਣਾਇਆ ਸੀ। ਦੋਸਤ ਮੁਹੰਮਦ ਨੇ ਇਕ ਕਿਲਾ ਅਲੀ ਮਸਜਿਦ ਤੇ ਬਣਾਇਆ ਸੀ। 1837 ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਕੰਵਰ ਨੇ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਲਾਹੌਰ ਸ਼ਾਦੀ ਕਰਾਉਣ ਵਾਪਸ ਆਏ, ਵਿਆਹ ਦੀਆਂ ਤਿਆਰੀਆਂ ਆਰੰਭ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਦੋਸਤ ਮੁਹੰਮਦ ਖਾਨ ਨੇ 25, 000 ਫੌਜ ਭੇਜੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਥਾਈ ਲੋਕ 18 ਤੋਪਾਂ ਸਨ ਇਹ ਫੌਜ ਜਮਰੌਦ ਦੇ ਕਿਲੇ ਤੇ ਕਾਬੂ ਕਰਨ ਲਈ ਭੇਜੀ ਗਈ। ਸਿੱਖਾਂ ਵਲੋਂ ਜਮਰੌਦ ਦੇ ਕਿਲੇ ਵਿਚ ਕੇਵਲ 600 ਬੰਦਾ ਸੀ ਤੇ ਕੁਝ ਘੋੜ ਸਵਾਰ। ਅਫਗਾਨਾਂ ਨੇ ਕਿਲਾ ਘੇਰ ਲਿਆ। ਪਾਣੀ ਅੰਦਰ ਜਾਣੋਂ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿਤਾ ਤੇ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਬੰਦੇ ਭੇਜ

ਦਿਤੇ ਤਾਂ ਜੋ ਕੋਈ ਮਦਦ ਨਾ ਮਿਲ ਸਕੇ। ਮਹਾਂ ਸਿੰਘ ਨੇ ਚਾਰ ਦਿਨ ਤਾਂ ਅਫਗਾਨਾਂ ਨੂੰ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਆਉਣ ਦਿਤਾ ਤੇ ਮਦਦ ਮੰਗਾਉਣ ਲਈ ਬੰਦੇ ਭੇਜੇ। ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਨਲਵੇ ਪਾਸੋਂ ਪਿਸ਼ਾਵਰ ਤੋਂ ਮਦਦ ਮੰਗੀ। ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਨਲਵਾ ਭਾਵੇਂ ਉਦੋਂ ਬਿਮਾਰ ਸੀ ਪਰ ਉਹ ਫੌਰਨ ਜਮਰੌਦ ਪਹੁੰਚਿਆ 30 ਅਪ੍ਰੈਲ 1837 ਦੀ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਨਲਵਾ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋ ਗਿਆ। 1838 ਦੀ ਲੜਾਈ ਵਿਚ Tripartite treaty ਹੋਈ ਜਿਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਸ਼ਾਹ ਸ਼ੁਜਾ ਕਾਬਲ ਦੀ ਗੱਦੀ ਤੇ 1839 ਵਿਚ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਬੈਠਾ। ਨਵੰਬਰ 1839 ਵਿਚ ਦੋਸਤ ਮੁਹੰਮਦ ਖਾਨ ਨੂੰ ਕਲਕੱਤੇ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਭੇਜ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਪਰ ਫੇਰ ਸ਼ਾਹ ਸ਼ੁਜਾ ਦੇ ਕਤਲ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਪ੍ਰੈਲ 1842 ਵਿਚ ਉਸ ਨੂੰ ਮੁੜ ਉਸ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਿਤੀ ਗਈ। ਉਸ ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਉਸ ਨੇ ਲਾਹੌਰ ਦਰਬਾਰ ਨਾਲ ਚੰਗੇ ਸਬੰਧ ਰੱਖੇ। ਸਿੱਖਾਂ ਅਤੇ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ਾਂ ਦੀ ਦੂਜੀ ਲੜਾਈ ਨੇ ਦੋਸਤ ਮੁਹੰਮਦ ਦੀ ਇਹ ਇੱਛਾ ਦੋਬਾਰਾ ਜਾਗ੍ਰਿਤ ਕਰ ਦਿਤੀ ਕਿ ਉਹ ਪਿਸ਼ਾਵਰ ਅਤੇ ਸਿੰਧ ਪਾਰ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਮੁੜ ਹਥਿਆ ਲਵੇ। ਭਾਵੇਂ ਉਦੋਂ ਉਹ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਸਦ ਭਾਵਨਾ ਰਖਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਚਤਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਵਜੋਂ 1500 ਅਫਗਾਨ ਘੋੜ ਸਵਾਰਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦਿਤੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਚਤਰ ਸਿੰਘ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੀ ਵੱਧ ਰਹੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ।

□ □ □ □ □ □ □

(ਪੰਨਾ 66 ਦੀ ਬਾਕੀ)

ਦਾ ਰੁਕਣਾ, ਆਂਦਾ ਦਾ ਬੋਲਣਾ, ਬਹੁਤ ਡਕਾਰ ਆਉਣੇ, ਅਣਪਛ ਹੋਣੀ, ਢਿੱਡਪੀੜ ਹੋਣੀ, ਕਦੇ ਕਦੇ ਤਾਪ ਹੋਣਾ ਆਦਿ।

ਇਸ ਦੇ ਕਾਰਣ ਹਨ, ਰੁੱਖਾ ਖਾਣਾ ਪੀਣਾ, ਬਹੁਤ ਖਾਣਾ, ਮਲਮੂਤ ਦਾ ਵੇਗ ਰੋਕਣਾ, ਬਹੁਤ ਵ੍ਰਤ ਕਰਨੇ, ਜ਼ਿਆਦਾ ਮੈਥਨ ਕਰਨਾ, ਬਹੁਤ ਬੈਠਿਆਂ ਰਹਿਣਾ, ਬਹੁਤ ਨਸ਼ੇ ਵਰਤਣੇ, ਸ਼ੋਕ ਅਤੇ ਚਿੰਤਾ ਦਾ ਹੋਣਾ, ਵਿੱਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਜ਼ੋਰ ਲਾ ਕੇ ਕੁਸ਼ਤੀ ਕਰਨੀ ਜਾਂ ਭਾਰ ਚੁਕਣਾ, ਸਦਾ ਕਬਜ਼ ਰਹਿਣੀ ਆਦਿ।

ਵਾਉਗੋਲੇ ਦਾ ਇਲਾਜ ਹੈ ਕਿ ਇਰੰਡ ਦਾ ਤੇਲ ਗੋਕੇ ਦੁੱਧ ਵਿਚ ਮਿਲਾ ਕੇ ਹਰੜ ਦੀ ਫੱਕੀ ਨਾਲ ਉਮਰ ਅਤੇ ਬਲ ਅਨੁਸਾਰ ਹੋਣਾ।

ਹਿੰਗ, ਪਿੱਪਲਮੂਲ, ਧਣੀਆਂ, ਦੋਵੇਂ ਜੀਰੇ, ਬਚ, ਚਬ, ਤਿੰਨੇ ਲੂਣ, ਤਿੰਤੜੀਕ, ਚਿਤ੍ਰਾ, ਪਾਠਾ, ਕਚੂਰ, ਤ੍ਰਿਕੁਟਾ, ਅਨਾਰਦਾਣਾ, ਹਰੜ, ਦੋਵੇਂ ਖਾਰ, ਸੌਫ, ਅਜਮੋਦ, ਪੁਹਕਰਮੂਲ, ਜਵਾਇਣ, ਸਭ ਸਮਾਨ ਲੈ ਕੇ ਪੀਹ ਕੇ ਕਪੜ ਛਾਣ ਕਰਨੇ। ਇਸ ਚੁਰਣ ਨੂੰ ਇਕ ਦਿਨ ਆਂਦੇ ਦੇ ਰਸ ਵਿਚ, ਇਕ ਦਿਨ ਖੱਟੇ ਬਿਜੌਰੇ ਦੇ ਰਸ ਵਿਚ, ਇਕ ਦਿਨ ਅਮਲਵੇਦ ਦੇ ਰਸ ਵਿਚ ਖਰਲ ਕਰਨਾ ਅਰ ਸੁਕਾ ਕੇ ਸ਼ੀਸ਼ੀ ਵਿਚ ਬੰਦ ਕਰ ਰਖਣਾ। ਨਿਰਨੇ ਕਾਲਜੇ ਕੋਸੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਇਕ ਮਾਸ਼ੇ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਚਾਰ ਮਾਸ਼ੇ ਤਕ ਉਮਰ ਅਤੇ ਸ਼ਕਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਖਾਣਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਸਭ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਗੁਲਮ ਰੋਗ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਵਾਉਗੋਲੇ ਦੇ ਹਟਾਉਣ ਲਈ, ‘ਵੰਗੋਸੂਰ ਰਸ’ ਭੀ ਉਤਮ ਦਵਾਈ ਹੈ।

‘ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼’ ਵਿਚੋਂ ਪੰਨਵਾਦ ਸਹਿਤ
□ □ □ □ □ □ □

ਸਮਾਗਮ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੀ ਵਿਦੇਸ਼ ਯਾਤਰਾ - ਇਕ ਅਮਿੱਟ ਛਾਪ

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਈ ਅੰਕ ਵਿਚ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੀ ਵਿਦੇਸ਼ ਯਾਤਰਾ ਬਾਰੇ ਸੰਖੇਪ ਤੌਰ ਤੇ ਗਿਆਤ ਕਰਵਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਲੜੀ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਇਹ ਦਸਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਜਗਿਆਸੂਆਂ, ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਪਏ ਗੁਰਮਤਿ ਸਬੰਧੀ ਭਰਮ ਭੁਲੇਖੇ ਤੇ ਸ਼ੰਕਿਆਂ ਨੂੰ ਨਵਿਰਤ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸਗੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰੂਹਾਨੀ ਸਖਸ਼ੀਅਤ, ਪਿਆਰ ਭਰੀ ਚੁੰਬਕੀ ਖਿੱਚ ਅਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਗੁਝੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਸਰਲ ਤੇ ਸੌਖੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਮਝਾਉਣ ਦੇ ਢੰਗ ਨੇ ਇੰਨਾਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸਾਰੇ ਸ਼ਰਧਾ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨਾਲ ਜੁੜਨ ਲਈ ਤਤਪਰ ਹੋ ਗਏ। ਬਾਵਜੂਦ ਇਸ ਦੇ ਕਿ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦਾ ਗਲਾ ਤੇ ਸਿਹਤ ਪੂਰਨ ਤੌਰ ਤੇ ਸਾਥ ਨਹੀਂ ਸੀ ਨਿਭਾ ਰਹੇ। ਇਥੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀਆਂ ਕਮੇਟੀਆਂ ਕੋਲ ਇਕ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ schedule ਬਣ ਚੁਕਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਰਾਗੀ ਢਾਡੀ ਬੁਕ ਕੀਤੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਪਰੰਤੂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਲਈ ਇਹ ਪ੍ਰੇਮੀ ਟੈਲੀਫੋਨਾਂ ਤੇ ਨਿਜੀ ਤੌਰ ਤੇ ਦੀਵਾਨ ਲੈਣ ਲਈ ਚਾਹਵਾਨ ਰਹੇ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਇਥੋਂ ਦੇ ਸਰੋਤੇ ਤੇ ਸੰਗਤਾਂ ਦਾ ਵੀ ਵਤੀਰਾ ਇਹੋ ਸੁਣਨ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਸੀ ਕਿ ਰਸਮੀ ਤੌਰ ਤੇ ਗੁਰੂ ਘਰ ਆਉਣਾ ਕੀਰਤਨੀਆਂ ਨੂੰ ਤੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਮਾਇਆ ਭੇਟ ਕਰਨੀ ਤੇ ਪੰਜ ਮਿੰਟ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਹੀਂ ਬੈਠਣਾ ਤੇ ਲੰਗਰ ਛਕ ਕੇ ਘਰ ਨੂੰ ਤੁਰ ਜਾਣਾ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਦੀਵਾਨਾਂ ਵਿਚ ਜਿਥੇ ਜਿਥੇ ਵੀ ਦੀਵਾਨ ਲੱਗੇ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਉਚੇਚੇ ਤੌਰ ਤੇ ਦਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਕਿ ਸ਼ਬਦ ਭੇਟ ਮਾਇਆ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਮੱਥਾ ਟੇਕੋ ਅਤੇ ਜੋ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਵਚਨ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸਰਵਣ ਕਰਕੇ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾਲਤਾ ਕਰੋ ਕਿਉਂਕਿ ਦੂਰ-ਦੁਰਾਡੇ ਤੋਂ ਲੰਮਾ ਸਫਰ ਤਹਿ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਅਸਥਾਨ ਪੁਜਦੇ ਹੋ। ਇਕ ਹੋਰ ਵਰਨਣ ਯੋਗ ਗੱਲ ਇਹ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਤੋਂ ਸਿਰੋਪਾ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਬਚਨ ਕੀਤੇ ਕਿ ਹਰ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਾਨ ਹਨ ਤੇ ਹਰ ਥਾਂ ਲੰਗਰ ਚਲਦੇ ਹਨ ਤੇ ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਹੀ ਸੇਵਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਗੱਲੋਂ ਵੀ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਏ।

27 ਮਾਰਚ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਬੀਬੀ ਭੱਠਲ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਵਿਖੇ ਸ਼ਿਕਾਰੋ ਪੁੱਜੇ ਤਾਂ ਡਾਕਟਰ ਰਾਓ ਸਮੇਤ 12 ਡਾਕਟਰ ਉਥੇ ਆਏ ਹੋਏ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਡਾਕਟਰ ਸਵਾਮੀ ਮੁਨੀ ਜੀ ਵੀ ਸਨ ਜੋ ਕਿ ਡਾਕਟਰ ਸਵਾਮੀ ਰਾਮ ਜੀ ਦੇ ਯੋਗ ਆਸ਼ਰਮ ਦੇ ਮੁਖੀ ਹਨ। ਸਾਰੇ ਹੀ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਰੂਹਾਨੀ ਪ੍ਰਵਚਨ ਸੁਣ ਕੇ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਏ ਅਤੇ ਡਾਕਟਰ ਰਾਓ ਤਾਂ ਹਰ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਤੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਰਹੇ। ਡਾਕਟਰ ਮੁਨੀ ਜੀ ਨੇ 25 ਮਾਰਚ ਦਾ ਪੈਨਸਵਿਈਆ ਯੋਗ ਆਸ਼ਰਮ ਵਿਖੇ 250 ਅਮਰੀਕਨ ਸਾਧਕਾਂ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ

ਬਣਾਇਆ ਸੀ ਪ੍ਰੰਤੂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਫਰੀਮੰਟ ਤੇ ਸਨਹੋਜ਼ੇ ਦੀਵਾਨ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਪਹੁੰਚ ਨਹੀਂ ਸਕੇ ਸਨ। ਰਾਤ ਦੇ ਸਮੇਂ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਹੋਈ। ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸੂਝਵਾਨ ਪੇਮੀ ਹਾਜ਼ਰ ਸਨ। ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਸਰਦਾਰ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਗੁਰਮੁਖ ਪਿਆਰੇ ਸ਼ਿਕਾਰੋ ਆਏ ਤੇ ਮਿਲਵਾਕੀ ਵੀ ਗਏ। ਡਿਟਰਾਏਟ ਵਿਖੇ ਵੀ ਸੰਗਤਾਂ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਉਤਸ਼ਾਹ ਸੀ। ਬੀਬੀ ਚੈਰਲ ਨੇ ਆਪਣਾ ਖਰਚਾ ਕਰਕੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਤੇ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਮਿਲਵਾਇਆ ਤੇ ਪ੍ਰਬਚਨ ਸਰਵਣ ਕਰਵਾਉਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਉਪਰੰਤ ਉਥੋਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਨੇ ਇਕ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਪੱਤਰ ਵੀ ਧੰਨਵਾਦ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਭੇਟ ਕੀਤਾ। ਉਥੋਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਮਿਲਵਾਕੀ ਆ ਗਏ ਉਥੇ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਆਏ ਪਰਵਾਸੀ ਸਰਦਾਰ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ ਦੇ ਘਰ ਠਹਿਰੇ। ਉਸ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸੋਝੀ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਬੁਲਾਏ ਹੋਏ ਸਨ ਜੋ ਗੱਲਬਾਤ ਰਾਹੀਂ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਏ। ਉਥੇ ਰਾਤ ਨੂੰ ਡੇਢ ਘੰਟਾ ਮਿਲਵਾਕੀ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਪ੍ਰਵਚਨ ਕੀਤੇ ਤੇ ਸਰਬੱਤ ਸੰਗਤ ਨੇ ਬੜੇ ਧਿਆਨ ਪੂਰਵਕ ਸਰਵਣ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਬਣਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਪ੍ਰਗਟਾਈ। 29 ਮਾਰਚ ਨੂੰ ਬਾਬਾ ਜੀ ਵਾਪਸ ਸਨਹੋਜ਼ੇ ਪਹੁੰਚੇ। ਇਥੋਂ ਦੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਬੜੇ ਜੋਸ਼ ਨਿਰੋਸ਼ ਨਾਲ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਲੈਣ ਲਈ ਪੁੱਜੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ।

30 ਮਾਰਚ ਨੂੰ ਬਾਬਾ ਜੀ ਜਥੇ ਸਮੇਤ ਕੈਨੇਡਾ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਲਈ ਰਵਾਨਾ ਹੋਏ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਸਾਨਫਰਾਂਸਿਸਕੋ ਏਅਰਪੋਰਟ ਤੇ ਵਿਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਪੁੱਜੀਆਂ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੈਨੇਡਾ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵੀ ਵੈਨਕੂਵਰ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਤੇ ਘੰਟਾ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਪੁੱਜੀ ਹੋਈ ਸੀ ਭਾਵੇਂ ਜਹਾਜ਼ ਦੁਪਹਿਰ ਬਾਦ ਸਾਢੇ ਤਿੰਨ ਵਜੇ ਪਹੁੰਚਿਆ ਸੀ। ਸੰਗਤਾਂ ਨੇ ਫੁੱਲਾਂ ਦੇ ਹਾਰਾਂ ਅਤੇ ਬੁਕਿਆਂ ਨਾਲ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਜੀ ਆਇਆਂ ਕਿਹਾ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਵੱਡੇ ਭੈਣ ਜੀ ਬੀਬੀ ਜਸਵੰਤ ਕੌਰ ਵੀ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਸਵਾਗਤ ਲਈ ਪਹੁੰਚੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਇਥੋਂ ਸਿੱਧੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਰਦਾਰ ਤਰਸੇਮ ਸਿੰਘ ਬੈਂਸ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਸਰੀ ਵਿਖੇ ਗਏ ਜਿਥੇ ਕਿ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਨਿਵਾਸ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਥੇ ਵੀ ਸੰਗਤਾਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਵਚਨ ਸਰਵਣ ਕਰਨ ਲਈ ਪੁਜਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਅਤੇ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਆਪਣੇ ਘਰੇਲੂ, ਅਧਿਆਤਮਕ ਤੇ ਰੂਹਾਨੀ ਉਲਝਣਾਂ ਦਾ ਹੱਲ ਪਾ ਕੇ ਕ੍ਰਿਤਾਰਥ ਹੁੰਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ। 31 ਮਾਰਚ ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ Bear creak, ਪੰਜਾਬ ਕਲਚਰਲ ਸੋਸਾਇਟੀ, SURREY ਵਿਖੇ ਦੀਵਾਨ ਹੋਇਆ ਉਥੇ ਸੰਗਤਾਂ ਨਾਲ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਹਾਲ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਪਹੁੰਚਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਖਚਾ-ਖਚ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਇਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਸੰਗਤ ਪੌੜੀਆਂ ਵਿਚ ਦੂਜੀ ਮੰਜ਼ਲ ਦੀ ਬਾਲਕੋਨੀ ਵਿਚ ਬੈਠੀ ਹੋਈ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਰਹੀ ਸੀ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਉਥੇ ਨਾਮ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਤੇ ਨਾਮ ਜਪਣ ਦੇ ਮਹਾਤਮ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕਰਵਾਏ। ਸੰਗਤਾਂ

ਨੇ ਕਾਫੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਦੀ ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। ਇਕ ਅਪ੍ਰੈਲ ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਦਰਬਾਰ, SURREY ਵਿਖੇ ਦੀਵਾਨ ਸਜੇ ਇਥੇ ਵੀ ਸੰਗਤਾਂ ਦਾ ਇਕੱਠ, ਉਥੇ ਵੀ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਦੇ ਕਥਨ ਅਨੁਸਾਰ ਰਿਕਾਰਡ ਤੋੜ ਸੀ। ਸੰਗਤਾਂ ਬਾਹਰ ਤੀਕਰ, ਜੋੜਿਆਂ ਵਿਚ ਬੈਠੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਬੜੇ ਪ੍ਰੇਮ ਤੇ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਤੇ ਕੀਰਤਨ ਦਾ ਅਨੰਦ ਮਾਣਦੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਕ੍ਰਿਤ ਕ੍ਰਿਤ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਇਥੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦੇ ਮਹਾਨ ਆਦਰਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਗੁਰਸਿੱਖ ਜੀਵਨ ਦੀ ਪਰੰਪਰਾ ਸਮਝਾਉਂਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਭਾਈ ਮੰਝ ਦੀ ਸਾਖੀ ਦੁਆਰਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕਰਵਾਏ ਤੇ ਸਾਰੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਸੇਜਲ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਇਸ ਮਹਾਨ ਗੁਰਸਿੱਖ ਦੀ ਘਾਲ ਕਮਾਈ ਤੇ ਅਸ਼-ਅਸ਼ ਕਰਦੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਸਰਵਣ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। 2 ਅਪ੍ਰੈਲ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਚਰਨ ਪਾਏ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਜਿਥੇ ਜਿਥੇ ਵੀ ਬਾਬਾ ਜੀ ਰਹਿ ਰਹੇ ਸਨ, ਕੋਈ ਟਾਈਮ ਵੀ ਖਾਲੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਜਾਂ ਤਾਂ ਸੰਗਤਾਂ ਨਿਵਾਸ ਸਥਾਨ ਤੇ ਬਚਨ ਬਿਲਾਸ ਕਰਨ ਲਈ ਪੁਜੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਜਾਂ ਫਿਰ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਚਰਨ ਪਾਉਣ ਵਿਚ ਹੀ ਸਾਰਾ ਸਮਾਂ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।

3 ਅਪ੍ਰੈਲ ਨੂੰ ਭਾਈ ਪ੍ਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਭਾਈ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਤਖੜ ਜੋ ਕਿ ਭਾਈ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਤੱਖੜ ਦੇ ਭਰਾ ਹਨ, ਆਪਣੇ ਖਰਚੇ ਤੇ ਪ੍ਰਿੰਸ ਰੂਪਰਟ ਲੈ ਕੇ ਗਏ। ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਪ੍ਰੇਮੀ ਬਹੁਤ ਲਗਨ ਤੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਵਾਲੇ ਹਨ ਤੇ ਸੇਵਾ ਲਈ ਤਤਪਰ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਥਾਂ ਤੇ ਟੈਰਿਸ, ਪਰਿੰਸ ਰੂਪਰਟ, ਚਿਟਾਮੈਟ ਤੇ ਹਿਊਸਟਨ ਦੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਬਹੁਤ ਸ਼ਰਧਾ ਤੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਆਈਆਂ। ਸਰਦਾਰ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਇਕ ਪੂਰਨ ਗੁਰਸਿੱਖ ਹਨ ਅਤੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਲੋਂ ਮਿਲੀਆਂ ਅਨੇਕਾਂ ਦਾਤਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ saw mill ਦੇ ਮਾਲਕ ਵੀ ਹਨ, ਇਹ ਸੇਵਾ ਦੀ ਹੀ ਮੂਰਤੀ ਹਨ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਿੱਲ ਵੇਖਣ ਗਏ ਤੇ latest technology ਦੇਖ ਕੇ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਏ। ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਵਲ ਧਿਆਨ ਦਿੰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਪਛੜੇ ਹੋਏ ਹਾਂ ਜਿਥੇ 500 ਮਜ਼ਦੂਰ ਕੰਮ ਕਰਕੇ ਉਹ ਸਫਲਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਉਹ ਸਫਲਤਾ ਇਕ ਲੱਕੜੀਆਂ ਚੁੱਕਣ ਦੀ ਮਸ਼ੀਨ ਕਰਦੀ ਵੇਖੀ ਗਈ। ਇਕ ਪੂਰਾ ਟਰੱਕ ਸੈਂਕੜੇ ਕੁਇੰਟਲ ਭਾਰ ਨਾਲ ਲੱਦਿਆ ਹੋਇਆ ਦੋ ਮਿੰਟ ਵਿਚ ਚੱਠੇ ਬਣਾ ਕੇ ਤਹਿ ਲਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਥੇ ਸੰਗਤਾਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਉਤਸ਼ਾਹ ਵਿਖਾਇਆ, 200 ਮੀਲ ਦਾ ਸਫਰ ਤਹਿ ਕਰਕੇ ਸਰੋਤੇ ਦੀਵਾਨ ਸਰਵਣ ਕਰਨ ਲਈ ਪੁਜਦੇ ਰਹੇ। ਇੰਜ ਜਾਪਦਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਸਾਰੇ ਸੂਝਵਾਨ ਹਨ ਤੇ ਤਨੋ ਮਨੋ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਚਾਰਨ ਲਈ ਤਤਪਰ ਹਨ। 4 ਅਤੇ 5 ਅਪ੍ਰੈਲ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਿੱਖ ਟੈਂਪਲ ਵੈਰੇਸ 2.3. ਵਿਚ ਦੀਵਾਨ ਲੱਗੇ ਸਨ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਨਾਮ ਦੀ ਮਹਿਮਾ, ਸੇਵਾ ਤੇ ਸਿਮਰਨ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕਰਵਾਏ। 6 ਅਪ੍ਰੈਲ ਨੂੰ ਬਾਬਾ ਜੀ ਪ੍ਰਿੰਸ ਰੂਪਰਟ ਤੋਂ ਵੈਨਕੂਵਰ ਪਹੁੰਚੇ। ਵੈਨਕੂਵਰ ਟੀ.ਵੀ. ਤੇ ਬੀਬੀ ਸੁਸ਼ਮਾ ਨੂੰ ਇੰਟਰਵਿਊ ਦਿਤੀ। ਇਹ ਇੰਟਰਵਿਊ ਸਾਢੇ 23 ਮਿੰਟ ਦੀ ਸੀ

ਜੋ ਕਿ ਪੰਜਾਬੋਂ ਆਏ ਕਿਸੇ ਸੰਤ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਇੰਟਰਵਿਊ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਅਨੇਕਾਂ ਧਾਰਮਕ, ਰੂਹਾਨੀ ਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਮਸਲਿਆਂ ਦੇ ਉਤਰ ਪਾ ਕੇ ਬੀਬੀ ਸੁਸ਼ਮਾ ਪ੍ਰਸੰਨ ਚਿਤ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਸਗੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦਸਦਿਆਂ ਟੀ.ਵੀ ਰਾਹੀਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਸੋਝੀ ਹੋਈ ਹੈ ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਅਸ਼ੀਰਵਾਦ ਪਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਵੱਡੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੀ ਸਮਝਦੀ ਹਾਂ। ਇਹ ਇੰਟਰਵਿਊ ਉਥੋਂ ਦੇ ਟੈਲੀਵੀਜ਼ਨ ਰਾਹੀਂ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਦਿਖਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਦੇ ਟੈਲੀਫੋਨ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਆ ਰਹੇ ਹਨ।

ਵੈਨਕੂਵਰ ਵਿਖੇ ਸਰਦਾਰ ਤਰਸੇਮ ਸਿੰਘ ਬੈਂਸ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਥੋੜ੍ਹਾ ਸਮਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਓਪਰੇਸ਼ਨ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਬੀਮਾਰ ਸਰੀਰ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਵੀ, ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਲਈ ਤੰਦਰੁਸਤ ਬੰਦਿਆਂ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਪੂਰਨ ਉਤਸ਼ਾਹ ਵਿਖਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਭਾਈ ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਰਾਨੂੰ ਸਰੀ ਵਾਲੇ ਵੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨਾਲ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਜੁਟੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਸਰਦਾਰ ਸਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਪੰਨੂ ਜੋ ਕਿ ਗਾਂਗ ਕਾਂਗ ਤੋਂ ਆ ਕੇ ਇਥੇ ਸੈਟਲ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਤੇ ਚਾਅ ਦਾ ਤਾਂ ਕੋਈ ਵਰਨਣ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਥੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਦੇ ਨਵੇਂ ਮੈਂਬਰ ਬਣੇ ਅਤੇ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਰਮਨ ਪਿਆਰਾ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਯਤਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਬੀਬੀ ਸੁਸ਼ਮਾ ਨੇ ਵੀ ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਉਥੋਂ ਦੇ ਟੀ.ਵੀ. ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵਿਚ ਕੀਤਾ। ਸ੍ਰੀ ਰਫ਼ਪਾਲ ਮਲਹੋਤਰਾ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦੁਆਰਾ ਉਥੋਂ ਦੇ ਹਿੰਦੂ ਵੀਰ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਆਏ ਅਤੇ ਪ੍ਰਵਚਨ ਸਰਵਣ ਕਰਕੇ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਏ ਅਤੇ ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਬਣਨ ਲਈ ਉਤਸ਼ਾਹ ਦਿਖਾਇਆ।

6 ਅਪ੍ਰੈਲ ਨੂੰ ਬਾਬਾ ਜੀ ਵੈਨਕੂਵਰ ਤੋਂ ਸਾਨਫਰਾਂਸਿਸਕੋ ਏਅਰਪੋਰਟ ਪਹੁੰਚੇ ਜਿਥੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸਰਦਾਰ ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ ਅਟਵਾਲ ਸਹਿਤ, ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਜੀ ਆਇਆਂ ਆਖਣ ਲਈ ਪੁੱਜੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਉਥੋਂ ਸਿੱਧੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਜਥੇ ਸਮੇਤ ਸਰਦਾਰ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ ਨਾਲ ਸਿੱਧੇ ਟਰਲਾਕ ਨਿਵਾਸ ਸਥਾਨ ਤੇ ਪੁੱਜੇ ਅਤੇ 8 ਅਪ੍ਰੈਲ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਸਨਹੋਜੇ ਆਏ ਸਨ। ਇਥੇ ਸਨਹੋਜੇ ਵਿਖੇ ਹਿੰਦੂ ਟੈਂਪਲ ਦੇ ਹਾਲ ਜਿਥੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਲੱਗਣੇ ਸਨ, ਨੂੰ ਬੜੀ ਮਿਹਨਤ ਨਾਲ ਦਿਨ ਰਾਤ ਇਕ ਕਰਕੇ ਸਜਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਲਗਾਤਾਰ 8 ਅਪਰੈਲ ਤੋਂ 19 ਅਪ੍ਰੈਲ ਤਕ 12 ਦੀਵਾਨ ਇਸ ਪੰਡਾਲ ਵਿਚ ਲੱਗੇ। ਇਥੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ 'ਨਾਮ ਜਪੀਏ ਤਾਂ ਦੂਰ ਹੁੰਦੇ ਦੁਖੜੇ, ਸੇਵਾ ਕਰਕੇ ਮਾਣ ਪਾਈਏ' ਪਰਸੰਗ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਅਨੇਕਾਂ ਜੁਗਤੀਆਂ ਨਾਲ ਨਾਮ ਜਪਣ, ਨਾਮ ਦੀ ਮਹਿਮਾ, ਨਾਮ ਜਪਣ ਦੀਆਂ ਰਹਿਤਾਂ, ਦੁਖਾਂ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਤੇ ਨਵਿਰਤੀ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਖੋਜ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਲੋੜ ਤੇ ਸਮਰੱਥ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਹਿਮਾ, ਬਾਰੇ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਵੈਦ ਹਰਿਦਾਸ, ਭਾਈ ਆਦਮ ਬਰਾੜ, ਬਾਬਾ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ, ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਖਾਲਸਾ ਆਦਰਸ਼, ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ, ਭਾਈ ਕਟਾਰੂ ਤੇ ਨਿਰਵੈਰ ਨਿਰਾਲਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਮਾਣਾਂ ਦੇ ਅਦੁੱਤੀ ਜੀਵਨ

ਝਾਕੀਆਂ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਚਾਨਣ ਵਿਚ ਭਰਪੂਰ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਪ੍ਰਵਚਨ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਰੂਹਾਨੀ ਕੀਰਤਨ ਸਰਵਣ ਕਰਾਏ। ਇਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਇਕ ਇਤਿਹਾਸਕ ਘਟਨਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਉਘੜ ਕੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਆਈ ਹੈ। ਪਹਿਲੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਮਰੀਕਾ ਵਰਗੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਜਿਥੇ ਕਿਸੇ ਪਾਸ ਫਾਲਤੂ ਸਮਾਂ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਕੰਮ ਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਲੋਕੀ ਇਤਨੇ ਵਿਅਸਥ ਹਨ, ਹਰ ਰੋਜ਼ ਸੈਂਕੜੇ ਮੀਲਾਂ ਦਾ ਸਫਰ ਤਹਿ ਕਰਕੇ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ 6 ਵਜੇ ਪੁੱਜਣਾ ਤੇ ਦੀਵਾਨ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਉਪਰੰਤ ਰਾਤ 9 ਵਜੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਪਣੇ ਘਰੋਂ ਘਰੀ ਜਾਣਾ। ਦੂਜੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਦੀਵਾਨ ਸਥਾਨ ਤੇ ਚਾਹ ਤੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਅਤੁੱਟ ਲੰਗਰ ਵਰਤਣਾ, ਇਸ ਨੂੰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਅਪਾਰ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਤੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀ ਪਿਆਰ ਤੇ ਸ਼ਰਧਾ ਦਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਮਾ ਹੀ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਤੀਜੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਘਟਨਾ ਇਹ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਹਿੰਦੂ ਮੰਦਰ ਵਿਚ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸੰਚਾਰ ਹੋਣਾ ਜਿਸ ਵਿਚ 60 ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਪਾਨ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂ ਵੀਰਾਂ ਦਾ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਦੀਵਾਨ ਸੁਣਨ ਆਉਣਾ। ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਦੀ ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨੀ ਅਤੇ ਮੰਦਰ ਦੇ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਨੇ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਹਿਯੋਗ ਦੇਣਾ। ਅਖੀਰਲੇ ਦਿਨ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਮੰਦਰ ਵਿਚ ਚਰਨ ਪਾਉਣ ਲਈ ਕਹਿ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਾਰ ਪਾ ਕੇ ਸਿਰੋਪਾ ਭੇਟ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਪੁਜਾਰੀ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਲਫਜ਼ ਕਹੇ 'ਹਮ ਧੰਨਯ ਹੋ ਗਏ ਹੈ' ਜੋ ਆਪ ਜੈਸੇ ਸੰਤੋਂ ਨੇ ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਕੋ ਪਵਿੱਤਰ ਕੀਆ ਹੈ ਔਰ ਸਤਿਸੰਗ ਸੇ ਕ੍ਰਿਤਾਰਥ ਕੀਆ ਹੈ। Munisha Jewellers, Sunnyvale ਦੇ ਇਕ ਗੁਜਰਾਤੀ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਹ ਇਕ ਰਿਕਾਰਡ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਮੰਦਰ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਧਰਮ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕੋਈ ਇਤਰਾਜ਼ਯੋਗ ਲਫਜ਼ ਨਹੀਂ ਬੋਲਿਆ ਗਿਆ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਹਿੰਦੂ ਵੀਰ ਨੂੰ ਇਤਰਾਜ਼ ਹੋਇਆ ਹੈ।

20 ਅਪ੍ਰੈਲ ਦਾ ਉਹ ਦਿਨ ਵੀ ਆ ਗਿਆ ਜੋ ਸੰਗਤਾਂ ਵਾਸਤੇ ਅਸਹਿ ਜਾਪਦਾ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਨੇ ਦਾਸ ਨੂੰ ਇੰਜ ਕਿਹਾ ਅਤੇ ਆਪਸੀ ਗੱਲਬਾਤ ਵਿਚ ਵੀ ਐਸੇ ਭਾਵ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦਾ ਵਿਛੋੜਾ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਹਿਨ ਕਰਾਂਗੇ ਅਤੇ ਫੇਰ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਹ ਪ੍ਰਵਚਨ ਤੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਦੋਂ ਸੁਣ ਸਕਾਂਗੇ? ਦੁਪਹਿਰ ਦੇ ਵਜੇ ਭਾਈ ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ ਸਨਹੋਜੇ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਤੋਂ ਸੰਗਤਾਂ ਕਾਰਾਂ ਦੇ ਕਾਫਲੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੀ ਕਾਰ ਦੇ ਪਿਛੇ ਚਲਦੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੌਹਲ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਵਿਖੇ ਪੁਜੀਆਂ ਜਿਥੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਵਿਸਰਾਮ ਕਰਨਾ ਸੀ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਸਿੱਧੀਆਂ ਸਾਨਫਰਾਂਸਿਸਕੋ ਏਅਰਪੋਰਟ ਪੁਜੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੁਲਾਂ ਦੇ ਹਾਰ ਤੇ ਬੁਕੇ ਸਨ। ਏਅਰਪੋਰਟ ਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਤੇ ਅਮਰੀਕਨ ਲੋਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਆਖਰ ਇਥੇ ਕੌਣ ਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਕਈਆਂ ਨੇ ਮੈਥੋਂ ਪੁਛਿਆ Is there any Holy saint coming? ਜਦੋਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਪੁੱਜੇ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਸਿਰ ਝੁਕਾ ਕੇ ਆਪਣੀ ਆਦਰ ਭਾਵਨਾ ਪ੍ਰਗਟਾਈ। ਜਦੋਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਬੋਰਡਿੰਗ ਪਾਸ ਲੈ ਕੇ ਜਥੇ ਸਮੇਤ ਅੰਦਰ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ ਤਾਂ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਅਜੀਬ ਮਿਲਵੇਂ-ਜੁਲਵੇਂ ਪਿਆਰ ਵਿਛੋੜੇ

ਦੇ ਭਾਵਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਸੀ ਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਨੇਤਰ ਸੇਜਲ ਹੋ ਕੇ ਇਸ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਛੋੜੇ ਨੂੰ ਅੱਖੀਆਂ ਥਾਣੀ ਵਹਿੰਦੇ ਨੀਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਸੰਗਤਾਂ ਨੇ ਪੰਜ ਜੈਕਾਰਿਆਂ ਦੀ ਗੂੰਜ ਵਿਚ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਅਲਵਿਦਾ ਆਖੀ। ਕਾਫੀ ਦੂਰ ਜਾ ਕੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਵੀ ਇਕ ਪ੍ਰੇਮ ਤੱਕਣੀ ਰਾਹੀਂ ਸੰਗਤ ਵੱਲ ਨਿਹਾਰ ਰਹੇ ਸਨ ਜਾਣੋਂ ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਇਸ ਵਿਛੋੜੇ ਨੂੰ ਸਹਿ ਸਕਣ ਦੀ ਸਮਰਥਾ ਦੇ ਰਹੇ ਸਨ।

ਸ਼ਾਮ ਸਾਢੇ 6 ਵਜੇ ਦੀ British Airways ਦੀ ਫਲਾਈਟ ਰਾਹੀਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਜਥੇ ਸਮੇਤ ਲੰਡਨ ਲਈ ਰਵਾਨਾ ਹੋਏ ਜਿਥੇ ਉਹ ਅਗਲੇ ਦੋ ਹਫਤੇ ਲਈ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿਚ ਵਾਲਸਲ, ਬ੍ਰਿਮਿੰਘਮ ਆਦਿ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਸਤਿਸੰਗ ਦੀਵਾਨ ਲਗਾਉਣਗੇ ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਜੀ (ਬੀਜੀ) ਦੀ ਸਿਹਤ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਜਾਣਗੇ। ਇਥੇ ਵੀ ਸੰਗਤਾਂ ਨੇ ਬੀਜੀ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਬੀਜੀ ਬਾਰੇ ਅਕਸਰ ਪੁਛਦੇ ਸਨ ਕਿ ਉਹ ਅਮਰੀਕਾ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਆਏ ਕਿਉਂਕਿ ਇਥੋਂ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਦੇ ਕਹਿਣ ਮੁਤਾਬਿਕ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੀ ਵਿਦੇਸ਼ ਯਾਤਰਾ ਹੋਰ ਵੀ ਸੁਹਾਵਣੀ ਹੋਣੀ ਸੀ ਜੇਕਰ ਅਸਾਨੂੰ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਥੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੁੰਦੇ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੀ ਵਿਦਾਇਗੀ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਸੰਗਤਾਂ ਨੇ ਉਦਾਸ ਚਿਹਰਿਆਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਕਾਸ਼! ਅਸੀਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੀ ਸੰਗਤ ਦਾ ਹੋਰ ਅਨੰਦ ਮਾਣਦੇ ਤਾਂ ਕਿ ਸਾਡੇ ਮਨਾਂ ਅੰਦਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਪਿਆਰ ਹੋਰ ਵਧੇਰੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੋ ਜਾਂਦਾ। ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਤੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰ ਦੀ ਅਮਿਟ ਛਾਪ ਛੱਡ ਗਏ ਹਨ ਤੇ ਸਭ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਜਦੋਂ ਵੀ ਭਾਰਤ ਆਉਣਗੇ ਤਾਂ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਆ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਦਾ ਹੋਰ ਵਧੇਰੇ ਅਨੰਦ ਮਾਣ ਕੇ ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਰੂਹਾਨੀ ਸੇਧ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਸੇਵਾ ਤੇ ਸਿਮਰਨ ਵਿਚ ਬਤੀਤ ਕਰਾਂਗੇ।

-
- **ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਦੀਵਾਨਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ** •
- **ਐਤਵਾਰ** - ਸਮਾਂ ਸਵੇਰੇ 12.00 ਵਜੇ ਤੋਂ ਬਾਦ •
- ਦੁਪਹਿਰ 4.00 ਵਜੇ ਤੱਕ - 7, 14, 21, 28, ਜੂਨ, •
- ਕੋਠੀ ਨੰ: 781, 3ਬੀ1 ਮੋਹਾਲੀ। •
- **ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ** - 10 ਜੂਨ, ਦਿਨ ਬੁੱਧਵਾਰ, •
- ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ •
- **ਸੰਗਰਾਂਦ** - 15 ਜੂਨ, ਦਿਨ ਸੋਮਵਾਰ, •
- ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ •
- (ਸਮਾਂ - ਦੁਪਹਿਰ 12 ਵਜੇ ਤੋਂ ਸ਼ਾਮ 4.00 ਵਜੇ ਤੱਕ) •
- **ਮੱਸਿਆ** - 24 ਜੂਨ, ਦਿਨ ਬੁੱਧਵਾਰ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ •
- ਈਸ਼ਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਬਨੂੜ (ਰਾਜਪੁਰਾ) ਪਟਿਆਲਾ (ਸਮਾਂ - •
- ਦੁਪਹਿਰ 12 ਵਜੇ ਤੋਂ ਸ਼ਾਮ 3.30 ਤੱਕ) •
- **ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸੰਚਾਰ** - ਹਰੇਕ ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਈਸ਼ਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, •
- ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਦਿਨ ਦੇ 11.00 ਵਜੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। •
-